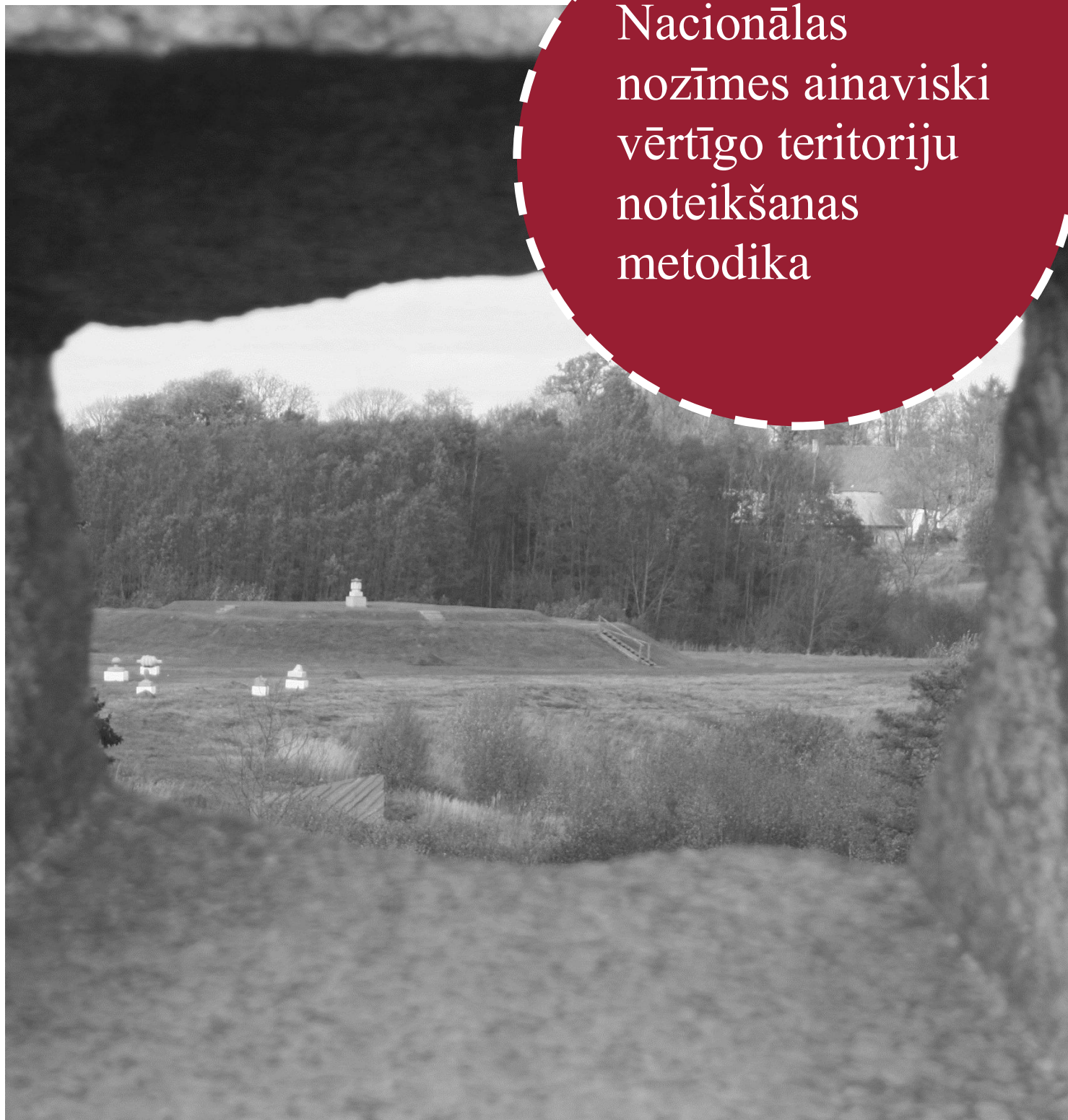

Nacionālas nozīmes ainaviski vērtīgo teritoriju noteikšanas metodika

Valsts pētījumu programma

“Ilgtspējīga teritorijas attīstība un racionāla zemes resursu izmantošana” (*LandLat4Pol*)

2023

ILGTSPĒJĪGA ZEMES RESURSU
UN AINAVU PĀRVALDĪBA

Valsts pētījumu programmas “Ilgtspējīga teritorijas attīstība un racionāla zemes resursu izmantošana” projekts Nr. VPP-VARAM-ITAZRI-2020/1-0002 “**Ilgtspējīga zemes resursu un ainavu pārvaldība: izaicinājumu novērtējums, metodoloģiskie risinājumi un priekšlikumi (LandLat4Pol)**”

Īstenošanas laiks:

2020. gada 1. decembris līdz **2023.** gada 30. jūnijs

Projekta īstenotāji:

Galvenie izpildītāji šajā nodevumā:

Vidzemes Augstskola (**ViA**), atbildīgais: Andris Klepers, konsultēja Agita Līviņa

Citi iesaistītie izpildītāji šajā nodevumā:

APP “Agroresursu un ekonomikas institūts” (**AREI**): Pēteris Lakovskis un Linda Ieviņa

Pateicība par konsultāciju sniegšanu Saimonam Belam un Oļģertam Nikodemum, Natālijai Ņitavska u.c.

**Nacionālas nozīmes ainaviski vērtīgo teritoriju noteikšanas
metodika**

gala redakcija

Vāka bilde: skats caur ainavisko skatu meklētāju Pedvāles mākslas parkā Abavas senielejā. Foto: A. Klepers

Izmantoto jēdzienu skaidrojums

<i>jēdziens</i>	<i>skaidrojums</i>
Ainava	teritorija tādā nozīmē, kā to uztver cilvēki, un kas ir izveidojusies dabas un/vai cilvēku darbības un mijiedarbības rezultātā.
Ainavas elements	fizisks objekts apkārtējā vidē, kas var būt gan dabas, gan cilvēka veidots un iekļaujas plašākā sistēmā, veidojot ainavas struktūru, nosakot tās raksturu
Ainavas kvalitāte	vērtības piešķiršana, kas ietver kvalitātes novērtējumu objektīvai ainavai individuālas vai sabiedriskas uztveres rezultātā dažādos ainavas tipos
Ainavas kvalitātes mērķis	specifiskai ainavai nozīmē kompetentu publisko iestāžu formulētas sabiedrības vēlmes attiecībā uz viņu apkārtnes ainavas raksturiesēm;
Ainavas raksturs	atpazīstams un saskanīgs elementu kopums ainavā, kas nosaka tās atšķirību no citām ainavām, nešķirojot, labāka vai sliktāka ainava
Ainavas struktūra	telpiskās attiecības starp atšķirīgiem ainavas elementiem vai ekosistēmām.
Ainaviski vērtīgas teritorijas	teritorijas attīstības plānošanas procesā noteiktas teritorijas, kurās saskaņā ar sabiedrības vērtējumu rodas Latvijas, tās reģionu, novadu, cilvēku identitātei un vietu ilgtspējīgai attīstībai nozīmīgas ainavas.
Ainavu telpa	ainavu kopums, kurā pēc noteiktām pazīmēm vai izmantošanas un/vai apsaimniekošanas prasībām ir apvienotas savstarpēji saistītas ainavas.
Tipiska ainava	ainava, kas raksturo noteiktus procesus, laikmetu vai arī konkrētu ainavu tipu.
Unikāla ainava	izcili vērtīga ainava, kura ir vienīgā vai viena no nedaudzajām ainavām valstī, reģionā vai citā teritoriālā vienībā; arī, ja tā ir vislabāk saglabātā.

Satura rādītājs

Izmantoto jēdzienu skaidrojums	3
Ievads.....	4
1. Latvijas ainaviski vērtīgo teritoriju noteikšanas līdzšinējā pieredze	7
Ainaviski vērtīgās teritorijas plānošanas reģionu attīstības stratēģijās	11
2. Nacionālās nozīmes ainava un identitāte	20
3. Metodiskā pieeja.....	25
(1) Teorētiskās atziņas un esošās pieredzes analīze.	26
(2) Fokusgrupa, apspriešana ar iesaistītajām pusēm; metodikas pārstrāde un pilnveide.....	28
(3) Sistēmisks apkopojums ar līdzšinējām iniciatīvām ainaviski vērtīgo teritoriju izdalīšanā.	29
(4) Kvantitatīvā datu analīze un starprezultātu diseminācija.	34
(5) Ekspertu diskusijas un spriedums, kvalitatīvie kritēriji, iesaistīto pušu līdzdalība un vietu identificēšana.	45
(6) Apsekojumi dabā un metodikas gala versija, teritoriju robežu precizēšana, starprezultātu un metodisko pieeju apspriešana	48
(7) Saraksta izveide un validēšana, iesaistot plašāku loku ar ieinteresētajām pusēm un sabiedrību	48
4. Karte ar nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgajām teritorijām	49
Izmantoto avotu saraksts.....	56
1. pielikums. Iesaistīto pušu fokusgrupas dokumentācija.....	59
2. pielikums. Nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgās teritorijas apraksti.	64

Ievads

Pieaugošais ainavu pārmaiņu temps un mērogs izraisījis pastiprinātu interesi par ainavas vērtībām, ainavu kvalitāti, ainavu kā resursu, ainavas devumu identitātei un dzīves kvalitātei, līdz ar to arī plašākas diskusijas sabiedrībā par nozīmīgām ainavām nacionālā mērogā. Eiropas ainavu konvencijas aktualizēšana raisījusi tālākos pūliņus ainavu apzināšanā, novērtēšanā un uzraudzībā, kas vajadzīgs apsaimniekošanas un saglabāšanas plānošanai gan nacionālā, gan lokālā līmenī, kā arī var kalpot par paraugu kopienu iniciatīvām ainavas kvalitātes uzlabošanai.

Lai gan sabiedrība ik dienas ir saistīta ar ainavām, gandrīz katram ir sava izpratne par to, piemēram: fotogrāfiem nereti to uztverot kā estētisku noskaņu dabas skatu, māksliniekiem uzsverot ainavas vizuālo veidolu, ekologiem — bioloģisko daudzveidību un to ietekmējošos faktoru kopumu ainavā, uzņēmējiem ainava kā nozīmīgs tūrisma attīstības resurss, bet nekustamo īpašumu tirgotājiem — papildu arguments dzīves vietas priekšrokas izvēlei u.c. Lai kā katrs to uztver (atbilstoši arī plašākai izpratnei par ainavas definējumu), kopā ainava ir svarīga dzīves vides komponente. Integrējošu skatījumu, kurā uzsvērtā dabas un cilvēku darbības

mijiedarbība, ir definējusi Eiropas Padome, kas Eiropas ainavu konvencijā ir nostiprinājusi šādu ainavas definīciju: “ainava — teritorija tādā nozīmē, kā to uztver cilvēki, un kas ir izveidojusies dabas un/vai cilvēku darbības un mijiedarbības rezultātā”. Šāda izpratne aizvien vairāk iesakņojas arī mūsu valstī un runājot par ainavu, ir svarīgi uzvērt gan dabas faktoru, gan arī cilvēka darbību nozīmi, kā arī to, ka ainava ir nepārtrauktā mainībā un attīstībā.

Sabiedrībā pieaug izpratne par ainavas kvalitātes nozīmi (Tassinari et al., 2007; Dupont et al., 2017). Ainavas kvalitāti nosaka dažādi aspekti, kas ietver dabas aizsardzības vērtības, lauksaimniecības un mežsaimniecības vērtības, ūdens resursus, kultūras mantojumu, dzīvojamās vērtības un vizuālo kvalitāti (Wu, Bishop, Hossain, & Sposito, 2006). Aktualizējot jautājumu Latvijā politiskā līmenī, Latvijas ainavu politika ir noteikta Latvijas ainavu politikas pamatnostādņēs 2013.-2019. gadam, kuras 2013. gada 7. augustā ar rīkojumu Nr. 361 (prot. Nr. 41 77.§) „Par Ainavu politikas pamatnostādņēm 2013.-2019. gadam” apstiprināja Ministru kabinets. Definētais Latvijas ainavu politikas mērķis:

„Daudzfunkcionālas un kvalitatīvas ainavas, kas visā Latvijā uzlabo cilvēku dzīves kvalitāti, veicina vietu, reģionu un valsts ekonomisko aktivitāti un atpazīstamību, kā arī nodrošina bioloģisko daudzveidību”.

Savukārt prioritārais uzdevums ir:

ainavu pārvaldības uzlabošana, nosakot ainavu pārvaldībā iesaistīto institūciju kompetences un integrējot ainavu politiku teritorijas attīstības plānošanā, teritoriāli vienoti skatot gan dabas, gan kultūras mantojumu.

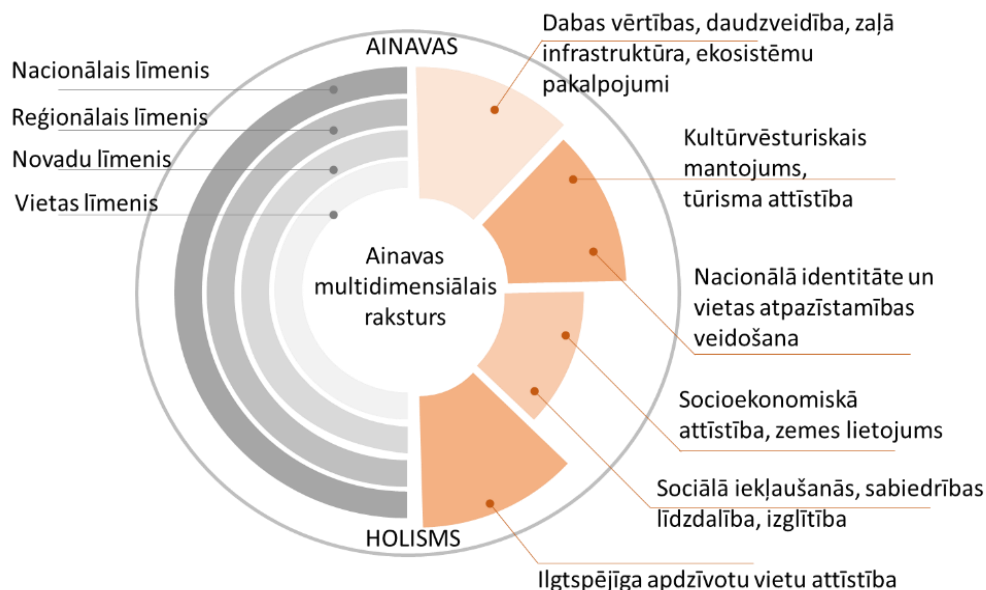
Latvijas ainavu politikas pamatnostādņēs definēts, ka **ainaviski vērtīgas teritorijas** ir attīstības plānošanas procesā noteiktas teritorijas, kurās saskaņā ar sabiedrības vērtējumu rodamas Latvijas, tās reģionu, novadu, cilvēku identitātei un vietu ilgtspējīgai attīstībai nozīmīgas ainavas. Lai arī noteikti vairāki ietveramie kritēriji šādu teritoriju izdalīšanai, konkrētāk tās nav identificētas. Turpat arī pieminētas nacionālo interešu telpas — teritorijas un areāli ar izcilu vērtību un nozīmi Latvijas ilgtspējīgai attīstībai, identitātes saglabāšanai, kas ietver valsts attīstībai nozīmīgus stratēģiskus resursus. Vienlaikus šajās teritorijās veidojas dažādu interešu konflikti un problēmas, kas pārsniedz atsevišķu pašvaldību un nozaru kompetenci, tādēļ ir vajadzīgi kompleksi risinājumi un mērķtiecīga valsts politika.

Tālabad **mērķis** šīs pētījuma (Ilgtspējīga zemes resursu un ainavu pārvaldība: izaicinājumu novērtējums, metodoloģiskie risinājumi un priekšlikumi (LandLat4Pol)) konkrētās aktivitātes ietvaros, ir:

noteikt nacionālas nozīmes ainaviski vērtīgās teritorijas, lai nākamajā etapā katrai no tām sagatavotu integrētas vadlīnijas to attīstībai un plānošanai.

Pētījuma ietvarā definēts darba uzdevums - sagatavot zinātniski pamatotu metodisko ietvaru Latvijas ainavu vērtību apzināšanai un secīgi arī ainavas kvalitātes mērķu definēšanai, lai efektīvi risinātu ainavu plānošanu un politikas veidošanu. Raksturojot vajadzību šādu teritoriju noteikšanai, jāatsaucas uz Zigmundes un Nitavskas (2017) izveidoto ietvaru ainavu plānošanai (sk. 1. attēlu), uzsverot

nacionālās identitātes un vietas atpazīstamības veidošanu, kultūrvēsturiskā mantojuma un tūrisma attīstību, sociālekonomisko attīstību plašākā nozīmē veicinot ilgtspējīgu telpisko attīstību.

1. attēls. Ietvars ainavu plānošanai dažādā mērogā un ar to saistītās vajadzības.

Nacionālas nozīmes ainavu vērtēšanas metodika un kopumā šādu ainavu definēšana valsts līmenī ir no vienas puses sekošana Eiropas ainavu konvencijas mērķiem, bet no otras puses brīva valstsgriba, kas izpaužas caur mērķu precizēšanu un izpratni, kāds būs šo ainavu nākotnes attīstības process, kādas ir šī procesa iesaistītās puses, pieejamie resursi un kādi kvalitātes kritēriji izvirzāmi priekšplānā. Jāatzīst, ka mērķa definēšana ir atbildīgākais solis (Ņitavska, 2021), jo no tā būs atkarīga gan pati ainavu vērtēšanas metodika, nosākamie kvalitātes kritēriji, gan mērogs, ieinteresēto un atbildīgo pušu loks, kā arī piesaistāmo ekspertu un pētnieku grupa. Kopumā mērķa definēšanā ir trīs daļas:

- (1) esošais normatīvais ietvars Latvijā un starptautiskā līmenī, kā arī Latvijas stratēģiskas attīstības dokumentos definēti valsts attīstības virsmērķi;
- (2) sabiedrības intereses, kas jau ir definētas caur stratēģiskiem mērķiem, bet šeit būtiski arī lokālā līmeņa mērķi un intereses, kas pastāv konkrētās ainavas mērogā. Šeit ir tieša ietekme arī kultūrai, tradīcijām un vērtībām;
- (3) definētais nākotnes attīstības redzējums, kas ietver visaptverošu un atbildīgu attieksmi pret ainavu kā stratēģisko resursu: saglabāšanu, plānošanu, pārvaldību, līdzdalību un sadarbību, kas kopumā vērsta uz ainavas attīstības potenciālā izcelšanu un izmantošanu iedzīvotāju labklājībai un dabas vērtību saglabāšanai.

Papildinot pieminēto mērķi, būtu jāmin vēl citas iesaistīto pušu vajadzības: sabiedrības izglītošana un iesaiste, ainavu plānošanas politikas ietekmēšana, lai virzītos uz ainavas kvalitātes mērķu izpildi u.c. Vajadzības, lai izmantotu nacionālas nozīmes ainaviski vērtīgās teritorijas, var grupēt tematiski:

1. Palīdzēt apzināties, izprast un aizsargāt sabiedrībai svarīgas vienotā kultūras un dabas mantojuma un ainaviskās vērtības, īpaši unikālās vērtības.

2. Palīdzēt reprezentēt Latvijas teritorijas dabas un cilvēka attiecību mijiedarbību Latvijai raksturīgajā tipiskajā ainavā — fiziskos ainavas elementus un ainavu stāstos, kas akcentē nefragmentētu attīstību no senākajiem zemes veidošanās laikiem līdz mūsdienām, akcentējot svarīgākos vēsturiskos posmus, reģionālo atšķirību iezīmes, kopsakarības un mijiedarbību.
3. Iesaistās arī tādu problēmu risināšanā kā: iedzīvotāju uztvere par valstisko piederību, reģionālo piederību, risināt vietas identitātes krīzes iedīgļus, kas radušies saistībā ar divām administratīvi teritoriālām reformām (2009 un 2021), izaicinot jautājumu par piederību noteiktai vietai;
4. Palīdz definēt mūsdienu kultūru (*no latīņu colere 'apstrādāt, kopt zemi', 'rūpēties', 'kultivēt', 'uzcelt', 'attīstīt'; angļu culture, vācu Kultur, franču culture, krievu культура*) kā cilvēka pašapzināšanos materiālajos un nemateriālajos procesos, piešķirot šai darbībai piesaisti vietai un telpisko dimensiju — īpaši attiecībā uz nacionālas nozīmes ainaviski vērtīgajām teritorijām kā materiālā un nemateriālā kultūras mantojuma nozīmīgām koncentrēšanās vietām;
5. Palīdz stiprināt tūrisma attīstību (nacionālās nozīmes vietas kļūst starptautiski pieprasītām vietām, materializējoties tūrisma pieprasījumā).

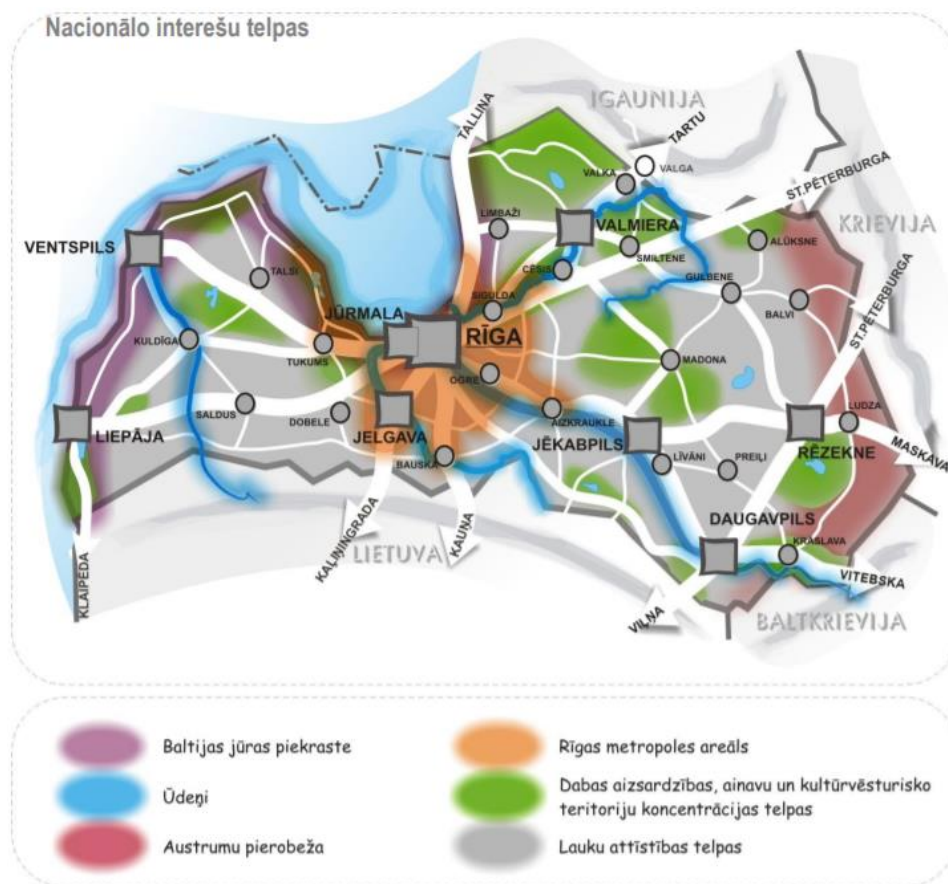
Savā ziņā nacionālas nozīmes ainaviski vērtīgās teritorijas un tajās identificētie ainavas elementi un struktūras kalpo kā paraugs. Lai praktiski varētu paaugstināt ainavu kvalitāti, aktīvi iesaistīties to apsaimniekošanā, vairot ainavisko resursu vērtību. Lai tas tā notiktu, svarīgs ir turpinājums nākamajā etapā, kas nebeidzas tikai ar nacionālas nozīmes ainaviski vērtīgo teritoriju identificēšanu, bet aicina aktīvi iesaistīties atbilstoši katra kompetencei: plānošanā, vietradē, kopīgos pūliņos ainavas kvalitātes mērķu sasniegšanai.

1. Latvijas ainaviski vērtīgo teritoriju noteikšanas līdzšinējā pieredze

1935. gadā pirmais ainavas definīcijas autors Latvijā Ģederts Ramans publicē pētījumu par „Latvijas teritorijas ģeogrāfiskiem reģioniem”, kur reģionu aprakstā ir saskatāma holistiska izpratne par telpu un ģeogrāfijas uzdevumiem (Zariņa, 2010): „Jaunākos laikos ģeogrāfija sākusi darīt kaut ko vairāk par analīzi. Tā iet no analīzes uz sintēzi, no atsevišķu teritorijas elementu izplatības pētījumiem uz pašu teritoriju kā telpu, kur elementi ietilpst, atrodas dažādās savstarpējās attiecībās, reagē viens ar otru, un pār visu, — noteic teritorijas ārējo izskatu ģeogrāfiskā ainavā” (Ramans 1935, 178). Latvijas pieredze nacionālās nozīmes ainavu apzināšanā un aizsardzībā ir aizsākusies līdz ar Gaujas nacionālā parka un aizsargājamo ainavu apvidu noteikšanu, turpinot ainavu aizsardzību vairākās citās ĪADT, kā arī paralēli nosakot kultūrvēsturisko objektu aizsardzību (īpaši to, kas saistās ar pilsētībūvniecības ainavu struktūrām vai plašākiem aizsargājamo objektu kompleksi), vēlāk ratificējot Eiropas ainavu konvenciju un apstiprinot Ainavas politikas pamatnostādnes, kā arī, paralēli strādājot pie daudzpusīgiem pētījumiem un projektiem, kuri atspoguļo ainavas ekoloģiskos, sociālos un kultūrvēsturiskos aspektus. Kopumā plaša un daudzveidīga pieredze ir grūti apkopojama un analizējama, jo nav vienādas metodikas vai kvalitātes kritēriju, bet tā ir laba pamatne potenciāli vērtīgo ainavu izvirzīšanai un izvērtēšanai ar plašu informācijas klāstu. Plašāka mēroga Latvijas ainavu transformāciju un zemes lietojuma izmaiņas 20. gs. otrajā pusē un 21. gs. sākumā pētījuši vairāki zinātnieki: K. Ramans,

Ā. Krauklis, A. Melluma, E. Bunkše, O. Nikodemus, S. Bells, H. Palangs, I. Stūre, Z. Penēze, A. Zariņa, I. Vinogradovs, A. Ruskule u. c. Arī atsevišķās tematiskās pētniecības jomās vai lietišķos nolūkos bijuši vairāki nozīmīgi projekti, tostarp “Dabas daudzveidība Latvijas ainavās. Ainavas runā!”, “Ainavu dārgumi”, “Pagalmu renesanse”, “Zaļās infrastruktūras pilnveidošana zemieņu upju ainavā (*ENGRAVE*)”, “Ainava pilsētā” jeb “*UrbanLinks 2 Landscape*” (*UL2L*), Vēsturiskās vērtības un ar tām saistītās ainavas (*HISTCAPE*), Dienvidkurzemes ainava: ainava kā piekrastes attīstības resurss un ainavu novērtēšana” (*Land-Sea-Act*) ietvaros u.c. 1998. gadā publicētajā Latvijas ainavu kartē (Nikodemus, 1998) iekļautas unikālās ainavas, tipoloģiski izceļot ezeru ainavas, terasēto upju ieleju un ielejveida pazeminājumu ainavas, upju ainavas, eolo kāpu ainavu mežaines, osu grēdu ainavu mežaines, mitrzemju ainavas un purvaines.

Ar mērķi, identificēt nacionālas nozīmes ainavas, darbojušās arī citas iniciatīvu grupas. Viens no Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas “Latvija 2030” telpiskās attīstības perspektīvā noteiktajiem mērķiem ir saglabāt Latvijas savdabību — daudzveidīgo dabas un kultūras mantojumu, tipiskās un unikālās ainavas. Lai to nodrošinātu, “Latvija 2030” perspektīvā kā viena no **nacionālo interešu telpām**, ir iezīmēti **izcili dabas, ainavu un kultūrvēsturisko teritoriju areāli** (sk. 2. attēlu). Pamats šo areālu izdalīšanai: tajos koncentrētas tās unikālās vērtības, kas veido Latvijas un tās dažādo reģionu identitāti un starptautisko atpazīstamību. Ieskicējas šādi areāli (telpiski, nepretendējot uz precīzu to novietojumu): Lejaskurzeme, Durbe, Abavas senleja, Ziemeļkurzeme, Engures ezers, Jūrmala, Ķemeru nacionālais parks, Ziemeļvidzeme, Gaujas senieleja, Alūksnes augstiene, Vidzemes augstiene, Teiču purvs un plašāka apkārtnē uz Dienvidiem no Madonas, Latgales augstiene, Daugavas loki, Saukas dabas parks, Augšzemes aizsargājamo ainavu apvidus. Mijiedarbojoties gan dabas faktoriem, gan tradicionālajiem saimniekošanas veidiem un apdzīvojuma struktūrai, ir izveidojušās teritorijas ar izcilu estētisko, ekoloģisko un kultūrvēsturisko ainavisko vērtību, kas var kalpot kā priekšnoteikums un potenciāls šo teritoriju ekonomiskai attīstībai.

2. attēls. *Nacionālo interešu telpas Latvijas telpiskās attīstības perspektīvā “Latvijas 2030” un izcili dabas, ainavu un kultūrvēsturisko teritoriju areāli.*

Stratēģiskajā nacionālajā dokumentā ieskicētas vairākas ainavu konteksta problēmas: piemēram, jūras piekrastē izzūd tradicionālais dzīves veids un ar to cieši saistītā ainava ir apdraudēta — samazinās ar zvejniecību saistīto elementu (laivu, steķu, tīklu būdu, u.tml.) īpatsvars, aizaug lauksaimniecībā izmantotās zemes, blakus tipiskajai apbūvei parādās piekrastei neraksturīgas būves, kā arī pieaug to īpašnieku daļa, kas nekustamos īpašumus izmanto kā brīvdienu mājas, un to vidū palielinās ārvalstnieku īpatsvars. Pēdējā laikā, palielinoties urbanizācijas spiedienam Pierīgā un citu pilsētu tuvākajā apkārtnē, notiek dabas vides samazināšanās un fragmentācija. Īstermiņa ekonomisko interešu dēļ pilsētu attīstībā vērojama to ainavas vēsturiskās struktūras un silueta, kas ir kultūrvēsturiska vērtība, pārveidošana. Izzūdot tradicionālajam lauku saimniekošanas veidam un jau vairāku desmitu gadu garumā noritot lauku telpas sarūkšanas procesiem Latvijā, notiek vērtīgo kultūrainavu transformēšanās un degradācija. Viensētu pamešana, lauksaimniecībā neizmantoto zemju aizaugšana ar krūmājiem un šo zemju apmežošana izmaina Latvijai tik raksturīgo mozaīkveida kultūrainavu. Dabas sistēmu fragmentāciju lielā mērā veicina jaunu apbūves teritoriju veidošana un sapludināšana, transporta infrastruktūras būvniecība un liela mēroga mežsaimnieciskā darbība.

Tādējādi Latvijā ir aktuāla vajadzība apzināt, saglabāt, saprātīgi apsaimniekot un efektīvi izmantot nacionālas nozīmes dabas, ainavu un kultūrvēsturiskā mantojuma teritoriju areālus, kas iezīmē gan katra reģiona, gan visas Latvijas identitāti. Īstenojot šo teritoriju ekonomisko potenciālu, jāņem vērā ilgtspējīgas attīstības principi un jārēķinās ar vietējo iedzīvotāju un visas sabiedrības vajadzībām. Ainavas kvalitāte un kultūras tradīcijas ir arī nozīmīgs valsts tūrisma nozares potenciāls, tāpēc to

saglabāšanai ir vajadzīgs valsts atbalsts. Lai saglabātu bioloģisko daudzveidību un Latvijai tipiskās unikālās dabas un kultūrvēsturiskās ainavas, kas veido priekšnoteikumus iedzīvotāju dzīves vides kvalitātei, jāīsteno pasākumi lauku teritoriju dzīvotspējas saglabāšanai, jānodrošina valsts atbalsts daudzfunkcionālām un produktīvām lauku teritorijām, kultūrainavas saglabāšanai un veidošanai. Ainavu tematiskais plānojums nacionālā mērogā minēta kā viens no risinājumiem ilgtspējīgai attīstībai. Īstenojot **Eiropas ainavu konvenciju**, nepieciešams nodrošināt ainavu plānošanas un dabas aizsardzības jautājumu integrēšanu nozaru politikās, likumdošanā un teritorijas attīstības plānošanā. Jānosaka Latvijai tipiskās un unikālās ainavas, jāveic to inventarizācija un jāizstrādā priekšlikumi ainavu apsaimniekošanai un procesu monitoringam, kā arī sabiedrības izglītošanai un iesaistei dabas un kultūrvēsturisko ainavu apsaimniekošanā. Teritorijas plānojumos nosakāmas prasības un nosacījumi sabiedrībai nozīmīgām dabas un kultūrainavu un rekreācijas teritorijām, kuras nodrošina piekrastes, ūdensmalu, dabas un kultūras pieminekļu publisku pieejamību un paredz ainaviski nozīmīgu vietu aizsardzību.

2017. gada 11. jūlijā ar Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas rīkojumu tika izveidota ainavu ekspertu padome, lai saskaņā ar Latvijas Ainavu politikas pamatnostādņēm 2013.-2019. gadam, Latvijas valsts simtgades svinību sagatavošanas programmu un Ministru kabineta 2016. gada 13. decembra rīkojumu Nr. 769 “Par Latvijas valsts simtgades pasākumu plāna 2017.-2021. gadam īstenošanai piešķirta finansējuma sadalījumu” nodrošinātu Latvijas simtgades pasākuma “Reģionu dienas” aktivitātes “Dāvana Latvijai — elektroniska ainavu dārgumu krātuve “**Latvijas ainavu dārgumi** vakar, šodien, rīt” īstenošanu. Rezultātā tapa ainavudargumi.lv, ar plašu sabiedrības līdziesaisti (kopā 928 pieteikumi un 45382 balsojumi) atlasot 50 Latvijas ainavu dārgumus. Katrā no pieciem Latvijas plānošanas reģioniem (Rīgai kopā ar Rīgas plānošanas reģionu) pārstāvēti 10 ainavu dārgumi.

Latvijas kultūras kanons apvieno izcilāko un ievērojamāko kultūras vērtību kopumu un 2021. gadā tajā tika iekļautas astoņas simboliskās Latvijas ainavas. Kultūras kanonā iekļautas Latvijas kultūru raksturojošās vērtības dažādās jomās, ar kurām lepojames un kurām vajadzētu veidot ikviena Latvijas iedzīvotāja kultūras pieredzes pamatu un piederības izjūtu Latvijai (kultūrankanons.lv, 2021). Astoņas kanoniskās ainavas reprezentē Latvijas skaistumu un daudzveidību, kas veidojušies dabas apstākļu un cilvēku mijiedarbībā. Iekļautās ainavas ir: Abavas senielejas ainava, Daugavas ainava, Zemgales līdzenuma ainava, Gaujas senielejas ainava, Latgales ezeraines ainava, Latvijas mežu ainava, Piejūras ainava, Vidzemes pauguraiņu ainava. Šīs ainavas jau raksturo nacionālas nozīmes ainaviski vērtīgās teritorijas un nebūtu uzskatāmas tikai par kultūrainavām to šaurākā jēdziena izpratnē, kaut arī šajā sadaļā vairāk akcentēts īpašais ainavas raksturs, raksturīgie ainavu elementi un struktūras, netiek risināts telpisko robežu jautājums. Tomēr nacionālo simbolu izcelšana starptautiski veicina valsts un tajā dzīvojošās tautas atpazīstamību (Cukura, 2021).

Šādas aktivitātes ir ļoti nozīmīgas ainavu un to teritoriju popularizēšanā, sabiedrības iesaistē, vietu identitātes sekmēšanā, taču nereti nav skaidri ainavu definēšanas metodiskie kritēriji. Piemēram, vērtējot Latvijas ainavu dārgumus iekļautās vietas, secināms, ka tām ir dažādi mērogi, vēsturiskā un esošā funkcionālā izmantošana. Tāpat ainavu kanonā iekļauto simbolisko ainavu kontekstā var diskutēt, par to savstarpējo pārklāšanos un, piemēram, vai starp īpašām ainavām nebūtu arī jāizceļ Latvijā izzūdošās zālāju ainavas vai viensētu un mājkopu ainavas, kā arī Latvijas valsts izveidei un pastāvēšanai nozīmīgas ainavas (kauju un notikumu vietas).

Latvijas īpaši aizsargājamo dabas teritoriju sistēmā izveidota kategorija **aizsargājamo ainavu apvidi** (kopskaitā deviņi, Noteikumi...(1999)), kas atbilstoši likumam “Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām” ir teritorijas, kas izceļas ar savdabīgu vai daudzveidīgu ainavu un to mērķis ir aizsargāt un saglabāt raksturīgo ainavu un tos ainavas elementus, kas ir būtiski aizsargājamo sugu un biotopu ekoloģisko funkciju nodrošināšanai, Latvijai raksturīgajai kultūrvidei un ainavas daudzveidībai, kā arī nodrošināt sabiedrības atpūtai un tūrismam piemērotas vides saglabāšanu un dabu saudzējošu apsaimniekošanu. Arī citās kategorijās, piemēram, nacionālajos parkos viens no to izveides mērķiem ir cilvēka darbības neskartas un mazpārveidotas ainavas un kultūrainavas aizsardzība. Līdzīgi arī biosfēras rezervātā vai dabas parku ainavu aizsardzības zonās.

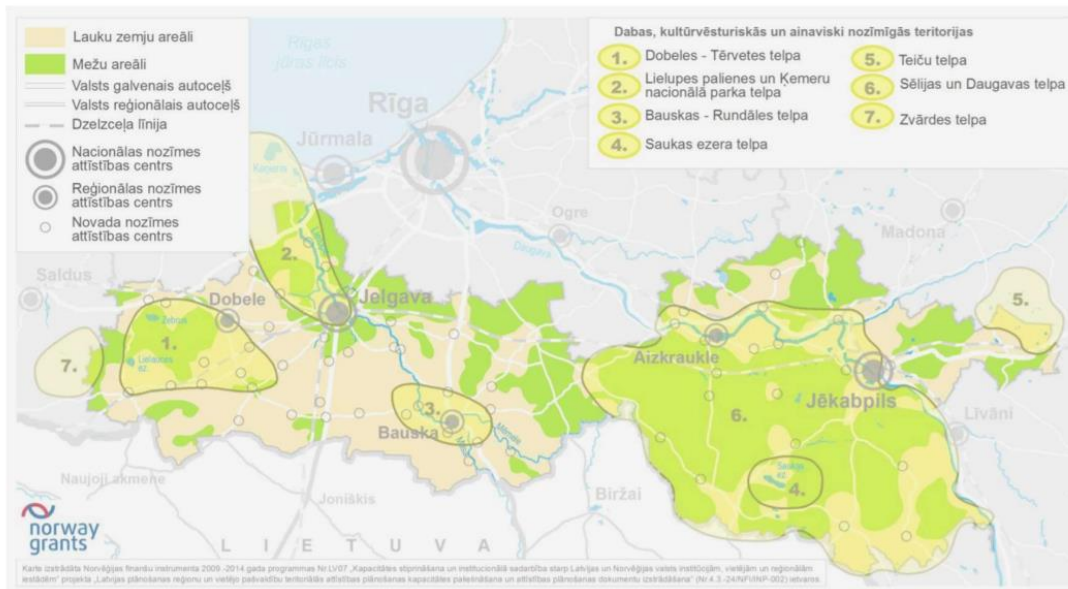
Dažādos mērogos pašvaldībām vai vietām tapuši ainavu tematiskie plānojumi, piemēram, ainavas kvalitātes raksturierzīmju novērtēšana un sabiedrības iesaiste Dienvidkurzemes piekrastes attīstības plānošanai (BEF, 2022). Tajā īpaša vērība pievērsta ainavas scēniski estētiskajai kvalitātei, piecu baļļu skalā ekspertiem vērtējot ainavas atvērtību, augstvērtīgu skatu klātbūtni, pievilcīguma elementus, ainaviski pievilcīgus ceļus, vizuālo piesārņojumu — summā nonākot pie scēniski estētiskās kvalitātes. Kā metode, ko veic eksperti, tā ir resursietilpīga, jo vajadzīga detaļa visu vietu apsekošana. Kā atsevišķa nozīmīga iniciatīva pētījuma kontekstā jāuzsver Latvijā Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija sadarbībā ar Francijas institūtu Latvijā, kuri 2016. gada 12. septembrī Turaidas muzejrezervātā rīkoja semināru “Kultūrvēsturiskā ainava Latvijā”, lai aktīvāk pievērstu uzmanību kultūrainavas kvalitātei. Pasākuma ietvaros ekspertu grupa vienojās par rezolūciju, definējot 12 kopīgas nostādnes kultūrvēsturisko ainavu attīstībai Latvijā. Minētie punkti kā vērtīgas atziņas integrēti šī pētījuma nākamajā etapā, domājot par vadlīnijām nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgajām teritorijām. Pie izmantotajām iestrādņēm jāmin šī pētījuma ietvaros darba grupas dalībnieces Natālijas Ņitavskas izstrādātais maģistra darbs Latvijas Universitātē profesora Oļģerta Nikodema vadībā 2021. gadā ar nosaukumu “Latvijas nacionālās nozīmes ainavu noteikšana, aizsardzība, plānošana un pārvaldība”. Vairākas atziņas no maģistra darba izmantotas šajā pētījumā un metodiskās pieejas izstrādē. N. Ņitavska arī definē nacionālās nozīmes ainavas kā nacionālā līmenī nozīmīgas ainavas vai areālus, kas iekļauj sevī gan dabas, gan kultūrvēsturiskās, gan sociālas vērtības un ir unikālas valsts līmenī, kaut arī šajā darbā definējums un pieeja skatīta nedaudz atšķirīgi (sk. metodiskās pieejas nodaļu).

Ainaviski vērtīgās teritorijas plānošanas reģionu attīstības stratēģijās

Plānošanas reģioni, izstrādājot aktuālā plānošanas perioda attīstības programmas reģionālā līmenī, dažādā detalizācijā izcēluši reģionam nozīmīgākās ainavas vai līdzīgi kā *Latvija 2030* — akcentējuši telpiskajā perspektīvā reģionam nozīmīgākos izcilas dabas, ainavu un kultūrvēsturiskos areālus.

Zemgales plānošanas reģiona Attīstības programmas 2021.-2027. gadam 3. redakcijas projektā raksturoti reģiona dabas resursi, uzsverot, ka reģiona iekšienē ir būtiskas atšķirības dažādu dabas resursu pieejamībā, ko nosaka gan dabas apstākļi, gan cilvēku saimnieciskā darbība. Līdzienā un lauksaimniecībā aktīvi izmantotā Zemgales rietumu daļa ar atklātām ainavām (ārienēm) izteiktu aramzeju dominanci stipri atšķiras no austrumu daļas, kam raksturīgas mežaines, purvainas un mozaīkveida ainavas. Reģionā ir blīvs upju tīkls. ĪADT aizņem 4,8 % no reģiona teritorijas, Zemgalē daļēji atrodas viens nacionālais parks un viens dabas rezervāts, 57 dabas liegumi, 10 dabas parki, 12 dabas pieminekļi alejas un 2844 dabas pieminekļi aizsargājamie koki un 493

mikroliegumi. Kā dabas, kultūrvēsturiskās un ainaviski nozīmīgās teritorijas ir Lielupes upes palīene un Ķemeru Nacionālā parka teritorija, Tērvetes-Dobeles telpa, Rundāles-Bauskas telpa, Teiču dabas rezervāta telpa, Sēlijas un Daugavas telpa, kā arī Saukas ezera telpa, kā arī daļēji Zemgalē ietilpstošā Zvārdes telpa (sk. 3. attēlu). Starp reģiona četriem specializācijas virzieniem (RIS) viens ir tūrisms un amatniecība kā reģiona identitātes zīmola tēma. Zemgales reģiona stratēģiskais mērķis ir Zemgale 2030. gadā — konkurētspējīgs, zaļš reģions Latvijas centrā ar kvalitatīvu un pieejamu dzīves vidi. Pie vidēja termiņa prioritātēm kā viena no desmit ir kultūrvide un identitāte.

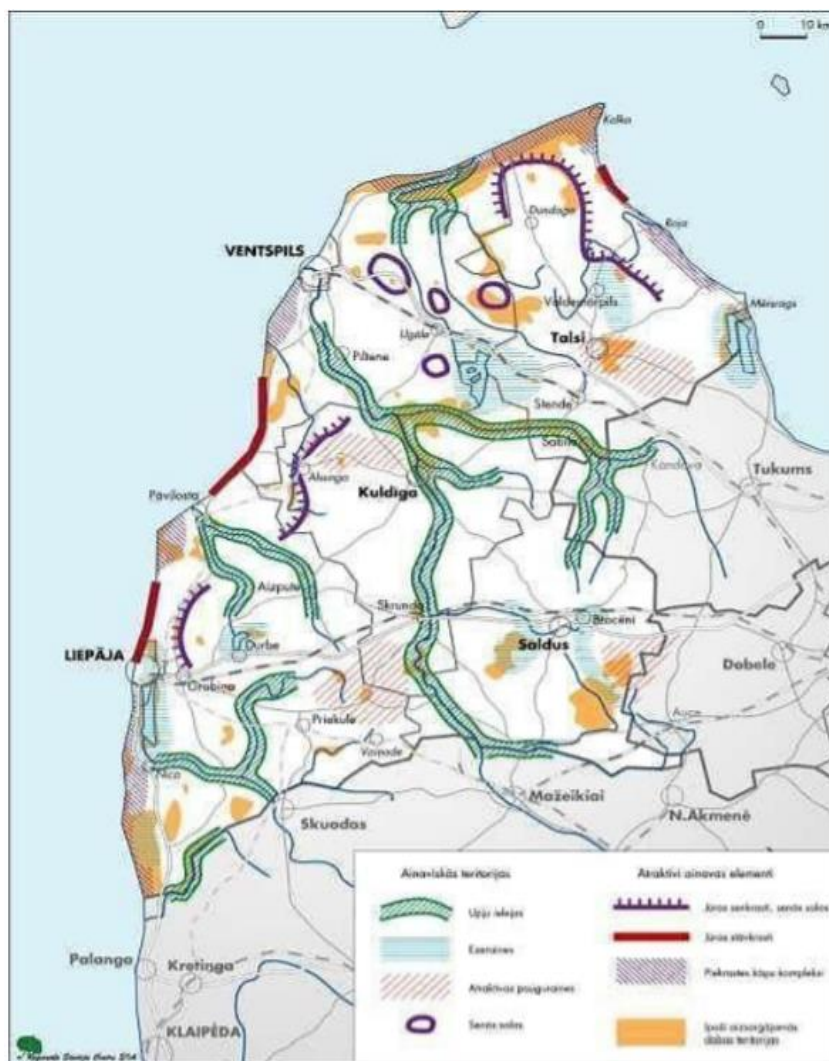
3. attēls. Dabas, kultūrvēsturiskās un ainaviski nozīmīgās teritorijas Zemgales plānošanas reģionā.

Kurzemes plānošanas reģiona attīstības programmas 2021-2027. gadam gala redakcijā reģiona telpiskajā struktūrā ir izdalīti ainavu vērtību areāli (sk. 4. attēlu), šī karte gan nav aktualizēta atbilstoši jaunajam reģiona paplašinājumam pēc 2021. gada. Pie ainaviskajām teritorijām ietilpst:

- (a) upju ielejas: Sventājas, Durbes, Tebras un Sakas, Bārtas un Vārtājas, Abavas, Imulas un Amulas, Ventas un Riežupes, Irbe, Rindas un Ražupes lejtece);
- (b) jūras piekraste (izceļot piekrastes kāpu kompleksus un stāvkrastu, visas piekrastē ietilpstošās īpaši aizsargājamās dabas teritorijas), taču neiekļaujot atsevišķus piekrastes posmus, tostarp pilsētu teritorijas (kaut tajās ir speciāli veidota pludmales infrastruktūra un tās ir ļoti pieprasītas – t. sk. starptautiski);
- (c) ainaviskas pauguraines: Embūtes, Ēdoles, Talsu un Austrumkursas. Kā atraktīvi ainavas elementi, kas izpaužas reljefā, akcentētas senās salas un vairāki jūras (vai Baltijas ledus ezera) senkrasta posmi;
- (d) ezeraines: Liepājas, Durbes, Usmas, Engures, kā arī mazāki ezeri vai ūdenstilpes ap Saldu un Valdemārpili.

Vairākas ainaviski vērtīgās teritorijas tiek īpaši izceltas kultūras mantojuma kontekstā, piemēram, kā senākās apdzīvotās vietas reģionā (upju ielejas un pauguraines), kā militārisma ietekmēta kultūrainavas deformācija (Zvārdes meži). Kultūrvēsturiskais mantojums tiek skatīts plašākā kontekstā: gan kā konkrēti valsts aizsardzībā esoši objekti, gan kā dažāda statusa elementi piekrastē — bākas, senās lauku

sētas, senais ceļu tīkls ar ceļmalas krogiem, vietvārdi, nostāsti, teikas, mutvārdu vēstures liecības, kā arī kultūrainava kopumā. Raksturojumā ir izceltas vietas, kas asociējas ar Kurzemes identitāti (līdz ar to Latvijai kultūrvēsturiski nozīmīgiem apvidiem): Rucava, Nīca, Jūrmalciems, Bārta Dienvidkurzemē, Ķoniņu ciemi Rietumkurzemē (Turlavas pag.), Kuldīga, Durbe, Piltene, Ventspils — kā senpilsētas, Suitu novads, Baltijas jūras piekraste ar stāvkrastiem un kāpu grēdām, Ziemeļkurzemes piekraste, kas līdz Otrajam pasaules karam bija pēdējā lībiešu kompakti apdzīvotā teritorija. Nozīmīgākie kultūrvēsturiskie areāli kā īpaši aizsargājamas kultūrvēsturiskas teritorijas: “Abavas ieleja”, Papes Ķoņu zvejnieku ciems un lībiešu kultūrvēsturiskā teritorija “Līvod rānda” Kurzemē, kā arī Kuldīgas pilsētas vēsturiskais centrs. Atzīmējamās nacionāli nozīmīgās teritorijas Kurzemē ir Baltijas jūras un Rīgas līča piekraste, Slīteres nacionālais parks, Moricsalas un Grīņu rezervāti, dabas parki un dabas liegumi, kā arī kultūrvēsturiskās aizsargājamās teritorijas — Lībiešu krasts un Abavas ieleja. Nozīmīgs mantojums (kā oriģinālas ainavu struktūras vai to elementi) ir saglabājušās vēsturiskās lauku sistēmas: savdabīgie, teritoriālās aprisēs ģeometriskie, ar smilšu vaļņiem norobežotie lauki Piejūras zemienē (sevišķi labi saglabājušies Nīcas pagastā, kur to vietējā vārdā sauc par *dumbieriem*), akmenskrāvumi lauku malās Ziemeļkurzemē, senie tīrumdīķi, mežvidu ainavas jeb salas. 2009. gadā *UNESCO* Neatliekami glābjamo nemateriālās kultūras vērtību sarakstā tika iekļauta Suitu kultūrtelpa. 2011. gada sākumā arī nominācijas “Grobiņas arheoloģiskais ansamblis” un “Kuldīgas vecpilsēta Ventas senleja” tika iekļautas *UNESCO* Pasaules mantojuma Latvijas nacionālajā sarakstā. Pateicoties mērķtiecīgajam un neatlaidīgajam darbam, abi objekti ir pieteikti arī *UNESCO* Pasaules mantojumam.

4. attēls. Nozīmīgās ainaviskās teritorijas Kurzemes plānošanas reģionā.

Vidzemes plānošanas reģiona Attīstības programma 2021.-2027. gadam

2. redakcijā izcelta salīdzinoši augsta vides kvalitāte, kas ir nozīmīga vērtība gan reģionālajā, gan nacionālajā līmenī. Lai sasniegtu izvirzītos mērķus, laika periodam līdz 2027. gadam izvirzītas 12 prioritātes, kas citustarpā vērstas arī uz dabas kapitāla, dabas un kultūras mantojuma aizsardzību un apsaimniekošanu. Vidzemes plānošanas reģionu šķērso vairāki nozīmīgi starptautiskie transporta koridori ap kuriem veidojas Baltijas jūras reģiona integrācijai nozīmīgas stratēģiskās attīstības zonas: VIA Hanseatica attīstības koridors, Dienvidbaltijas loka attīstības koridors, kā arī VIA Baltica. Vidzemē ir visi nacionālās nozīmes aizsargājamo teritoriju veidi: Gaujas nacionālais parks, divi dabas rezervāti (Teiču un Krustkalnu), astoņi dabas parki, četri aizsargājamo ainavu apvidi, 83 dabas liegumi, kā arī aizsargājamās alejas, aizsargājamie ģeoloģiskie un ģeomorfoloģiskie dabas pieminekļi, dendroloģiskie stādījumi un dižkoki, kā arī viens — Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāts. Dabiskie biotopi tiek saglabāti valsts mežos, izdalot dabisko meža biotopu koncentrācijas vietas, kuras nākotnē varētu kļūt par liegumu teritorijām. Vairāk kā trešdaļa no Latvijā esošajām *Natura 2000* vietām atrodas Vidzemes reģionā. Vidzeme ir viens no mežainākajiem Latvijas reģioniem — 54,1% teritorijas aizņem mežs. tie ir arī būtiska mozaīkveida ainavu veidojošā sastāvdaļa un nozīmīgs rekreācijas potenciāls. Vidzemē atrodas vairākas no lielākajām ūdenstilpēm Latvijā — daļa Lubāna ezera, Burtnieku ezers, Ķīšezers pie Rīgas, Alūksnes ezers,

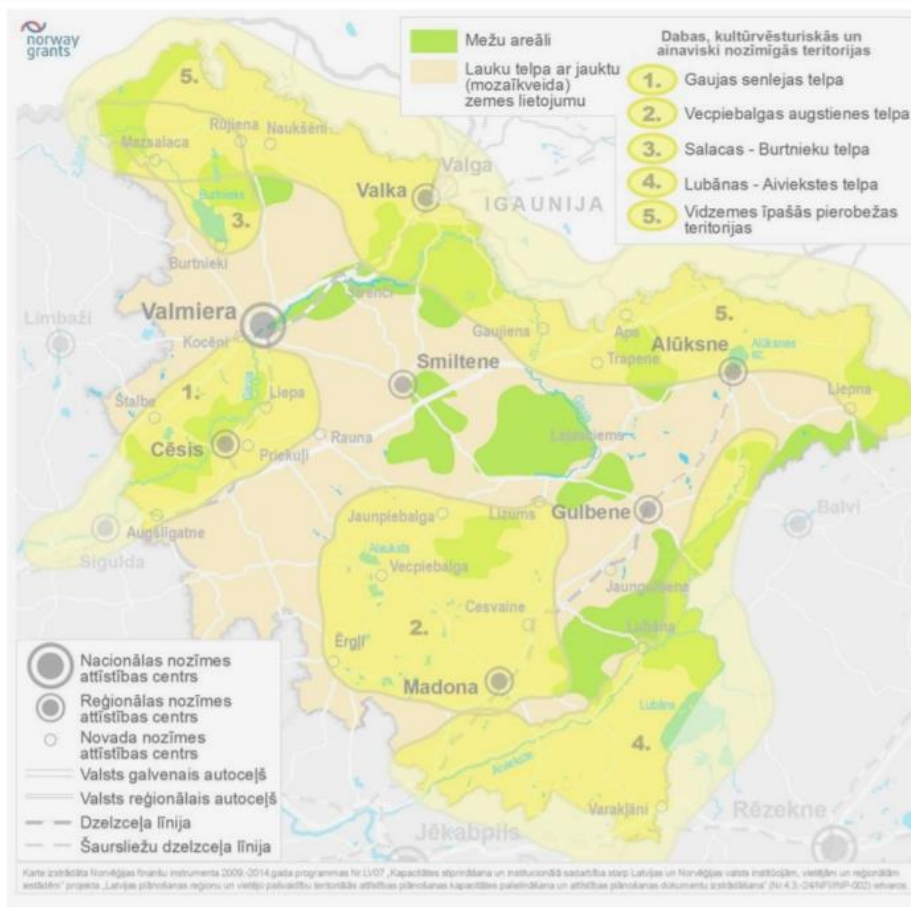
Alauksts kā arī Gaujas, Daugavas upju baseini un ZR daļā arī Salacas upes baseins. Vidzemes reģionā ir daudzveidīgs un bagāts kultūrvēsturiskais mantojums, kas pārstāv ne tikai Latvijas, bet arī Eiropas kultūras mantojumu un ietver gandrīz divus tūkstošus dažādu objektu: viduslaiku cietokšņus, muižu ansambļus, baznīcas, zemnieku sētas, vēsturisku pilsētu teritorijas. Vidzemes reģionā, saskaņā ar Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas datiem, ir 1906 valsts aizsargājamie kultūras pieminekļi. Lielāko kultūras pieminekļu skaitu veido arheoloģijas objekti, kopskaitā 945. No tiem 522 ir valsts nozīmes, 422 vietējās nozīmes, kā arī viens — reģionālās nozīmes piemineklis. Salīdzinājumā ar daudziem reģioniem pasaulē un Eiropas valstīs, reģionā ir saimnieciski neskartāka vide, stabilāks ekosistēmu līdzsvars un zemāks vides piesārņojums. Vidzemes augstienes piedāvājums: kultūra, daba, kultūrvēsturiskais mantojums un pakalpojumu klāsts, ir neatņemama Vidzemes reģiona vizītkarte. Saglabāt un gudri apsaimniekot dabas ekosistēmas un resursus, kur izvirzītas prioritātes — dabas kapitāls un Dabas kultūras mantojums ir viens no stratēģiskajiem mērķiem.

Pie nacionālajām interešu telpām atbilstoši “Latvija 2030” iedalījumam ietilpst: 1) Rīgas metropoles areāls; 2) Austrumu pierobeža; 3) lauku attīstības telpa, 4) pilsētu funkcionālās teritorijas. Pie reģiona interešu telpām starp citām izdalītas arī dabas un kultūrvēsturiskās teritorijas un vietas, ainaviski vērtīgās teritorijas: Vidzemes augstiene un Gaujas senleja saistīti ar *VIA Hanseatica* maršrutu. Vispārīgāk pieminēts, ka dabas un kultūrvēsturiskajām teritorijām un vietām, ainaviski vērtīgajām teritorijām jānodrošina:

- Atbalsts pasākumiem, lai saglabātu bioloģisko daudzveidību un Vidzemei raksturīgās unikālās dabas un kultūrvēsturiskās ainavas, kā arī lai veidotu daudzfunkcionālu lauku apdzīvojuma struktūru.
- Ainaviski vērtīgo teritoriju plānošana, degradēto ainavu sakārtošana un reģenerācija. Izmantošanas nosacījumu noteikšana sabiedrībai nozīmīgām dabas un kultūrainavu un rekreācijas teritorijām, kas nodrošina to publisku pieejamību un paredz ainaviski nozīmīgu vietu aizsardzību;
- Sabiedrības iesaiste un izglītošana par aizsargājamo dabas teritoriju un kultūrvēsturisko ainavu apsaimniekošanu un saglabāšanu;
- Dabas un kultūrvēsturisko resursu ilgtspējīga un saudzīga izmantošana teritoriju ekonomiskajai attīstībai un uzņēmējdarbībai labvēlīgas vides veidošanai;
- Vidzemes augstienes piedāvājums: kultūra, daba, kultūrvēsturiskais mantojums un pakalpojumu klāsts, ir neatņemama Vidzemes reģiona vizītkarte;
- ekotūrisma objektu un tūrisma infrastruktūras attīstība;
- uzņēmējdarbības un tūrisma pakalpojumu infrastruktūras attīstība saistībā ar kultūrainavu telpas kvalitātes palielināšanu;
- Vidzemei tradicionālās apbūves rakstura saglabāšana - viensētas un to grupas, raksturīgo formu, siluetu un mērogu, estētiskās vērtības, būvniecības tradīcijas;
- līdzdalība ĪADT plānu izstrādē un saskaņošanā.

Tomēr senākā pagātnē — 2007. gadā Vidzemes plānošanas reģiona teritorijas plānojuma ietvaros (iepriekšējā teritoriālajā dalījumā) tika izveidots arī Vidzemes ainavas novērtējums, iekļaujot piecas kultūrvēsturiski un ainaviski nozīmīgākās teritorijas (saucot par ainavu telpām): Gaujas senleja, Vecpiebalgas augstiene, Salacas-Burtnieku telpa, Lubānas-Aiviekstes telpa un Vidzemes īpašā pierobežas teritorija

(sk. 5. attēlu). Pēc 2021. gada 1. jūlija pēctecīgi no Rīgas plānošanas reģiona ir iekļauta Rīgas līča piekraste kā ainaviski vērtīga teritorija, Salacas ielejas turpinājums jūras virzienā.

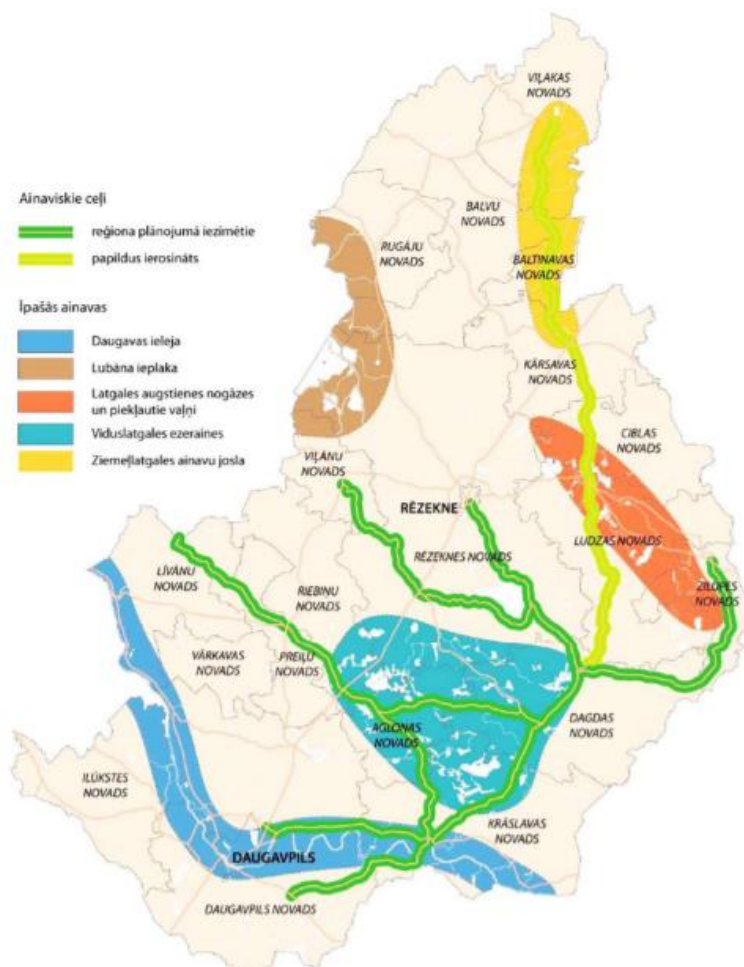

5. attēls. Dabas, kultūrvēsturiskās un ainaviski nozīmīgās teritorijas Vidzemes plānošanas reģionā.

Latgales plānošanas reģiona Attīstības programma 2021.-2027. gadam

2. redakcijas stratēģiskajā daļā iekļauts mērķis panākt straujāku reģiona ekonomisko attīstību, lai palielinātu cilvēku ienākumus, saglabātu un vairotu Latgales bagātīgo potenciālu un padarītu Latgali par pievilcīgu dzīves vidi arī nākamajām paaudzēm. Ar ainavu saistāma viena no prioritātēm "Kultūras telpas attīstība" paredz saglabāt un attīstīt Latvijas kultūras kapitālu un veicināt piederības izjūtu Latvijas kultūras telpai, attīstot sabiedrības radošumā balstītu konkurētspējīgu nacionālo identitāti un veidojot kvalitatīvu kultūrvidi. Cita saistīta prioritāte: daba kā nākotnes kapitāls par mērķi izvirza būt ES līderei dabas kapitāla saglabāšanā, palielināšanā un ilgtspējīgā izmantošanā. Ainavas pieminētas "telpiskās attīstības perspektīvas" prioritātē, kuras mērķis ir saglabāt Latvijas savdabību — daudzveidīgo dabas un kultūras mantojumu, tipiskās un unikālās ainavas. Uzsvērts, ka raksturīgā Latgales ainava ar augstienēm un ieplakām veidojusies ledāja iedarbības rezultātā. Latgales ziemeļu daļā stiepjas Austrumlatvijas zemieņu zona — Austrumlatvijas zemiene un Mudavas zemiene. Latgales dienvidu daļā atrodas Latgales augstiene un Augšzemes augstiene. Latgales augstākais punkts atrodas 289 m virs jūras līmeņa (Lielais Liepu kalns). Daudzveidīgais reljefs, mežu, lauku, ezeru un pakalni mija, ko caurvij likumainie lielceļi, veido tipisko Latgales ainavas mozaīku. Kā dabas resursi Latgalē ar saimniecisku nozīmīgumu izcelti zeme, meži, ūdeņi, kūdra un smiltis, kā arī gleznainās dabas ainavas, pieminot, ka pareizi

saimniekojot, arī ar šiem dabas resursiem var sekmēt reģiona labklājību. Pieminēts, ka reģionā atrodas vairāk nekā 1000 ezeri (Šeit ir 10061 ezeri un ūdenskrātuves, no kurām 72 ūdenstilpes ir ar platību virs 100 ha un 351 ūdenstilpe ar platību no 10 līdz 100 ha), tajā skaitā Latvijas dziļākais — Drīdzis, lielākais — Rāzna, mistiskais Čertoka ezers un viens no tīrākajiem — Riču ezers. Reģionam cauri plūst Latvijas lielākā upe — Daugava, tieši šeit tā ir saglabājusi savu sākotnējo, dabisko tecējumu. Latgales plānošanas reģiona teritorijā noteiktas 118 nacionālas nozīmes ĪADT, kas iekļautas *Natura 2000* tīklā. Latgalē ir viens nacionālais parks, 13 dabas parki, četri aizsargājamie ainavu apvidi (no kuriem Augšdaugavas daļa (Daugavas loki) iekļauta *UNESCO* nacionālajā sarakstā), 46 dabas liegumi. To papildina liels skaits aizsargājamo kultūras un dabas pieminekļu. Būtiskākie riski, kas apdraud ne vien mežu masīvu, bet arī mozaīkveida ainavu ar ievērojamu mežu īpatsvaru bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu, ir mežu fragmentācija un traucējumu palielināšana, ko rada ceļu ekspluatācija. Latgales ainavas dimensija ir ietverta caur tradicionālo Latgales tēlu, kur ainava ir tā neatņemama daļa. Ainavas vērtības ietvertas Latgales plānošanas reģiona Teritorijas plānojumā un aprakstīts vairāk no ĪADT un dabas elementu viedokļa, izceļot šādas telpiskās vērtības: tradicionāls apdzīvojums — ciemos un sādžās, viensētās; Daugavas ieleja, kas iekļauj virkni vērtīgu dabas, ainavisko un kultūrvēsturisko elementu; Ezerzeme — ka raksturīga Latgales ainavai — daudzskaitlīgajiem ezeriem mijoties pauguriem un ieplakām; meži — kā svarīgs ainavu telpas veidojošs faktors, kā arī rekreācijas un ekonomiskais resurss (sk. 6. attēlu).

6. attēls. Dabas, kultūrvēsturiskās un ainaviski nozīmīgās teritorijas Latgales plānošanas reģionā.

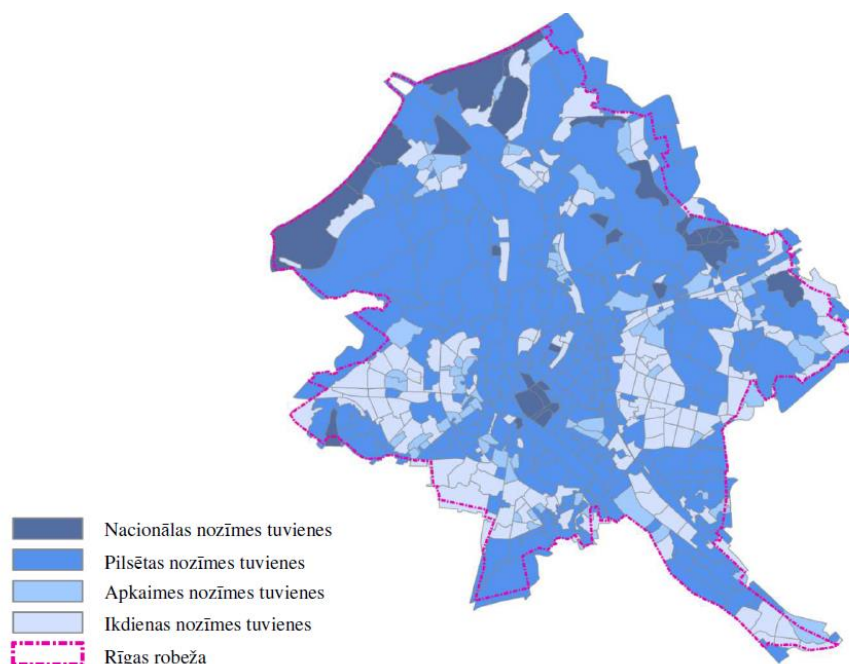
Rīgas plānošanas reģiona ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2014.-2030. gadam apstiprināta 2015. gadā. Ņemot vērā, ka ar 2021. gada 1. jūliju stājas spēkā jaunais plānošanas reģionu iedalījums, mainot vairāku pašvaldību reģionālo piederību, 2022. gada septembrī sabiedriskajai apspriešanai nodota jauna stratēģijas redakcija. Tomēr ainaviski vērtīgo teritoriju ziņā pamata akcenti saglabājas. Jaunajos Vidzemes plānošanas reģiona dokumentos iekļauta Baltijas jūras piekraste Rīgas līča Austrumdaļā un Salacas ieleja līdz jūrai. Rīga ar pieguļošo teritoriju loku veido izteiktu metropoles areālu, kas pārsniedz plānošanas reģiona administratīvās robežas. Rīgas plānošanas reģions koncentrē ievērojamas vides vērtības, kas ir unikālas ne tikai Latvijā, bet ieņem nozīmīgu vietu Eiropas mērogā. Pludmales, trīs lielo upju - Daugavas, Lielupes un Gaujas satece, sekļie piejūras lagūnezeri, plašie purvu masīvi Rīgas tuvumā un mežu ekosistēmas veido ainavekoloģisko pamatu Rīgas reģiona vidusdaļā un papildina Rīgas attīstības potenciālu. Rīgas reģionā daļēji ietilpst divi nacionālie parki — Gaujas Nacionālā parks un Ķemeru Nacionālais parks, vairāki dabas liegumi (tostarp pieci no tiem Rīgā), dabas parki (dabas parks “Piejūra” kā apmeklētākais), viens aizsargājamo ainavu apvidus, kā arī liels skaits dabas pieminekļu. Pēc Ramsāres konvencijas ratificēšanas Engures ezera un Kaņiera ezera teritorijas ar likumu iekļautas starptautiski nozīmīgo mitrzemju sarakstā. Engures un Babītes ezeri, kas atrodas piekrastes līdzenumos, ir starptautiskas putniem nozīmīgas vietas. Piekrastes dabas kompleksi, lielo upju lejtece un grīva, piejūras ezeri un mitraines, plaši meži un balto smilšu pludmales, kā arī lauku un urbāno teritoriju mija, rada bagātu dabas un kultūrainavu mozaīku. nacionālu vērtību. Īpaši svarīgi ir Pierīgas meži, kur tie kalpo kā pilsētas „plaušas” un rekreācijas teritorija. Nozīmīgākās dabas un kultūras mantojuma, kā arī ainaviski vērtīgākās teritorijas iekļautas kartē (sk. 7. attēlu): Piekrastes dabas un kultūrvēsturiskā ainavas telpa, Pierīgas rekreācijas zona — Rīgas zaļais loks, Upju ainavu telpa — Daugavas, Gaujas, Lielupes ainavas kā zili-zaļie koridori, kas ap Rīgas pilsētu veido izteiktu radiālu struktūru un savienojas ar ĪADT. Ar īpašu vizuālu estētiku iezīmējas Gaujas senielejas daļa, kas ir arī izteikta kultūrvēsturiskā mantojuma telpa.

Kopumā vairākos plānošanas reģionos un galvaspilsētā izceltā jūras piekrastes zona netiek vienmēr atsevišķi sasaistīta ar redzamo jūras ūdens akvatorija daļu, ne vienmēr skaidri uzsverot jutīgāko tuvo – aktīvo jūras piekrastes daļu pretstatā mierīgākajai un viendabīgākajai iekšzemes piekrastes daļai. Tas jāņem vērā, attīstot integrētu un vienotu pieeju turpmākajā telpiskajā plānošanas praksē, tiecoties uz saskanīgu ainavas kvalitātes mērķu sasniegšanu. Plānojumos un ainavu pētījumos lokālā mērogā jūras un līča krasta zonā ieteicams izdalīt mazākas ainavu telpiskās vienības, kurām piešķir konkrētās ainavas savdabību un ģeogrāfisko piesaisti raksturojošu ainavu rakstura tipa nosaukumu.

7. attēls. Rīgas plānošanas reģiona telpiskā struktūra, iekļaujot nozīmīgākās vēsturiskās, kultūras un ainavu telpas.

Rīgas pilsētai 2017. gadā izstrādāts Ainavu tematiskais plāns, izdalot nacionālas nozīmes tuviņas (sk. 8. attēlu) kā ainaviski vērtīgākās teritorijas, uzsvērt katras ainavas piederību noteiktam tipam un funkcijai, izvirzot ainavu kvalitātes mērķus un galvenās pārvaldības vadlīnijas. Detāli iedalītas robežas, kas šajā ziņā jau ir uzskatāms par pašvaldības paveiktu darbu augstā detalizācijas līmenī. Pie nacionālas nozīmes tuviņēm ietilpst jūras piekraste dabas parka “Piejūra” robežās ar paplašinājumu Mangaļsalas mežu zonā, Rīgas vēsturiskais centrs, Brāļu kapu ansamblis, visas īpaši aizsargājamās dabas teritorijas (*Natura 2000* vietas), kā arī vēl vairākas teritorijas. Rīgas nacionālās nozīmes tuviņu sarakstā nav izcelta Mežaparka Dziesmusvētku estrāde, kas ir simboliska vieta nācijas identitātei un 2008. gadā Baltijas dziesmu un deju svētku tradīcija tika iekļauta UNESCO Reprezentatīvajā cilvēces nemateriālā kultūras mantojuma sarakstā.

8. attēls. Nacionālās nozīmes ainavas Rīgas teritorijā.

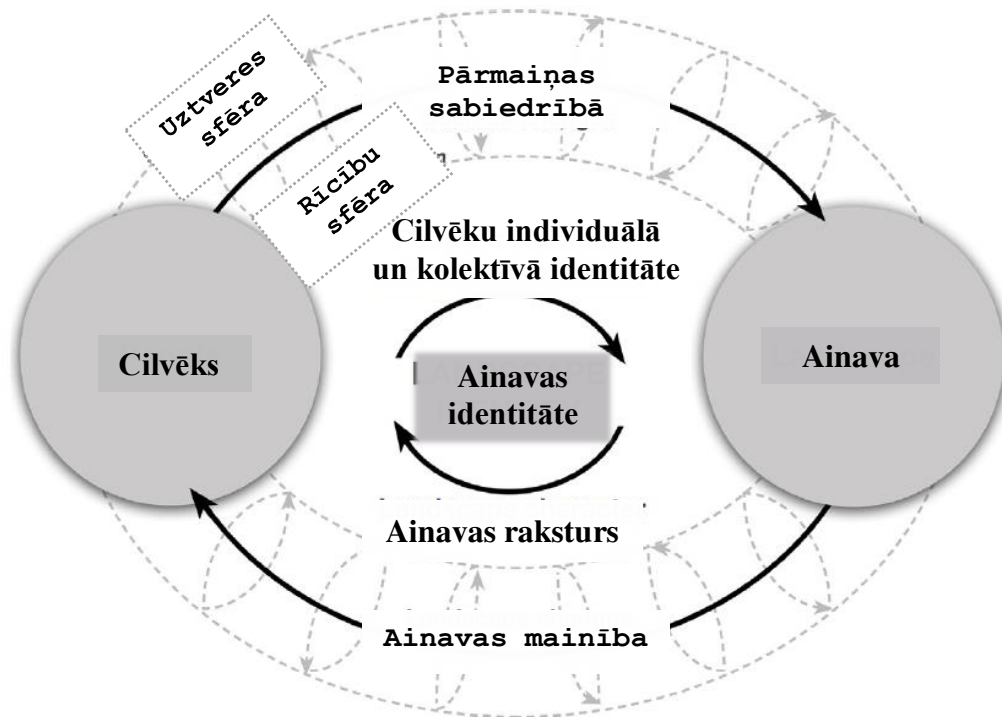
2. Nacionālās nozīmes ainava un identitāte

Nacionālās nozīmes ainavas noteikšanā jāņem vērā ainavas holistiskā būtība, iekļaujot vairākas dimensijas. Ainavas elementi atrodas nepārtrauktā mijiedarbībā, ieskaitot cilvēka radītās vērtības un radot ciešas saiknes starp dabas procesiem, elementiem, kultūru un mentālo uztveri, visiem slāņiem savijoties kopā laika dimensijā (Ņitavska, 2021). Vēsturiskus stāstījumus, lai ilustrētu ainavas holistisko raksturu, kas cieši saista reālo fizisko pasauli ar tās pieredzi skatītāja acīs, par pamatu savai grāmatai izmanto Marks Antrops un Vērle van Etvelde (Antrop, & Van Eetvelde, 2017). Holistiska ainava var kalpot kā integrēts jēdziens starp dažādām perspektīvām, lai to pētītu. Ainavas definīcija ietver ainavas multidimensiālo raksturu, vienlaikus akcentējot ainavas “veselumu / nedalāmību” (holismu), kā arī ainavu kā socio-ekonomisku un bioloģisku resursu, dzīves telpu, kurā atspoguļojas kultūrvēsturiskās vērtības, tradīcijas, “netveramās” ainavas vērtības, ko veido atmiņas, asociācijas, ainavas atspoguļojums mākslā, mūzikā un literatūrā (Wascher, 2005; Simensen et al., 2018). Šādā griezumā ainava ir kā krātuve, kas glabā nācijai svarīgus notikumus no vienas puses, un iedvesmo vai dod *sazemējumu*, saikni ar pagātņi no otras puses. Cilvēku atmiņās ainavas uzjundī caur atsevišķiem elementiem — pļavas, koki, alejas, meži, dārzi — tie ir konkrēti ainavas elementi un ļoti personīgas atmiņas, kas savijas ne tikai ar ainavas vizuālo tēlu, bet arī caur garšām un smaržām (govs piens, maize, meža ogas, vītušas zāles smarža u.tml.). Ainavas atmiņas saistās arī ar notikumiem gan pārceļšanos, gan trimdas gaitām, gan svētkiem u.tml. Veidojas ainavas izteikti duālā daba — fiziskā un simboliskā, kas ir no vienas puses visas valsts kopīgā vēsture, bet no otras puses katra indivīda personīgā biogrāfija — viss kopā sintezējas ainavā, un ainava atsaucās cilvēkos, viņu atmiņās. V. Skultans ainavas sauc par “pieredzes noliktavām, ar būtisku pagātnes un nākotnes valsts un katra indivīda “bagāžu””. Šeit rodas smalka robeža, kad mēs uztveram ainavu kā objektīvu realitāti, un kad kāda konkrēta ainava vai ainavas tips iegūst personīgu atmiņu vai notikumu nokrāsu (Skultans, 1997, citēts no Ņitavska, 2021).

Lai dziļāk izprastu, ka viens no nacionālas nozīmes ainaviski vērtīgo teritoriju noteikšanas uzdevumiem ir nacionālās identitātes un vietas atpazīstamības veidošana, jāizprot, ko nozīmē šajā kontekstā saistītie jēdzieni: nacionāls un identitāte. Individu ilgstošas un dziļi iesakņojušās saistības ar apkārtējo ainavu un vietu izpaužas divos apakš-virzienos, kā atkarība no vietas (kāda konkrēta vieta vai tās veids vajadzīgs indivīda (vai grupas) mērķu apmierināšanai) vai kā vietas identitāte (simboliska vietas nozīme kā emociju un attiecību uzglabātāja, kas piešķir nozīmi un mērķi dzīvei). Vietas identitāti kā piederības sajūtu var tikt leģitimēta kā prakse un attiecības ar ikdienas ainavu (Dixon & Durrheim, 2000), ko varētu raksturot ar šādiem autobiogrāfiskiem un emocionāliem formulējumiem (Knez, 2014): *es jūtu, ka šī vieta ir daļa no manis; šī vieta man ir ļoti īpaša, es patiesi identificēju sevi ar šo vietu, esmu šai vietai ļoti pieķēries; apmeklējot šo vietu, tas pasaka daudz par to, kas es esmu, šī vieta man daudz nozīmē, es lepojos ar šo vietu u.tml.*, taču arī izziņas formulējumus: *man ir bijis ilgstošs kontakts ar šo vietu, varu atsaukt atmiņā daudz atmiņu par šo vietu u.tml.* Tā attīstās ikdienas praksē un kļūst par nozīmīgu ikdienas dzīves sastāvdaļu (Relph, 1976). Atkarību no vietas raksturo racionālāki apsvērumi, piemēram (Knez, 2005): *šī ir labākā vieta tam, ko man patīk darīt; nevienu citu vietu nevar pielīdzināt šai, man ir daudz lielāks apmierinājums, apmeklējot šo vietu nekā jebkuru citu; darīt to, ko es daru šajā vietā man ir daudz būtiskāk, nekā jebkurā citā vietā; es nevaru aizvietot šo vietu ne ar vienu citu vietu, veicot tās nodarbes, ko es veicu šeit u.tml.* Šīs ikdienas rutīnas rada piesaisti vietai, kas var izveidot gan vienas, gan otras attiecības. Vietas identitātes veidojas no vēsturiskiem, politiskiem, reliģiskiem, dabas un kultūras elementiem, no vietējām zināšanām un varas izpausmēm. To veido idealizētas simboliskās vietas un simboliskās ainavas, vērtīgs dabas un kultūras mantojums. Tā ir pakāpe, līdz kurai cilvēks vietu var uztvert kā atšķirīgu no citām vietām, kas palīdz to atpazīt. Tās ir vietas nozīmes, sajūtas, iespējami nododamās pieredzes un vietējums kā autentiskuma izpausme. Atbilstoši šīm atziņām, “Ainavu dārgumi” kā iniciatīva ar visaptverošu sabiedrības iesaisti un cilvēku aktīvu piedalīšanos gan sev un vietējai kopienai nozīmīgu vietu izvirzīšanā, gan balsošanā par savu reģionu reprezentējošām vietām nozīmē, ka starp šīm nominācijām ir iekļuvušas nacionālas nozīmes ainaviski vērtīgākās teritorijas. Jautājums paliek par to skaitu un mērogu. Saistībā ar dabas komponentiem ainavā un āra aktivitātēm ikdienā ir vēl viena pētījumu atziņa (Butler et al, 2019): jo biežāk cilvēki aktīvi baudīja dabu, jo stiprāka pieķeršanās, tuvība un piederība attīstās saistībā ar ainavu (emociju komponente), kā arī vieglāka atgādināšana, spriešana un pastiprināta domāšana par ainavu (izziņas komponente).

Identitāte (*no latīņu identitas ‘vienādība’, ‘tāpatība’*) vienādība jeb tāpatība kādā parādību kopā; sociāli psiholoģisko parādību jomā — cilvēka uzvedības un personisko īpatnību noturība laikā un piederības apziņa tai vai citai sociālai kategorijai, kā arī pazīmjū, sliekšmju, rakstura u. tml. tāpatība noteiktas sociālas grupas ietvaros. Jēdziens “identitāte” skatāms mijiedarbībā ar jēdzienu “identifikācija” — gan viens, gan otrs norāda, kā cilvēku kopīgi veidotā pasaule un konkrētu kopienu un indivīdu vieta tajā tiek pakļauta daudzdimensionālai klasificēšanai. Ikdienas lietojumā identifikācijas jēdziens bieži ietver atzinumu par kopīgu izcelsmi vai kopīgām iezīmēm ar kādu grupu vai citu personu, vai kopīgu ideālu, kā arī solidaritātes un alianses attiecības, kam pamatā šīs iezīmes (Lüse, 2021). Pamatojoties uz dažādu tematisko jomu literatūras analīzi, pētnieki Stobelārs un Pedroli (2011), ainavas identitāti definēja kā “uztverto vietas unikalitāti”, pamatā savā darbā vairāk stiprinot cilvēku skatījumu, nevis fizisko, faktisko ainavu. Līdzīgi Norvēģijas pētniece Egoza (2013) raksturojot “ainavu un identitāti” izcēla to kā attiecības starp ainavu un cilvēku, akcentējot pamatvajadzību piederēt (Egoz, 2013). Piederība izpaužas apkārtnē piešķirtajās

simboliskajās nozīmēs, taču praktiski izpaužas ar cilvēku iesaistīšanos un konkrētām aktivitātēm ainavā, kas kļūst par galveno aspektu, kā attīstās attiecības ar ainavu (Ingold, 2011). Starptautiska pētnieku grupa (Ramos et al., 2016) nodarbojas ar **ainavas identitātes** pētījumiem, atzīstot, ka šim jēdzienam nav vienprātīgas definīcijas, tomēr tā tiek veidota gan uztveres, gan darbību līmenī (sk. 9. attēlu).

9. attēls. *Identitātes un ainavas mijiedarbības modelis.*

Cilvēki dalās ar personiskajiem stāstiem un dzimtu vēsturi, īpaši neietekmējot citus, tomēr gan vietējie, gan vietas apmeklētāji no ārpusē (tūristi) atzīst ka uztverē pastāv *Genius loci* kā kaut kas īpašs un konkrēto vietu raksturojošs (Alumäe et al., 2003). *Genius loci* uztverot kā vietas kultūras identitāti, nodrošinot tās pastāvēšanu kolektīvajā atmiņā un pārnēsāšanu laika gaitā, palīdz pilnībā izprast funkcionālos, tipoloģiskos, stilistiskos un konstruktīvos iemeslus par vietu rašanos un pastāvēšanu. Vēsturiskie un vides faktori tradicionāli virza cilvēku “vietrades projektu” jebkurā kontekstā, iezīmējot precīzu tipoloģisko, konstruktīvo un formālo repertuāru, kurā iespējams izsekot dažiem identifikācijas elementiem, kas visbiežāk atkārtojas (Vecco, 2020).

Vienlīdzīgi arī mantojuma atzīšana un (neapzināta) nozīmes piešķiršana tam, ja to uzsver cilvēki no ārpusē (svešinieki), palielina piesaisti vietai (Palang et al., 2003). Nacionālo identitāti kā cilvēka piederības vienai nācijai apzināšanās veidu raksturo distancēšanās no citām nācijām. Tāpēc nacionālajā identitātē, tāpat kā citos sociālās kolektīvās identitātes veidos, ir opozīcija “mēs” un “viņi” (Volkovs, 2021). Ainava un tūrisms krustojas nacionālās identitātes jautājumos, jo abām pusēm (“mums” kā kopienai un “viņiem” kā ceļotājiem) ir neviltota interese atklāt un izcelt vietas unikalitāti un reģionālās atšķirības (Knudsen, Metro-Roland & Soper, 2008). Identitātes ainava kļūst par kultūras izpausmi kā cilvēka socializācijas telpu. Kultūra ir cilvēka socializācijas telpa, kurā top tās saturs. Bez mijiedarbības ar citiem kultūras satura autoriem indivīds nespēj nodrošināt kultūras saglabāšanu, kuras pamatā ir kultūras satura pieejamība laikā un telpā citiem kolektīva dalībniekiem. Lai to nodrošinātu,

kultūrai kā cilvēka “projektam” jāfunkcionē kolektīvā, kurā indivīds spēj projicēt tā darbības rezultātus un iegūt impulsus jauna satura veidošanai (Hanovs, 2021). Tomēr kā sabiedrības uztveres īpatnību Kosgrovs (2006) uzsver mantojuma interpretēšanā ļoti bieži novēroto selektīvo atlasī, akcentējot vēstures pozitīvos aspektus. Mantojums ir ne tikai kultūras produkts, taču arī politisks resurss, tāpēc šādu zināšanu raksturs vienmēr tiek apspriests, ņemot vērā īpašos sociālos un intelektuālos apstākļus (Graham & Howard, 2008). Vietu specifiskās vēstures izmantošana ainavu raksturošanā un autentiskuma izcelšanā arvien biežāk tiek novērtēta starp vietējām kopienām un vietvaru pārstāvjiem (Palang et al., 2011).

Ainavu raksturs dažādās Latvijas daļās ir atšķirīgs. Pastāv areāli ar vienādu vai līdzīgu ainavas raksturu, kas ir pamats reģionālu ainavu telpu izdalīšanai. Tās var sasaistīt gan ar ainavapvidiem vai ainavzemēm, bet arī ar Latvijas kultūrvēsturiskajiem novadiem, vai funkcionālām teritorijām (piemēram, jūras piekraste, Pierīga u.c.). Vērtīgas ainavu telpas sabiedrības uztverē nereti iegūst simbolisku nozīmi un tiek akceptētas kā vietu un reģionu vizuālās identitātes pamats. Vienlaikus ainavām piemīt arī dabas daudzveidības, ekoloģiskā, vizuālā, kultūrvēsturiskā un ekonomiskā vērtība, kas liek runāt gan par izmantošanas prioritātēm, akceptējamo izmaiņu sliekšņiem vai ainavas kvalitātes mērķiem. Cilvēks atbilstoši savai uztverei piešķir dažādiem ainavas elementiem noteiktu vērtību. Vietas uztvere pārmaiņus pētnī jau nepilnu gadsimtu un iekļaujas cilvēka ģeogrāfijas virzienā, cilvēku pieredzes izpētē, ietverot telpisko izjūtu un idejas. Pieredze tiek izprasta kā nozīmju kopums, ar kura palīdzību pasaule tiek iepazīta caur sajūtām, uztveri un ar to saistītiem pieņēmumiem (Dardel, 1952; Lowenthal, 1961). Līdzīgi arī ar personisko vietas pieredzi, kas, būdama individuāla, tomēr nav unikāla, bet tajā iespējams dalīties ar citiem (Caruso & Palm, 1973). Kā norāda Tuans (1977), tad vieta nav vienīgi kā fakts, kas jāizskaidro plašākā telpas izpratnē, tā ir arī realitāte, kas ir izskaidrojama un izprotama no to cilvēku perspektīvas, kuri tai piešķirusi nozīmi.

Par problēmas jautājumu identitāte kļūst tad, ja cilvēki piedzīvo identitātes krīzi — vai nu personiskā vai sociālā līmenī, vai abos. Gan cilvēka individualitāte, gan identitāte veidojas sociāli, un otrādi — sabiedrības formas un cilvēku socialitāte ir atkarīgas no veida, kādā tiek izprasta individualizācija (Volkovs, 2021). Ar vietu saistīta identitātes krīze šādā kontekstā norisinās administratīvi teritoriālo reformu ietvaros, mainot administratīvās vietas piederību lielai daļai sabiedrības. Līdzās politiski administratīvām izmaiņām līdzī jāmainās gan uztverei un sajūtām, gan daļai kopienas jākonstruē jauna piederības sajūta. Šie jautājumi bieži skar citu jomu: vietu zīmolvedību un saistīti ar vietu pievilcību. Taču vienlaikus ietver arī identitātes pielāgošanos un asociatīvo spēju mainīt mērogu pēc izdevīguma principa (piederība konkrētam ciemam, pagastam, tuvākai pilsētai vai reģionam, etniskai grupai, citām sociāli konstruētām vienībām), kas ļauj cilvēkam pašidentificēties dažādos veidos, nepārspīlējot administratīvi veidotas ģeogrāfiskas piesaistes izmaiņu nozīmi. Poļu sociologs Baumans (2009) eiropiešu pievēršanos identitātes jautājumiem attiecina uz jaunajiem laikiem (modernitāti) un tajos vērojamo pieaugošo uzsvāru uz individualizāciju. Atšķirībā no viduslaiku kārtu sabiedrības, jaunajos laikos cilvēks savu vietu sabiedrībā vairs neiemantoja kā gribētu vai negribētu dāvanu. Individualizācija nozīmēja, ka cilvēka identitāte vairs nav “dotais”, bet gan top par “uzdevumu”, un indivīds kļūst atbildīgs par tās novešanu līdz pilnībai. Postmodernā identitāte raksturīga stāvoklim, kad sabrukušī lielle modernisma naratīvi — par prātu, patiesību, progresu un universālo brīvību. Tāpēc lielāka nozīme ir pieaugošam autentiskumam. Savukārt ainavu pieredzējumu indivīda līmenī nosaka ne tikai

patērētāja kultūras ietekme, taču arī vides, politikas un kultūras procesi, kas izraisa noteiktu ainavu veidošanos (Cooper & Hall, 2008).

Du Gejs un Hols (du Gay & Hall, 1996) argumentē, ka identitāti nosaka nevis “saknes” vai tradīcijas, bet gan attieksme pret izcelsmi vai tradīciju atdzemdināšana. Identitātes parādās tur, kur tiek īstenotas varas izpausmes. Tādējādi identitātes izriet no šajā procesā piesauktajām atšķirībām un izslēgšanas. Identitātes nozīme var tikt konstruēta tikai attiecībā ar “citu”, ar atšķirīgo vai iztrūkstošo. Ja, piesaucot identitāti, tiek pasludināta “vienotība”, arī tā patiesībā tiek konstruēta, līdzdarbojoties varai un izslēgšanai. Līdz ar to identitātes nav dabiskas un neizbēgamas pirmatnējas totalitātes rezultāts, bet gan naturalizēta “noslēgšanas” procesa rezultāts. Šajā kontekstā vieglāk izprast “Latviešu vēsturisko zemju likumu” (2021), kur reģionu identitāte tiek konstruēta ar varas iesaisti, nosakot dažādajos laikos radušos kultūrvēsturisko teritoriju robežas un atzīstot, ka “Latviešu vēsturiskajās zemēs uz kuršu, latgaļu, sēļu un zemgaļu sentautu, kā arī seno pirmiedzīvotāju — lībiešu — kultūras un valodas bāzes veidojusies latviešu nācija”. Ainavas kontekstā rodas retorisks jautājums: vai šajās kultūrvēsturiskajās teritorijās izveidojusies arī savdabīga kultūrainava, kurā var identificēt tai tipiskas ainavu struktūras un elementus, kas akcentē reģionālās atšķirības? Daļēji tas saistīts ar etnisko identitāti, ko pārsvarā veido gan piederības izjūtu savai etniskajai grupai, gan personības distancēšanos no citām etniskajām grupām. Mūsdienu sabiedrības etniskā identitāte tiek pētīta nacionālās identitātes ietvaros, kuras mērķis ir apvienot dažādu etnisko grupu pārstāvjus tiesiskajā, demokrātiskajā, nacionālajā vai daudznacionālajā valstī (Volkovs, 2021). Emocionālas, simboliskās un ideoloģiskās dimensijas kopu apzīmējam ar “dzimtenes” jēdzienu, kas precīzi ietver cilvēka un ainavas attiecības. “Dzimtenes” jēdziens ietver šo attiecību izpausmi caur simboliem, attieksmi, kas veidojas, kā pagātne, tagadne un pat nākotnē svarīgo notikumu un simbolu glabāšana un izkopšana caur ainavas fizisko un mentālo dimensiju. Ar “dzimtenes” jēdzienu visspēcīgāk tiek akcentēta kolektīvās atmiņas izpausme, kā fiksētā un vizualizētā simbolu kopa (Nogue & Vicente, 2004).

Ainava citā aspektā tiek asociēta ar resursu ekonomiskā potenciāla aktivizēšanai. Radošais tūrisms ir viens no veidiem Latvijas materiālā un nemateriālā kultūras mantojuma un kultūras ainavas potenciāla izmantošanai (Latvija 2030). Ainava apvienojumā ar kultūras mijiedarbību un vēsturiskajiem notikumiem, akcentējot cilvēku ietekmes pusi tiek dēvēta arī par kultūrainavu. Jēdziens kultūrainava, kas pieņemts 1992. gadā Apvienoto Nāciju Pasaules mantojuma komitejā, ietekmēja Eiropas ainavu konvencijas definīciju ainavai kā teritorijai, kā to uztver cilvēki, kuru raksturs ir dabas un / vai cilvēka darbības rezultātā un mijiedarbības rezultāta faktori. Cilvēka klātbūtne ir svarīga ne tikai, lai izprastu kā ainavas veidojušās vēsturiski, bet arī novērtējot mūsdienās sociālo vērtību. Pēdējo gadu desmitos ir veikti dažādi pētījumi, lai noteiktu saikni starp pozitīvām ainavas īpašībām un cilvēku vēlmēm, labklājību (Davoudi & Brooks, 2019). Tajā izpaužas ne tikai politiskas varas valstgriba, bet arī ideoloģiski uzdevumi. Piemēram, lauku ainava nereti tiek saistīta ar “lauku idilles vai pastorālas ainavas tēlu, kas pamatā balstīts priekšstatos par lauku dzīvesstilu, vietējo kopienu un ainavu ar nekritiski pozitīvu raksturojumu, atveidojot nevis reālo situācijas kopainu, bet glorificētu mītu par lauku dzīvi” (Yarwood, 2005).

Eiropas valstu praksē nacionālās nozīmes ainavu identificēšana īstenota ar dažādām pieejām, vairākām teritorijām tas saistās ar senām tradīcijām. Piemēram, Anglijā un Skotijā to aizsāka jau 1949. gadā, atdalot dabas aizsardzību un ainavas aizsardzību tieši normatīvajos aktos, ka arī vēlāk, veicot savā valstī nozīmīgo ainavu apzināšanu, kartēšanu, izstrādājot ainavas aizsardzības, plānošanas un pārvaldības

vadlīnijas, ka arī dibinot ainavas aizsardzības valsts institūcijas. Vēlāk, 1992. gadā arī Somijā, nosakot nacionāli nozīmīgākās ainavas ar līdzīgu metodi kā Anglijā, tām tika piešķirts speciāls statuss. Savukārt, Francijas pieredze balstās uz izcilo ainavu potenciāla izmantošanu tūrisma vajadzībām, piešķirot tām vienotā tīklojumā uzturētu zīmolu. Lai arī kopumā šīs pieejas ir atšķirīgās, tomēr pamatā balstās uz sabiedrības vēlmēm izcelt un saglabāt savas īpašas un nozīmīgas ainavas, gan ka reālās teritorijas, gan kā valsts identitātes simbolu. Izvērstāks skatījums par dažādu valstu pieejām nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgāko teritoriju noteikšanai iekļauts šī pētījuma projekta saistītajā ziņojumā.

3. Metodiskā pieeja

Metodikas dažādu izstrādes posmu prezentēšanai un validēšanai tika organizētas vairākas apspriešanas ar iesaistītajām pusēm un citiem ainavu ekspertiem vai zinātniekiem no saistītām zinātņu jomām, t.sk. starptautiski:

- (1) 2021. gada 29. novembrī seminārs ar plašu loku dažādām iesaistītajām pusēm (sk. 1. pielikumu);
- (2) 2022. gada 8. aprīlī ziņojums starptautiskas zinātniskas konferences ietvaros¹ Valmierā;
- (3) 2022. gada 29. aprīlī ziņojums un paneldiskusija zinātniski lietišķā konferencē Jelgavā²;
- (4) 2022. gada 9. jūnijā Latvijas Pašvaldību savienību organizētā darba seminārā ar plašu (90) dalībnieku — pašvaldību un plānošanas reģionu speciālistu iesaisti.
- (5) 2022. gada 28. jūnijā diskusija ar ainavu pētniekiem un ekspertiem (ārpus projekta);
- (6) 2022. gada 19. augustā diskusija ar ainavu pētniekiem un ekspertiem (projekta konsultantiem);
- (7) 2022. 22. septembrī ziņojums starptautiskas MMV11 zinātniskas konferences ietvaros Jūrmalā³;
- (8) 2022. gada 17. oktobrī seminārs ar dažādām iesaistītajām pusēm publiskās pārvaldes un citiem pētniekiem.

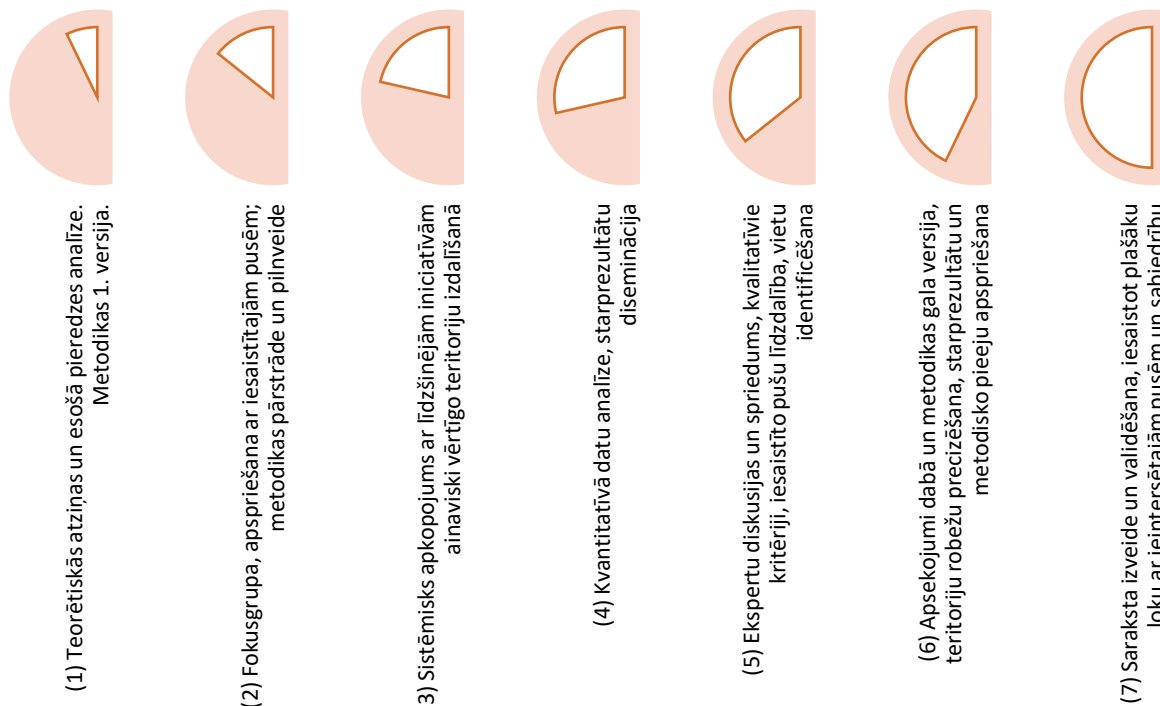
Uzskaitījumā nav pieminētas dažādas projektā iesaistīto pētnieku savstarpējās tikšanās. Bez šīm apspriešanām nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgo teritoriju identificēšanas un iespējamo pārvaldības risinājumu rezultāti prezentēti Alūksnes, Kuldīgas un Valmieras novadu pašvaldību speciālistiem, iegūstot atgriezenisko saiti ar praktiskiem apsvērumiem. Paralēli metodikas izstrādei turpinās citu projektā iesaistīto kolēģu darbs ar vietu apsekojumiem un ainavu identificēšanu digitālā atlanta vajadzībām, kas integrēts precīzākai teritoriju robežu identificēšanai. Turpinājumā paredzēta semināri ar visos plānošanas reģionos, iesaistot plašāku ieinteresēto loku no attiecīgās teritorijas, kā arī iniciatīva, lai nodotu plašākai sabiedrībai apspriešanā run izzināšanā sarakstu ar identificētajām vietām.

¹ https://va.lv/sites/default/files/ViA_STS2022_conference_schedule.pdf

² <https://www.arei.lv/lv/projekti/2020/ilgtspējiga-zemes-resursu-un-ainavu-parvaldiba>

³ https://www.researchgate.net/publication/363845767_Landscapes_of_national_importance_and_recreation_GIS-based_analysis

Metodiskā pieeja iekļauj septiņus integrētus un secīgus posmus (sk. 10. attēlu), pēc vietu identificēšanas pēdējā etapā paredzot saraksta validēšanu ar sabiedrības līdzdalību.

10. attēls. Metodikas izstrādes gaita nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgo teritoriju identificēšanai.

(1) Teorētiskās atziņas un esošās pieredzes analīze.

Gadsimtu noturīgs ir ainavu klasika Sauera teiktais, ka visi disciplīnas fakti jāorganizē vispārīgā sistēmā, jo tas ir vienīgais veids, kā uzzināt faktu attiecības (Sauer, 1925). Nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgo teritoriju noteikšana ir saistīta ar 20. gs. 70. gados radušos ainavu vērtēšanas pieeju (sākotnējo tās izpratni), kas ietver ainavas auditēšanu, balstītu uz tās vērtībām, cenšoties to noteikt iespējami objektīvi, salīdzinot vienas ainavas vērtības ar citas ainavas vērtībām, balstoties uz kvantitatīvu ainavas elementu novērtējumu (Swanwick, 2002; Simensen et al., 2018). Savā ziņā šāds process ir sensitīvs, jo iekļauj dažu vietu izcelšanu jeb pārkumu pār citām, padarot citas “parastākas” vai pat “otršķirīgas”. Tomēr jāņem vērā, ka mūsdienas pieejamais datu apjoms un ĢIS iespējas ļauj veikt šo kvantitatīvo analīzi apjomīgāk un precīzāk, nākamajā etapā iekļaujot ekspertu diskusijas, izmantojot atsauci uz Antropa un Ētveldes (2000) norādēm par Geštaltu teoriju un cilvēku uztveres priekšrocībām. Līdzšinējā nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgo teritoriju noteikšanas pieredze izvēsta pārskata veidā sniegta augstāk 1. nodaļā, savukārt plašāks teorētisko atziņu pārskats iekļauts 2. nodaļā. Papildinoši teorētiskās atziņas un ārvalstu piemēri analizēti šī projekta pirmo nodevumu daļā un iekļauti atsevišķā ziņojumā (D1.3. “Ziņojums par ārvalstu un Latvijas pieredzi ainavu novērtēšanā⁴”)

Attiecībā uz sabiedrības ainavu uztveri, šajā metodiskajā pieejā izmantots oriģināli apkopotu lielu datu apjoms, kas reprezentē aktīvu “ainavu patēriņu”. To var

4

https://www.arei.lv/sites/arei/files/files/articles/LandLat4Pol_D1_3_Ainavu_novertesanas_pieredze.pdf

interpretēt kā loģisku turpinājumu pēc simbolisku un estētiski augstvērtīgu ainavu kognitīvas lokalizēšanas (iztēlošanās, apzināšanas, izziņas un iepazīšanas attālināti), sekot ar aktīvu rīcību un apmeklēt šīs vietas. Šo ainavu apmeklēšana izpaužas kā tieša sabiedrības iesaiste, kā sava veida “sabiedrības balsojuma” forma un aktīvā līdzdalība rīcībā — attiecīgās vietas uzskatot par prioritāri apmeklējamām, salīdzinot ar citām. Vienlaikus šo ainavu apmeklējums saistīts gan ar to pieejamību, gan gaidām par to labiekārtojumu, ērtībām un pieejamajiem pakalpojumiem. Lai to nošķirtu no visaptverošas ikdienas mobilitātes kartēšanas (piemēram, saistīti ar lielveikalu apmeklējumu), nozīmīgāk par ikdienas rekreāciju un atpūtu ir tieši tūrisma motīvs — mērķtiecīgi doties uz šādām vietām ārpus savas ikdienišķās dzīves telpas. Turklāt prioritāri izvirzot kultūras un dabas tūrisma apmeklējuma motīvu, kas visciešāk ietver ainavu. Autori īstenoja plašu sabiedrības aptauju⁵ par nacionālo parku un citu dabas un kultūras mantojuma teritoriju apmeklējuma motīvu un no šī darba uzdevuma intereses ceļotājiem starp faktoriem, kas nosaka ceļošanas vai atpūtas vietas izvēli, piedāvāja novērtēt arī vietu “pievilcīgas ainavas” nozīmīgumu. No Latvijas mērogā reprezentatīvas kopas (1923 respondenti) to kā “ļoti svarīgu” faktoru vietas apmeklējumam atzīmēja 79 %, kas ir dominējoši augstāk novērtētais starp citiem faktoriem (sk. 1. tabulu).

Tabula Nr. 1. *Pievilcīga ainava kā viens no ceļošanas vai atpūtas vietas izvēli noteicošiem kritērijiem.*

Sadalījums (%)	Viegla nokļūšana	Pakalpojumu kvalitāte	Pakalpojumu cena	Pakalpojumu daudzveidība	Laba infrastruktūra	Neskarta savvaļas daba	Kultūras mantojums	Pievilcīgas ainavas	Maz citu cilvēku	Atbildīga pakalpojumu sniedzēju attieksme pret dabas un kultūras vērtību saglabāšanu	Drošība
ļoti svarīgi	44	43	31	31	39	59	42	79	45	56	55
drīzāk svarīgi	36	34	38	36	40	29	36	18	33	27	29
mazsvarīgi	16	14	21	24	15	8	15	2	19	8	11
nav svarīgi	4	6	7	7	5	3	5	0	2	3	3
cits	0	2	3	2	1	1	2	0	1	6	1

Tūrisma (akcentējot kultūras, dabas un labjūtes tūrisma motīvus, mazāk izklaides, darījumu vai radu un draugu apmeklējumu) no cita veida mobilitātes palīdz nošķirt gan tūristu mītnu izvietojums šādās ainaviski pievilcīgākajās vietās (citā iepriekš veiktā tūrisma uzņēmēju aptaujā vietas ainaviskais pievilcīgums tika uzsvērts starp nozīmīgākajiem faktoriem uzņēmējdarbības uzsākšanai (Klepers, 2012), gan starptautiskums un ceļošanas attālums. Identitātes ainavas ar simbolisku nozīmi, nācījas veidošanos ietekmējošām notikumu vai stāstu vietām, autentiskām kultūras izpausmēm, unikālām vai izcili vērtīgām un reģionam/valstij tipiskām dabas vietām kļūst apbrīnotas gan cilvēku uztverē, gan izpaužas ceļošanā uz šīm vietām.

⁵ Aptauja norisinājās visā Latvijā no 2021. gada jūlija līdz 2022. gada maijam. Vairāk: <https://va.lv/lv/zinatne/projekti/ipasi-aizsargajamo-dabas-teritoriju-apmekletaju-monitorings-un-digitalie>

Identificējot unikālās un tipiskās Latvijas ainavas, tās reprezentē galvenās nacionālās ainavu vērtības, taču tādējādi aptver tikai nelielu daļu no kopējās valsts teritorijas. Eiropas ainavu konvencijas izpratnē ainavas ir izdalāmas visā valsts teritorijā, tāpēc projektā veidotajā ainavu atlantā iekļauta visaptveroša Latvijas ainavu raksturošana trešajā līmenī – jeb ainavu areālu mērogā. Kvantitatīvajā analizē, kas raksturota turpinājumā, telpiski identificējamās noteiktas ainavu vērtības (ekoloģiskās un kultūrvēsturiskās), tāpat arī apzināta tūrisma funkcija nacionālo identitātes ainavu kontekstā. Tipiskās ainavas ir plašāka kategorija, iekļaujot ainavas, kas raksturo noteiktus procesus, laikmetu vai arī konkrētu ainavu tipu. Kamēr tikai dažas no tām var tikt uzskatītas par izcili vērtīgām, pat unikālām — kā vienīgās vai vienas no nedaudzajām ainavām valstī (vai reģionā), arī labāk saglabātā starp citām līdzīgām. Tipisko ainavu gadījumā papildus telpiskajai un saturiski kvalitatīvajai jomai īpaši tiek akcentēta arī laika dimensija, lai kopējo ainavas stāstu telpiski var izlasīt secīgā nepārtrauktībā no senākajām liecībām apkārtējā vidē par zemes veidošanos (devona perioda) un attīstību līdz pat mūsdienām — kā vienotu grāmatas stāstu. Katra no grāmatas lappusēm ietvertu secīgu un spilgtu notikumu Latvijas daudzveidīgajā stāstā un tā fizisku izpausmi apkārtējā vidē ainavu struktūru vai atsevišķu elementu veidā. To nosaka kopīgie un reģionāli atšķirīgie notikumi dabas un cilvēka mijiedarbībā iedarbojoties uz apkārtni (ainavas biogrāfija) un tos raksturojoši oriģināli ainavas elementi.

(2) Fokusgrupa, apspriešana ar iesaistītajām pusēm; metodikas pārstrāde un pilnveide.

Sākotnēji izstrādātā metodiskā pieeja nacionālas nozīmes ainaviski vērtīgo teritoriju izdalīšanai tika prezentēta iesaistīto pušu fokusgrupā 2021. gada 29. novembrī. Fokusgrupa ar ieinteresētajām pusēm tika rīkota, lai iepazīstinātu ar priekšlikumu par kritērijiem Latvijas nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgāko teritoriju noteikšanai un atbilstoši kritērijiem atlasītajām teritorijām, iegūtu atgriezenisko saiti. Fokusgrupas dalībnieku sastāvs tika saskaņots ar VARAM Telpiskās plānošanas nodaļu (uzaicinājuma vēstuli, dalībnieku saraksti, prezentāciju un apkopojumu par iegūtajām atbildēm uz jautājumiem skatīt pielikumā nr. 1. Fokusgrupas diskusijā tika izcelti šādi raksturvārdi un jautājumi no ieinteresētajām pusēm, ko ņemt vērā, kartējot ainavas ar nacionālu nozīmi: tipiskās vai unikālās Latvijas ainavas; kritērija par vēsturiskajām zemēm un teritorijām pamatotība; teritorijas mainība — vai tiek sekots līdz šim aspektam (plānotie zonējumi); cilvēka darbības ietekme ainavā; cilvēki sevi sasaista, saredz ar ainavu, sevi identificē; no starptautiskā pozicionējuma izcelt kopīgo, kas vieno Latviju, izceļ tās oriģinalitāti, veido tās stāstu. Pamatojoties uz apspriešanas rezultātu, metodiskā pieeja tika pārstrādāta, papildināta un precizēta. Tika novērstas galvenās pretenzijas, ka pirmajā piedāvājumā nav pietiekami precīzi atbildēti nošķirums starp unikālajām ainavām un tipiskajām ainavām, kā arī bijusi izmantota pārāk politizēta pieeja vērtīgo vietu identificēšanai proporcionāli vēsturiskajām zemēm. Metodikas sākotnējais uzstādījums bija ainaviski vērtīgākajām teritorijām reprezentēt katru vēsturisko zemi un teritoriju atbilstoši Latviešu vēsturisko zemju likumam (līdzīgi kā “Ainavu dārgumu” iniciatīvā — vienāds skaits (10) vērtīgāko ainavu katrā plānošanas reģionā. Tomēr šī pieeja tika mainīta, par telpisko pamatu izvēloties Kamila Ramana (1994) izveidoto ainavu rajonēšanas sistēmu ar ainavzemēm un ainavapvidiem, jo tā tiek integrēti izmantota arī ainavu atlanta pamatā, veidojot ainavu trešo līmeni.

(3) Sistēmisks apkopojums ar līdzšinējām iniciatīvām ainaviski vērtīgo teritoriju izdalīšanā.

Lai arī šī dokumenta 1. nodaļā jau tika aplūkotas nozīmīgākās iniciatīvas ainaviski vērtīgo teritoriju noteikšanai, tas vairāk bija analītiski konspektīvs pārskats. Šajā solī sintezētas šo iniciatīvu izstrādāto rezultātu kopīgs pārskats, veidojot visaptverošu kopsakarību pārskatu. Kā svarīgs pamats izmantots projekta “Ainavu dārgumi” paveiktais darbs, nosaucot vārdā vietas un ainavas, kas uzskatāmas par nacionālo dārgumu, vietas ar kurām iedzīvotāji lepojas, ar kurām arī simboliski identificē sevi un savu reģionu. Tādējādi izmantota ainavas definīcijas atsauce par teritoriju tādā nozīmē, kā to uztver cilvēki, stratēģisku uzsvaru liekot uz sabiedrības iesaisti – izmantojot jau līdz šim veiktā apjomīgā darba rezultātus. Ainavu ekspertu strukturētais “Ainavu dārgumu” vietu saraksts, salīdzināts ar “Ainavas runā” vēsturisko vietu reprezentāciju ainavu uztveres jomā Latvijā, izvērtējot vizuālo materiālu populārākajos medijos. Kā svarīga atsauce izmantots Latvijas kultūras kanona ekspertu paveiktais darbs, nosakot astoņas kanoniskās Latvijas ainavas. Kanona ainavu sadaļas pamatojumā izdarīta atsauce uz “Ainavu dārgumiem”, kas bagātīgi atspoguļo Latvijas ainaviskās vērtības reģionālā mērogā, jau turpinājumā ekspertiem vienojoties par plašākām ainavām — nacionālā mēroga vērtībām, kas ir iekļaujamas Latvijas kultūras kanonā. Kanoniskās ainavas nosauktas vārdos un precīzi raksturotas, nojaušot to telpiskās aprises, tomēr bez precīzām robežām (tas pats arī “Ainavu dārgumu” iniciatīvā). Lai arī sākotnēji, atsaucoties uz Somijas nacionālās nozīmes ainavu izdalīšanas piemēru, tika izlemts nenoteikt konkrētas identificēto ainavu robežas, tomēr paralēli topošā digitālā ainavu atlanta un vadlīniju izstrādes kontekstā robežu jautājums aktualizējās. Rezumējot no iepriekš aprakstīto nacionālā un reģionālā līmeņa stratēģisko plānu vai ainaviski vērtīgo teritoriju identificēšanas pūliņiem, izveidota rezumējoša tabula, lai uzskatāmi apkopotu dažādos avotos identificēto ainavu savstarpējo saistību (sk. 2. tabulu). Par pamatu izmantotas ainavas, kas identificētas plānošanas reģionu stratēģijās. Tās salīdzinātas ar Latvijas kultūras kanona, Ainavu dārgumu un 1998. gadā publicēto Ainavu karti, kurā bija izcelta atsevišķa kategorija “unikālās ainavas”. Izveidotais apkopojums ietver Latvijas mērogā unikālas un tipiskas ainavas, kas uzskatāmas par ainaviski vērtīgām. Tabulā iekļauto ainavu identificēšana gan veikta ar dažādām metodiskām pieejām, tāpēc arī saraksts nav galējs. Tāpēc veicama papildu kvantitatīvā analīze, lai atgrieztos pie šī saraksta un no tā veiktu atlasī vai papildinātu ar nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgajām teritorijām.

Tabula Nr. 2. *Ainaviski vērtīgākās teritorijas no plānošanas reģionu attīstības stratēģijām, to teritoriālā saistība ar citām nacionālā līmeņa ainavu noteikšanas iniciatīvām.*

Nr.	Nosaukums	Ietvertā teritorija	Plānošanas reģions	Ainavu karte (1998) ar izceltām unikālām ainavām	Latvijas Kultūras kanons	Ainavu dārgumi
1.	Dobeles-Tērvetes telpa	No Dobeles līdz Tērvetei, savienojot ar Auci, ietverot Lielaucis ezeru) un līdz Bikstiem, iekļaujot Zebrus ezeru.	Zemgales PR	upju ainavas, osu grēdu ainavu mežaine, ezeru ainava	Zemgales līdzenuma ainava	(1) Tērvetes parks ar pilskalnu (2) Zemgales auglīgais līdzenums
2.	Lielupes palienes un Ķemeru nacionālā parka telpa	No Jelgavas gar abiem Lielupes krastiem līdz jūrai, aptverot Ķemeru nacionālo parku.	Zemgales PR	upju ainavas, purvaine un mitrzes (Ķemeros) ezeru ainava	Zemgales līdzenuma ainava Piejūras ainava	(1) Jelgavas pils parks un Pilssala (2) Zemgales auglīgais līdzenums (3) Lielais Ķemeru tīrelis (4) Ķemeru sanatorija un parks
3.	Bauskas-Rundāles telpa	Iekļaujot Mūsas un Mēmeles upju ielejas pirms Bauskas, Bauskas pilsētu un Lielupes turpinājumu abos krastos ar Rundāli, Mežotni u.c.	Zemgales PR	upju ainavas	Zemgales līdzenuma ainava	(1) Mežotne ar pilskalnu, muižu un parku Lielupes krastos (2) Mūsas un Mēmeles sateka un Bauskas pils (3) Rundāles pils ansamblis (4) Zemgales auglīgais līdzenums
4.	Saukas ezera telpa	Saukas ezers un tuvākā apkārtnē ar daļu Dienvidsusējas ielejas.	Zemgales PR	ezeru ainava, upju ainava (Dienvidsusēja)		Saukas ezers un Sēlijas lauku sētas
5.	Teiču telpa	Teiču purva un Teiču rezervāta daļa	Zemgales PR, Vidzemes PR, Latgales PR	purvaine (lielākā platība Latvijā), eolo kāpu ainavu mežaine un osu grēdu ainavu mežaine		Teiču purvs
6.	Sēlijas un Daugavas telpa	Daugava abos tās krastos no Daugavpils līdz Jaunjelgavai un Sēlijas daļa (iekļauj arī Saukas ezera apkārtni)	Zemgales PR (Latgales PR)	terasēto upju ieleja, upju ainava, ezeru ainava	Daugavas ainava	(1) Saukas ezers un Sēlijas lauku sētas (2) Daugavas un Pērses sateka un Kokneses parks ar viduslaiku pilsdrupām (3) Daugava ar Pļaviņu hidroelektrostaciju (4) Daugava pie Klidziņas un Skrīveru dendroloģiskais parks

Nr.	Nosaukums	Ietvertā teritorija	Plānošanas reģions	Ainavu karte (1998) ar izceltām unikālām ainavām	Latvijas Kultūras kanons	Ainavu dārgumi
7.	Zvārdes telpa Austrumkursas pauguraine	Dabas liegums "Zvārde" un dabas parks "Zvārdes meži".	Zemgales PR Kurzemes PR	ezeru ainava		
8.	Piekraste	Visā Kurzemes PR piekrastes daļā no Nidas līdz Rīgas līcim atzīta kā nacionāli nozīmīga teritorija, netiek izcelta pilsētu piekrastes daļa, ārpus ievēribas palicis arī posms uz Z no Ventspils	Kurzemes PR	eolo kāpu ainavu mežaine, ezeru ainava (ielie piekrastes lagūnu ezeri)	Piejūras ainava	(1) Papes Ķoņu ciems un senie zvejniekciemi (2) Liepājas ostas promenāde (3) Ziemeļu mols un forti Liepājas Karostā (4) Jūrkalnes stāvkrasts (5) Kolkasrags
9.	Abavas ieleja ar Imulas un Amulas lejtecēm	Upes ielejas daļa no Kandavas līdz Ventai, iekļaujot Imulas un Amulas ieleju lejteces daļas	Kurzemes PR	terasēto upju ielejas	Abavas senielejas ainava	Abavas ieleja no Sabiles Vīna kalna
10.	Ventas ieleja ar Riežupes lejteces ieleju	Ventas ieleja visā tās garumā, izņemot grīvas daļu Ventspilī.	Kurzemes PR	terasēto upju ieleja		Kuldīgas vecpilsēta ar Ventas rumbu
11.	Sventājas ieleja	Sventājas upes ieleja ĪADT robežās	Kurzemes PR	upju ainava		
12.	Irbe ieleja, Rindas un Raķupes lejtece	Irbes upes ieleja un Rindas un Raķupes lejteces	Kurzemes PR	upju ainava, eolo kāpu ainavu mežaine	Piejūras ainava	
13.	Bārtas un Vārtājas ieleja	Bārta no Lietuvas robežas līdz Liepājas ezeram, Vārtājas upes ielejas izteismīgākais posms	Kurzemes PR	terasēto upju ieleja, upju ainava		
14.	Sakas, Durbes un Tebras ieleja	Saka, Durbe no Dunalkas un Tebra augšpus Aizputes	Kurzemes PR	upju ainava (Saka un Tebra)		
15.	Talsu pauguraine	Pauguraine starp Talsiem un Talsu novada robežu Tukuma virzienā.	Kurzemes PR			Talsu vecpilsēta
16.	Embūtes pauguraine	Embūtes pauguraines izteismīgākā daļa starp Ventas ieleju pie Skrundas un Priekuli	Kurzemes PR	upju ainava		
17.	Ēdoles pauguraine	Starp Kuldīgu un Alsungu, piekļaujot jūras senkrastu abpus Alsungai.	Kurzemes PR			
18.	Senās salas Ugāles apkārtnē	Četras salas – reljefa pacēlumi pie Popes, Puzes, Ameles un Usmas R krastā	Kurzemes PR			Popes muiža un apkārtnē

Nr.	Nosaukums	Ietvertā teritorija	Plānošanas reģions	Ainavu karte (1998) ar izceltām unikālām ainavām	Latvijas Kultūras kanons	Ainavu dārgumi
19.	Liepājas ezers	Ezers un apkārtnē	Kurzemes PR	ezeru ainava		
20.	Durbes ezers	Ezers un apkārtnē	Kurzemes PR	ezeru ainava		
21.	Usmas ezers	Ezers un apkārtnē	Kurzemes PR	ezeru ainava		Usmas ezers
22.	Engures ezers	Ezers un apkārtnē	Kurzemes PR	ezeru ainava		
23.	Citi ezeri vai ūdenstilpes (ap Saldu un Valdemārpili)	Ezers un apkārtnē	Kurzemes PR	ezeru ainava		
24.	Gaujas senielejas telpa	No Valmieras līdz Murjāņiem (Gaujas NP aptuvenās robežās)	Vidzemes PR Rīgas PR	terasēto upju ieleja (Gauja un Amata), ezeru ainava	Gaujas senielejas ainava	(1) Gaujas senleja (2) Lejaslīgatne ar papīrfabrikas ciemu un Gaujas pārceltuvi (3) Āraišu ezers un apkārtnē (4) Cēsu vecpilsēta ar viduslaiku pili un parku
25.	Vecpiebalgas augstienes telpa	Aptver visu Vidzemes augstieni	Vidzemes PR	terasēto upju ieleja (Amata), upju ainava, ezeru ainava, mitrzemju ainava	Vidzemes pauguraiņu ainava	(1) Vecpiebalgas pauguri (2) Vidzemes lauku sēta un baltie lielceļi
26.	Salacas-Burtnieku telpa	Burtnieku ezers un tā senezera daļa (līdz Rūjienai), Salacas ieleja līdz jūrai.	Vidzemes PR	terasēto upju ieleja (no Ramatas ietekas), upju ainava, ezeru ainava		(1) Burtnieku ezers ar baznīcām un muižu centriem (2) Salacas ieleja ar Mazsalacu un Skaņokalni
27.	Lubānas-Aiviekstes telpa, Lubāna ieplaka	Lubāna ezers ar plašu apkārtni ap Aiviekstes upi līdz pat Varakļāņiem	Vidzemes PR Latgales PR	ezeru ainava, terasēto upju ieleja (Aiviekste)		
28.	Vidzemes īpašās pierobežas teritorijas	No Liepnas gar Krievijas un Igaunijas pierobežu	Vidzemes PR	terasēto upju ieleja (Gauja), upju ainava (Pededze, Rūja)		(1) Veclaicene (2) Alūksnes vēsturiskais centrs ar ezeru, parkiem un pilīm
29.	Daugavas ieleja	Daugavas ieleja visā upes garumā (no Piedrujas līdz Aiviekstes ietekai, saskaras ar Sēlijas puses Daugavas krastu.	Latgales PR	terasēto upju ieleja (Daugava visā garumā)	Daugavas ainava	(1) Daugavas loki (2) Daugavpils cietoksnis

Nr.	Nosaukums	Ietvertā teritorija	Plānošanas reģions	Ainavu karte (1998) ar izceltām unikālām ainavām	Latvijas Kultūras kanons	(3) Ainavu dārgumi
30.	Latgales augstienes nogāzes un piekļautie vaļņi	No Zilupes līdz Cirma ezeram, ietverot Ludzu	Latgales PR	ezeru ainava		(1) Ludzas pilsēta ar ezeriem un pilsdrupām (2) Zilupes senleja (3) Svētā Dominika Pasienes Romas katoļu baznīca
31.	Viduslatgales ezeraines	Latgales augstienes centrālā un DR daļa starp Rāznas ezeru un Dubnu	Latgales PR	ezeru ainava	Latgales ezeraines ainava	(1) Rāznas ezers (2) Lūznas muiža (3) Mākoņkalna apkārtnē
32.	Ziemeļlatgales ainavu josla	Apvidus starp Kārsavu un Viļaku (ap P45 reģionālās nozīmes ceļu)	Latgales PR	upju ainava		(2) Latgales krucifikss lauku ainavā
33.	Piekrastes dabas un kultūrvēsturiskā ainavu telpa	Baltijas jūras piekrastes joslā visa plānošanas reģiona ietvaros	Pierīgas PR	eolo kāpu ainavu mežaine	Piejūras ainava	(1) Jūrmala ar koka apbūvi un pludmali (2) Gaujas grīva ar piekrastes kāpu mežiem
34.	Lielo upju dabas un kultūrvēsturiskā ainavu telpa	Daugavas, Gaujas un Lielupes lejtece līdz jūrai ar ieleju un tuvāko apkārtni	Pierīgas PR	upju ainava, ezeru ainava	Daugavas ainava, Gaujas senielejas ainava	Svētā Meinarda sala ar Ikšķiles baznīcas drupām
35.	Rīgas vēsturiskais centrs	Ietverot vecpilsētu, bulvāru loku, daļu jūgendstila ēku arhitektūras un skatu uz Vecrīgu no Daugavas kreisā krasta	Rīga	upju ainava	Daugavas ainava	(1) Skats uz Vecrīgu no Daugavas kreisā krasta (2) Rīgas bulvāru loks, parki un kanāls ar Centrāltirgus paviļoniem
36.	Rīgas jūras piekraste	Ietverot Piejūras dabas parku, Vecdaugavu, Mīlestības salīņu, daļu Mangaļsalas mežu	Rīga	eolo kāpu ainavu meži	Piejūras ainava	
37.	Rīgas Brāļu kapu ansamblis	Kultūras pieminekļa teritorija	Rīga			Rīgas Brāļu kapi
38.	Citas Rīgas nacionālās nozīmes tuviņas	Teritorijas, kas Rīgas ainavu tematiskajā plānojumā izdalītas kā nacionālās nozīmes tuviņas bez jau iepriekš uzskaitītajām	Rīga			

(4) Kvantitatīvā datu analīze un starprezultātu diseminācija.

Ainava un tajā esošās struktūras, atsevišķi elementi var tikt vērtēti, gan ņemot vērā kvantitatīvus, gan kvalitatīvus datus. Šāda pieeja izmantota arī nacionālās nozīmes vērtīgāko ainavu identificēšanai, īstenojot kvantitatīvo datu strukturēšanu un izmantojot uzskatāmu veidu savstarpējai datu papildinātībai. Piemēram, dabas un kultūras mantojuma ainavas struktūras vai atsevišķus elementus, to koncentrāciju iespējams apkopt kvantitatīvi, kas palīdz gan raksturot kādu ainavu, gan arī izsvērt tās vērtību un mērogu, salīdzinājumu ar citām. Savukārt scēniski estētisko vērtību ar augstvērtīgu skatu perspektīvām nevar novērtēt automatizēti, jo to ietekmē gan viļņots reljefs, gan skatam atsegta ūdensmalas ar tālām skatu perspektīvām, gan ainavas elementu kompozīcija, noskaņa u.c. Turpinājuma pa soļiem vairāk raksturots, kādi dati izmantoti un kombinēti, lai secīgi kartogrāfiskajā materiālā pamatotu nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgo teritoriju noteikšanu.

Kvantitatīvi analizējamā informācija iekļaujas trīs tematiskās sadaļās (sk. 3. tabulu), kas tika sadalīta kritērijos, tiem piešķirot noteiktu svaru un tos summējot:

- (1) dabas mantojums, iekļaujot dabas daudzveidību un ekoloģisko vērtību;
- (2) kultūras mantojums (ar nozīmi ainavas veidošanā) un kultūrvēsturisko vērtību;
- (3) sabiedrības novērtējums, kas izpaužas vietu apmeklētībā un popularitātē tūrismam (t.sk. starptautiskā tūrismā).

Papildinoši kritēriji, kas tika apkopoti atsevišķi, vērtējot tos kontekstuāli attiecībā pret telpu un salīdzinājumā ar citiem par potenciālajām nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgajām teritorijām, iekļauj:

- (a) unikalitāte un izcilība kādā noteiktā kategorijā (kā vienīgo, izcilāko, starptautiski atzītu vai vislabāk saglabāto teritoriju / vietu / objektu u.tml.);
- (b) spēcīgi identitātes aspekti, nācijai nozīmīgs simbolisms, reprezentē noteiktu latviešu kultūrvēsturisko zemi un ir papildinošs vienotam Latvijas apkārtējās teritorijas un nācijas veidošanās un atšķirīguma stāstam;
- (c) vizuāli augstvērtīgu skatu pieejamība un labiekārtotas skatu vietas.

Dabas mantojuma sadaļā ietilpst ainavas ekoloģiskā vērtība: ainavas, kā nozīmīgas dzīvotnes un ekosistēmu pakalpojumu nodrošinātājas. Ņemot vērā, ka vērtējamās vietas jau ir izceltas ar kādu statusu (kā īpaši aizsargājama dabas teritorija vai aizsargājams ģeoloģisks un ģeomorfoloģisks dabas piemineklis), tad vienlaikus tās reprezentē ainavas varenību un izcilību dabas mantojuma kontekstā. Citu valstu piemēros (ASV) tiek izceltas konkrētas simboliskās dabas vietas apzīmējot tās kā nacionālie ezerkrasti, nacionālie upju ceļi u.tml., kas ir jēdzienu un komunikācijas mērķa jautājums, reizē darbojas kā instrumenti identitātes stiprināšanai.

Kultūras mantojuma un vēsturisko liecību sadaļa iekļauj ainavu autentiskumu, ko reprezentē par kopīgām sabiedrības vērtībām atzīts kultūras mantojums un tā statusa mērogs. Arī te daļēji izpaužas ainavas mērogs un varenums, ko nosaka statuss un konteksts. Vēsturiskajos notikumos iekļaujas atmiņu ainavas un nācijai spilgtu vēsturisku notikumu vietas. Citas nācijas (piemēram, ASV) šo izmanto kā papildu instrumentu nācijas piederības veidošanai (piemēram, izceļot nacionālos kaujas laukus (parkus vai vietas), nacionālos militāros parkus), kas ir mazāk raksturīgi ar kultūras mantojumu bagātajai Eiropas daļai. Te iekļauti tie valsts aizsargājamie kultūras pieminekļi, kuri ir nozīmīgi ainavas veidošanā (izslēdzot, piemēram lielāko daļu

senkapu, viduslaiku kapsētu vai ēku iekštelpās esošu mākslas pieminekļu), vērtējot arī pēc mēroga statusa (valsts, reģionālas vai vietējas nozīmes).

Pie sabiedrības iesaistes un novērtējumu, kas izpaužas vietu apmeklētībā un to popularitātē tūrismam (t.sk. starptautiska tūrismā) noteikta apmeklētības gradācija un raksturs (vietēja rakstura ceļošana vai vietējais / starptautiskais tūrisms). Identitātes izcelšanai un ainaviskajai pievilcībai svarīga ir “trešā puse”, kas stiprina piederības sajūtu un vēlmi lepoties ar vietu. Lielāks svars piešķirts starptautiskajā tūrismā populārām vietām, tad nacionālas nozīmes tūrismam. Tā kā šis pieprasījums nav punktveidīgs, bet pastāv kā plūsma, laikā un telpā, kontekstuāli vērtējama (apspriešanas daļā) arī starptautiska mēroga maršrutu un tūrisma ceļu nozīme. Tie nodrošina lielāku ainavu pieejamību, savstarpēju savienojamību.

Unikalitāti daļēji nosaka jau piešķirtais statuss, par ko sabiedrība ir vienojusies – gan teritoriju iekļaušana *UNESCO* mantojuma sarakstā, gan īpašas vietas, kas ir izcilas un vienreizīgas, oriģinālas un savā ziņā neatkārtojamas vai vislabāk saglabājušās. Izmantojot ROS (rekreācijas iespēju spektra analīze) pieeju ar ĢIS datu telpisko analīzi identificējamās Latvijas mazskartākās dabiskās vietas, kas atrodas vistālāk no blīvi apdzīvotajām vietām. Tās vienlaikus ir sava veida klusuma un dabisko procesu ainavas, kur daba attīstās savvaļā. Lai arī Latvijā pirmatnējo dabas ainavu struktūra ir ļoti fragmentēta, tad lielākas šādas teritorijas (piemēram, nozīmīgākie augstie purvi) izceltas kā unikālas.

Spēcīgi identitātes aspekti, simboliski nozīmīgas ainavas nācījas tapšanai, definēto latviešu kultūrvēsturisko zemju reprezentatīva pārstāvēšana ir vēl viens vērtējais aspekts. Tas apkopots telpiskā veidā, kontekstā ar kvantitatīvi summētajām vērtībām. Taču tālāk vērtēts kvalitatīvi, nozīmēs, savstarpējos salīdzinājumos.

Ainavas kvalitātes kritēriju grupā iespējams analizēt vizuālo pievilcību, ņemot vērā apzinātās jau esošās nominētās un labiekārtotās skatu vietas. Tā ir tikai viena komponente konkrētajā kategorijā, kur liela nozīme ir vizuāli augstvērtīgu skatu perspektīvu vērtējumam, apmeklējot ainavu uz vietas. Tomēr skatu torņu veidošana, labiekārtotas skatu platformas ir sabiedrības atbalstītas investīcijas šādu vērtīgu skatu izcelšanai — liecības šādu skatu vietu iedzīvināšanai (ar atsevišķiem izņēmumiem, protams).

Kritēriju summēšanai izmantotās vērtības un to nozīmīguma svāri iekļauti 3. tabulā. Kvantitatīvās analīzes pieeja, izmantojot ĢIS metodi padziļinātāki pa soļiem raksturota turpinājumā.

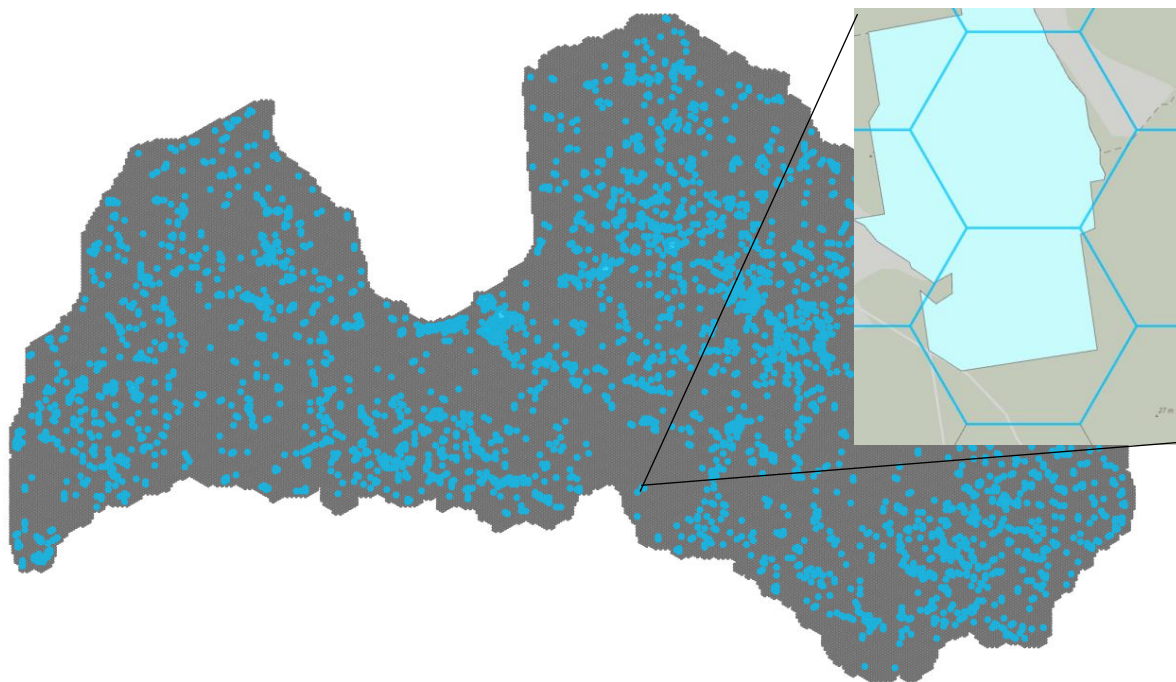
Tabula Nr. 3. Ainavu vērtības noteikšanai izmantotā kvantitatīvās analīzes datu daļa.

Nr.	Kritērija apraksts	Kritērijs	Saīsinājums atribūtu tabulai	Vērtība	Svars (0.5 - 1.5 ar soli 0.25)	Datu pieejamība	Datu avots	Datu raksturojums	Piezīmes
1	Dabas mantojumu, iekļaujot dabas daudzveidību un ekoloģisko vērtību;								
	Iekļauj (pilnībā vai daļēji) teritorijas ar atzītu statusu dabas, arī kultūras mantojuma aizsardzībai (ĪADT/Natura 2000), izceļ ainavas ekoloģisko vērtību	Nacionālais parks	DM-NP	1	1,5	Ir	DAP	Poligona veida dati	Piešķirtā punktu vērtība un svars netiek summēts, ja kāda ĪADT ietilpst citas kategorijas ĪADT
		Aizsargājamo ainavu apvidus	DM-AAA	1	1,5	Ir	DAP	Poligona veida dati	
		Dabas rezervāts	DM-DR	1	1,5	Ir	DAP	Poligona veida dati	
		Dabas parks	DM-DP	1	1	Ir	DAP	Poligona veida dati	
		Dabas liegums	DM-DL	1	0,5	Ir	DAP	Poligona veida dati	
		Biosfēras rezervāts	DM-BR	1	0,5	Ir	DAP	Poligona veida dati	
		Aizsargājams ģeoloģisks un ģeomorfoloģisks dabas piemineklis	DM-GDP	1	1	Ir	DAP / MK not. Nr. 175	Poligona veida dati	<i>Izņemot dižkokus un dižakmeņus</i>
		Mikroliegumi, citi aizsargājami dabas objekti	DM-CO	1	0,5	Ir	DAP	Poligoni vai punktveida dati	
<i>Maksimālā punktu summa</i>					3				
2	Kultūras mantojumu (ar nozīmi ainavas veidošanā) un kultūrvēsturisko vērtību								
	Iekļauj valsts aizsargājamās kultūras pieminekļus ar izteiktu simbolisko nozīmi (nacionāli vai reģionam) vai ietver lielāku to koncentrāciju, kas raksturo ainavas oriģinalitāti un saikni ar pārstāvēto teritoriju.	Pilsēt būvniecības valsts nozīmes aizsargājams kultūras piemineklis	VAKP-PB1	1	1,5	Ir	NKMP	Poligona veida dati	Piešķirtā punktu vērtība un svars netiek summēts, ja kāds VAKP ietilpst plašākā šīs pašas sadaļas poligonā. Jātiek arī pie precizētajām aizsardzības zonām
		Pilsēt būvniecības vietējās nozīmes aizsargājams kultūras piemineklis	VAKP-PB2	1	1	Ir	NKMP	Poligona veida dati	
		Citi valsts un reģionālās nozīmes valsts aizsargājamie kultūras pieminekļi	VAKP-C1	1	1,25	Ir	NKMP	Poligona veida dati	

		Citi vietējas nozīmes valsts aizsargājami kultūras pieminekļi	VAKP-C2	1	0,5	Ir	NKMP	Poligona veida dati	
		Nacionāli nozīmīgas vēsturisko notikumu vietas (t.sk. "atmiņu ainavas")	VAKP-VN	1	1,25	Daļēji ir, jāredīgē esošo datu slānis	NKMP/VIA	Punktveida dati	Rediģēti dati, jo NKMP datu bāzē šeit attiecināmie dati iekļaujas arī citās tipoloģiskajās grupās
	<i>Maksimālā punktu summa</i>				4				
3	Sabiedrības novērtējumu, kas izpaužas vietu apmeklētībā un popularitātē tūrismam								
	Tūrisma pieprasījums, nošķirot vietas ar starptautiska vai nacionāla mēroga tūrisma pieprasījumu	Nozīmīgs starptautisks tūrisma pieprasījums	TUR-1	1	1,5	Pamatne ir, precizējami pieprasījuma dati, tos kategorizējot	ViA	Punktveida dati	Tiek izmantota augstākā vērtība, punktus šajās trīs kategorijās nesummējot (jo starptautiski nozīmīgas vietas arī ir nacionāli nozīmīgas)
		Nozīmīgs nacionāls tūrisma pieprasījums	TUR-2	1	0,75		ViA	Punktveida dati	
		Nozīmīgi starptautiski tūrisma ceļi (kultūras tūrisma ceļi, starptautiski velo maršruti vai garo pārgājienu maršruti)	TUR-3	1	0,75	Ir	ViA	Līnijveida dati	
	<i>Maksimālā punktu summa</i>				1,5				

Nr.	Kritērija apraksts	Kritērijs	Saīsinājums atribūtu tabulai	Vērtība	Svars (0.5 - 1.5 ar soli 0.25)	Datu pieejamība	Datu avots	Datu raksturojums	Piezīmes
A	Unikalitāte un izcilība kādā noteiktā kategorijā (kā vienīgais, izcilākais, starptautiski atzīts vai vislabāk saglabātais u.tml.);								
	Iekļauj starptautiski atzīto <i>UNESCO</i> nemateriālā mantojuma vietu (pasaules un nacionālo) telpiskās izpausmes, kas izceļ vietu īpašo identitāti		UNESCO-N	1	1	Ir	Unesco.lv		
	Savvaļas dabas vietas, kas atrodas vistālāk no blīvi apdzīvotajām vietām un galvenajiem ceļiem - nozīmīgas, cilvēku mazskartas dabiskās ainavas	Lielākais attālums no 1X1km, kurā ir vismaz 100 iedzīvotāji vai galvenajiem ceļiem		1	1,5		CSP, ESRI	Valsts un reģionālas nozīmes ceļi. Mazciema statusam atbilstošs iedzīvotāju blīvums.	
B	Spēcīgi identitātes aspekti, nācijai nozīmīgs simbolisms, reprezentē noteiktu latviešu kultūrvēsturisko zemi								
	Nacionālā mēroga objekti vai vietas ar augstu simbolisko nozīmi, sabiedrībā atzītu īpašu statusu, kas savā ziņā ir oriģināls un neatkārtojams			1	1,5		VIA HESPI DB	Te arī zudušās simboliskās ainavas, kas pastāv vien atmiņās vai dokumentārajā mantojumā	
	Spilgti reprezentē kādu no latviešu kultūrvēsturiskajām zemēm.			1	1,5		VIA HESPI DB	Vairākas teritorijas atrodas uz robežām vai iekļaujas divās. Akcents uz spilgtu pārstāvniecību.	
C	Iekļauj vizuāli augstvērtīgus skatus, labiekārtotas skatu vietas								
	Īpaši ierīkotas skatu vietas (skatu torņi, skatu platformas, labiekārtotas skatu perspektīvu vietas u.tml.)			1	1,5				

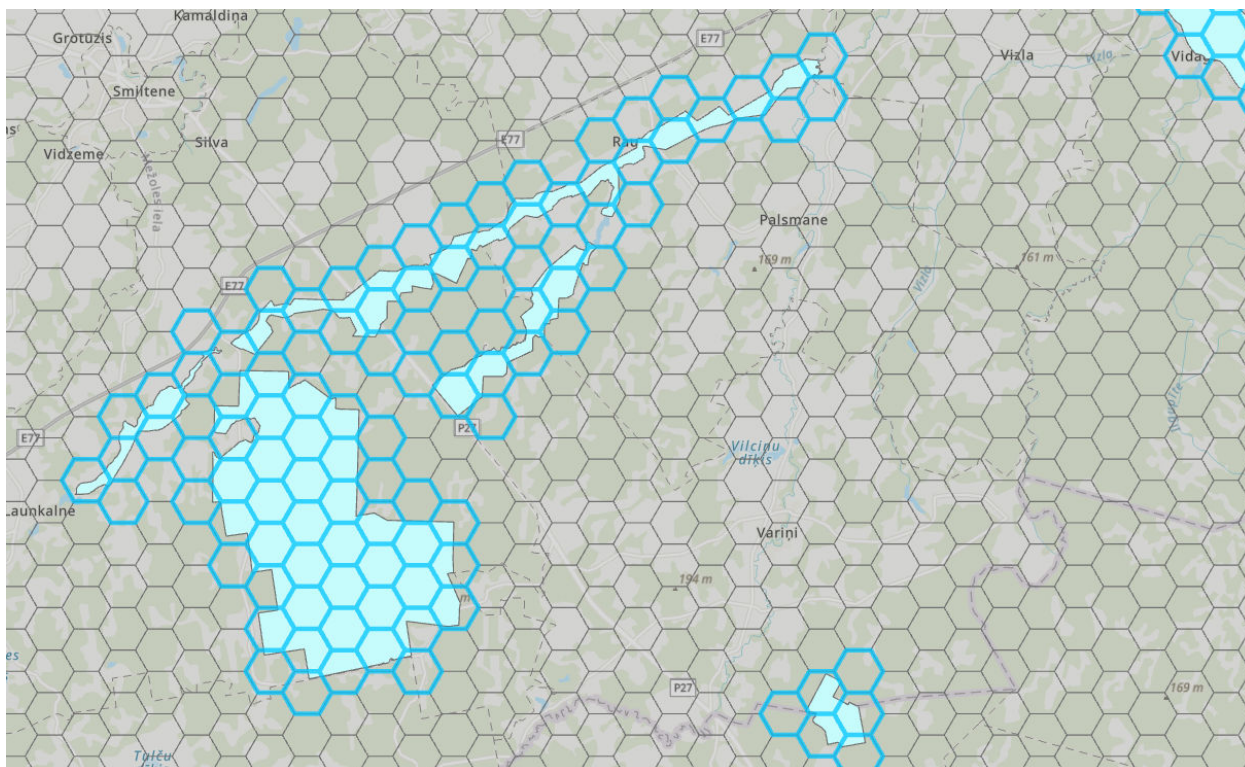
Nacionālas nozīmes ainavu teritoriju raksturojošo elementu noteikšanā ar ĢIS pieeju, izmantota strukturēta ģeotelpijas informācijas apkopošana un heksagonu režģi (katrs 100 ha platībā, kopā 68 407 heksagoni), kas pārklāj Latvijas teritoriju (sk. 11. attēlu) tās attēlošanai. Tas izmantots, jo pārējās vērtības nav atkarīgas no statistiski pielāgojama 1x1km kvadrātu tīkla un specifiski šim uzdevumam (robežu identificēšanai) optimālāk ir izmantot formu, kas līdzinās aplim.

11. attēls. *Heksagonu režģis ar atlasītām elementu vienībām.*

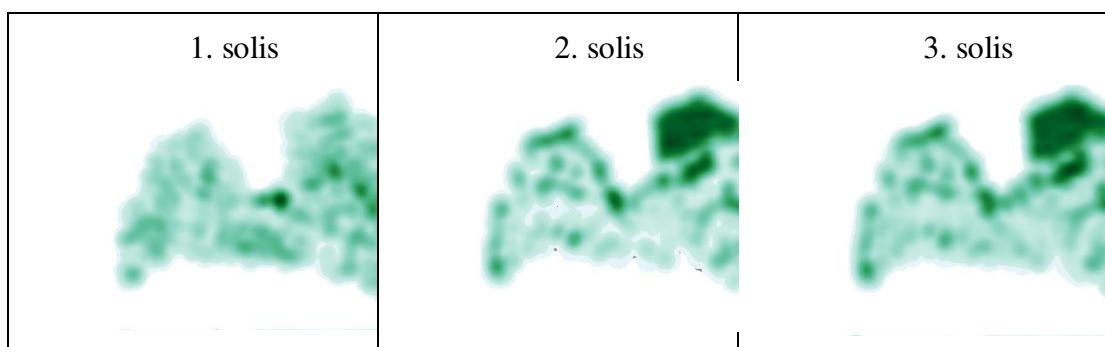
Telpisko datu apkopošana regulāras formas režģos sniedz iespēju normalizēt dažāda veida ģeogrāfiskos datus, kā arī risināt problēmas, kas saistītas ar neregulāras formas daudzstūru izmantošanu (piemēram, politiski noteiktu robežu gadījumā), veidot nepārtrauktu teritorijas pārklājumu, saistībā ar aplim pietuvināto formu sniedz iespēju vizualizēt datus skaidrāk (Birch et al., 2007) un ļauj attēlot areālus ar liektākām, dabiskākām robežām, salīdzinot ar kvadrātveida formas režģi, kā arī heksagonu režģis ir izdevīgāks gadījumā, kad jāattēlo teritoriju savienojamība (Esri, n.d.).

Nacionālas nozīmes ainaviski vērtīgāko teritoriju izdalīšanas pirmais posms balstīts uz kompleksu ainavas vērtību ietekmējošo (3) kritēriju summēšanu, piešķirot heksagoniem vērtības. Vērtība piešķirta atbilstoši tam, vai tas pārklājas ar teritoriju, kas atbilst kādam no vai vairākiem izvirzītajiem nacionālas nozīmes vērtīgāko ainavu kritērijiem (sk. 12. attēlu). Lielāku, nepārtrauktu laukuma vienību gadījumā teritoriju sakritība noteikta pēc heksagona centroīda, taču mazāku, atsevišķu laukuma vienību (arī punkt veidā vienību) gadījumā izmantota krustošanās (*intersect*) funkcija. Heksagoniem, kuru robežās atrodas minētās ainavu vērtības, tiek piešķirta vērtība „1” par katru analizēto tematisko ainavas elementu, ko pēc tam izmaina ar “svaru koeficientiem” atbilstoši darba mērķim. Aprēķinot visas heksagonu svērtās vērtības pēc izvirzītajiem kritērijiem, tiek iegūts heksagonu režģis ar definētām vērtībām atbilstoši to ainaviskajam nozīmīgumam katrai tematiskajai jomai.

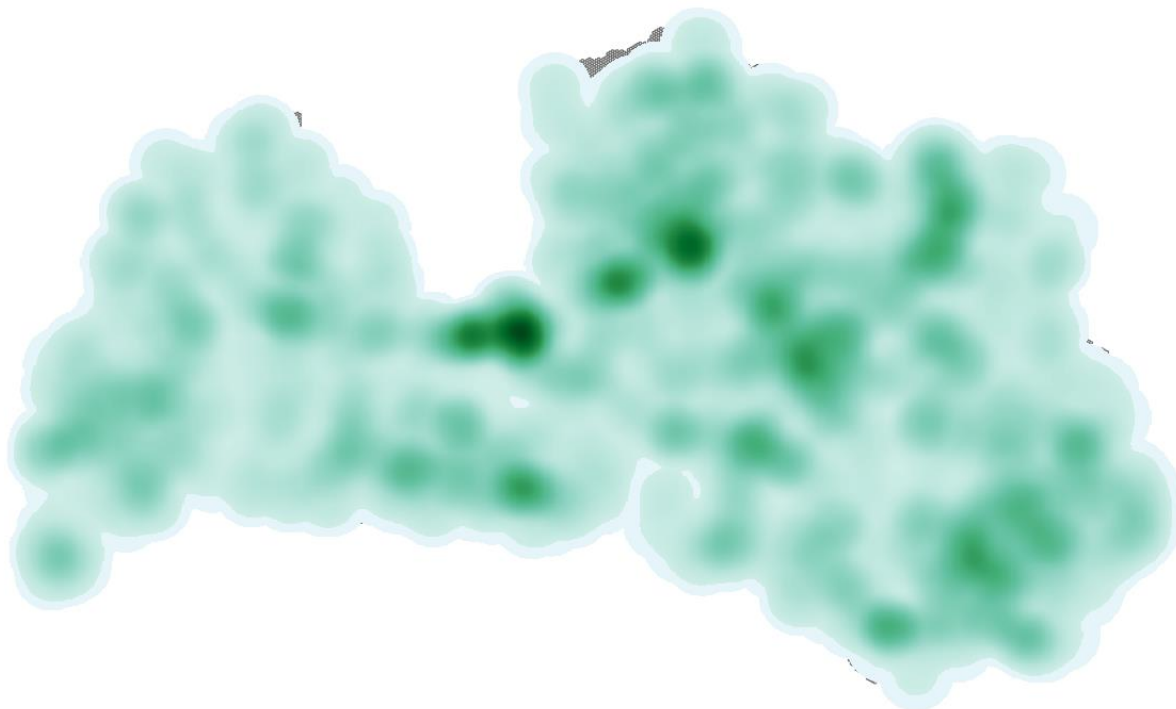
12. attēls. Ainavas elementu identificēšana, izmantojot heksagonu režģi.

Šo vērtību vizualizācijai heksagoni ar to atbilstošajām vērtībām kartoshēmā transformēti par paplašinātiem punktiem, veidojot vienmērīgu Latvijas teritorijas pārklājumu, un, izmantojot *Heat Map* (siltumkartes) simbolizācijas funkciju, teritorija tiek attēlota atbilstoši ainavu nacionālajam vērtīgumam. 13. attēlā redzams izmantotās pieejas piemērs, kas attēlo, kā kultūras pieminekļu kritērijs (1. solis) tiek savienots ar īpaši aizsargājamo dabas teritoriju kritēriju (2. solis), rezultātā iegūstot abu kritēriju apvienoto vērtību (3. solis).

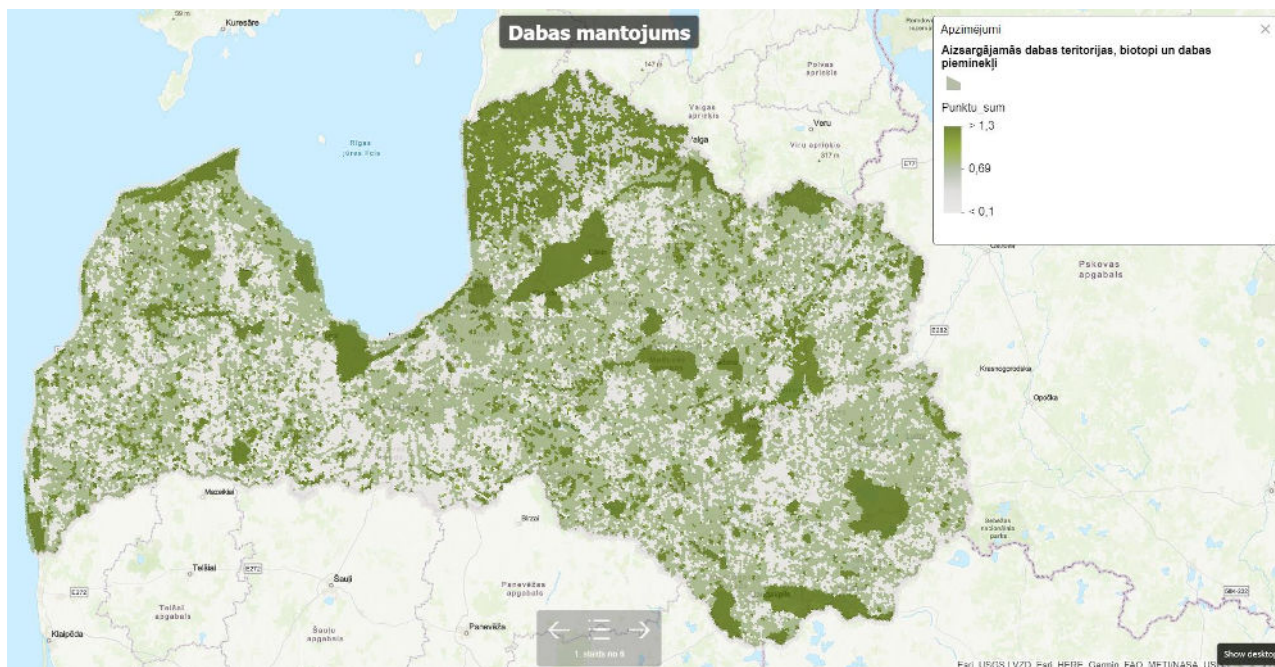
13. attēls. Piemērs kritēriju vērtību savienošanai.

Pēc šīs pieejas kartoshēmā iezīmējas areāli ar nozīmīgāko nacionālas nozīmes ainavisko vērtību elementiem, piemēram, Rīgas reģionā vai Gaujas Nacionālajā parkā (sk. 14. attēlu).

14. attēls. Ainavu nacionālais nozīmīgums atbilstoši heksagonu pieejai.

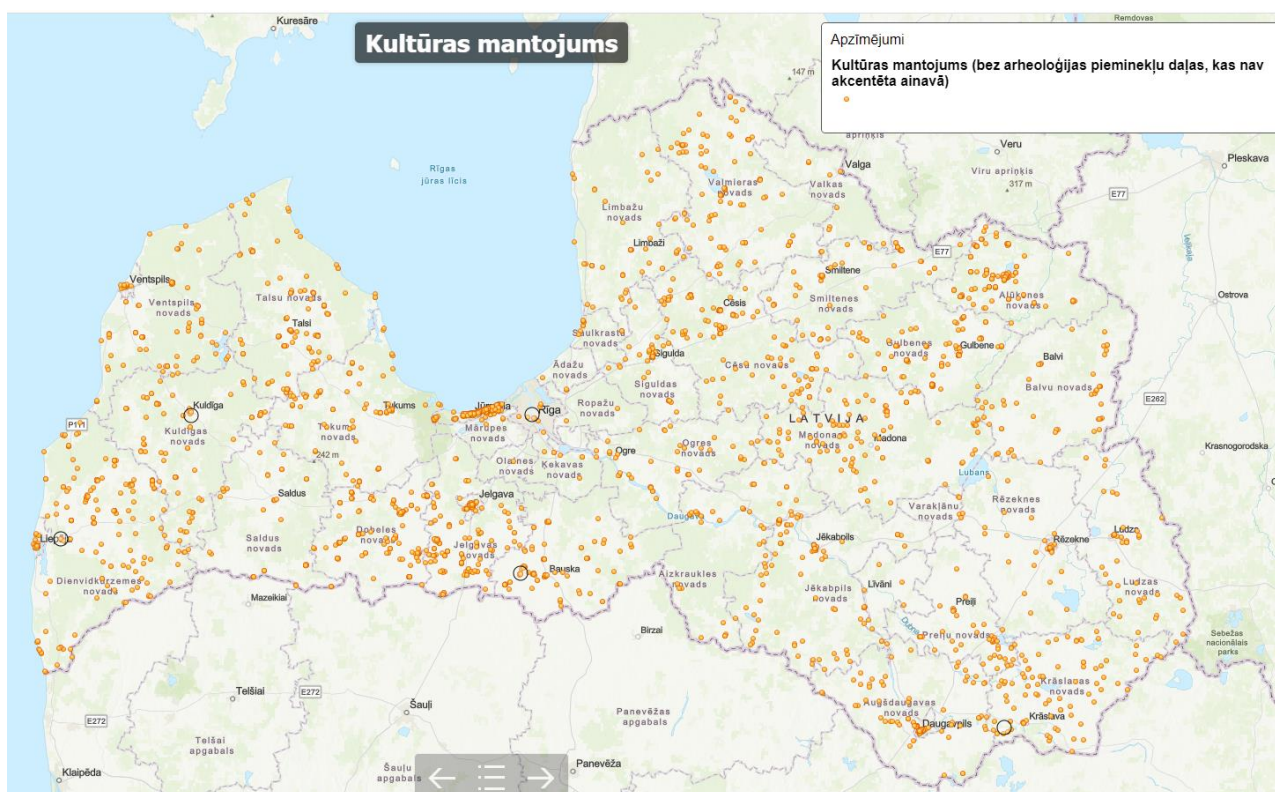
Detalizētā veidā dabas mantojuma summēto kritēriju karte (sk. 15. attēlu) izceļ vietas, kur koncentrējas dabas pieminekļi vai aizsargājami biotopi un teritorijas, kuru mērķos tikai daļēji ir definēta arī ainavu aizsardzība, taču bez konkrētākiem instrumentiem līdzšinējā praksē šo ainavu kvalitātes uzlabošanai.

15. attēls. Dabas mantojuma detalizētas analīzes karte, izmantojot heksagonu režģa pieeju ar summētiem kritērijiem, kas vērsti uz ainavas vērtības noteikšanu.

Izveidota integrēta ĢIS datu bāze par visu Latvijas teritoriju, kur šie kvantitatīvie dati ir vizualizējami un savstarpēji savietojami punktveida, līnijveida vai poligonu datu formātā un pieslēdzami kopā ar citiem tematiskajiem slāņiem. Piemēram, šādā veidā

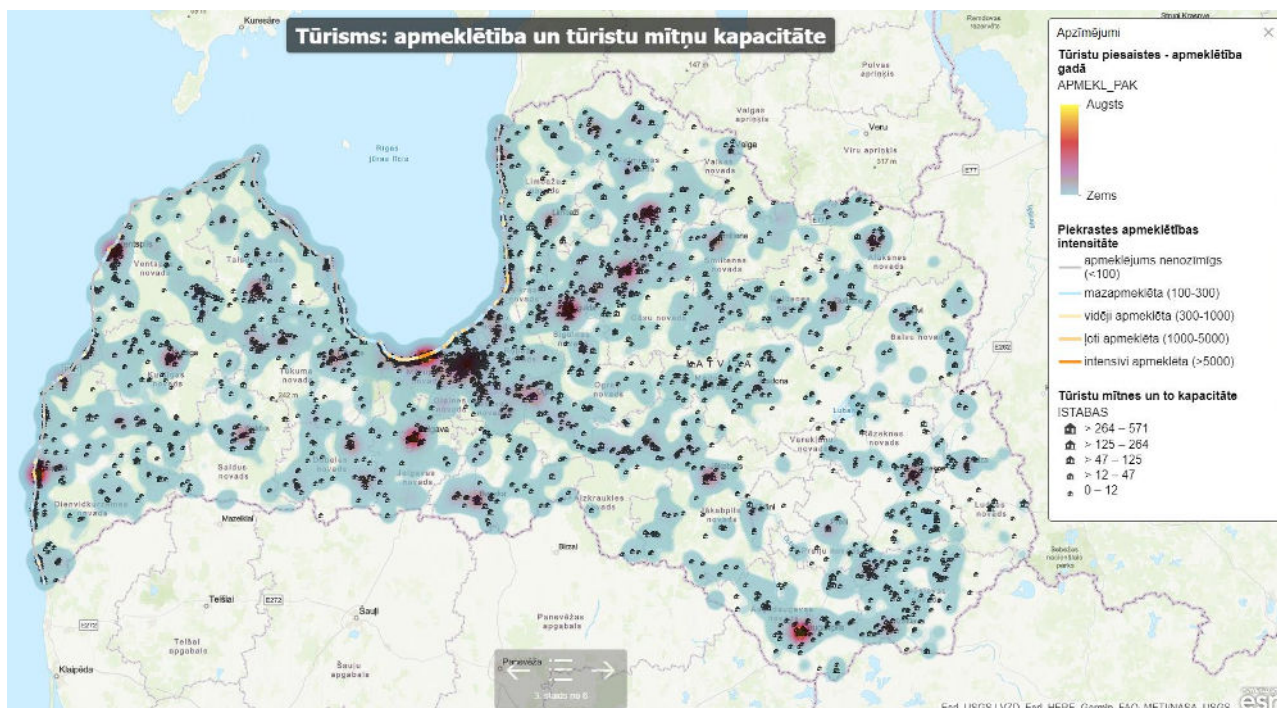
atlasīts valsts aizsargājamo materiālā kultūras mantojuma — pieminekļu saraksts, atfiltrējot nost elementus, kas būtiski neiespāido ainavas vizuālo uztveri (piemēram, senkapi) (sk. 16. attēlu). Tematiskā ĢIS datu bāzes sadaļa papildināta ar nozīmīgiem citiem datiem, kas ir nacionālo vērtību akcentējoši kritēriji (nesummējot tos) (piemēram, vieta, kas iekļauta starptautiskajā vai nacionālajā UNESCO pasaules mantojuma sarakstā). UNESCO iesaistīto ekspertu atzinums ietver jau izsvērtu apstiprinājumu, ka šīs vietas ir unikālas ar oriģinālu vērtību (piemēram, Rīgas vēsturiskais centrs, Daugavas loki, Rundāles pils ansamblis ar dārzu un parku vai Kuldīga (Goldingena) ar īpašu devumu Kurzemes hercogistes un secīgo vēsturisko gadsimtu reprezentēšanā ne vien Latvijas, bet starptautiskā kontekstā. Tomēr, piemēram, Grobiņas arheoloģiskā kompleksa iekļaušana nacionālās nozīmes ainavu sarakstā ir mazāk viennozīmīga, jo arheoloģiskās vērtības mazāk reprezentētas vizuālā augstvērtīgā ainavas izpausmē, kaut uzsvērts, ka lielā mērā ir saglabājusies par senāko pilsētu Latvijas teritorijā uzskatītās skandināvu apmetnes ainavas struktūra.

16. attēls. Kultūras mantojuma objektu karte, kas veido daļu no ainavas vērtības vizuāli uztveramu elementu vai struktūru veidā.

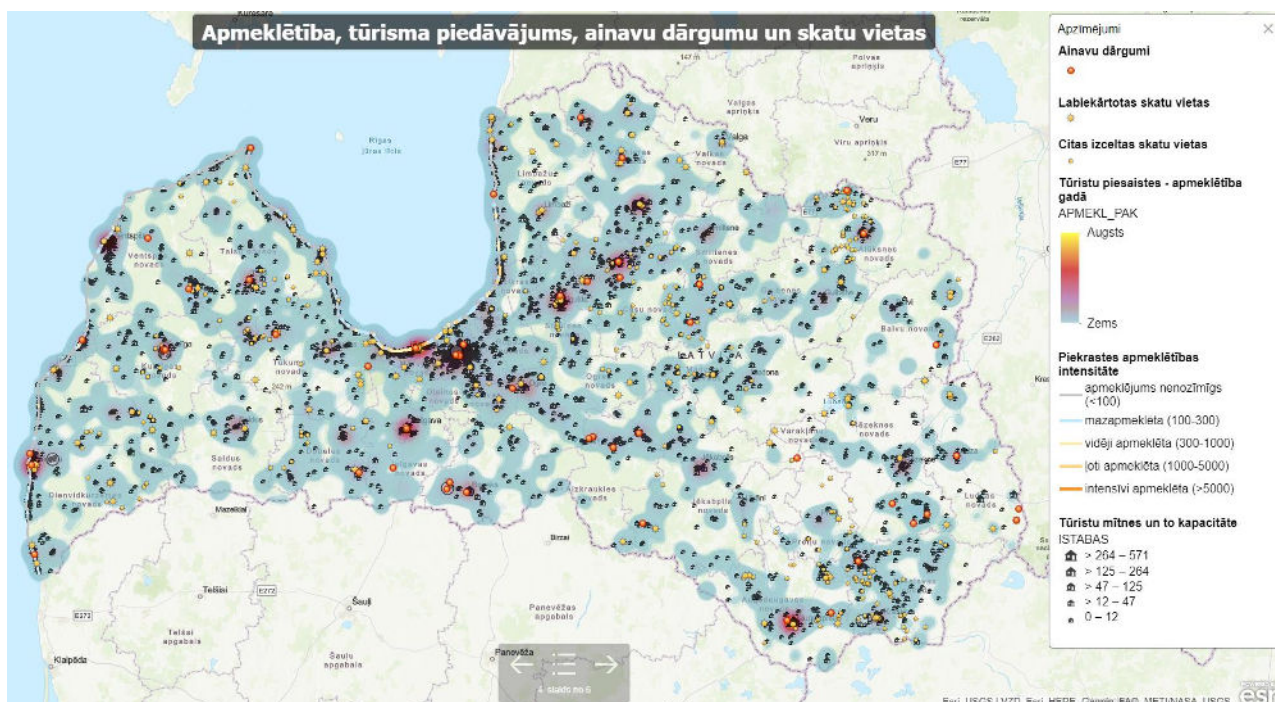
Sākotnēji heksagonos summētā tūrisma vietu apmeklētība sadalīta atšķirīgos telpiskos slāņos. Vispirms strukturēti liela apjoma dati par visu Latvijas teritoriju (izņemot Rīgu, kuras ietvaros nacionālās nozīmes telpas jau ir kartētas), kategorizējot tūrisma produktus un lokalizējot tos, tālāk piešķirot tiem novērtējumu par apmeklētības lielumu (tas balstīts uz mērķtiecīgi uzkrātiem ViA HESPI datiem, kas raksturo tūrisma plūsmu, apmeklētāju skaitu dažādās tūristu piesaistes vietās, apmeklētāju automatisko skaitītāju rādītājus, biļešu tirdzniecības datus u.c.). Pilnīgi visām tūristu piesaistēm vērtēts apmeklētības līmenis piecu kategoriju gradācijā, kas tālāk pārvērsts siltumkartē. Atšķirīgi iekļauts Baltijas jūras piekrastes tematiskajā plānojumā aprēķinātais piejūras apmeklētības intensitātes rādītājs. Dati papildināti ar komerciālo tūristu mītņu telpiskajiem datiem, raksturojot to kapacitāti. Tas ļauj vienkāršoti uztvert tūrisma

plūsmu, nošķirt to no ikdienas rekreācijas plūsmas, kā arī saistīt tūrisma datus ar augstvērtīgāku ainavu apmeklētību (sk. 17. attēlu).

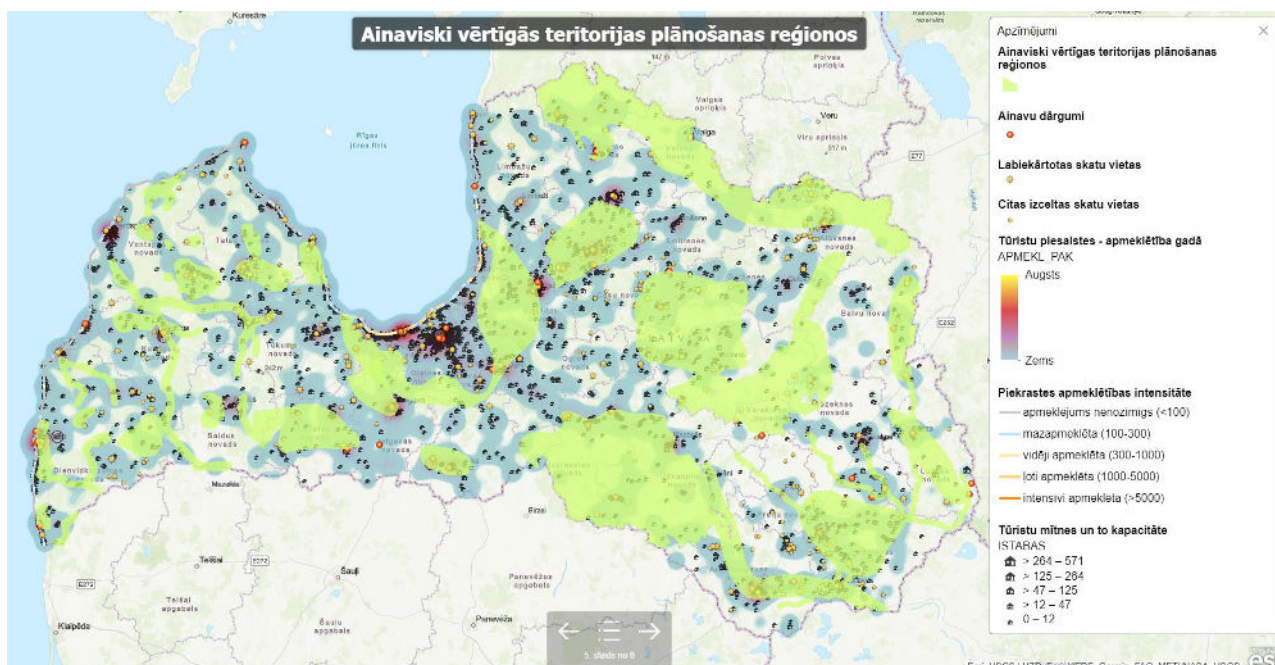
17. attēls. Tūrisms: apmeklētības intensitātes vērtējums un tūristu mītnu telpiskais izvietojums atbilstoši to kapacitātei.

Nākamajā solī šie dati salīdzināti ar datiem, no sabiedrības iesaistes: ainavu dārgumu uztveres kartējuma. Atsevišķi izcelts telpisko objektu slānis, kas iekļauj labiekārtotas skatu vietas (skatu torņus, skatu platformas, skatu laukumus u.tml. — kopā ap 400 vienībām) vai augstvērtīgas skatu vietas, kas izceltas pārgājienu vai velomaršrutu kartēs (kopā ap 450 vienībām) — sk. 18. attēlu. Šo elementu klātbūtne saistīta ar sabiedrības pieprasījumu pēc augstvērtīgām un estētiski kvalitatīvām skatu perspektīvām, atvērtiem skatiem. Sistemātisks darbs veikts labiekārtoto skatu vietu uzskaitē, kamēr skatu vietas dažādos tūrisma maršrutos iegūtas no SiA Jāņa Sēta datu bāzes, kas veidotas tūrisma pieprasītām teritorijām, bet nav sistemātiski apkopotas pēc precīzas metodikas visas Latvijas teritorijai kopā.

18. attēls. Reģionālās nozīmes ainavu dārgumu nominēto vietu lokalizācija kontekstā ar tūrisma apmeklētību un izcilākajām skatu vietām.

Apkoptie datu slāņi ar dabas, kultūras mantojuma vietām un ainavu elementiem, apmeklētības dati tālākajā posmā savienoti ar apkopto informāciju no reģionālajiem plānošanas dokumentiem, stratēģiskajiem plāniem par vērtīgākajām ainavām, lai pārliecinātos par vietu sakritību, savstarpējo slāņu pārklāšanos, precīzāk ieskicētu noteiktu areālu robežas (sk. 19. attēlu).

19. attēls. Plānošanas reģionu ietvaros identificēto vērtīgāko ainavu apkoptā slāņa integrēšana salīdzinošai analīzei ar apmeklētības datiem, izcilākajām skatu vietām un tūrisma apmeklētības datiem.

Tālākajā gaitā līdzīgs izvērtējums notika ar Latvijas kultūras kanonā iekļauto ainavu telpiski lokalizēto datu slāni, iepriekš noteiktajām unikālajām ainavām, pārbaudot telpiskās robežas. Strādājot pie digitālā ainavu atlanta, paralēli precizētas K. Ramana ainavu taksanomijā izdalīto ainavzemju un ainavapvidu robežas, veidojot arī trešo līmeni — dalījumu mazākos ainavu areālos. Dažādu iegūto telpisko datu izpausmes un teritoriju aprises demonstrētas plašākā projekta komandas darba grupā, arī apspriežot ar konkrētām iesaistītajām pusēm, lai pārliecinātos par pieejas un kvantitatīvo kritēriju pielietojamību konkrētā uzdevuma veikšanai. Izvirzīti nosacījumi, kuras teritorijas pastiprināti pārbaudāmas arī dabā, jo nav viennozīmīgi skaidras robežu aprises vai to izdalīšana starp nacionāli vērtīgākajām ir “uz robežas”.

(5) Ekspertu diskusijas un spriedums, kvalitatīvie kritēriji, iesaistīto pušu līdzdalība un vietu identificēšana.

Ārpus kvantitatīvās datu analīzes paliek vairāki nozīmīgi vērtīgo ainavu noteikšanas kritēriji. **Emocionālais ainavas konteksts**, kā raksturojams kā spēja izraisīt dažādas emocijas, arī bieži raksturotā īpašā vietas aura, kā *genius locci*. Lai arī tas vērtējams kā subjektīvs faktors, tomēr tas veido ciešāko saikni ar cilvēka kognitīvo uztveri un atmiņām, formulē attiecības ar ainavu, veido pamatu identitātei. Daļēji šis aspekts ir ievērtēts “Ainavu dārgumu” nominācijās, jo ir saistīts ar plašāku kopienu piedalīšanos, vietu identitāti un ainavu uztveri. **Ainavas autentiskums**, kas pauž vietas oriģinalitāti, nesamākslotību un vēsturisko vidi ar minimālām iejaukšanas pazīmēm. Izpaužas ainavas vienotais raksturs ar konkrētiem ainavas elementiem, kas ir saglabāti attiecīgajai teritorijai autentiskā veidā, nav redzamas iejaukšanās pazīmes u.tml. Šis kritērijs tiek salīdzināts kopā ar identitātes kritēriju, attiecinot to pret kultūrvēsturiskajām zemēm un teritorijām, definējot autentiskumu raksturojošos ainavu elementus vai to struktūras. Tiek ņemti vērā reģionālie akcenti, kas iekļauj tiem raksturīgās simboliskās ainavas, to struktūras vai elementus. **Vizuālais izteiksmīgums jeb “ainaviskums”** kā sava veida “skaistuma kanons” — daudzveidīga ainavas struktūra, izteiksmīgas un iespaidīgas reljefa formas, piekraste, ezeri un upes (kopumā — nefragmentētas ūdensmalas), kā arī kultūrvēsturiski nozīmīgas ainavas. Tā ir **holistiska, visaptveroša un niansēta ainavas uztveres** izpausme. Ainavas rakstura apraksts balstās uz pēc iespējas precīzāku atsevišķu ainavas elementu savstarpēju mijiedarbību un cilvēka uztveri, kas izpaužas caur ainavas ietekmi kopumā, radot emocionālo tēlu. Izvērtējot šo kopumu apspriestas konkrētas nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgās teritorijas, arī to robežas vai noteiktas vietas, kurām būtu jāiekļaujas. Kopumā veidojas secīga pētījuma loģika, lai iespējami pārskatāmi izsekotu pamatojuma formulēšanai, kā šāda veida teritorijas tika noteiktas.

Šajā etapā tika iesaistīti eksperti, apspriežot identificētās teritorijas, to unikalitāti vai tipiskumu, iederību nacionāla vai reģionāla mēroga ainavu sarakstā arī konceptuālus robežu jautājumus. Rezultāts identificēto teritoriju kvantitatīvi vērtētajai daļai (sk. 4. tabulu) interpretējot skaitliskās vērtības analizētajiem kritērijiem savstarpēji salīdzināmās trīs kategorijās (ļoti izteikts, vidēji- izteikts, maz izteikts). Nosaukumu formulējumiem iespējami izmantoti jau iepriekš lietotie nosaukumi mazāk cenšoties nodarboties ar jaunradi šajā jomā. Tomēr ar nosaukuma palīdzību īstenota vajadzība arī izcelt kādu noteiktu ainaviski vērtīgās teritorijas akcentu (piemēram, Lībiešu krasts Piejūras ainavā).

Tabula Nr. 4. Nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgo teritoriju atbilstība apkopotajiem kritērijiem (tumši zils: augstākā mērā; gaiši zils – vidēji, pelēcīgs – mazākā mērā).

Nosaukums	Dabas mantojuma koncentrācija, dabas daudzveidība, ekoloģiskā vērtība	Kultūras mantojuma koncentrācija (ar nozīmi ainavas veidošanā), kultūrvēsturiskā vērtība	Sabiedrības novērtēta (populāra, apmeklēta, t.sk. starptautiskais tūrisms)	Noteiktā veidā unikāla (vienīgā vai vislabāk saglabātā)	Spēcīgi identitātes aspekti, simbolisms, Spilgti reprezentē kādu no latviešu kultūrvēsturiskajām zemēm.	Iekļauj vizuāli augstvērtīgus skatus, labiekārtotas skatu vietas
Piejūra un Lībiešu krasts					Lībiešu krasts	
Kuldīgas vecpilsēta un Ventas ieleja					Kurzeme	
Abavas senieleja					Kurzeme	
Talsu pauguraine					Kurzeme	
Ķemeru tīrelis						
Ložmetējkalna Tīrelpurvā						
Zemgales līdzenums pie Rundāles-Mežotnes-Bauskas					Zemgale	
Rīgas vēsturiskais centrs un Mežaparks						
Salacas ieleja un Burtnieks					Vidzeme	
Gaujas senieleja					Vidzeme	
Veclaicenes pauguraine					Malēnija	
Vidzemes pauguraine: Piebalga					Piebalga	
Vidzemes pauguraine: Vestiena					Vidzeme	
Pededzes ieleja					Malēnija	
Daugava pie Kokneses					Sēlija / Vidzeme	
Teiču purvs						
Sēlija pie Saukas ezera					Sēlija	
Latgales ezeraine: Rāznes apkārtnē					Latgale	
Latgales ezeraine: Rušons un Aglona					Latgale	
Daugavas loki					Latgale	

Pēc ainavu areālu slāņa pievienošanas jau iepriekš analizētās un identificētās ainaviski vērtīgās teritorijas tika lokalizētas jaunveidotajos ainavu areālos (sk. 20. attēlu). Nacionālās nozīmes vērtīgākās ainavas nav kaut kas ārpus kopējās ainavu iedalījuma pastāvošs, tās iekļaujas esošajos ainavu areālos — vienā vai vairākos. Tomēr atšķirīgais ainavu vērtību veidojošo struktūru un elementu kartējums norāda uz nesakritībām un vajadzību nacionālās nozīmes ainavām izdalīt arī vēl ceturto — lokālo jeb vietu līmeni, vai kādos gadījumos precizēt arī ainavu areālu robežas. Piemēram, Abavas senielejas ainavu areāls ietver upes ielejas daļu no tās augšteces līdz Ventai, bet nacionālās nozīmes ainavai vērtīgākā daļa sākas nedaudz augšpus Kandavas līdz Rendai, turklāt ietverot arī terasētas pieteku — Imulas un Amulas upju ielejas un vērtīgākās skatu vietas. Līdzīgi ar Piejūras ainavu, kas izdalīto areālu robežās vairākos posmos iestiepjas pārāk dziļi iekšzemē (sekojot ģeomorfoloģiskajam pamatojumam) vai skar tikai šauru pludmales un stāvkrasta daļu. Funkcionāli lielāks pamats ir Baltijas jūras piekrastes daļu skatīt pieejamības un vizuālās uztveramības kontekstā, saistot ar tuvāko reģionālas nozīmes ceļu.

20. attēls. Ainaviski vērtīgās teritorijas ainavu areālu ietvarā un kontekstā ar daļu no iepriekšējā posmā analizētajiem datiem.

Šajā etapā nonākts gan pie nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgāko teritoriju saraksta (gala versiju sk. 4. nodaļā), gan arī pie šo teritoriju telpiskajām izpausmēm — lokalizēšanas kartē ar aptuvenām robežām.

(6) Apsekojumi dabā un metodikas gala versija, teritoriju robežu precizēšana, starprezultātu un metodisko pieeju apspriešana

Sistemātiskus ainavu apsekojumus dabā (plašākā kontekstā, ne tikai šo identificēto teritoriju līmenī) veica eksperti no Latvijas Biozinātņu un tehnoloģiju universitātes. Darbs norisinājās paralēli jau iepriekš aprakstītajiem etapiem – kvantitatīvo datu analīzei, taču secīgi šajā posmā apspriestas izdalītās teritorijas un to atbilstība vizuāli augstvērtīgu ainavu prasībām. Savstarpēja diskusija palīdzēja precizēt gan vairāku teritoriju robežas, gan arī apspriest par vairākām teritorijām, kuras bija potenciāli iekļaujamās starp nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgajām teritorijām. Šādā veidā piemēram no sākotnējā saraksta tika izslēgta Suitu kultūrtelpas un Ēdoles pauguraines ainava, kā arī lemts par citām vietām, to iekļaušanu vai neiekļaušanu. Diskutēts arī par ainavu attīstības potenciālu, respektējot, ka kādās vietās šobrīd nav sasniegti ainavas kvalitātes mērķi, bet vai pastāv potenciāls panākt lielāku attīstību.

Digitālā atlanta ietvaros izveidotie ainavu areāli tika strādāti pēc sistemātiskas pieejas un NNAV T slānis šim dalījumam tika pievienots beigās. Tas ļāva precizēt jau niansēs teritoriju robežas, lai veidotos lielāka sakritība, lai nebūtu neloģisku pārrāvumu, vairākos gadījumos tieši šo teritoriju kontekstā izvirzot uzdevumu precizēt arī ainavu areālu robežas. Rezultāti apspriesti arī ar starptautisku ekspertu iesaisti, validēta metodiskā pieeja un precizēta niansēs. Saņemta arī piebilde, ka plašai šo ainavu iedzīvīnāšanai pārvaldībā un ikdienas darbībā būtu vajadzīgs plašas sabiedrības gala akcepts un izvērstāka komunikācija. Vienlaikus arī gūta atziņa, ka saraksts nav galējs un, zinot kopējo kontekstu un pārskatāmus kritērijus pēc laika var tikt papildināts vai mainīts.

(7) Saraksta izveide un validēšana, iesaistot plašāku loku ar ieinteresētajām pusēm un sabiedrību

Vietu robežu apstiprināšana / precizēšana niansēs un saraksta validēšana norisinājās darbsemināros, kas notika katrā plānošanas reģionā, kuru mērķis bija diskutēt jau tālāk par vadlīnijām šo identificēto teritoriju vērtību uzturēšanai, apsaimniekošanai un attīstīšanai. Semināru un iesaistīto pušu uzskaitījums iekļauts ziņojumā pie vadlīnijām, apspriešanas gaitā nostiprināts identificēto vietu saraksts. Šo teritoriju veidošana apspriesta arī no praktiskās puses, gūstot atziņu, ka iedzīvīnāšana un galēja robežu precizēšana ir saistāma ar pašvaldību teritorijas plānojumiem, paredzot vajadzīgo sabiedrības iesaisti šāda plāna izstrādes etapā.

Definētajām teritorijām sagatavots izvērstāks pamatojums un raksturojošās “pases”, citustarpā nosakot ainavu kvalitātes mērķus. Pasē ietverti arī galvenie fakti, kas apstiprina pamatojumu, uzskatāmas vizualizācijas ar ainavu un tās struktūru vai to veidojošiem elementiem. Iekļauts arī ainavas jutīguma vērtējums, potenciāls attīstībai, galvenās funkcijas, platības sadalījums pēc zemes seguma veida un aizsardzības statusa, kā arī ainavu kvalitātes mērķis un pārvaldības vadlīniju kopsavilkums. Pievienota spilgtāko reprezentatīvo laika posmu izcēlums kopējā Latvijas veidošanās stāstā un vietas karte. Nodefinēto nacionālās nozīmes vērtīgo ainavisko teritoriju apraksti pievienoti 2. pielikumā, kā arī integrēti digitālajā ainavu atlantā nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgo teritoriju sadaļā.

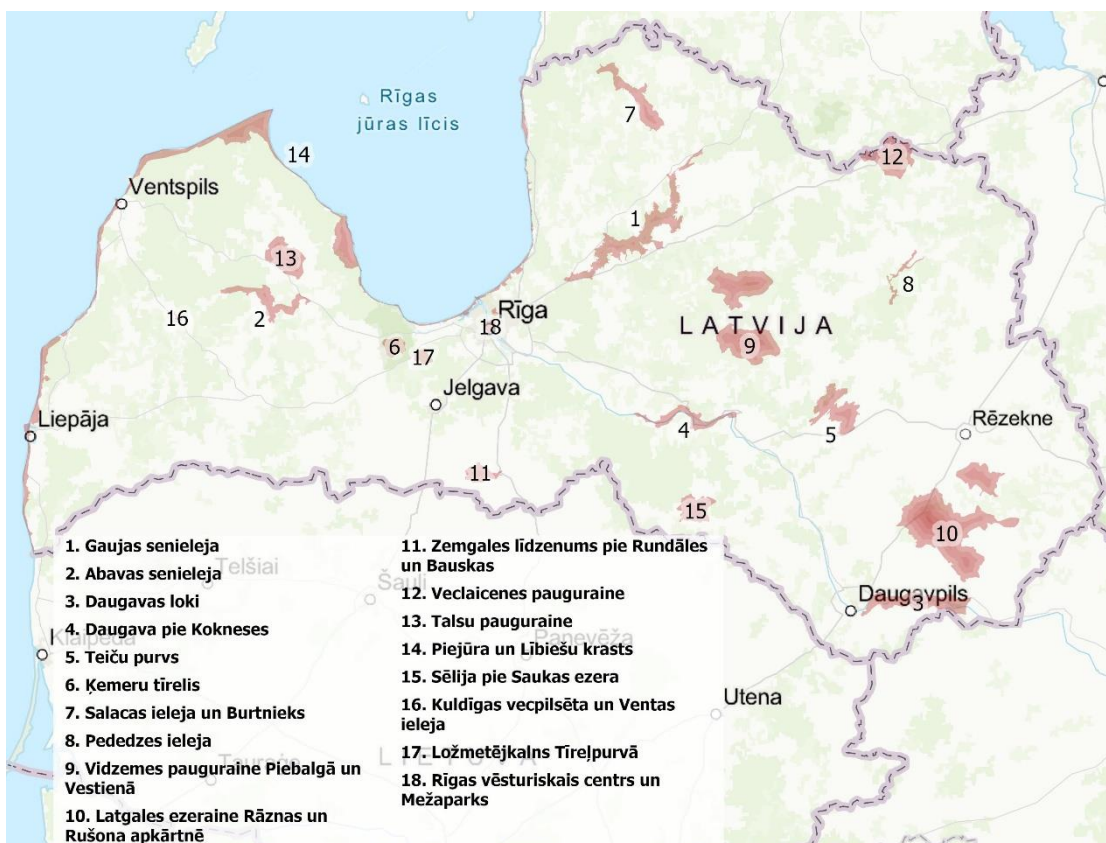
No kopējā saraksta ir potenciāls veidot Latvijas ainavu biogrāfiju jeb Latvijas ainavu hroniku — pēctecīgu stāstu ar fiziskām izpausmēm dabā (oriģināliem un izciliem ainavu elementiem un struktūru). Šo stāstu veido notikumi no senākās zemes virspusē redzamās lappuses (devona perioda) līdz mūsdienām. Dažādi secīgi dabas un

cilvēku ietekmētie notikumi noteikuši Latvijas teritorijas un tās reģionālo atšķirību aprises un ietekmējuši nācijas veidošanos, Latvijas kultūras identitāti. Šādas pieejas izmantošana uzskatāma par spēcīgu komunikācijas instrumentu Latvijas identitātes stāsta attīstīšanai, kas vairākās ne tik visaptverošās izpausmēs jau aktualizējās Latvijas 100-gades svinību laikā.

Nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgāko teritoriju noteikšana jāuztver tikai kā garāka ceļa etaps un nenoslēdzas ar saraksta izveidi un vietu lokalizēšanu. Kā uzsvērts arī Ņitavskas (2021) pētījumā, tad tālāk jāseko darbībām, kas veicinātu plānošanas tradīciju un paradumu maiņu, jāveido atbalsta mehānismi un ainavu pārvaldīšanas instrumenti, saskaņā ar to esošo ekoloģisko, ekonomisko un sociālo vērtību un nākotnes potenciālu. Jāņem vērā, ka šo metodiku jāuztver kā integrētu darbību plašākā rīcību kontekstā, kas arī maina tās izpildījumu. Konkrētajā gadījumā tas saistīti iekļaujas aktivitātē ar ainavu atlanta veidošanu un paredzētajiem instrumentiem sabiedrības izglītošanai. Apzināties, ka rezultātu daļā iekļautajā sarakstā ir iekļautas ne tikai unikālās Latvijas ainavas ar absolūtu neatkārtojamību, bet arī vairākas tipiskas ainavas, kuru potenciāls izmantojams plašāk reģionālā mērogā. Bez konkrētajām 38 identificētajām ainavām (sk. 1. tabulu) ar reģionālas nozīmes ainavisko vērtību kvantitatīvajā analizē, iezīmējās vēl vairākas potenciālas teritorijas (piemēram, Dvīetes paliene). Saraksts arī nacionālās nozīmes vērtīgajām ainavām nav uzskatāms par noslēdzamu un, izmantojot objektīvu pieeju, iespējams to mainīt un papildināt.

4. Karte ar nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgajām teritorijām

Nacionālās nozīmes ainavas reprezentē Latvijas teritorijas veidošanos, nozīmīgākos vēsturiskos notikumus nācijas attīstībā, atšķirīgu politisko varu izpausmes un lūzumpunktus, kas ietekmējis gan saimniecisko attīstību, sadzīvi un kultūru un iezīmējis kultūrvēsturiskajām zemēm tipiskās atšķirības. To var attēlot secīgā laika skalā (sk. 5. tabulu), kur vienotā uzskaitījumā parādās gan nozīmīgākie dabas, gan sabiedrības notikumi. Vēsturiskie periodi būtu vēl niansēs precizējami, tabulā iekļauti arī atsevišķu vēsturiski nozīmīgu noteikumu atsevišķi gadi. Iespējams, sistemātiski pārskatot, atrastos vēl kāds īpaši iesaistāms notikums vai unikāla vieta, kas papildinātu šo sarakstu, bet tā uzdevums ir apkārtējā ainavā prezentēt Latvijas un to apdzīvojošās nācijas izcelsmes un veidošanās stāstu kopumā, galvenās reģionālās atšķirības, neieslīgšot arī niansēs. Šāds stāsts ir spēcīgs vienotā mantojuma un ainavas interpretācijas paņēmieni, jo uzskatāmi ļauj izprast, ka, piemēram, pie Burtnieka jau paaudzēm dzīvoja senie senči un darināja skaistas rotas, kamēr Ziemeļkurzemē, atkāpjoties jūrai, turpināja rasties jaunas zemes (kas šodien iezīmē raksturīgo Latvijas kontūru ar Piejūras zemieni) vai vikingi, kas kuģoja garām Staburaga klintij neuztvēra to tādā apjomā un simboliskā nozīmē, kā eposa sarakstītājs Andrejs Pumpurs tūkstošgadi vēlāk. Šāds pārskats ļauj arī to izmantot kā filtru, lai izprastu kopsakarības, kuras liecības apkārtējā ainavā ir viziteiksmīgākās no konkrētā perioda, kuras attiecīgajā reģionā var pozicionēt izteiksmīgāk, jo tās ir vienīgās, kas glabā vizuālu liecību par visai nācijai svarīgu notikumu. Saraksts būtu vēl pilnveidojams, precizējot vēsturiskos periodus un ļoti konkrētas vietas, kas fiziski vislabāk reprezentē minēto, rūpīgi identificējot trūkstošos posmus, attēlojot to izteiksmīgā mākslinieciskā vizualizācijā. Taču jau šobrīd tas parāda nacionālo ainavu nozīmi un izvēlēto teritoriju reprezentativitāti (21. att.) Latvijas teritorijas attīstības raksturošanā ar vizuālām liecībām dabā un kultūrā. Tas var kalpot kā pamats iedvesmai jaunu izglītojošu tūrisma maršrutu veidošanai, lai iespējami labāk iepazītu šo zemi un nāciju. Šāda pieeja arī izmantota katras NNAV pasē (sk. 2. pielikumu).

21. attēls. Ainaviski vērtīgās teritorijas pēc datu analīzes ainavu areālu ietvarā ar precizētām robežām.

Nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgo teritoriju robežas noteiktas mērogā 1:100 000. Robežas lokālā līmenī precizējamas atbilstošā visu iesaistīto pušu plānošanas procesā, izstrādājot pašvaldību teritoriālos plānojumus.

Kopējais skaits ar nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgajām teritorijām var būt lielāks, ja, piemēram, atsevišķi nošķir Rīgas teritorijā ietilpstošās trīs (vai sešas) nodalāmās apakš teritorijas (par to vairāk apsvērumi iekļauti attiecīgās vietas ainavu pasē). Tomēr konkrētam skaitam nav tik liela nozīme, neizslēdzot arī iespēju, ka nākotnē saraksts var tikt papildināts. Noteikti ir skaidrs, ka unikālas un tipiskas ainavas, kas veido Latvijas kopējo stāstu un ir īpašas, lai tiktu atzītas nacionālā mērogā, nekad nevar veidot pusi vai lielāko daļu no visām Latvijas ainavām – tās vienmēr būs neliela – spilgtākā daļa no visa kopuma.

Tabula Nr. 5. *Nacionālās nozīmes ainavu pārstāvētais vienotais Latvijas stāsts ar spilgtām apkārtnes liecībām par teritorijas un nācijas veidošanos, dabas un kultūras mijiedarbību. (treknrakstā izceltas tās teritorijas, kur kāds no posmiem pārstāvēts spilgtāk)*

Laika periods Latvijas teritorijas un nācijas vēsturē	Liecība apkārtnes ainavā	NNAV (lietoti konkrētie pilnie nosaukumi, kaut vēsturiskajam posmam var atbilst tikai kāda daļa no teritorijas)
>380 milj. g. >374,5 milj. g. pirms 360-380 milj. gadu (augšdevons)	Devona laika smilšakmens klintis Devona laika smilšakmens un dolomīta klintis Dolomīta klintis Jumpravmuižas dolomītu atsegumi Ventas ielejas dolomītu iežu (t.sk. Ventas rumbas) veidošanās	Gaujas senieleja Salacas ieleja un Burtnieks Abavas senieleja Daugava pie Kokneses Zemgales līdzenums pie Rundāles un Bauskas Kuldīgas vecpilsēta un Ventas ieleja (attiecībā uz Ventas ielejas daļu)
<2 milj. g.	Terasēta lielo upju senieleja (Gauja, Daugava, Venta, Abava)	Gaujas senieleja
<15-10 tk. g. <15 tk. g.	Terasēta lielo upju senieleja: mūsdienu Daugavas gultnes veidošanās Daugavas grīvas veidošanās	Daugava pie Kokneses Rīgas vēsturiskais centrs (attiecībā uz Daugavas daļu)
pirms ~14-11 tk. g. pirms 13-14 tk. g.	Izteiksmīgas ledāja veidotās reljefa formas Vidzemes augstienes veidošanās Sēlijas pauguraine Upes senielejas jaunākais veidošanās posms Ledāja veidota ezeraine Latgales augstienē Zemgales līdzenuma un blīvā upju tīkla veidošanās Drumlinu reljefs Alūksnes augstiene Talsu pauguraine Baltijas jūras veidošanās: Baltijas ledus ezera krasti	Abavas senieleja Vidzemes pauguraine: Piebalga & Vestiena Sēlija pie Saukas ezera Daugavas loki Salacas ieleja un Burtnieks Latgales ezeraine Zemgales līdzenums pie Rundāles un Bauskas Salacas ieleja un Burtnieks Veclaicenes pauguraine Talsu pauguraine

		Piejūra un Lībiešu krasts
holocēns (pēcledus laikmets)...<12 000 <10,5 tk. g. (...)	Purvu kompleksa dabiskās ekosistēmas nepārtrauktība Ķemeru tīreļa kā augstā sūnu purva veidošanās Mazietekmēta lielā upe mazapdzīvotā vietā ar regulāriem paliem	Teiču purvs Ķemeru tīrelis Pededzes ieleja
(vēlais) neolīts <10 tk. g. (...)	Apmetnes gar Daugavu Daugavas Staburaga klints veidošanās (zem ūdens zudusi ainava) Akmens laikmeta apdzīvotības centrs ap Burtnieku	Daugavas loki Daugava pie Kokneses Salacas ieleja un Burtnieks
<~7,5-4,5 tk. g.	Baltijas jūras veidošanās: Litorīnas jūras krasti (jaunākās Latvijas teritorijas zemes)	Piejūra un Lībiešu krasts (attiecībā uz jūras krasta veidošanos)
<~6-5. tk. g.	Baltijas somu cilšu apdzīvotība, lībiešu priekšteči	Piejūra un Lībiešu krasts
<4 tk. g.	kuršu senākās apdzīvotības vietas	Abavas senieleja
5.-9. gs.	Austrumkursas Vanēnijas zeme	Abavas senieleja
7-9. gs. 7-11. gs. 9.-10. gs.	Vikingu kuģojumi, Jūrpils veidošanās Vikingu kuģojumi pa Daugavu, latgaļu, sēļu cilšu kultūra ... lībiešu kultūra Āraišu ezrmītne	Piejūra un Lībiešu krasts Daugava pie Kokneses Rīgas vēsturiskais centrs Gaujas senieleja
vēlais dzelzs laikmets 9-12. gs	Pilskalnu ainava Viens no lielākajiem seno zemgaļu nocietinājumiem (Mežotnes pilskalns) Atzeles valstiskā veidojuma pilskalns Vanemas zeme un kuršu pilskalns	Vidzemes pauguraine: Piebalga & Vestiena Latgales ezeraine Zemgales līdzenums pie Rundāles un Bauskas Veclaicenes pauguraine Talsu pauguraine

11.-12. gs.	Sēļu kultūras arheoloģiskās liecības (1-4., 6-7.gs.) un pilskalni Veckuldīgas pilskalns un senā Bandavas zeme Tirdzniecība gar piekrasti, kristietības ienākšana	Sēlija pie Saukas ezera Kuldīgas vecpilsēta un Ventas ieleja Piejūra un Lībiešu krasts
12.-13.-16. gs. viduslaiki	Viduslaiku pilskalni, mūra pils un kristietības ienākšana Latgaļu, sēļu ciltis, kristīgā misija Daugavā, viduslaiku pils, Hanza Pilskalnu ainava, senā Krāslava	Gaujas senieleja, Rīgas vēsturiskais centrs, Vidzemes pauguraine Latgales ezeraine Daugava pie Kokneses Daugavas loki
13.-16. gs. 15-(17. gs.) 1561. g.	Hanzas laiki un kuģošana pa upēm, Livonijas pilsētas, reformācija – senās baznīcas Latvijas ainavā Bauskas pils nocietinājums Pēc Livonijas konfederācijas sadalīšanas Pededzei kļūst par divu kultūrvēsturisko novadu robežupi	Gaujas senieleja Kuldīgas vecpilsēta un Ventas ieleja Rīgas vēsturiskais centrs Zemgales līdzenums pie Rundāles un Bauskas Pededzes ieleja
16.-18. gs. 16.-19. gs.	Kurzemes un Zemgales hercogiste Latgales katoļu kultūras tradīcijas un šņoru zemes (Polijas-Lietuvas kopvalsts sastāvā) Ostu attīstība, kuģubūve (Kurzemes hercogistes laikā, Krievijas impērijā)	Abavas senieleja Kuldīgas vecpilsēta Latgales ezeraine: Rāznas apkārtnē Rušons & Aglona Piejūra un Lībiešu krasts
16.-21. gs	Latviešu viensēta (īpaši pēc dzimtbūšanas atcelšanas, 20. gs. sākuma zemes reforma) Viensētu apdzīvotība uz "salām" ap purvu Vidzemes lauku viensētas dzīvojamās rījas	Vidzemes pauguraine: Piebalga & Vestiena Veclaicenes pauguraine Teiču purvs

	Rīga kā lielākā pilsēta Baltijas jūras A reģionā. Pilsētas nocietinājumu sistēma	Salacas ieleja un Burtnieks Rīgas vēsturiskais centrs
17. gs. (18. gs.)	Hernhūtisms, brāļu draudzes Vidzemē, zviedru valdīšanas laiku liecības	Gaujas senieleja Vidzemes pauguraine: Piebalga & Vestiena
17. gs. (...)	Latgale Krievijas impērijas sastāvā, pareizticība Vecticībnieku kopienas tradīcijas Sīksalā.	Latgales ezeraine: Rāznas apkārtnē Rušons & Aglona Teiču purvs
18.-19. gs. 1736.-1768. g.	Latgales sādžu veidošanās. Vecticībnieku kultūra (Slutišķi) Rundāles pils kā nozīmīgākā baroka stila pils Latvijā Malēnijas kultūrtelpas veidošanā (lauku apdzīvotība)	Daugavas loki Zemgales līdzenums pie Rundāles un Bauskas Veclaicenes pauguraine
18.-20. gs.	Krāslavas muiža un Plāteru dzimtas mantojums Nurmuižas pils kā viens no lielākajiem un labāk saglabātajiem muižu paraugiem Latvijā Blīvā lauku apdzīvotība, multi-kulturālas tradīcijas	Daugavas loki Talsu pauguraine Latgales ezeraine
19. gs. 19.-20. gs.	Kurzemes Šveice, dominējoša ebreju un vācbaltiešu pilsētvide Pilsētas un lauku apdzīvotība Kurzemes guberņas sastāvā Rūpniecība, Rīgas modernizācija un koka ēkas, Bulvāru loks Kūrortu veidošanās	Abavas senieleja Kuldīgas vecpilsēta un Ventas ieleja Talsu pauguraine Rīgas vēsturiskais centrs (pilsētas centra daļa) Piekraste un Lībiešu krasts
19. gs. 50.-80. gadi	Nācijas atmoda: Jaunlatviešu kustība	Vidzemes pauguraine: Piebalga & Vestiena

1888. g.	Vidzemē, Piebalgas kultūrtelpa Nacionālais eposs, teiku ainava	Daugava pie Kokneses
19./20.gs. mija	Mežaparks kā viens no pirmajiem īstenotajiem dārzu pilsētas paraugiem Eiropā	Rīgas Mežaparks (Mežaparka apbūve)
20. gs. sākums	Mazpilsētas veidošanās (Mazsalaca) Jugendstila Rīga Dziesmotā revolūcija u.c.	Salacas ieleja un Burtnieks Rīgas vēsturiskais centrs un Mežaparks
1916-1917. g.	Pirmā Pasaules kara kauju vietas Ziemessvētku kaujas un Janvāra kaujas	Ķemeru tīrelis Ložmetējkalns tīrelpurvā
1919. g.	Cēsu kaujas, Brīvības cīņu vietas	Gaujas senieleja
1920. g.	Robežainava: Veclaicenes un Apes pagasts robežstrīdos ar Igauniju tiek Latvijai	Veclaicenes pauguraine
1924-1936	Valstiskas nozīmes simboliska memoriāla ansambļa ainava	Rīgas Brāļu kapu ansamblis
1935-1941. g.	Litenes armijas vasaras nometnes vieta	Pededzes ieleja
Padomju okupācijas periods 20. gs. 1973. g.	(Plostnieku tradīcijas), Pļaviņu HES izveide Mežaparka Lielā estrāde Gaujas Nacionālā parka dibināšana (kolektīvizācijas seku paliekas apkārtnes ainavā)	Daugava pie Kokneses Rīgas Mežaparks (Mežaparka Lielā estrāde... <i>turpinājums mūsdienās</i>) Gaujas senieleja
1986. g. 1988. g.	Trešās atmodas notikumi: Iespējamā Daugavas HES uzpludināšanas līmeņa atzīme Dainu kalnā Baltijas ceļš (<i>Via Baltica</i> caur Bausku)	Daugavas loki Gaujas senieleja Zemgales līdzenums pie Rundāles un Bauskas

Izmantoto avotu saraksts

- Ainavu ekspertu padomes “brīvprātīgā kodola” ierosinājumi priekšlikumiem Latvijas Kultūras kanonam un komentāri (20.12.2018.) — pārpublicēts no Ņitavska, 2021.
- Ainavu tematiskais plānojums. (2017). Rīgas domes Pilsētas attīstības departaments.
- Alumäe, H., Printsman, A., & Palang, H. (2003). Cultural and historical values in landscape planning: locals' perceptions. In: Palang, H., Fry, G. (Eds.), *Landscape Interfaces: Cultural Heritage in Changing Landscapes*. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, pp. 125-146.
- Antrop, M., & Van Eetvelde, V. (2000). Holistic aspects of suburban landscapes: Visual image interpretation and landscape metrics. *Landscape and Urban Planning*, 50, (1), 43-58.
- Antrop, M., & Van Eetvelde, V. (2017). Landscape perspectives: the holistic nature of landscape. In *Landscape Series*, 23. Dordrecht, The Netherlands: Springer.
- Bauman, Z., (2009). Identity in the Globalizing World. In A. Elliott and P. du Gay (eds.), *Identity in Question*, London, SAGE Publications Ltd., 1-12.
- Birch, C.P.D., Oom, S.P., & Beecham, J.A. (2007). Rectangular and hexagonal grids used for observation, experiment and simulation in ecology. *Ecological Modelling*, 206, (3-4), 347-359. DOI: 10.1016/j.ecolmodel.2007.03.041
- Butler, A., Knez, I., Åkerskog, A., Herlin, I.S., Sang, Å.O., & Ångman, E. (2019). Foraging for identity: the relationships between landscape activities and landscape identity after catastrophic landscape change. *Landscape Research*, DOI: 10.1080/01426397.2019.158035
- Caruso, D., & Palm, R. (1973). Social Space and Social Place. *Professional Geographer*, 25, 221-225.
- Cooper, C., & Hall, C. M. (2008). *Contemporary Tourism. An International Approach*. Oxford, Burlington, MA: Elsevier, Butterworth-Heinemann.
- Cosgrove, D.E. (2006). Landscapes of the cultural space economy: L.A. and the Italian città diffusa. In: Terkenli, T.S., d'Hauterterre, M.-A. (Eds.), *Landscapes of a New Cultural Economy of Space*. Springer, Amsterdam, pp. 69-91.
- Cukura, I. (2021). Latvijas nacionālie simboli. *Nacionālā enciklopēdija*.
- Dardel, E. (1952), *L'Homme et la Terre: Nature de la realite Geographique*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Davoudi, S., & Brooks, E. (2019). *Landscape quality: A rapid review of the evidence*. Newcastle University.
- Dixon, J., & Durrheim, K. (2000). Displacing place-identity: A discursive approach to locating self and other. *British Journal of Social Psychology*, 39, 27-44.
- Dupont, L., Ooms, K., Antrop, M., Eetvelde, V.V. (2017). Testing the validity of a saliency-based method for visual assessment of constructions in the landscape. *Landscape and Urban Planning*, 167, 325-338
- Du Gay, P., & Hall, S. (1996). *Questions of Cultural Identity*, London, Sage Publications.
- Egoz, S. (2013). Landscape and identity: beyond a geography of one place. In: Howard, P., Thompson, I., Waterton, E. (Eds.), *The Routledge Companion to Landscape Studies*. Routledge, New York, pp. 272-285.
- Esri. (n.d.). Why hexagons? <https://pro.arcgis.com/en/pro-app/2.8/tool-reference/spatial-statistics/h-whyhexagons.htm>
- Graham, B., Howard, P. (Eds.). (2008). *The Ashgate Research Companion to Heritage and Identity*. Ashgate.
- Hanovs, D. (2021). Kultūra. *Nacionālā enciklopēdija*.
- Ingold, T. (2011). *Being alive: Essays on movement, knowledge and description*. Abingdon: Routledge.

- Īsumā par ainavu politiku. (2021). Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija. Rīga.
- Klepers, A. (2012). Tūrisma telpiskās struktūras Latvijā, to veidošanās, izpausmes un nozīme galamērķu virzībai tirgū, (promocijas darbs), Rīga: Latvijas Universitāte.
- Knez, I. (2005). Attachment and identity as related to a place and its perceived climate. *Journal of Environmental Psychology*, 25, 207-218.
- Knez, I. (2014). Place and the self: An autobiographical memory synthesis. *Philosophical Psychology*, 2, 164-192.
- Knudsen, D.C., Metro-Roland, M.M., & Soper, A.K. (2008). Landscape, Tourism, and Meaning: A Conclusion. In: Knudsen, D.C., Metro-Roland, M.M., Soper, A.K., & Greer, C.E. (Eds). *Landscape, Tourism, and Meaning*. Cornwall: Ashgate.
- Kultūraskanons.lv. (2021). Ainavas. Pieejams: <https://kulturaskanons.lv/>
- Kultūrvēsturiskā ainava Latvijā. (2016). Rezolūcija. Turaidas muzejrezervāts: Latvijā Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija sadarbībā ar Francijas institūtu Latvijā.
- Kurzemes plānošanas reģiona attīstības programma 2021-2027. 2. redakcija. (2021). Pieejams: https://www.kurzemesregions.lv/wp-content/uploads/2021/11/Pasreizejas_situacijas_raksturojums.pdf un <https://www.kurzemesregions.lv/darbības-nozares/attīstības-planosana/regiona-planosanas-dokumenti/kurzeme-2021-2027/>
- Latgales plānošanas reģiona Attīstības programma 2021.-2027. gadam. 2. redakcija. (2021). Pieejams: <https://lpr.gov.lv/lv/padome-l2f3/planosana/#.YcK1VmhbXPY>
- Latgales plānošanas reģiona teritorijas plānojums 2006.-2026. gadam. (2006). Telpiskās struktūras apraksts. Pieejams: <https://lpr.gov.lv/lv/padome-l2f3/planosana/#.YJaT-6GEaUk>
- Latgales Stratēģija 2030. (2010). Pieejams: <https://lpr.gov.lv/lv/padome-l2f3/planosana/#.YJaT-6GEaUk>
- Latviešu vēsturisko zemju likums. (2021). Latvijas Vēstnesis, 121B, 28.06.2021. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/324253-latviesu-vesturisko-zemju-likums>
- Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam. (2010). Latvijas Republikas Saeima.
- Lūse, A. (2021). Identitāte. Nacionālā enciklopēdija.
- Lowenthal, D. (1961). Geography, Experience and Imagination: Towards a Geographical Epistemology. *Annals of the Association of American Geographers*, 51 (3), 241-260
- Noteikumi par aizsargājamo ainavu apvidiem. (1999). Ministru kabineta noteikumi Nr. 69. Rīgā 1999. gada 23. februārī (prot. Nr. 14 4.§). Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/22317-noteikumi-par-aizsargajamo-ainavu-apvidiem>
- Nikodemus, O. (1998). Latvijas ainavu karte. *Latvijas Daba* (6. sējums). Rīga.
- Ņitavska, N. (2021). Latvijas nacionālās nozīmes ainavu noteikšana, aizsardzība, plānošana un pārvaldība. (Maģistra darbs; vadītājs prof. Oļģerts Nikodemus). Rīga: Latvijas Universitāte.
- Palang, H., Printsman, A., Alumäe, H., Kaur, E., Oja, T., Prede, M., Pungas, P., Reimann, M., & Sooväli, H. (2003). Local people as shapers of sustainability of rural landscapes. In: Tiezzi, E., Brebbia, C.A., Usó, J.L. (Eds.). *Ecosystems and Sustainable Development*, (2) (Advances in Ecological Sciences, 19). Wessex Institute of Technology Press, Southampton, pp. 873-882.
- Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām. (1993). Latvijas Vēstnesis, 5, (25.03.1993.). Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/59994-par-ipasi-aizsargajamam-dabas-teritorijam>
- Ramans, Ģ. (1935). Latvijas teritorijas ģeogrāfiskie reģioni. *Ģeogrāfiski Raksti*, 5, 178-240.
- Ramans, K. (1994). Ainavrajonešana. *Latvijas daba: enciklopēdija*. 1.sēj. Rīga, Latvijas enciklopēdija, 22.-24.
- Ramos, I.L., Bernardo, F., Ribeiro, S., C., & Van Eetvelded, V. (2016). Landscape identity: Implications for policy making. *Land Use Policy*, 53, 36-43.

- Relph, E. (1976). Place and placelessness. London: Pion Limited.
- Rīgas plānošanas reģiona ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2014.-2030. gadam. (2015). Pieejams: <https://rpr.gov.lv/darbibas-jomas/attistibas-planosana/planosanas-dokumenti/regiona-planosanas-dokumenti/>
- Sauer, C.O. (1925). The Morphology of landscape. Berkeley: University Press, p.19.
- Simensen T., Halvorsen R., Erikstad L. (2018). Methods for landscape characterisation and mapping: A systematic review. *Land Use Policy*, 75, 557-569.
- Skultans, V. 1997. Theorizing Latvian lives: The quest for identity. *The Journal of the Royal Anthropological Institute*. 3, (4), 761-780.
- Stobbelaar, D.J., & Pedroli, B. (2011). Perspectives on landscape identity: a conceptual challenge. *Landscape Research*, 36, 321-333.
- Swanwick, C. (2002). Landscape Character Assessment Guidance for England and Scotland: Prepared for the Countryside Commission and Scottish Natural Heritage. Countryside Agency.
- Tassinari et al., (2007). P. Tassinari, D. Torreggiani, G. Paolinelli, S. Benni. Rural buildings and their integration in landscape management. *Agricultural Engineering International: the CIGR Ejournal*, (9), 1-20.
- Tuan, Y. F. (1977). Space and Place: The Perspective of Experience. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- Vecco, M. (2020). Genius loci as a meta-concept. *Journal of Cultural Heritage*, (41), 225-231.
- Veidamane, K., Ruskule, A., Štubē, M. (2021). Ainavas kvalitātes raksturojumu novērtēšana un sabiedrības iesaiste Dienvidkurzemes piekrastes attīstības plānošanai
- Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas rīkojums Nr. 1-2/106 "Par ainavu ekspertu padomes izveidošanu". (2017). Rīga.
- Vidzemes plānošanas reģiona Attīstības programma 2021.-2027. 2. redakcija. Pieejams: http://www.vidzeme.lv/lv/vpr_attistibas_programmas_2021_2027_izstrade1
- Volkovs, V. (2021). Etniskā identitāte. Nacionālā enciklopēdija.
- Wascher D.M. (2005). European Landscape Character Areas — Typologies, Cartography and Indicators for the Assessment of Sustainable Landscapes. Final ELCAI Project Report. Retrieved from: <http://library.wur.nl/WebQuery/wurpubs/fulltext/1778>.
- Zariņa, A. (2010). Ainavas pētēcīgums: ainavu veidošanās vēsturiskie un biogrāfiskie aspekti Latgalē. Promocijas darbs (Vadītājs: Dr.geogr. Pēteris Šķiņķis). Rīga: Latvijas Universitāte.
- Zemgales plānošanas reģiona Attīstības programmas 2021.-2027. gadam 3. redakcijas projekts. Pieejams: <https://www.zemgale.lv/attistibas-planosana/zpr-attistibas-programma-2021-2027-projekts>
- Zigmunde, D., & Nitavska, N. (2017). Legislative framework for landscape planning in Latvia. In: World Multidisciplinary Civil Engineering-Architecture-Urban Planning Symposium 2017, WMCAUS 2017, IOP Conf. Series: Materials Science and Engineering, 245, (6)
- Yarwood, R. (2005). Beyond the rural idyll: images, countryside change and geography. *Geography*, Springer, 90, 19-31.

1. pielikums. Iesaistīto pušu fokusgrupas dokumentācija.

Uzaicinājuma vēstule dalībai Fokusgrupā

Valmiera Nr.11-4/4

2021.gada 12.novembrī

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai

Telpiskās plānošanas nodaļa, Dacei Grantai
Aizsargājamo teritoriju nodaļa, Ingai Belasovai

Kultūras ministrija

Kultūrpolitikas departaments, Laurai Turlajai

Zemkopības ministrijai

Meža departaments, Arvīdam Ozolam

Latvijas investīciju un attīstības aģentūrai

Valsts tēla nodaļa, Šarlotei Līdumai

Latvijas Nacionālajai bibliotēkai

Projekta "Latvijas kultūras kanons" vadītāja, Maijai Treilei

Dabas aizsardzības pārvaldei

Komunikācijas un dabas izglītības nodaļa, Elīnai Ezeriņai

Latvijas valsts mežiem

Rekreācijas un medību daļa, Egilam Ozolam

Latvijas Teritoriālplānotāju asociācijai, Aigaram Kušķim

Latvijas Ainavu arhitektu asociācijai, Helēnai Gūtmanei

Latvijas Pašvaldību savienībai

Padomniecei reģionālās attīstības jautājumos, Ivitai Peipiņai

Kuldīgas attīstības aģentūra, Kasparam Rasa

Latvijas Universitāte

Ģeogrāfijas un zemes zinātņu fakultāte, profesoram Oļģertam Nikodemum

Baltijas vides forums, Kristīnai Veidemanei

Uzaicinājums dalībai Valsts pētījumu programmas projekta LandLat4Pol fokusgrupā par nacionālās nozīmes ainavām

Ceļā uz ilgtspējīgu attīstību, kas balstīta uz sabalansētām attiecībām starp sabiedrības vajadzībām, saimniecisko darbību un vidi, nozīmīgs resurss ir ainava. Apzinoties, ka ainavām ir nozīmīga sabiedriskā loma kultūras, ekoloģijas, vides un sociālajā jomā, ka tās ir saimnieciskajai darbībai labvēlīgs resurss, kas vienlaikus ir kultūras veidošanās sastāvdaļa un visas Eiropas dabas un kultūras mantojuma pamatelements, kas veido cilvēku labsajūtu un dod ieguldījumu eiropiskās identitātes

nostiprināšanā, nozīmīga ir gan vienota izpratne par ainavām, gan to potenciāla izmantošana, gan ilgtspējīga pārvaldība.

Projekta “Ilgtspējīga zemes resursu un ainavu pārvaldība: izaicinājumu novērtējums, metodoloģiskie risinājumi un priekšlikumi” (LandLat4Pol), Nr. VPP-VARAM-ITAZRI-2020/1-0002 viens no uzdevumiem ir nacionālas nozīmes ainaviski vērtīgo teritoriju noteikšana.

Projekta gaitā esam veikuši izpēti par nacionālas nozīmes ainaviski vērtīgo teritoriju noteikšanu citās valstīs, apzinājuši citu valstu ieviesto praksi un analizējuši Latvijas ainavu ietekmējošos faktorus, līdz šim izdalītos ainavu tipus, jaunradīto kultūras kanona Ainavu sadaļu, Ainavu dārgumu projektā uzkrāto pieredzi. Balstoties uz iepriekš minēto, esam sagatavojuši priekšlikumu par nacionālas nozīmes ainaviski vērtīgo teritoriju noteikšanu Latvijā.

Ainava ir daudzveidīga un arī uz fokusgrupu aicinām dalībniekus — viedokļu līderus šajā jomā, kuri pārstāv plaša spektra skatījumu nacionālas nozīmes ainaviski vērtīgo teritoriju kontekstā.

Fokusgrupa notiks **2021. gada 29. novembrī no plkst. 14:00 līdz 16:30 tiešsaistes platformā** MsTeams. Fokusgrupas diskusiju vadīs Dr. geogr. Andris Klepers, vadošais pētnieks Vidzemes Augstskolā. Fokusgrupas norises kārtība: 1) īss ievads par mērķi un priekšlikumiem, pamata uzstādījumi apspriešanai 2) pētnieku sagatavoti jautājumi diskusijai, uz kuriem katrs fokusgrupas dalībnieks sniedz savu atbildi-redzējumu.

Tā kā fokusgrupas dalībnieku skaits ir ierobežots, lūdzam dalību fokusgrupas sanāsmē apstiprināt līdz 15. novembrim, nosūtot atbildi uz šo e-pastu (agita.livina@va.lv). Pēc apstiprinājuma saņemšanas tiks nosūtīta fokusgrupas tiešsaistes saite.

Projekta komandas vārdā,

Agita Līviņa

Vidzemes Augstskolas

Sociālo, ekonomisko un humanitāro pētījumu institūta direktore, vadošā pētniece

Fokusgrupas dalībnieku saraksts 2021.gada 29.novembrī

Vārds, uzvārds	Organizācija
Andris Klepers	Vidzemes Augstskola
Agita Līviņa	Vidzemes Augstskola
Aigars Dudelis	Latvijas Valsts meži, Meža apsaimniekošanas un plānošanas vadītājs
Aigars Kušķis	Latvijas Teritoriālpilnotāju asociācija
Ance Uzāriņa	Vidzemes Augstskola
Dace Granta	VARAM, Telpiskās plānošanas nodaļa
Daiga Skujāne	Latvijas Lauksaimniecības Universitāte

Ilze Stokmane	Latvijas Lauksaimniecības Universitāte
Inga Belasova	VARAM, Aizsargājamo teritoriju nodaļa
Inguna Jekale	Nacionālā Kultūras mantojuma pārvalde
Ivita Peipiņa	Latvijas Pašvaldību savienība
Kaspars Rasa	Kuldīgas attīstības aģentūra
Lāsma Āboliņa	Zemkopības ministrija, Meža departaments
Linda Ieviņa	Agroresursu un ekonomikas institūts
Linda Pastare	LIAA, Valsts tēla nodaļa
Madara Markova	Latvijas Lauksaimniecības Universitāte
Maija Treile	Latvijas Nacionālā bibliotēka, Kultūras kanons
Natālija Ņitavska	Latvijas Lauksaimniecības Universitāte
Oļģerts Nikodemus	Latvijas Universitāte
Peteris Lakovskis	Agroresursu un ekonomikas institūts
Una Īle	Latvijas Lauksaimniecības Universitāte

Pārskats par fokusgrupas dalībniekiem uzdotajiem jautājumiem un atbildēm, izmantojot rīku menti.com

Kura vieta jūsu prātā vislabāk raksturo Kurzemi un kurzemniekus?

Mentimeter

Jūras piekraste, Kolka	Kolkas rags	Kolka
Kandava	Baltijas jūra	Lībiešu ciemi
Piekraste, vējš	Liepāja	Kuldīga

Kura vieta jūsu prātā vislabāk raksturo Kurzemi un kurzemniekus?

Mentimeter

Zvejniekciemi	Kuldīga, Ventspils, Jūrklānes stāvkrasts, Pāvilosta.	Kuldīga
Bernātu dabas parks	Liepāja - pilsēta, ZKurzeme - daba	jūras piekraste
Kurzemnieki ir ļoti atšķirīgi un vienošimīgi to tā nevar definēt. Sūti atšķiras no Bārtas, Kuldīdznieki no Brocēniem		

Kādi ainavas elementi (fiziskas liecības dabā) raksturo Lībiešu krastu, atšķir to no citām vietām Latvijā?

Mentimeter

Priežu meži. Smilšainās pļavas.
Zvejnieku mājas

Zvejniekciemu elementi - tiklu būdas,
steķi. Arhitektūra

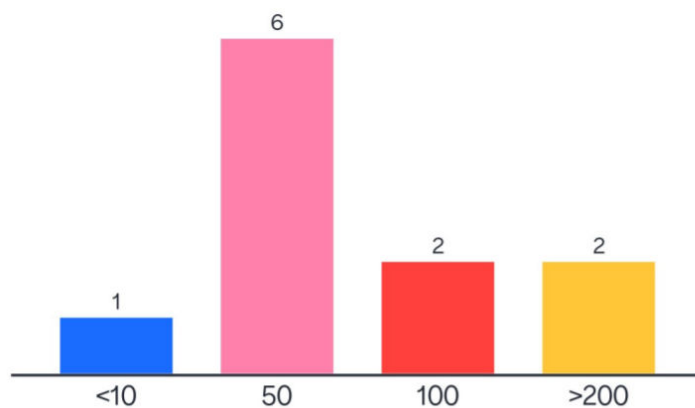
Vēsturiskā lībiešu ciemu apbūve.
Kangari un vigas.

Ciemi, viensētas, kāpu-vīgu reljefs

Nacionāli vērtīgākās ainavas

Cik jūsuprāt ainaviski vērtīgo (unikālo) teritoriju Latvijā ir

Komentāri par pieeju

Nozīmīgi aspekti šo ainavu varētu būt saistīti ar sagaidāmajiem apgrūtinājumiem un nepieciešamajiem atvieglojumiem, ko noteiks attiecīgais statuss, šajās teritorijās esošajiem zemes u.c. īpašumiem. ...

Dienvidkurzeme jau šobrīd ir LT nacionālas nozīme ainava:)kā vr ignorēt politiku!

Komentārs: Tāpat kā Āraišos arī daudzviet citur, t.sk., Talsu paugurainē tipisku ainavu dabā ir ļoti maz - tās vai nu ir vai kļūst par "Staburagu"

Esošās situācijas izvērtējums ļoti labs, par kritērijiem jāturpina diskutēt, taču virziens ir labs

... Līdz ar to analītiskajā procesā varbūt vajadzētu aplūkot un ņemt vērā arī atšķirīgo īpašuma formu īpatsvaru šajās teritorijās – valsts, pašvaldību, privātie īpašumi (skaits, platība utml.), A.Kušķis, LTA

Unikālais vs. Tipiskais

2. pielikums. Nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgās teritorijas apraksti.

GAUJAS SENIELEJA

VIDZEMĒ

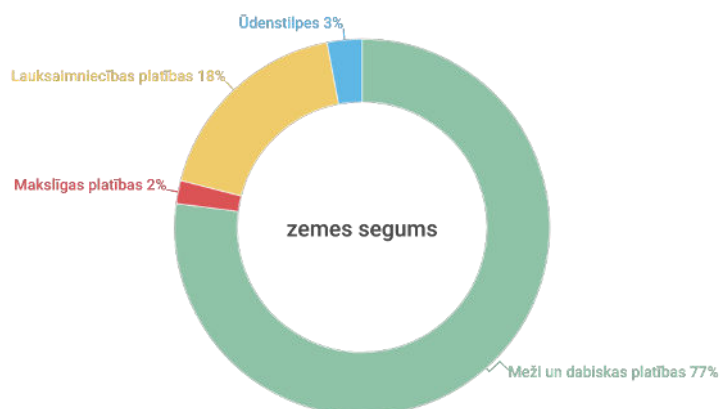
NACIONĀLĀ NOZĪMĪGUMA PAMATOJUMS

Latvijas identitātes ainava Vidzemē, pirmā nacionālā parka vieta kopš 1973. gada, Dziesmotās revolūcijas – Trešās atmodas simbolisko notikumu vieta. Gaujas senielejas unikalitāte, mērogs un reljefa dabiskās formas originalitāte izmēros Baltijā var salīdzināties ar Kuršu kāpu vai Igaunijas glinta stāvkrastu. Gaujas senielejai viena līdz divu kilometru platumā un līdz pat 90 m relatīvajā augstuma starpībā no upes līdz pamatkrasta krantij — Latvijā nav otra šāda analoga. Nozīmīga ekosistēma ar lielu dabas vērtību koncentrāciju. Vieta ar lielu kultūrvēsturisku nozīmi, Kristietības kultūras izplatības ceļš un sens tirdzniecības ceļš ar Hanzas savienības starptautiskumu jau kopš vēlajiem viduslaikiem, Livonijas laika pilsētu vēsture, vācbaltiešu muižu mantojums. Populārākais tūrisma galamērķis Latvijā ārpus galvaspilsētas un piekrastes ar senām āra vides atpūtas tradīcijām. Gauja kā populārākā ūdenstūrisma upe Baltijā.

VĒRTĪBAS FAKTOS

- Pirmais nacionālais parks Latvijā un viens no diviem senākajiem Baltijā, potenciāla UNESCO vieta
- Liela valsts nozīmes arheoloģijas un arhitektūras pieminekļu koncentrācija
- 2/3 no visiem aizsargājamiem ģeoloģiskajiem un ģeomorfoloģiskajiem dabas pieminekļiem, daudz dabas vērtību
- Latvijas Kultūras kanonā un Ainavu dārgumos iekļauta vieta
- >3,5miljoni apmeklējumu gadā

Platība: 39768 ha

95 % iekļaujas jau esošā dabas vai kultūras mantojuma aizsardzības zonā.

AINAVAS TIPI, STRUKTŪRA UN RAKSTURĪGIE ELEMENTI

Atrodas Gaujaszemes ainavzemē, Gaujas daļu no Trikātas āraines līdz Piejūras ainavzemei ietilpst Gaujavas ainavapvidū. Raksturīga izteikti lineāra upes senieleja ar augstiem pamatkrastiem, izteiktām virspalu terasēm, vairāku pieteku senieleju posmiem un dziļām sānugravām. Vēsturiski Gaujavas ainava bijusi daudz atklātāka, vairāk lauksaimniecības zemju, kas tagad lielākoties veido nogāžu mežu platības. Īpaša vērtība ir nefragmentēta Gaujas senielejas daļa ar vērtīgām skatu perspektīvām no upes līmeņa, lielāko devona smilšakmens klinšu koncentrāciju Baltijā un hidroloģiski neietekmētu upes plūdumu senielejas posmā un līdz pat grīvai. Viensētu apdzīvotība mijas ar blīvāk apdzīvotiem ciemiem, kas pamatā atrodas ārpus senielejas. Pilsēt būvniecības mantojuma unikalitāte saistās ar Līgatnes papīrfabrikas ciema vēsturisko koka apbūvi u.c.

AINAVAS FUNKCIJA UN PIEEJAMĪBA

Teritorija attīstās kā kvalitatīva dzīvestelpa un ikdienas ritmā funkcionāli cieši saistīta ar apkārtnes lielajām pilsētām (Siguldu, Cēsīm, Valmieru). Liels skaits privāto īpašumu (vairāki tūkstoši). Senielejas posmā Gaujas nacionālajā parkā dominē dabas lieguma zona, nelielās platībās arī stingrā režīma aizsardzības zona, rekreācijas vietās – dabas parka zona (atbilstoši 2022. gadā izstrādātajam dabas aizsardzības plāna priekšlikumam). Senielejas daļā, pastāvot saimnieciskās darbības ierobežojumiem, mazāka nozīme ir mežsaimniecībai un lauksaimniecībai. Liela popularitāte ir tūrismam un rekreācijai, pieejamību veido Mežtaka, blīvs pārgājienu taku tīkls, piemērotība velo un ūdens tūrismam. Āraišu muzejparks kā populāra arheoloģijas kultūras tūrisma vieta.

AINAVAS JUTĪGUMS UN POTENCIĀLS

Problemātiska ir fragmentēto ilggadīgo zālāju saglabāšana upes palienes daļā vai virspalu terasēs. Mazākā mērā pieļaujamā mežsaimnieciskā darbība rekreācijai nozīmīgās teritorijās. Liela rekreatīvā un tūrisma slodze. Negatīva ietekme uz smilšakmeņu klintīm, vietām kultūras mantojuma degradācija. Teritorija ir jutīga pret liela izmēra inženiertehnisku infrastruktūru būvēm, Gaujas senielejas fragmentāciju, attīstot tiltus vai intensīvu krastu infrastruktūru. Apmeklētāju un dabas vērtību konfliktsituācijas, tūrisma negatīvā ietekme uz vietējām kopienām. Atpūtas infrastruktūras izveides pretnostatījums ar savvaļniecisku senielejas ainavu. Potenciāls: palielināt mikromobilitātes norišu dominēšanu pretēji “autotūrismam”, labiekārtot skatu vietas un izkopt skatu perspektīvas, mazināt antropogēno slodzi, atjaunot kultūras mantojumu...

AINAVAS KVALITĀTES MĒRĶIS

Saglabāt unikālo Gaujas senielejas un pieteku upju ieleju dabisko ainavu ar tās daudzajām dabas un kultūras mantojuma vērtībām, nodrošināt estētiski augstvērtīgu ainavas vizuālo uztveri, atjaunot kultūras mantojumu, attīstīt ainavas pieredzēšanu, prioritāri attīstot rekreāciju, dabas piedzīvojumu un kultūras tūrismu, kā arī veicinot sabalansētu attīstību, akcentējot ne-motorizētu pārvietošanos apvidū, mazinot trokšņu un gaismas piesārņojumu, attīstot skatu perspektīvas un vēsturisko viensētu ainavas struktūru un elementu klātbūtni mūsdienīgā kvalitatīvā dzīvestelpā. Aizsargāt un labi pārvaldīt Gaujas Nacionālā parka teritoriju, ilgtspējīgi un sabalansēti apsaimniekojot mežu ainavas, saskaņojot saimnieciskās, ekoloģiskās un sabiedrības vajadzības.

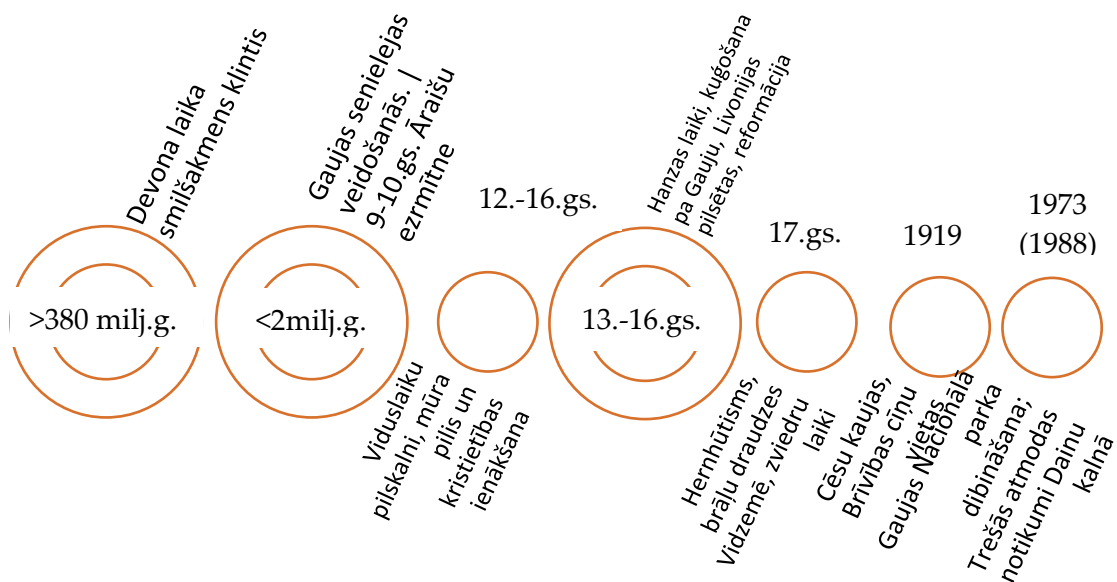
AINAVAS PĀRVALDĪBA

Vidzemes plānošanas reģiona un Rīgas plānošanas reģiona NNAVT koordinatori iniciē Gaujas senielejas NNAVT iekļaušanu reģiona teritorijas plānojumos un organizē procesu, lai izveidotu Vietējo ainavu iniciatīvas grupu. Tā var tikt veidota uz darbojošās NVO pamata — Gaujas Nacionālā parka tūrisma attīstības biedrības, ņemot vērā biedrībā esošo pārstāvniecību, kurā iekļaujas uzņēmēji, vietējās pašvaldības, Dabas aizsardzības pārvalde un izglītības iestādes un potenciāli arī Vidzemes plānošanas reģions.

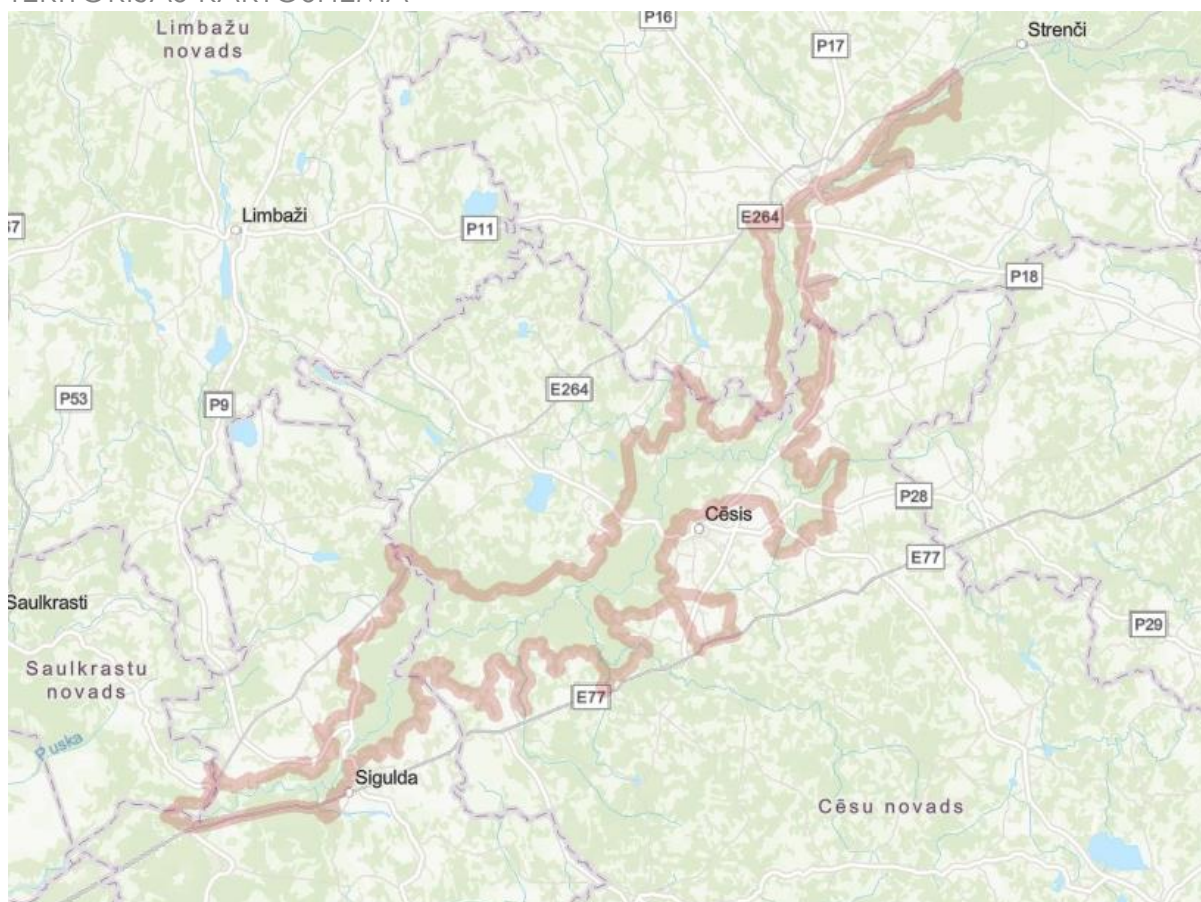

AINAVAS LIECĪBAS, KAS SPILGTĀK UZTVERAMAS LATVIJAS TERITORIJAS VEIDOŠANĀS LAIKA SKALĀ

Vēsturiskais periods, ko vislabāk raksturo nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgā teritorija, ko akcentē konkrētas ainavas struktūras vai izteiksmīgi ainavas elementi.

TERITORIJAS KARTOSHĒMA

ILGTSPĒJĪGA ZEMES RESURSU
UN AINAVU PĀRVALDĪBA

ABAVAS SENIELEJA

KURZEMĒ

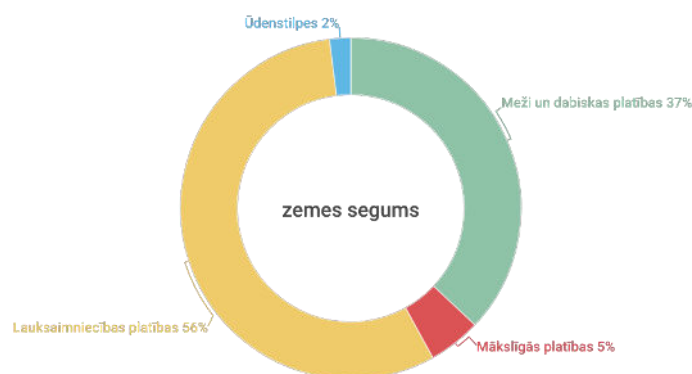
NACIONĀLĀ NOZĪMĪGUMA PAMATOJUMS

Kurzemes simboliskā ainava, kas reprezentē Latvijas skaistumu un daudzveidību vienā no trim izcilākajām upju senielejām — Abavas senielejā ar Imulas un Amulas lejteces kanjonveida ielejām ar gadu tūkstošos veidojušos dabas un kultūras mantojumu. Latvijas mēroga unikalitāti ainavai piešķir izteiktā Abavas senielejas forma un uzbūve ar terasētajām nogāzēm, pieteku dziļajām ielejām, gravām un palienēm, kā arī ģeoloģisko nogulumu dažādība, kas kopā noteikušas cilvēku saimnieciskās aktivitātes, izpaužoties mežu un lauku mijā. Izteiksmīgais reljefs un augu valsts daudzveidība veido vizuāli pievilcīgas ainavu telpas, kas skatam paveras no senielejas nogāzēm un pamatkrasta. Ieleja ir starp senāk apdzīvotajām vietām Kurzēm, bet kopš viduslaikiem kalpojusi kā satiksmes ceļš starp Kurzemi un Zemgali. Tas atstājis paliekošu ietekmi uz apkārtnes kultūrainavu ar daudzām kultūras mantojuma vērtībām. Vizuālā pievilcība, reljefs un tālās skatu perspektīvas vedināja Abavas senielejas posmu no Kandavas līdz Sabilei un tālāk līdz Rendai 19. gadsimta otrajā pusē nodēvēt par Kurzemes Šveici.

VĒRTĪBAS FAKTOS

- Dabas parks un *Natura 2000* vieta "Abavas senleja"
- Īpaši aizsargājamā kultūrvēsturiskā teritorija "Abavas ieleja"
- Iekļauta Latvijas kultūras kanonā, "Ainavu dārgumu" sarakstā
- Pedvāles mākslas parkam piešķirta *UNESCO* balva par kultūrainavas saglabāšanu un attīstību
- 2 valsts nozīmes pilsētībūvniecības pieminekļi
- 8 pilskalni ar apmetnēm, 9 senkapu vietas, 5 senas kulta vietas, 2 viduslaiku piļu vietas un drupas, vairāki muižu centri, baznīcas u.c.
- 7 aizsargājami ģeoloģiski dabas pieminekļi

Platība: 14682 ha

69 % iekļaujas jau esošā dabas vai kultūras mantojuma aizsardzības zonā.

AINAVAS TIPI, STRUKTŪRA UN RAKSTURĪGIE ELEMENTI

Teritorija atrodas Ventaszemē, veidojot robežjoslu starp Austrumkursas un Ziemeļkursas augstieni. Dabiski daudzveidīga vide ar upes ieleju un mežainēm, jaukta meža teritorijām, kas mijas ar viensētām, savrupām senvietām un vēsturiski saglabātām mazpilsētu pilsētībūvniecības struktūrām, muižu centriem un ciemiem, kadiķu audzēm, savrupiem ozoliem vai to puduriem. Ainavā izceļas arī vertikālā infrastruktūra (torņi, skursteņi, elektrolīnijas), asfaltēti un grants ceļi, vietām aizaugušas ceļmalas. Abavas senielejas ainavtelpai raksturīgas tālas un vidējas skatu līnijas, ko vietām ierobežo koku un krūmu apaugums gar ceļa malām. No senielejas krasta augstākajām daļām paveras atvērtāki skati ar augstu vizuālo pievilcību.

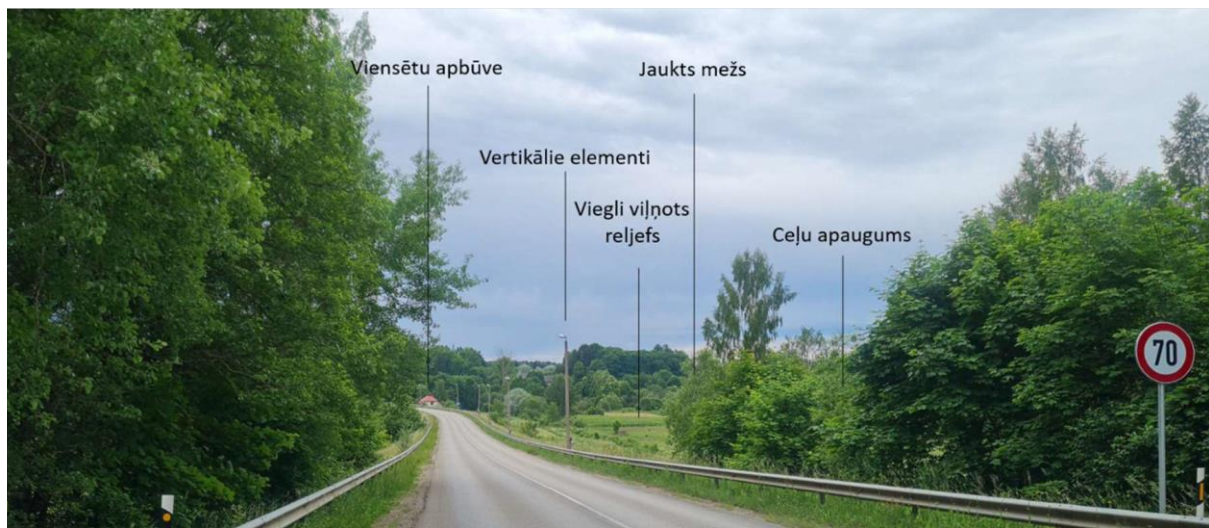

AINAVAS FUNKCIJA UN PIEEJAMĪBA

Teritorijā raksturīga skraja apdzīvotība ar vairākām blīvi apdzīvotām vietām (Kandava, Sabile, Renda u.c.). Mazpilsētas ir rosīgi pakalpojumu centri. Lielākajā daļā teritorijas tiek praktizētas tradicionālās tautsaimniecības nozares: lauksaimniecība, mežsaimniecība, ieleja ir senākā (un tolaik vistālāk uz Ziemeļiem esošajām) vīnkopības vieta Latvijā ar jaunu tradīciju turpinājumu mūsdienās. Abavas upes senielejas posmā starp Kandavu un Rendu ir starp populārākajām ūdenstūrisma upēm Latvijā. Teritoriju visā tās garumā šķērso Eiropas garās distances pārgājienu maršruta E11 daļa Baltijas valstīs — *Mežtaka*, vairāki vietējie maršruti un labiekārtotas skatu platformas.

AINAVAS JUTĪGUMS UN POTENCIĀLS

Paaugstināts jutīgums pret intensīvu lauksaimniecību, apmežošanu vai teritorijas aizaugšanu ar krūmiem, tāpat arī blīvāku apbūvi senielejas daļā vai skatu aizsegšanu ar lieliem infrastruktūras objektiem. Vidēji raksturojams jutīgums pret palielinātu antropogēno slodzi no tūrisma un rekreācijas to koncentrēšanās vietās vai publisko pasākumu norises laikā. Potenciāls: Saglabāt teritorijai raksturīgo ainavas struktūru — saglabāt vecos meža nogabalus, uzturēt atklātās pļavu, ganību un atmatu platības un iespēju robežās atjaunot aizaugušās, saglabāt tradicionālo lauku ainavas struktūru un daudzveidīgos ainavas elementus, nefragmentēt lielos meža masīvus. Atjaunot aizaugušās parkveida pļavas palielināt atvērtību uz senieleju, izcelt Kurzemes kultūras mantojuma vērtību simbolisko nozīmi, akcentēt raksturīgo ainavas elementus, labiekārtot skatu vietas, palielināt mikromobilitātes iespējas ainavas pieredzēšanai, mazināt antropogēnās slodzes negatīvo ietekmi, atjaunot kultūras mantojumu.

AINAVAS KVALITĀTES MĒRĶIS

Saglabāt, labi apsaimniekot un attīstīt ainavu, vairojot dabas un kultūrvēsturiskās vērtības un nodrošinot vietas ekoloģiskās funkcijas līdzsvarā ar lauksaimniecisko, mežsaimniecisko un rekreatīvo izmantošanu. Uzturēt augstu kultūras mantojuma vērtību un veicināt mantojuma vietu pieejamību. Attīstīt resursu potenciālu, izglītēt sabiedrību. Apmežošana no ekoloģiskā tīklojuma viedokļa, neskarot dabas un kultūrvēsturiskās vērtības, uzturot vizuāli pieejamas izcilākās skatu perspektīvas. Apbūve un infrastruktūra atbilstoši vietas mērogam un raksturam jau esošajās apbūves teritorijās. Nav pieļaujama vienlaidu apbūves attīstīšana gar ainaviskajiem ceļiem un upju ieleju nogāzēs. Infrastruktūra veidojama, izvērtējot skatu līnijas, īpaši vietās ar izteiksmīgu reljefu un publisku pieejamību, iekļaujot atbilstoši ainavā vienlaicīgi, nezaudējot, teritorijas vērtības, un vizuāli estētisko pievilcību. Ainavas identitātes, rekreācijas, veselības un vizuāli estētiskās priekšrocības tiek atzītas un aizsargātas.

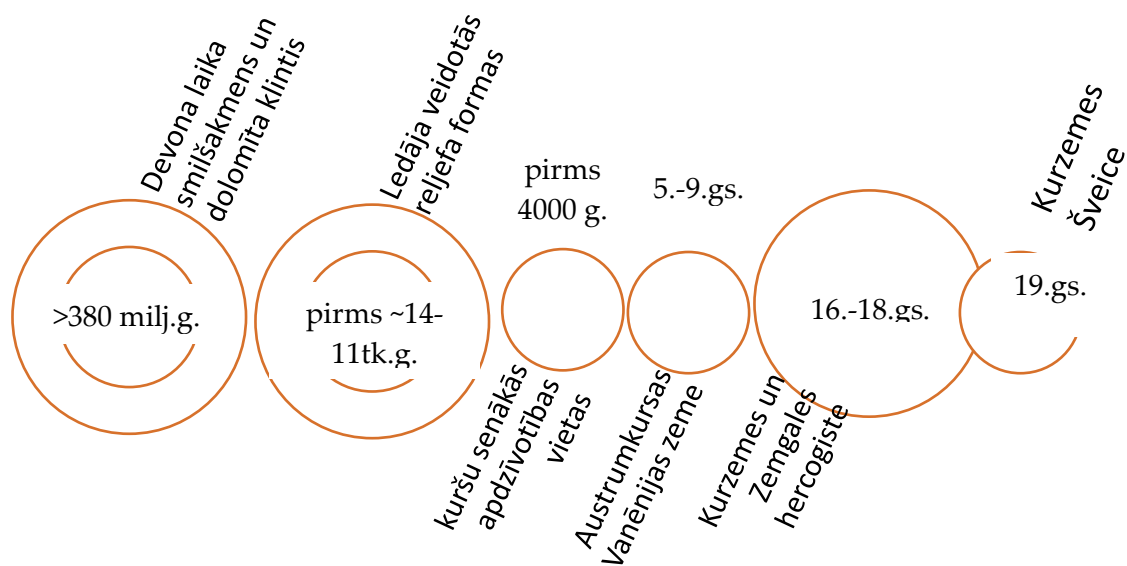
AINAVAS PĀRVALDĪBA

Kurzemes plānošanas reģionā NNAVT koordinators iniciēt Abavas senielejas NNAVT iekļaušanu reģiona teritorijas plānojumā un organizēt procesu, lai izveidotu Abavas senielejas Vietējo ainavas iniciatīvas grupu (var tikt izmantota jau aktīvi darbojošās NVO, papildinot to ar zemes īpašniekiem, uzņēmējiem rekreācijas un tūrisma nozarē, vīnogu audzētājiem). Jau esošais normatīvais regulējums paredz, ka "Abavas ielejā darbojas sabiedriska konsultatīva institūcija — padome. Padomē ir pa vienam pārstāvim no Kandavas novada, Talsu novada un Kuldīgas novada domēm, Vides ministrijas, Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrijas, Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas un Pedvāles Brīvdabas mākslas muzeja." — tas būtu jāpilnveido un jāievieš.

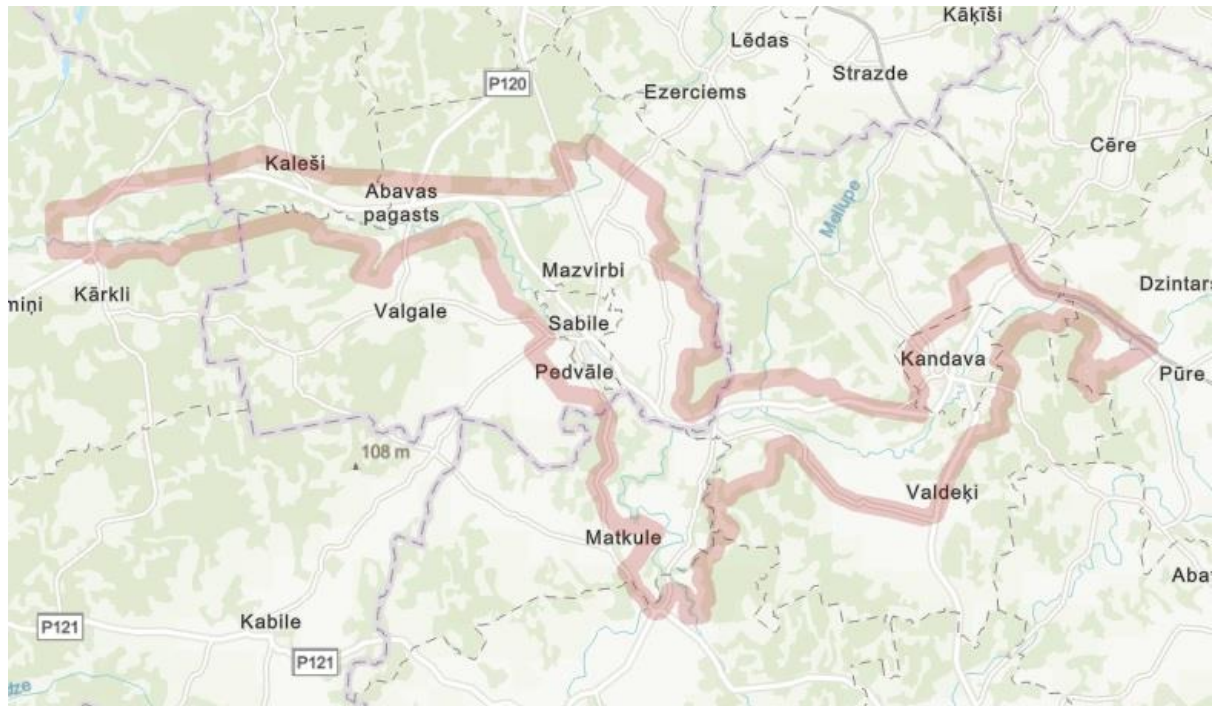

AINAVAS LIECĪBAS, KAS SPILGTĀK UZTVERAMAS LATVIJAS TERITORIJAS VEIDOŠANĀS LAIKA SKALĀ

Vēsturiskais periods, ko vislabāk raksturo nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgā teritorija, ko akcentē konkrētas ainavas struktūras vai izteiksmīgi ainavas elementi.

TERITORIJAS KARTOSHĒMA

ILGTSPĒJĪGA ZEMES RESURSU
UN AINAVU PĀRVALDĪBA

DAUGAVAS LOKI

LATGALES DIENVIDOS

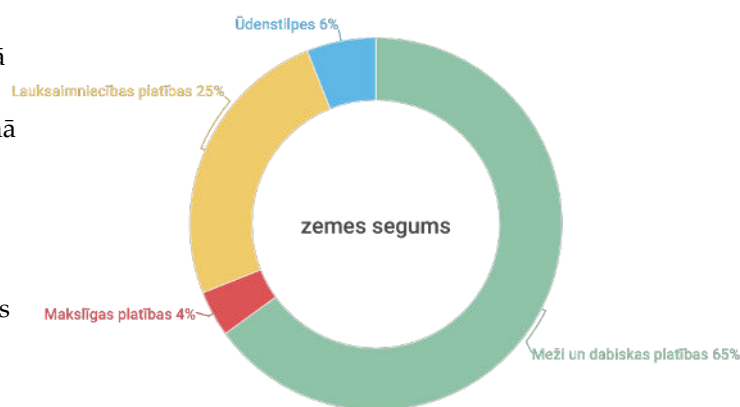
NACIONĀLĀ NOZĪMĪGUMA PAMATOJUMS

Latvijas Likteņupes simboliskā ainava, Daugava un tās senieleja ir viens no varenākajiem un iespaidīgākajiem dabas veidojumiem Latvijas teritorijā. Unikālie Daugavas loki, gleznainie skati uz senielejas terasēm un tās stāvajām nogāzēm ar tās mierīgo un likumoto plūdumu un ielejas mežainajiem krastiem, ekoloģiskais koridors ar lielu dabas daudzveidību. Daugava ir nozīmīga Latvijas teritorijas vēsturiskajā un politiskajā ģeogrāfijā, kalpojot kā robežupe, kā koridors tirdzniecībai un iekarojumiem, kā izšķirošu cīņu un nocietinājumu vieta, bet vides aizsardzības protesti pret Daugavas loku applūdināšanu Daugavpils HES celtniecībai – kā Trešās Atmodas ikona. Daugavas upe šajā posmā veido deviņus lielus lokus un ietver daudzus citus upes ielejas tektoniskos elementus, kas ir unikāli un mūsdienās ļoti reti sastopami ģeomorfoloģiskie veidojumi cilvēka darbības neizmainīto lielo Eiropas līdzenuma upju kontekstā.

VĒRTĪBAS FAKTOS

- Daugavas loki iekļauti *UNESCO* Pasaules mantojuma Latvijas nacionālajā sarakstā kā vienīgā plašākā dabas teritorija
- Daugava ainava ir iekļauta Latvijas kultūras kanonā kā viena no astoņām nozīmīgām identitātes ainavām
- 23 arheoloģijas un 11 arhitektūras kultūras pieminekļi
- 6 aizsargājami ģeoloģiski un ģeomorfoloģiski dabas pieminekļi
- Ietver *Natura 2000* vietu, īpaši aizsargājamo dabas teritoriju "Daugavas loki" kas kā dabas parks ietilpst aizsargājamo ainavu apvidū "Augšdaugava"
- Slutišķu sādža un Slutišķu vecticībnieku lauku sēta kā unikāla Latgales vēstures liecība
- Latvijas Ainavu dārgumiem nominēta vieta

Platība: 23322 ha

91 % iekļaujas jau esošā dabas vai kultūras mantojuma aizsardzības zonā.

AINAVAS TIPI, STRUKTŪRA UN RAKSTURĪGIE ELEMENTI

Ietilpst Daugavzemes Krāslavas-Naujenes Daugavas meandru ainavapvidū. Ainava Daugavas upes senieleja veidojusies tūkstošiem gadu ilgstošā cilvēka un dabas mijiedarbībā. Raksturīgie (deviņi) upes loki un tipiskās virspalu terases veidojušās apmēram pirms 15–13 tūkstošiem gadu, blīvs gravu tīkls, meži un āres. Labi izteikta upes ieleja ar astoņām virspalu terasēm — daudz senu apmetņu vietu, senkapu un pilskalnu. Vēsturiski veidojušās Latgalei tipiskās sādžas, daži ciemi un Krāslavas pilsēta. Vietām ceļmalās Latgalei raksturīgie krucifiksi. Mežainās stāvās nogāzes mijas ar palieņu pļavām, citiem dabiskiem zālājiem un atklātām lauksaimniecības platībām.

AINAVAS FUNKCIJA UN PIEEJAMĪBA

Teritorijā raksturīga skraja apdzīvotība ielejā gar upi vai augšpus senielejas ar vairākām blīvi apdzīvotām vietām (Krāslava, Priedaine, Skerškāni, Slutišķi, Kaplava u.c.). Izplatītas tradicionālās tautsaimniecības nozares: lauksaimniecība, mežsaimniecība. Daugavas loki kā dabas parks ir populāra tūrisma un rekreācijas teritorija (t.sk. populārākais Daugavas un visas Latgales ūdenstūrisma posms), tiek aizsargātas nozīmīgas dabas un kultūras vērtības. Piekļaujas valsts nozīmes ceļam A6, labāka pieejamība no Daugavas labā krasta. Daudz vērtīgu t.sk. labiekārtotu skatu vietu.

AINAVAS JUTĪGUMS UN POTENCIĀLS

Problemātiska ir lauksaimniecības zemju aizaugšana, intensīvas lauksaimniecības saimniekošanas ietekme uz mozaīkveida ainavu, ilggadīgo zālāju saglabāšana, iekļaujot ar to saistīto plašu nemateriālās kultūras identitātes daļu. Mežsaimnieciskā darbība stāvajās upes nogāzēs, antropogēnās slodzes ietekme tūrisma un atpūtas vietās, kultūras mantojuma degradācija, ko daļēji izraisa lauku depopulācija, potenciālu apdraudējumu rada lielu inženiertehnisku infrastruktūras būvju ierīkošana. Potenciāls: nodrošināt atvērtību uz Daugavas ieleju, izcelt vietas kultūrvēsturisko, īpaši arheoloģisko un Latgalei raksturīgo kultūras mantojuma vērtību, akcentēt raksturīgos ainavas elementus, labiekārtot skatu vietas, uzturēt mikromobilitātes iespējas ainavas pieredzēšanai, mazināt antropogēnās slodzes negatīvo ietekmi, atjaunot kultūras mantojumu.

AINAVAS KVALITĀTES MĒRĶIS

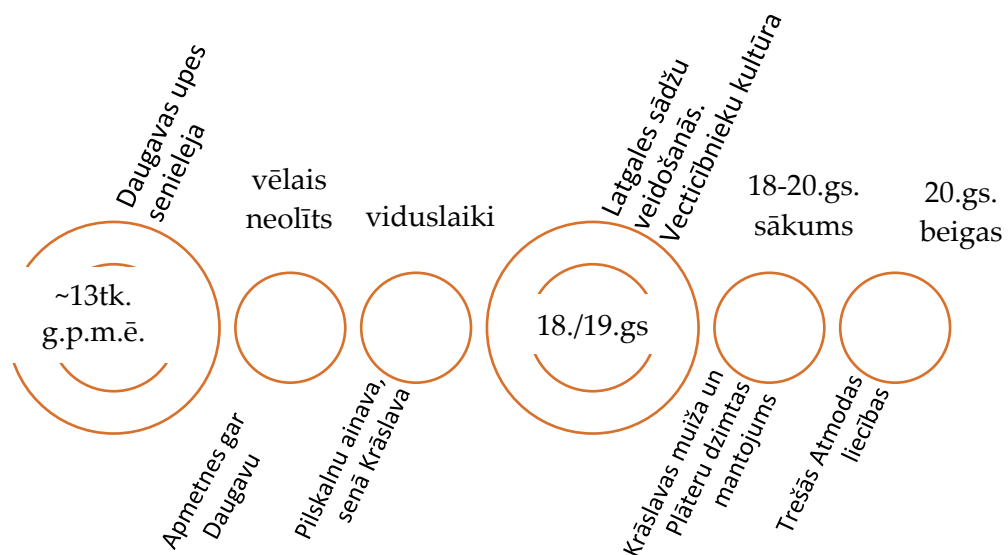
Saglabāt unikālo Daugavzemes upes senielejas ainavu tās izteismīgākajā posmā ar dabiskajiem un kultūras mantojuma elementiem, kas ir vēsturiski veidojušies dažādu tautu kultūru saplūšanā, kas atspoguļojas ainavā, vietvārdos, sadzīvē un arhitektūrā. Teritorija ir unikāla cilvēka darbības neizmainīto lielo Eiropas līdzenuma upju kontekstā. Saglabāt, atjaunot kultūras mantojumu, nodrošināt augstvērtīgas ainavas pieredzēšanas iespējas, vienlaikus uzturot augstu vietai raksturīgu dabas daudzveidību. Teritorijai ir starptautiska nozīme dabas aizsardzības aspektā, ekoloģiskā koridora uzturēšanā un tā ir simboliska Latgales reģiona identitātes ainava.

AINAVAS PĀRVALDĪBA

Pārvaldībā iesaistāmi Latgales plānošanas reģiona ainavu speciālisti, iesaistītās puses no Krāslavas un Augšdaugavas novada, Dabas aizsardzības pārvaldes un Nacionālās kultūras mantojuma pārvaldes, vietējām kopienām. Svarīga ir koordinācija starp dažādajiem līmeņiem, atbildība un resursu nodrošinājums ainavas kvalitātes mērķu sasniegšanai. Daugavas lokos ietilpst arī Krāslavas pilsēta. Latgales plānošanas reģionā ainavu koordinatorei iniciēt Daugavas loku nacionālās ainavas iekļaušanu reģiona teritorijas plānojumā un organizēt procesu, lai izveidotu Vietējo ainavu iniciatīvu grupu.

AINAVAS LIECĪBAS, KAS SPILGTĀK UZTVERAMAS LATVIJAS TERITORIJAS VEIDOŠANĀS LAIKA SKALĀ

Vēsturiskais periods, ko vislabāk raksturo nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgā teritorija, ko akcentē konkrētas ainavas struktūras vai izteismīgi ainavas elementi.

TERITORIJAS KARTOSHĒMA

DAUGAVA PIE KOKNESES

SĒLIJAS, LATGALES UN VIDZEMES ROBEŽVIETA

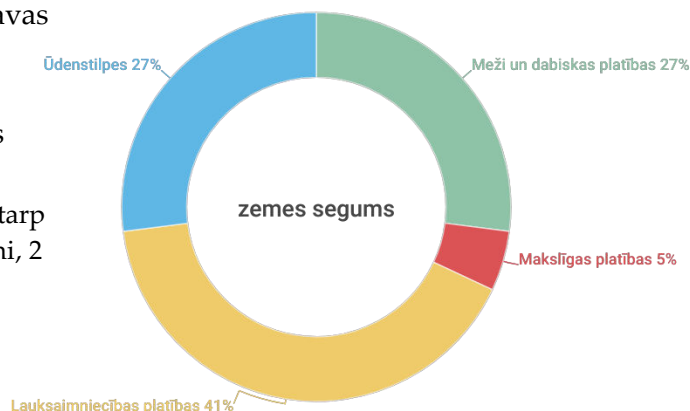
NACIONĀLĀ NOZĪMĪGUMA PAMATOJUMS

Daugava un tās senieleja ir viens no varenākajiem un iespaidīgākajiem dabas veidojumiem Latvijas teritorijā. Tāda ir arī Daugavas ainava pie Kokneses ar gleznainajiem skatiem uz viduslaiku pili un senpilsētu, senielejas terasēm un tās stāvajām nogāzēm, upes lēno plūdumu un ielejas mežainajiem krastiem, pilskalniem, baznīcu smailēm, muižām un viensētām. Daugava spēlējusi svarīgu lomu Latvijas teritorijas vēsturiskajā un politiskajā ģeogrāfijā, kalpojot kā robežupe, kā ūdensceļš tirdzniecībai un iekarojumiem, kā izšķirošu cīņu un nocietinājumu vieta, kā Trešās Atmodas ikona. Šie vēsturiski ģeogrāfiskie aspekti Daugavai ir piešķīruši daudznozīmīgo un spēcīgo Likteņupes simbolu. Daugava ir bagāta ar daudzveidīgām un tālām skatu ainavām, kas no pieguļošiem ceļiem, pilskalnu virsotnēm un pamatkrastu kraujām vērojamas visā upes posmā. Nācijai nozīmīgās zudušās ainavas ar appludināto Staburaga klinti un Pērses kanjonu, Sēlpili un Kokneses pilsdrupu stāvumu. Mūsdienās veidotā tautas piemiņas vieta — Likteņdārzs ar simbolisko nācijas laiktelpas reprezentāciju.

VĒRTĪBAS FAKTOS

Platība: 12203 ha

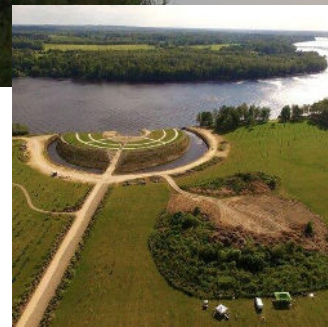
- Latvijas kultūra skanonā iekļautā vieta: Daugavas ainava (daļa no tās)
- Latvijas “Ainavu dārgumi” sarakstā iekļautā vieta: Daugavas un Pērses sateka un Kokneses parks ar viduslaiku pilsdrupām
- 29 valsts aizsargājami kultūras pieminekļi (tostarp 5 pilskalni, senpilsēta, divi viduslaiku nocietinājumi, 2 baznīcas, Stukmaņu muižas apbūve, arheoloģiskas senvietas)
- *Natura 2000* vieta, īpaši aizsargājamas dabas teritorija: dabas liegums “Klintaine”
- Nācijai nozīmīgās un simboliskās zudušās ainavas: Staburaga klints, Pērses kanjons u.c.
- Populāra tūrisma vieta (jau kopš 19. gs.)

Tikai neliela daļa (9 %) iekļaujas jau esošā dabas vai kultūras mantojuma aizsardzības zonā.

AINAVAS TIPI, STRUKTŪRA UN RAKSTURĪGIE ELEMENTI

Atrrodas Daugavzemes ainavzemē, Pļaviņu-Staburadzes kanjona ainavapvidū. Daugavas ielejas plašums un dziļums, abos krastos pieguļošās ainavas, kas veidojušās tūkstošiem gadu ilgā cilvēka un dabas mijiedarbībā, nosaka šīs Daugavzemes daļas atšķirību no citiem Latvijas apvidiem. Pļaviņu-Staburadzes kanjons ietver applūdināto Daugavas kanjonveidīgo senielejas posmu. Senielejas dziļums te sasniedza 60 m, kur gar krastiem slējās augstas dolomītu sienas (19. gs. salīdzinātas ar Reinas ielejas Loreleju). No pamatkrasta augstākajām vietām tālas skatu perspektīvas. Iekļauj zudušo (atmiņu) ainavu ar simbolisko Staburaga klinti, Pērses ūdenskritumu, Bebrulejas ciema un kapsētas applūdināšanu u.c. Mūsdienu ainavā dominē ūdenskrātuve, izceļas Kokneses pilsdrupas, jaunveidotais Likteņdārzs, mozaīkveida ainava ar lauksaimniecības un meža zemju miju gar krastiem. Daudz kultūrvēsturisku ainavas elementu.

AINAVAS FUNKCIJA UN PIEEJAMĪBA

Teritorijā raksturīga lineāra apdzīvotība gar Daugavu, tāpat lineāra ceļu struktūra gar abiem Daugavas krastiem. Blīvi apdzīvotas vietas, kas izvietojušās vairāk upes labajā krastā (Aizkraukle, Koknese, Pļaviņas) mijas ar mazāk apdzīvotiem ciemiem (Klintaine, Staburags, Rīteri, Sprīņģi u.c.) un viesnētām. Meži aizņem ceturto daļu no apvidus, vairāk ir lauksaimniecības platību, lielu teritoriju aizņem ūdenstilpe. Pļaviņu HES, lauksaimniecība, mežsaimniecība, tranzīta koridoros satiksmes plūsmai. Teritorija ir populāra tūrismam un atpūtai, makšķerēšanai. Plašas skatu perspektīvas, fragmentēti pieejama Daugavmala.

AINAVAS JUTĪGUMS UN POTENCIĀLS

Ainava ir jutīga pret tradicionālo saimniekošanas veidu izmaiņām (lauksaimniecības zemju aizaugšanu vai intensifikāciju, mežistrādi rekreācijai nozīmīgās teritorijās), pret lielākiem ražošanas objektiem kultūrvēsturiski nozīmīgākajās vietās, blīvāku apbūvi gar upes krastiem, lielu satiksmes intensitāti upes labajā krastā. Daļa no saimniecībām pārtop brīvdienu mājās, vairāk Daugavas kreisajā krastā liela ietekme ir lauku apvidus iedzīvotāju skaita sarūkšanai. Jutīgums pret lielām ūdenssvārstībām Daugavas ūdenskrātuves gultnē. Potenciāls ar kultūras mantojuma atjaunošanu, mikromobilitātes iespēju palielināšanu, skatu vietu akcentēšanu, lauku telpas pievilcības palielināšanu apdzīvotībai, pievilcību tūrismam.

AINAVAS KVALITĀTES MĒRĶIS

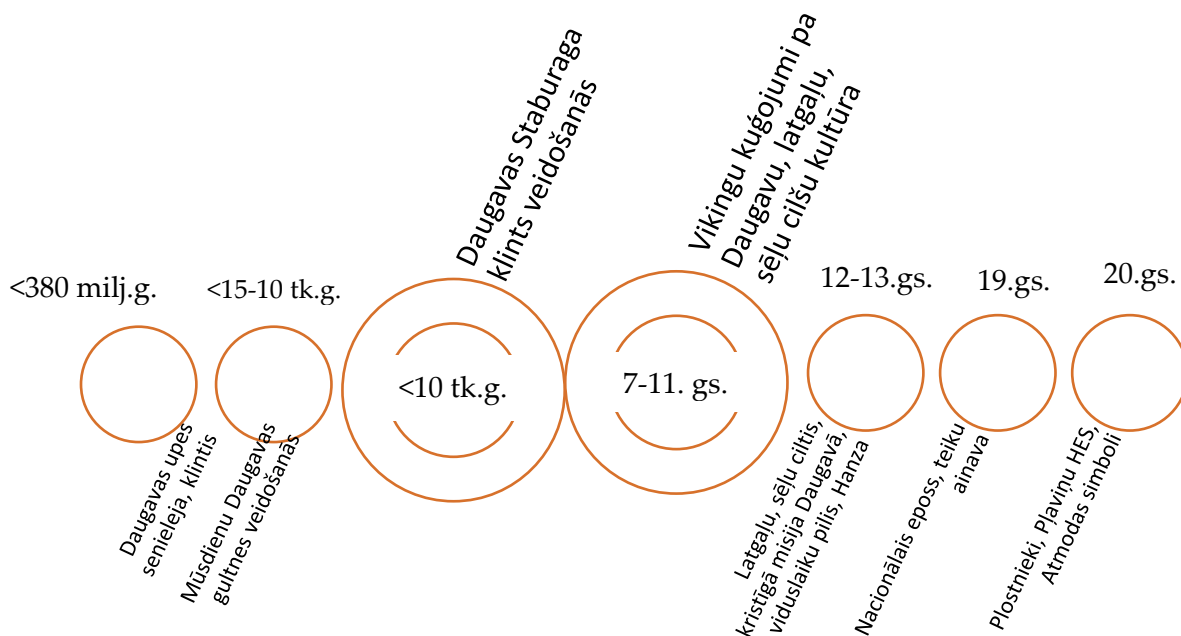
Saglabāt, atjaunot un attīstīt Daugavas senielejas ainaviski izcilāko posmu, izcelt reģionam raksturīgās un īpašās kultūrvēsturiskās un dabas vērtības un upes simbolisko nozīmi Latvijas identitātē, celt lauku apvidu pievilcību, uzlabot upes pieejamību un vizuālās skatu perspektīvas. Interpretēt zudušo ainavu uztveri.

AINAVAS PĀRVALDĪBA

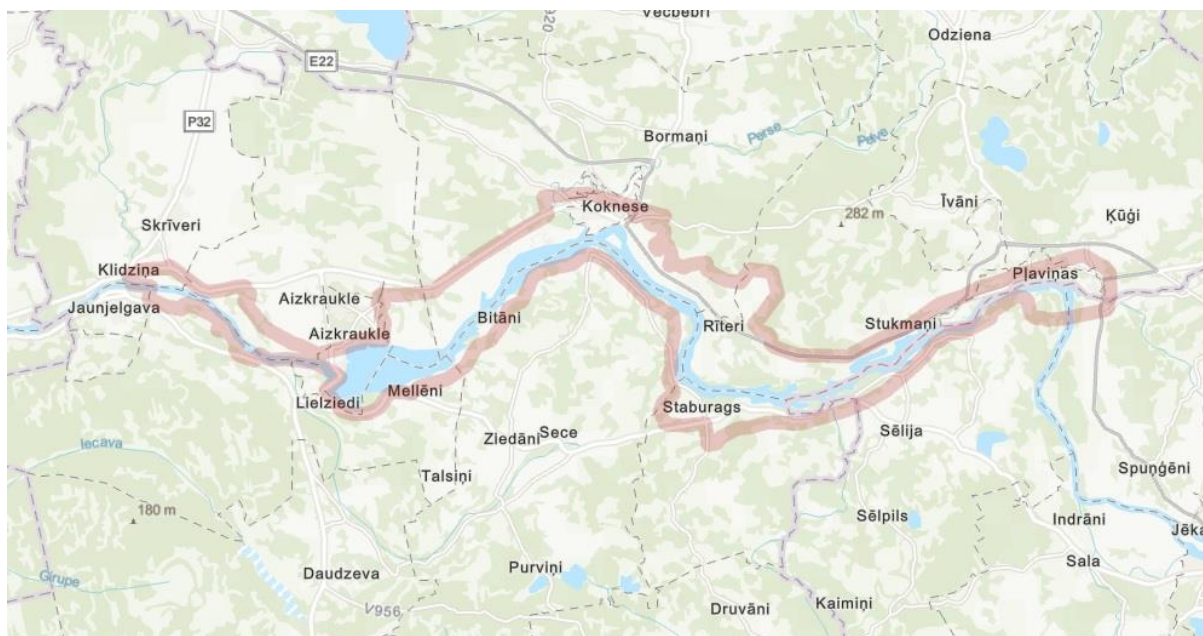
Ainavas pārvaldībā jāstiprina iesaistīto pušu iniciatīva un atbildība ainavas kvalitātes mērķu sasniegšanā, lai veicinātu Daugavas ielejas kopējo pievilcību, sniegtu papildu argumentus lauku depopulācijas novēršanai. Jāpanāk laba koordinācija reģionālo (Zemgales plānošanas reģions) un vietējo pārvaldības līmeni (Aizkraukles un Jēkabpils novadu), vairākām iesaistītajām pusēm (Nacionālo kultūras mantojuma pārvaldi, Dabas aizsardzības pārvaldi, Latvijas Valsts mežiem, Likteņdārza nodibinājumu Kokneses fondu). Pieaugoša nozīme ainavas pārvaldībā ir vietējām kopienām abpus Daugavas. Iesaistīto pašvaldību teritorijas plānojumā jāprecizē nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgās teritorijas robežas. Zemgales plānošanas reģionā ainavu koordinātoram iniciēt Daugavas pie Kokneses nacionālās ainavas iekļaušanu reģiona teritorijas plānojumā un organizēt procesu, lai izveidotu Vietējo ainavu iniciatīvu grupu.

AINAVAS LIECĪBAS, KAS SPILGTĀK UZTVERAMAS LATVIJAS TERITORIJAS VEIDOŠANĀS LAIKA SKALĀ

Vēsturiskais periods, ko vislabāk raksturo nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgā teritorija, ko akcentē konkrētas ainavas struktūras vai izteiksmīgi ainavas elementi.

TERITORIJAS KARTOSHĒMA

ILGTSPĒJĪGA ZEMES RESURSU
UN AINAVU PĀRVALDĪBA

TEIČU PURVS

STARP VIDZEMI UN LATGALI

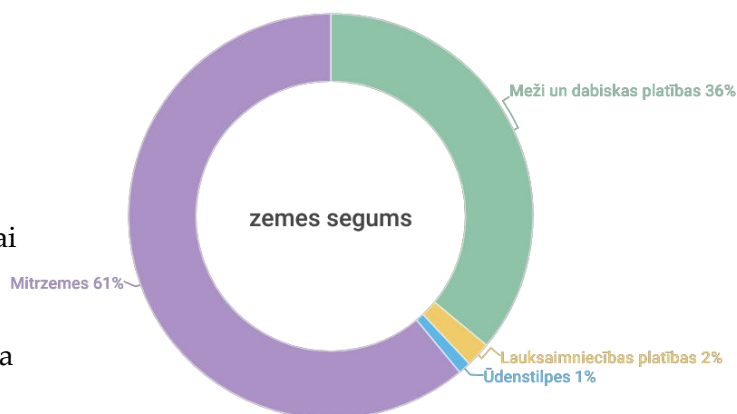
NACIONĀLĀ NOZĪMĪGUMA PAMATOJUMS

Lielākajās platībās cilvēku vismazāk ietekmētā dabas teritorija Latvijā un lielākais sūnu purvs Baltijā un starptautiski nozīmīga ekosistēma. Pirms deviņiem tūkstošiem gadu plašajā ledāja veidotajā ieplakas mitrainē dabiskie procesi, tostarp lielu platību ezeru aizaugšana, norit dabiskā cikla nepārtrauktībā. Siksala kā neliela purva ieskauda apdzīvota vieta izceļas ar savu savrupumu un grūto pieejamību, lai arī mūsdienās divus gadsimtus attīstītās vecdicībnieku tradīcijas jau izzudušas un pastāv vien ainavas liecībās. Teiču purva unikalitāte pastāv vienoti ar tuvāko apkārtni: sūnu purvu ieskaujošiem mežiem un pakalnu viensētām, apstrādātajiem laukiem, kur barojas desmiti tūkstošu migrācijas laikā purvā nakšņojošo zosu un dzērviu.

VĒRTĪBAS FAKTOS

- Lielākais sūnu purvs Baltijā (~20 tk ha), kūdras slānis vietām sasniedz 9,5 m biezumu
- Iekļauts starptautiskas nozīmes mitrāju (Ramsāres konvencijas) sarakstā, nozīmīga Austrumbaltijai raksturīga purvu ekosistēma
- *Natura 2000* vieta, lielākā dabas aizsardzības stingrā režīma platība valstī
- Iekļauts Latvijas ainavu dārgumu sarakstā.

Platība: 20666 ha

Visa teritorija iekļaujas jau esošā dabas mantojuma aizsardzības zonā.

AINAVAS TIPI, STRUKTŪRA UN RAKSTURĪGIE ELEMENTI

Atrodas Austrumlatvijas zemienes Jersikas līdzenumā. Aiviekstes ainavzemes, Dienvidlatgales purvainas ainavu apvidū. Tipisks augstā purva masīvs ar lielu dabas daudzveidību. Purvs ir pārsvarā klajš, apaudzis retām zemām priedītēm. Daudz purva ezeru (18 no tiem lielāki par 2 ha), lāmu un akaču. Mazākās platībās pārejas vai zemie purvi, augstākiem kokiem klātas minerālzemes salas un meži, mitrie meži (priede, bērzs, melnalksnis) apkārt purvam, skuju koku un jauktie meži, īpaši purva Ziemeļu daļā. Skraja viensētu apdzīvotība lineāri gar purva un to ieskaujošo mežu malu. Līdzenumu platības starp lielo purvu un mitro mežu platībām ir iekultivētas, daudz meliorētu zemju.

Vidējās fotogrāfijas autors:
Mārtiņš Zilgalvis, F64 Photo Agency

AINAVAS FUNKCIJA UN PIEEJAMĪBA

Teritorijā ir praktiski neapdzīvota, dažas mājāsaimniecības ir Siksālā un viensētas skrajā izvietojumā gar purvu ieskaujošo mežu malām. Galvenā funkcija vērsta uz dabas ekosistēmas netraucētu norišu saglabāšanu, dabas daudzveidības aizsardzību. Teiču purva ainavas uzturēšana ir pilnībā saistāma ar Teiču rezervāta izveides mērķi un veiktajiem aizsardzības pasākumiem. Ekosistēmas kopumā nozīmīgas ir piekļaujošās lauksaimniecības zemes, kas nodrošina barošanās un atpūtas vietas migrējošajām zosīm un dzīvēm gan rudens, gan pavasara migrācijas laikā. Purva ainavas uztverei izveidots skatu tornis A12 valsts nozīmes ceļa malā pie Kristakrūga un ierobežotas pieejamības skatu tornis Siksālā.

AINAVAS JUTĪGUMS UN POTENCIĀLS

Lielākais jutīgums saistāms ar dabisko procesu netraucētu nodrošināšanu, tostarp neietekmētu purva hidroloģiskā režīma uzturēšanu. Teritorija nav paredzēta plašākai publiskai apmeklētībai, izņemot jau pieminētos skatu torņus. Apkārtnes lauksaimniecības zemes tiek apstrādātas intensīvākām saimniekošanas metodēm, aktīva mežistrāde aizsardzības zonā neiekļautajos mežu masīvos. Lauku viensētu pamestība nomaļākajās vietās, norisinoties depopulācijas tendencēm. Vietas potenciāls pilnībā saistāms ar dabas aizsardzību un netraucētām ekosistēmas procesu norisēm, zinātniskiem pētījumiem.

AINAVAS KVALITĀTES MĒRĶIS

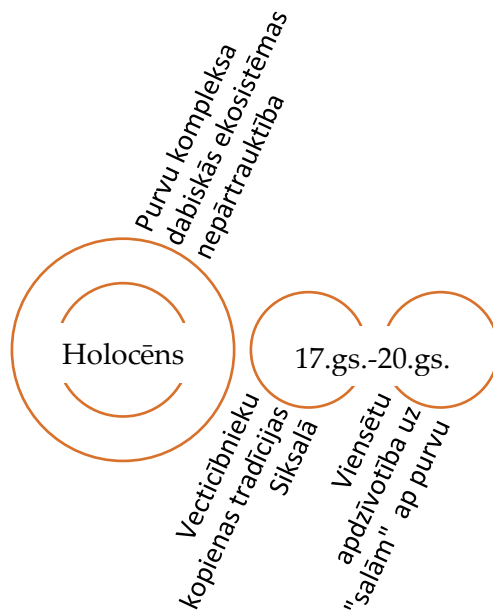
Saglabāt lielāko augsto sūnu purvu ekosistēmu Baltijā netraucētā tās dabisko procesu norisē, ievērojot Teiču dabas rezervāta dabas aizsardzības mērķus un veicamos pasākumus. Uzturēt purva apkārtnes lauksaimnieciskās teritorijas to primārajam mērķim, vienlaikus ņemot vērā šo vietu, kā migrējošiem putniem nozīmīgu atpūtas un barošanās teritoriju, funkciju.

AINAVAS PĀRVALDĪBA

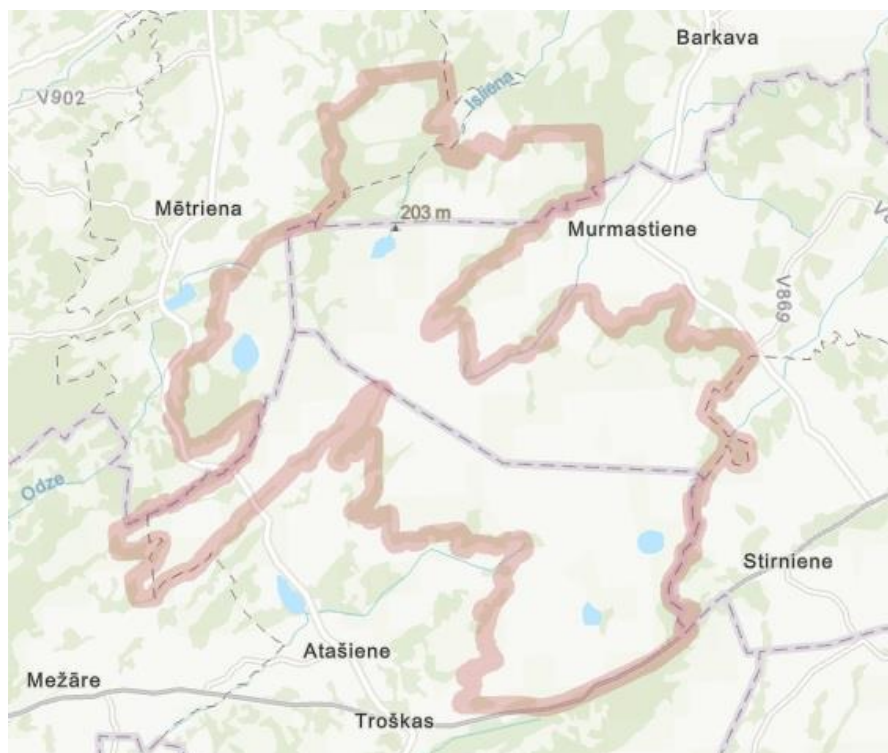
Ainavu pārvaldība šīs teritorijas kontekstā ir atšķirīga. Tai pilnībā jāsakrīt ar Dabas aizsardzības pārvaldes īstenotajiem uzdevumiem Teiču rezervāta dabas aizsardzības mērķu sasniegšanai. Tomēr plānošanas reģiona, pašvaldību un vietējo kopienu, privāto zemju īpašnieku loma palielinās saistībā ar apkārtējo zemju piederību un to apsaimniekošanas mērķiem, izpratni par vienotas ekosistēmas nozīmi, centieniem novērst lauku depopulāciju. Pašvaldības teritorijas plānojumā jāparedz precizēt nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgās teritorijas robežu.

AINAVAS LIECĪBAS, KAS SPILGTĀK UZTVERAMAS LATVIJAS TERITORIJAS VEIDOŠANĀS LAIKA SKALĀ

Vēsturiskais periods, ko vislabāk raksturo nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgā teritorija, ko akcentē konkrētas ainavas struktūras vai izteiksmīgi ainavas elementi.

TERITORIJAS KARTOSHĒMA

ILGTSPĒJĪGA ZEMES RESURSU
UN AINAVU PĀRVALDĪBA

ĶEMERU TĪRELIS

KURZEMES AUSTRUMOS UZ ROBEŽAS AR ZEMGALI

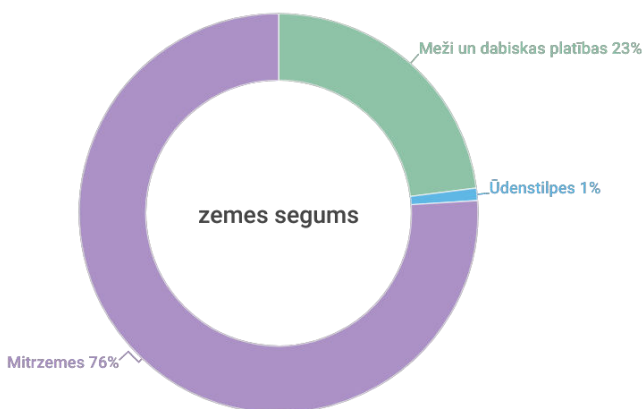
NACIONĀLĀ NOZĪMĪGUMA PAMATOJUMS

Lielais Ķemeru tīrelis ir augstais purvs Piejūras zemienē uz dienvidiem no Ķemeriem, ietilpst Ķemeru nacionālajā parkā. Tuvums Rīgai un Jūrmalai, pieejamība un izbūvētā infrastruktūra purva iepazīšanai ir padarījusi to par visapmeklētāko purvu Latvijā. Vairāk nekā sešus tūkstošus hektāru liels tīrelis ar lielu skaitu purva ezeriņu un akaču ir viens no Latvijas lielākajiem purviem, kas saglabāties cilvēku saimnieciskās darbības praktiski neietekmēts. Ķemeru tīrelī koncentrējas nozīmīgas dabas vērtības, vieta iekļauta starptautiskajā *Natura 2000* īpaši aizsargājamo dabas teritoriju saimē un ir starptautiskas nozīmes mitrājs.

VĒRTĪBAS FAKTOS

- Ietilpst Ķemeru Nacionālajā parkā, starptautiskas nozīmes īpaši aizsargājamā dabas teritorijā, *Natura 2000* vietā
- Ir viens no Latvijas lielākajiem augstajiem purviem
- Populārākais purvs Latvijā ar lielu dabas tūristu skaitu
- Iekļauts Latvijas "Ainavu dārgumu" sarakstā

Platība: 5819 ha

Visa teritorija iekļaujas jau esošā dabas aizsardzības zonā.

AINAVAS TIPI, STRUKTŪRA UN RAKSTURĪGIE ELEMENTI

Ķemeru tīrelis ietilpst Piejūras ainavzemē, Tīreļu ainavapvidū, tas veidojies pēc Baltijas ledus ezera ūdens līmeņa pazemināšanās zemienes daļā ar apgrūtinātu dabisko ūdens noteci. Izveidojies teritorijā, kurai raksturīgs reljefs ar nelielu slīpumu uz jūras pusi un pa kuru no iekšzemes tekošie ūdeņi plūst uz jūru. Senajiem Baltijas jūras baseinu ūdens līmeņiem pazeminoties, atsegtajā teritorijā izveidojušās iekšzemes kāpu rindas un sekli lagūnas ezeriņi, kas veido barjeru, neļaujot virszemes ūdeņim ieplūst jūrā, uz smilšaina līdzenuma veidojot plašu tipisku augstā purva masīvu, kuru vietām šķērso kāpas. Tīrelī ir sūnu purviem raksturīgās mikroainavas ar sliķšņu-grēdu mikroreljefu, ar nelieliem izstieptas formas ezeriņiem un grēdu-ezeru (akaču) kompleksiem. Tas ir klajš ar daudziem akačiem un ezeriņiem.

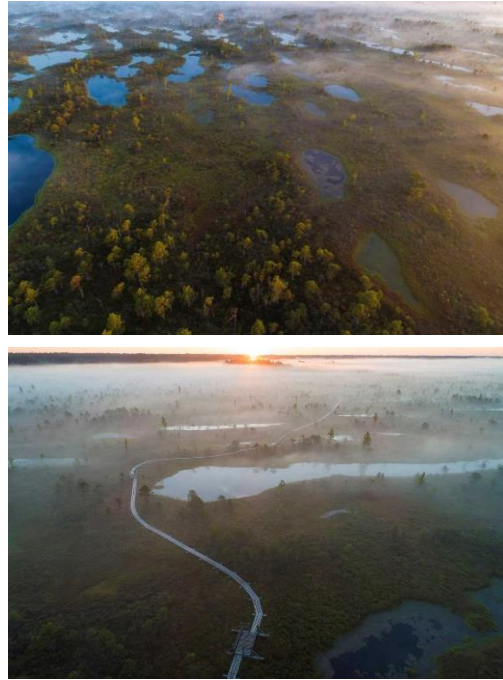

Foto: M.Zilgalvis / F/64
Photo Agency

AINAVAS FUNKCIJA UN PIEEJAMĪBA

Augstais purvs ietilpst īpaši aizsargājamā dabas teritorijā ar tam raksturīgo dzīvotņu un sugu kompleksu un dabas aizsardzība bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai ir vietas galvenā funkcija. Nacionālā parka funkcija ir arī rekreācija, dabas tūrisms un ekoloģiskās izglītības nodrošināšana. Jau pieminētā 2000. gadā izveidotā nepilnus četrus kilometrus garā purva laipa, skatu tornis un skatu platformas, tuvums Rīgai un Jūrmalai, pieejamība padarījušās šo par populārāko purvu Latvijā.

AINAVAS JUTĪGUMS UN POTENCIĀLS

Ķemeru nacionālā parka likums, kas ir spēkā no 2001. gada, noregulējis daļu no potenciālā apdraudējuma ekosistēmas ilgtspējīgai pastāvēšanai. Līdz ar to lielākā daļa ainavas attīstās tās dabiskajā ritmā. Dabas daudzveidībai vērtīgākā purva daļa ietilpst stingrā režīma zonā, pārējā daļa — dabas lieguma zonā. Apmeklētāju plūsma ir vadīta, Ķemeru nacionālais parks ir vienīgais no Latvijas, kas ieguvis *EUROPARC* ilgtspējīgas tūrisma hartas sertifikātu. Jutīgums pret lielu apmeklētāju slodzi vai nekontrolētām darbībām purvā saglabājas augsts. Nozīmīgi saglabāt dabisku hidroloģisko režīmu purvā, ko ietekmē daļā no purva un tā perifērijā veiktā meliorācija.

AINAVAS KVALITĀTES MĒRĶIS

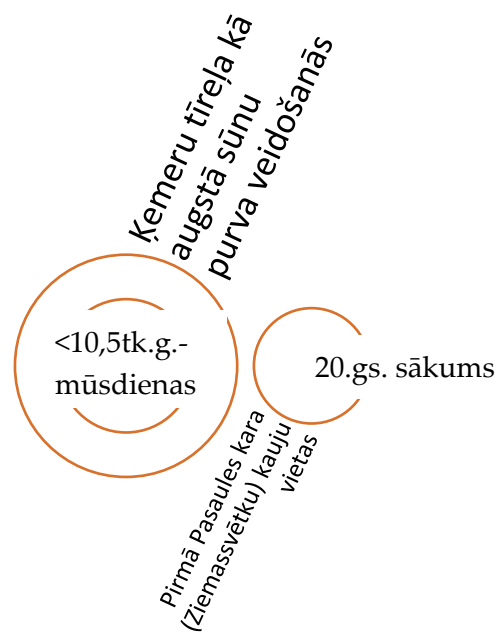
Saglabāt Latvijai un Austrumbaltijai raksturīgo augsto purvu ekosistēmu un dabas daudzveidību, nodrošināt pieejamību apmeklējumiem, izcelt tās tālo klajā purva skatu perspektīvas, attīstīt dabas tūrismu un ekoloģisko izglītību atbilstoši Ķemeru nacionālā parka izveides mērķim.

AINAVAS PĀRVALDĪBA

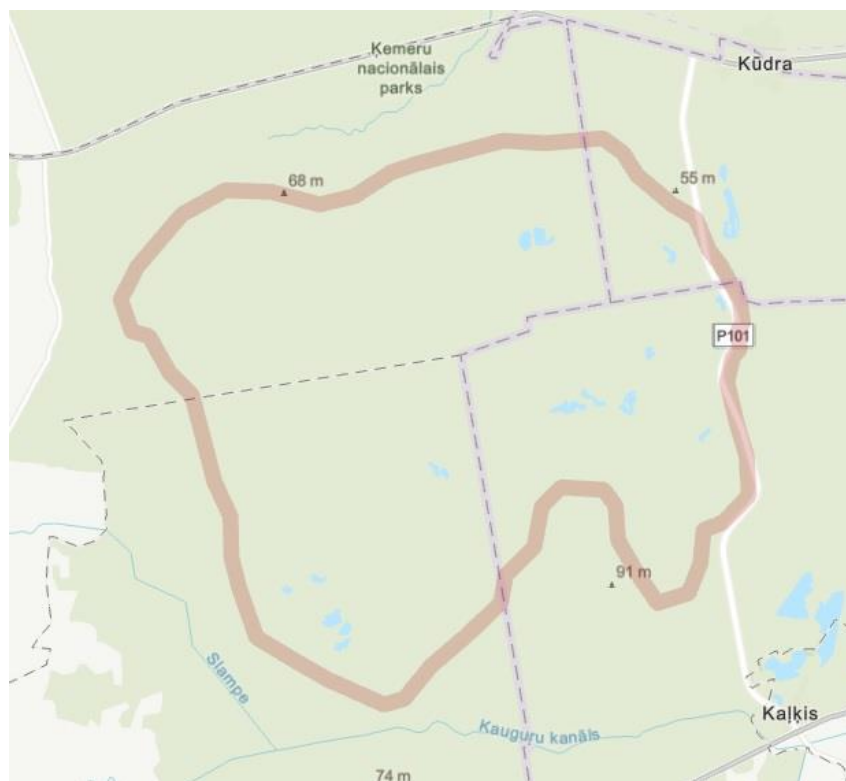
Ainavas pārvaldībā galvenā iniciatīva saistāma ar Dabas aizsardzības pārvaldi, jo Ķemeru tīreļa teritorija pilnībā ietilpst Ķemeru Nacionālā parka jurisdikcijā. Tomēr, ņemot vērā šīs teritorijas papildu nozīmi un lielo apmeklētāju skaitu, kas izmanto dēļu laipas nokļūšanai purvā, nozīmīga ir Tukuma, Mārupes, Jelgavas un Jūrmalas pašvaldības (pēdējā minētā ir lielākā ieguvēja no apmeklētāju plūsmas, ņemot vērā piekļuvi un infrastruktūras funkcionālo saiti ar Ķemeriem, Jūrmalas pilsētu) iesaiste. Pieaugoša loma ir Ķemeru un purva apkārtnes vietējo iedzīvotāju līdzdalībai Kurzemes un Zemgales plānošanas reģiona ainavu speciālistu loma ir uzraudzīt ainavu izcilību plašākā kontekstā, koordinēt starp-reģionālā mērogā. Iesaistīto novada pašvaldību teritorijas plānojumos jāprecizē nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgās teritorijas robežas līdz īpašumu robežu līmenim. Pārvaldīt atbilstoši *EUROPARC* ilgtspējīgas tūrisma hartas sertifikātam, lai to noteiktajā termiņā atjaunotu un ieviestu ar to saistīto labo praksi.

AINAVAS LIECĪBAS, KAS SPILGTĀK UZTVERAMAS LATVIJAS TERITORIJAS VEIDOŠANĀS LAIKA SKALĀ

Vēsturiskais periods, ko vislabāk raksturo nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgā teritorija, ko akcentē konkrētas ainavas struktūras vai izteiksmīgi ainavas elementi.

TERITORIJAS KARTOSHĒMA

ILGTSPĒJĪGA ZEMES RESURSU
UN AINAVU PĀRVALDĪBA

Latvijas
Lauksaimniecības
universitāte

VIDZEMES
AUGSTSKOLA

SALACAS IELEJA UN BURTNIEKS

VIDZEMES ZIEMEĻOS

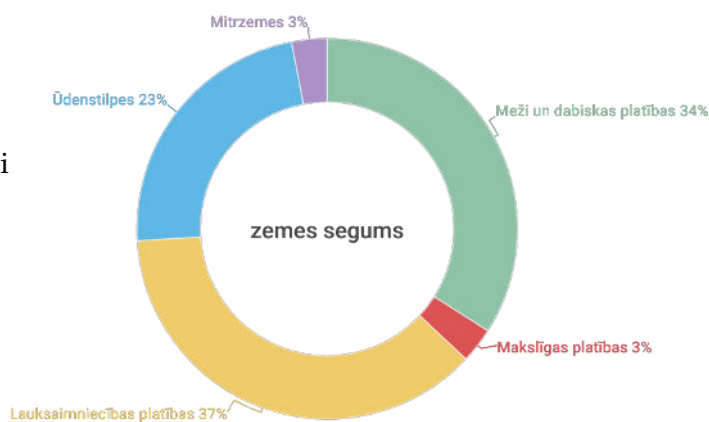
NACIONĀLĀ NOZĪMĪGUMA PAMATOJUMS

Identitātes ainava, kur dabas un cilvēka mijiedarbība Latvijā nepārtrauktībā pastāv kopš akmens laikmeta līdz pat mūsdienām, saglabājot kultūras iezīmju pēctecīgumu, plašas Burtņieku ezera un Salacas upes ielejas skatu perspektīvas, savdabīgo drumlinu reljefu, mazpārveidotas dabiskas vietas un tradicionālu Vidzemes lauku kultūrtelpu ar muižu centriem un viensētām. Iekļauj Eiropas mēroga arheoloģisko unikalitāti, ir nozīmīgākais (labāk izpētītais) Akmens laikmeta apdzīvotības centrs *UNESCO* Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāta daļu, vizuāli augstvērtīgu Salacas ielejas augšteces posmu ar izteiktiem upes likumiem un devona laika smilšakmens atsegumiem. Tūrismam un rekreācijai populāra teritorija.

Platība: 17280 ha

VĒRTĪBAS FAKTOS

- 14 senās apmetnes no akmens laikmeta, no kurām nozīmīgākā daļa atrodas iekļautajā teritorijā
- 26 valsts nozīmes arhitektūras pieminekļi
- 9 aizsargājami ģeoloģiski un geomorfoloģiski dabas pieminekļi
- Ietilpst daļa no 4 *Natura 2000* vietām – īpaši aizsargājamām dabas teritorijām
- Ievērojamākais drumlinu lauks Latvijā (daļa)
- Latvijas ainavu dārgumiem nominēta vieta

15 % iekļaujas jau esošā dabas vai kultūras mantojuma aizsardzības zonā.

AINAVAS TIPI, STRUKTŪRA UN RAKSTURĪGIE ELEMENTI

Atrodas Ziemeļvidzemes ainavzemē, Burtnieku drumlinu āru ainavu apvidū piekļaujoties Sedas mežaines joslai. Līkumojošās Salacas upes ieleju ar sānu gravām pārsvarā klāj mežaine. Ārpus ielejas izteiktāka lauku āraine, kas mijas ar mežiem, purviem. Izteismīga Burtnieka drumlinu lauka viļņaine ar mozaīkveida ainavu. Salacas augštecē Burtnieku ezers ar mežainiem, purvainiem vai vietām dabisko zālāju ieskauciem krastiem. Salacas krastos sākot no Mazsalacas vizuāli izteismīgi sarkanie devona smilšakmens atsegumi. Akmens laikmeta apdzīvotības apmetnes veidojušās ap senā ezera krastiem (43 m. augstuma atzīme virs jūras līmeņa), kur arī mūsdienās atrodas savrupas Vidzemei tipiskas lauku viensētas (dažviet ar novadam raksturīgām dzīvojamām rijām), vairākas blīvi apdzīvotas vietas, vācbaltiešu muižas apbūves, koku alejas u.c.

AINAVAS FUNKCIJA UN PIEEJAMĪBA

Teritorijā raksturīga skraja apdzīvotība ar vairākām blīvi apdzīvotām vietām (Mazsalaca, Sēli, Vecate un Košķele). Izplatītas tradicionālās tautsaimniecības nozares: lauksaimniecība, mežsaimniecība. Burtniekā norisinās iekšzemes zveja, populārs makšķerēšanai. Salacas upes ielejas augštece ir starp populārākajām ūdenstūrisma upēm Latvijā. Salacas ielejas Skaņā kalna dabas parka teritorijā labiekārtotas pastaigu takas ar vairākām skatu platformām. Burtnieka ezera krastos ir divi skatu torņi.

AINAVAS JUTĪGUMS UN POTENCIĀLS

Problemātiska ir lauksaimniecības zemju aizaugšana, intensīvas lauksaimniecības saimniekošanas ietekme uz mozaīkveida ainavu, ilggadīgo zālāju saglabāšana, iekļaujot ar to saistīto plašu nemateriālās kultūras identitātes daļu. Mežsaimnieciskā darbība rekreācijai nozīmīgās teritorijās, antropogēnās slodzes ietekme uz smilšakmeņu klintīm, kultūras mantojuma degradācija, muižu centru ainaviski vienotā kompleksa fragmentācija...potenciāls apdraudējums, ierīkojot lielas inženiertehniskas infrastruktūras būves. Potenciāls: palielināt atvērtību uz ūdens malām, tostarp ap Burtnieka ezeru, izcelt arheoloģisko vērtību simbolisko nozīmi Latvijas un Ziemeļeiropas kontekstā, akcentēt raksturīgo ainavas elementus, labiekārtot skatu vietas, palielināt mikromobilitātes iespējas ainavas pieredzēšanai, mazināt antropogēno slodzi, atjaunot kultūras mantojumu.

AINAVAS KVALITĀTES MĒRĶIS

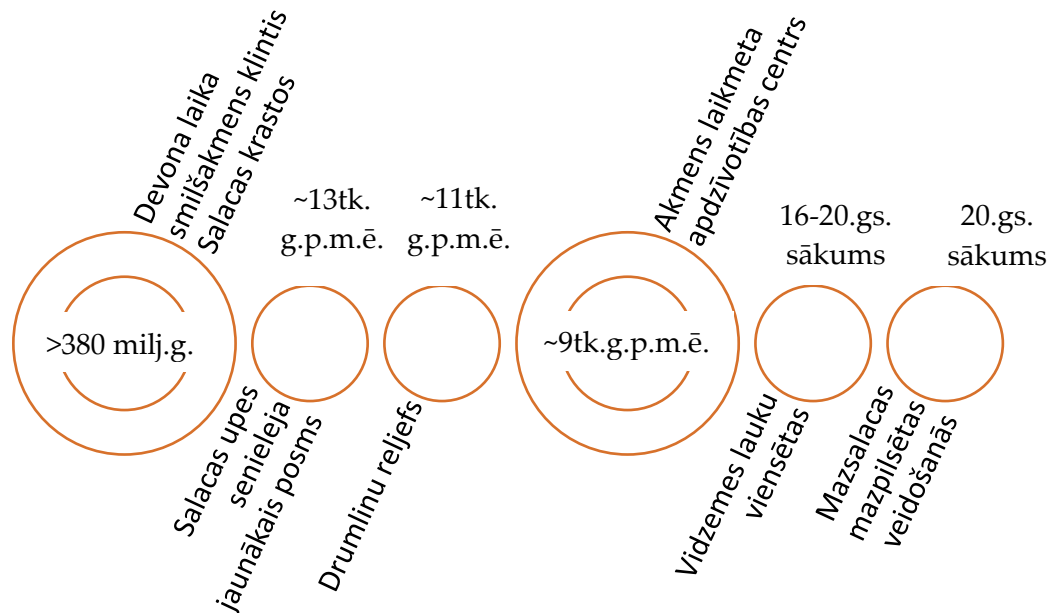
Saglabāt, atjaunot un attīstīt Salacas upes ielejas un Burtnieka apkārtnes teritoriju, saskanīgi īstenojot UNESCO Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāta trīs galveno jomu dabas, sociālās un ekonomiskā attīstība ilgtspējīgu līdzās pastāvēšanu, izceļot raksturīgās upes ielejas, ezera un kultūrvēsturiskās ainavas sabiedrības uztverē, prasmīgi izmantojot ainavu kā resursu vietu attīstībai. Teritorijas attīstība piemērota ilgtspējīgam tūrismam un rekreācijai, attīstāma kā pievilcīga dzīvesvide ar ainaviski augstvērtīgām skatu perspektīvām, atjaunotu degradēto kultūras mantojumu un iedzīvotājiem tā funkcijām. Mazināt ainavu degradējošo elementu klātbūtni apkārtnē (sabrukušas padomju okupācijas laika celtnes) un attīstīt ar starptautiska mēroga arheoloģisko mantojumu saistīto “paleoainavu”, nodrošinot kvalitatīvu šī mantojuma interpretāciju un pieejamību. Burtnieku ciema Ezera iela starp muižas ēkām un ostu attīstāma kā viena no Ziemeļvidzemes ainaviskākajām ezermalas promenādēm, piesaistot iedzīvotājus, aktivizējot vietējos rūpēties par ainaviskām skatu perspektīvām savos īpašumos. Izcilā Burtnieku drumlina lauka ainava kļuvusi uztverama un labāk interpretēta, uzlabojusies ainavu pratība

AINAVAS PĀRVALDĪBA

Pārvaldībā iesaistāmi Vidzemes plānošanas reģiona ainavu speciālisti, iesaistītās puses no Valmieras (potenciāli, ja Salacas ielejas zonu paplašina jūras virzienā – Limbažu novada), Dabas aizsardzības pārvaldes un Nacionālās kultūras mantojuma pārvaldes, vietējām kopienām (īpaši Vecates, Sēļu, Mazsalacas u.c.). Svarīga ir koordinācija starp dažādajiem līmeņiem, atbildība un resursu nodrošinājums ainavas kvalitātes mērķu sasniegšanai. Tā kā starptautiskas nozīmes akmens laikmeta liecības sastopamas plašākā reģionā ap Burtnieka ezeru, pašvaldības teritorijas plānojumā jāparedz precizēt nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgās teritorijas robežu.

AINAVAS LIECĪBAS, KAS SPILGTĀK UZTVERAMAS LATVIJAS TERITORIJAS VEIDOŠANĀS LAIKA SKALĀ

Vēsturiskais periods, ko vislabāk raksturo nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgā teritorija, ko akcentē konkrētas ainavas struktūras vai izteiksmīgi ainavas elementi.

TERITORIJAS KARTOSHĒMA

ILGTSPĒJĪGA ZEMES RESURSU
UN AINAVU PĀRVALDĪBA

PEDEDZES IELEJA

VIDZEMES ZIEMEĻOS

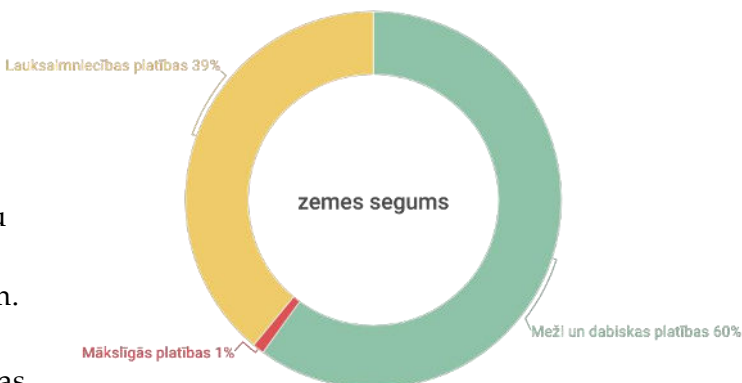
NACIONĀLĀ NOZĪMĪGUMA PAMATOJUMS

Pededzes upe iekļaujas Daugavas ielejas sistēmā un praktiski visā tās garumā (izņemot Jaunpededzes kanālu piecu kilometru posmā tās lejasdaļā) ir nepārveidota un izteikti likumjoša līdzenumu upe ar vienu līdz divus kilometrus platu applūstošu palieņu ieleju, ko papildina daudzveidīgs vecupju mikrolieljefs. Tā ir garākā šāda veida palieņu sistēma Latvijā ar lielu platību dabiskajiem zālājiem (ganībām) un izteiksmīgām ozolu audzēm upes krastos, kas ik gadu pārplūst, veidojot plašas palu ainavas. Šādi apstākļi radījuši piemērotas dzīvotnes dažādām retām sugām. Pededze kā viena no Latvijas lielākajām upēm kalpojusi par robežu starp Vidzemes un Latgales kultūrvēsturiskajām zemēm, mazapdzīvotajos apvidos saglabājot oriģinālas senu viensētu ainavu struktūras, ZA Latvija ir vienīgais Latvijas apvidus, kur līdz 20. gs. sākumam nebija izveidojusies neviena pilsēta. Pededze ir starp populārākajām ūdenstūrisma upēm.

Platība: 3620 ha

VĒRTĪBAS FAKTOS

- Palu apjoms upes ūdens daudzumu palielina teju simtkārtīgi (caurplūdums: maksimālais 131 m³/s, minimālais 2 m³/s).
- 4 *Natura 2000* vietas – īpaši aizsargājamas dabas teritorijas, iekļaujas starptautiski nozīmīgu mitrāju (Ramsāres konvencijas) sarakstā
- Starp valsts 10 populārākajām ūdenstūrisma upēm.
- Vairāki desmiti savrupu viensētu, saglabājot vairāku paaudžu saimniekošanas rokrakstu ainavas struktūrā
- Litenes armijas vasaras nometne (1935-1941) kā valsts nozīmes vēsturiska notikuma vieta

62 % iekļaujas jau esošā dabas un 2,1 % kultūras mantojuma aizsardzības zonā.

AINAVAS TIPI, STRUKTŪRA UN RAKSTURĪGIE ELEMENTI

Pededzes ieleja atrodas Austrumlatvijas zemienē, Aiviekstes ainavzemē, kas ietver Pededzes mežāres un Lubāna līdzenuma purvainas ainavapvidus. Sarežģīto hidroloģisko apstākļu dēļ šai zemienes teritorijai piemīt liela ainavu daudzveidība. Lielā platībā izteikta upes paliene, dabiskie zālāji (tostarp lielas ganību platības) un applūstoši meži. Vietām gar Pededzi ir saglabājušies ozolu puduri un parkveida pļavu fragmenti. Lielāku daļu aizņem arī vienlaidus lielu mežu masīvu platības (ar priežu vai bērzu audzēm). Viensētas mazapdzīvotajā apvidū Pededzes līkumos iekļaujas ar augstu ainavisku un kultūrvēsturisku vērtību, daudzviet saglabājot paaudžu saimniekošanas pēctecīgumu ainavas struktūrā kopš 19. gs. Upes gultnē daudz izgāztu mirušu ozolu, stāvkraastos atsedzas gadsimtiem nogulējušu ozolu stumbru daļas.

AINAVAS FUNKCIJA UN PIEEJAMĪBA

Teritorijā raksturīga reta apdzīvotība ar senām viensētām. Izplatītas tradicionālās tautsaimniecības nozares: mežsaimniecība un lauksaimniecība. Lielākās platībās ierīkotas dzīvei savvaļā pielāgotu lopu ganības un briežu dārzi. Pededzes upes ieleja no Jaunannas un Litenes lejup ir starp populārākajām ūdenstūrisma upēm Latvijā, arī foreļupe makšķerniekiem. Teritorijā saglabājušās apdzīvotas viensētas, kur līdz tuvākajam veikalam jāmēro pat 20 km. Daudzviet sarežģītais vecupju tīkls, applūstošās teritorijas vai purvi rada apgrūtinājumus pieejamībai un laivas ir labākais pārvietošanās līdzeklis īpaši palu ainavas pieredzējumam.

AINAVAS JUTĪGUMS UN POTENCIĀLS

Problemātiska ir depopulācijas ietekme uz mazapdzīvotā apvidus seno viensētu tīklu un ar to saistīto tradicionālo saimniekošanas metožu izzušanu, kas lielā mērā veidoja līdz mūsdienām saglabājušos kultūrainavu, iezīmēja Latgales un Vidzemes reģionu kultūratšķirības. Lauksaimniecības zemju aizaugšana, ilggadīgo zālāju saglabāšana ar ozolu puduriem vai savrup stāvošiem veciem ozoliem, parkveida pļavu uzturēšana sarežģītajā vecupju mikroliefjā ir izaicinoša ar mūsdienu mehanizācijas metožu pielietojumu. Ietekmi uz pieejamību un ainavas pārveidošanu rada plaša bebru darbība. Potenciāls: plaša dzīvei savvaļā pielāgotu lopu ganīšana, parkveida pļavu atjaunošana, ar savrupu dzīvesstilu saistītu viensētu un ainavisko struktūru uzturēšana, ūdenstūrisma attīstība.

AINAVAS KVALITĀTES MĒRĶIS

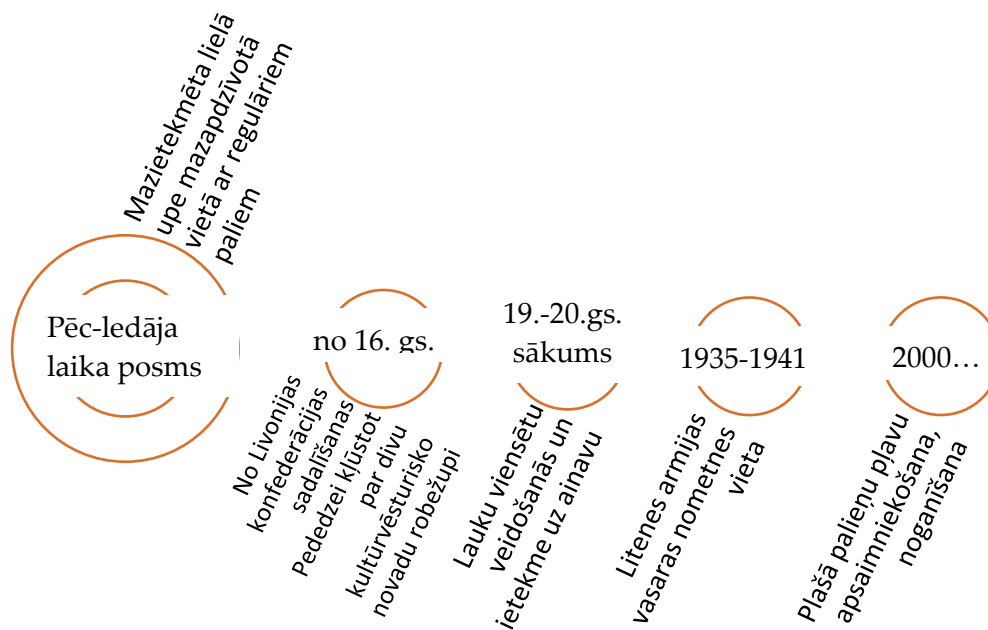
Saglabāt unikālo līdzenumu upes ielejas likumotību un palieņu ainavu bez Pededzes upes gultnes pārveidošanas, attīstot mūsdienīgas iespējas mazapdzīvotā apvidus viensētu īpašumu uzturēšanai, dabisko zālāju apsaimniekošanai un veco ozolu puduru, savrupo dižozolu un parkveida pļavu atjaunošanai, attīstot ainavas rekreatīvo nozīmi un akcentējot Vidzemei un Latgalei raksturīgos kultūrvēsturiskās identitātes elementus, to izpausmes savdabīgajā lauku kultūrainavā, saglabājot gadsimtiem upes gultnē gulējušo milzu ozolu stumbrus, vienlaikus saudzīgi nodrošinot upes pielāgotību ūdenstūrismaam. Veidot vienas no Latvijas lielākajām palu ainavām (atbilstošā sezonā un klimatiskajos apstākļos) uztveres iespējas.

AINAVAS PĀRVALDĪBA

Ainavas pārvaldībā panākama lielāka iesaistīto pušu ieinteresētība ainavas kvalitātes mērķu sasniegšanā, kas var veicināt arī plašāka reģiona kā pievilcīgas dzīves vietas stiprināšanos. Jāpanāk laba koordinācija starp reģionālo un vietējo pārvaldības līmeni (Gulbenes un Balvu novada pašvaldību), vairākām iesaistītajām pusēm. Izaicinošāka ir vietējās kopienas iesaiste no mazapdzīvotā apvidus viensētām, lielāku potenciālu saistot ar ciemu kopienām (Litene un Jaunanna) ieinteresētību Pededzes upes ieleju kā nacionālas nozīmes ainavu paplašināt un attīstīt augšteces virzienā. Iesaistīto pašvaldību teritorijas plānojumā jāparedz precizēt nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgās teritorijas robežas.

AINAVAS LIECĪBAS, KAS SPILGTĀK UZTVERAMAS LATVIJAS TERITORIJAS VEIDOŠANĀS LAIKA SKALĀ

Vēsturiskais periods, ko vislabāk raksturo nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgā teritorija, ko akcentē konkrētas ainavas struktūras vai izteiksmīgi ainavas elementi.

TERITORIJAS KARTOSHĒMA

ILGTSPĒJĪGA ZEMES RESURSU
UN AINAVU PĀRVALDĪBA

VIDZEMES PAUGURAINĒ: PIEBALGA & VESTIENA

VIDZEMĒ

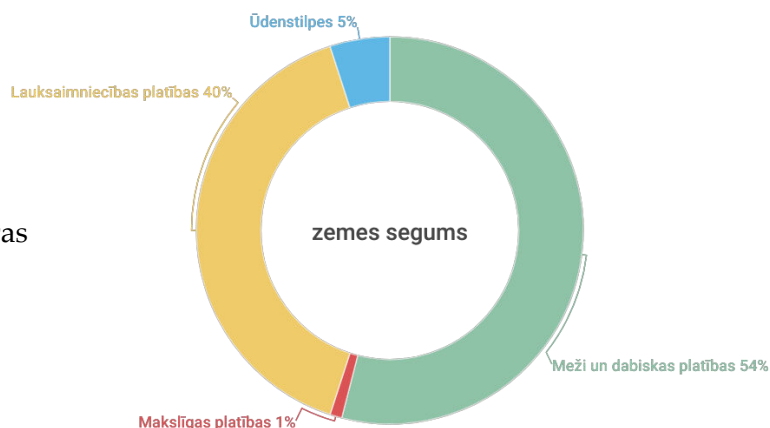
NACIONĀLĀ NOZĪMĪGUMA PAMATOJUMS

Latvijas identitātes ainava ar nozīmīgu devumu nacionālās kultūras un valstiskuma veidošanai ("Lielie Vidzemnieki", Jaunlatviešu kustība...). Vidzemes pauguraiņu ainavas unikālo veidolu nosaka Vidzemes augstienei izteiktais reljefa saposmojums. Sevišķa Vidzemes augstienes ainavu iezīme ir lielpauguri (Gaiziņkalns, Sirdskalns, Abrienas kalns, Nesaules kalns, Mazais Gaiziņkalns, Viešūrkalns, Dravēnu kalns, Bolēnu kalns u. c.), kas veido Latvijas teritorijas mūsdienīgu zemes virsmas augstākos punktus, ko Vidzemē bieži sauc par augstumiem. No lielpauguriem paveras izcilas un tālas skatu perspektīvas, savukārt arī paši lielpauguri no attāluma ainavā vizuāli izceļas, ko papildina mozaīkveida mežu un lauku, pļavu mija ar viensētām, ezeriem, likumotajiem baltajiem lielceļiem un ciemu kontūrām. Piebalgas kultūrtelpa ar pieaugošu nozīmi reģionālās identitātes stiprināšanā.

VĒRTĪBAS FAKTOS

- Ievērojama dabas vērtību koncentrācija, divi aizsargājamie ainavu apvidi — *Natura 2000* vietas
- Liela valsts nozīmes kultūras pieminekļu (arheoloģijas, arhitektūras un vēstures) koncentrācija
- Vietas ar izteiktu simbolisko nozīmi (augstākais Latvijas kalns u.c.)
- Piebalgas kultūrtelpa
- Iekļauta Latvijas kultūras kanonā un "Ainavu dārgumu" sarakstā

Platība: 54981 ha

53 % iekļaujas jau esošā dabas vai kultūras mantojuma aizsardzības zonā.

AINAVAS TIPI, STRUKTŪRA UN RAKSTURĪGIE ELEMENTI

Reljefs Vidzemes augstienē vēsturiski ir ietekmējis arī zemes izmantošanu un viensētu izvietojumu. Vislabākie apstākļi lauksaimniecībai ir nolaidenās nogāzēs uz lēzeniem pauguriem, kā arī plašo pacēlumu lēzeni viļņotajās virsās. Te izvietojušās lauksaimniecības zemes, bet mitrajos pazeminājumos un pauguru stāvajās nogāzēs — meži. To izvietojums vizuāli vai nu izceļ vai nomaskē reljefa formas. Starp mežaudzēm Vidzemes augstienes paugurainēs dominē tumšie egļu meži. Skati, kas paveras no lielpauguriem, atsedz Vidzemes augstumu ainavas rakstu, kuru veido lauki, mežu masīvi un puduri, līkumoti ceļi un lauku sētas, kuru mozaika un vizuālais veidols veidojies dabas apstākļu un cilvēka darbības rezultātā. Vidzemes pauguraiņu ainavas niansētais raksturs atsedzas tuvplānos un vidējplānos. Daudzviet ainavu veido bioloģiski daudzveidīgas dabīgās pļavas, kas lielās platībās saglabājušās Vidzemes augstienē. No pauguriem un daudzviet no ceļiem paveras izteiksmīgi skati uz izcelsmes un vizuālajā ziņā ļoti daudzveidīgiem ezeriem. Izteiksmīga ziemas ainava.

AINAVAS FUNKCIJA UN PIEEJAMĪBA

Teritorijā raksturīga skraja apdzīvotība ar vairākām blīvi apdzīvotām vietām. Izplatītas tradicionālās tautsaimniecības nozares: lauksaimniecība (vairāk lopkopība), mežsaimniecība. Teritorijas pieprasījums tūrismā ir atšķirīgs, atsevišķas vietas ir starp populārākajām Vidzemē. Pievejamību nosaka blīvais lauku ceļu tīkls ar samērā ekstensīvu auto satiksmes plūsmu, mazāk nefragmentētu mikromobilitātes iespēju (velo ceļu, garo pārgājienu taku, maz publisku piekļuves vietu pie ezeriem, salīdzinoši ar citām ainaviski vērtīgām teritorijām mazākais ainaviski labiekārtotu skatu punktu skaits).

AINAVAS JUTĪGUMS UN POTENCIĀLS

Problēmas rada lauku telpas depopulācija un tradicionālo saimniekošanas veidu izzušana, kas rada pamestību, lauksaimniecības zemju aizaugšanu. Vietām vēl daudz padomju okupācijas laika degradētu celtni (bijušo lopu fermu u.tml.). Intensīva mežistrāde, lauksaimniecības saimniekošanas ietekme uz mozaīkveida ainavu, ilggadīgo zālāju saglabāšanu, iekļaujot ar to saistīto plašo nemateriālās kultūras identitātes daļu. (Jāņu tradīciju saikne ar Piebalgas pakalniem). Apmeklētība un rekreācija nerada plašu antropogēno slodzi, lielāka ietekme ziemas slēpošanas kalnu infrastruktūrai. Maz labiekārtotu publiski pieejamu ezeru. Muižu centru ainaviski vienotā kompleksa fragmentācija...potenciāls apdraudējums, ierīkojot lielas inženiertehniskas infrastruktūras būves. Potenciāls: palielināt atvērtību uz ezeriem, to pieejamību, akcentēt raksturīgo ainavas elementus, labiekārtot skatu vietas (tostarp, Gaiziņkalnā), palielināt mikromobilitātes iespējas ainavas pieredzēšanai, atjaunot kultūras mantojumu un stiprināt Piebalgas kultūrtelpas identitāti.

AINAVAS KVALITĀTES MĒRĶIS

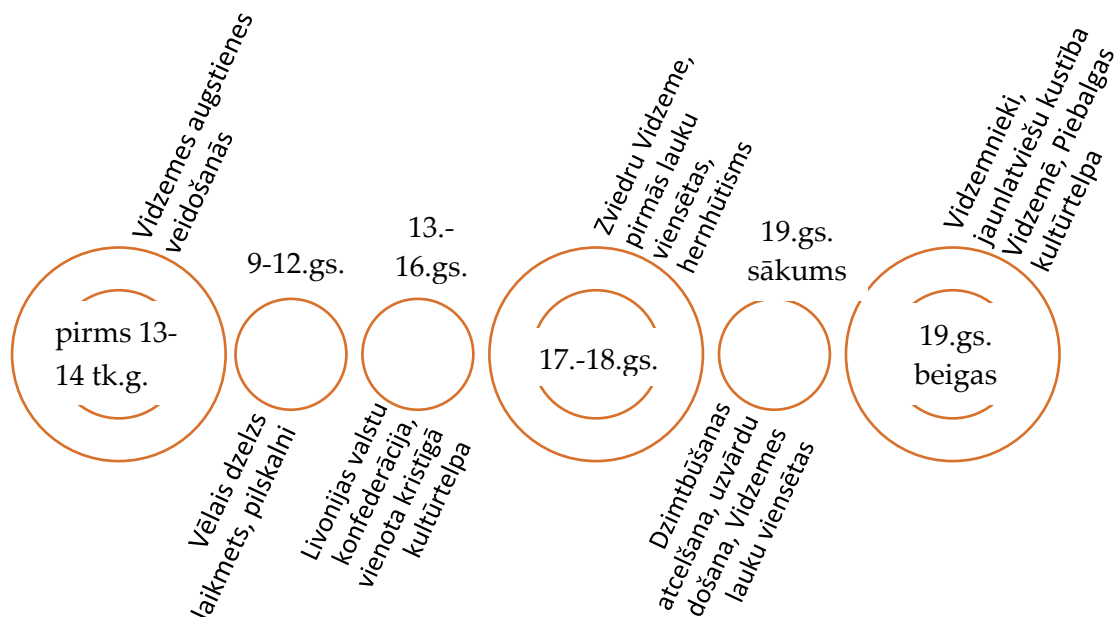
Saglabāt Vidzemes augstienei raksturīgo pauguraino ainavu ar mežu, lauku (t.sk. ganību un pļavu) un viensētu miju (attīstot to pievilcību dzīvošanai), saglabāt dabas daudzveidību, atjaunot kultūras mantojumu, veicināt ciemu pievilcību, attīstīt mūsdienīgus arhitektoniskus risinājumus un plašāku atbildīgu ekosistēmas pakalpojumu lietošanu, iekļaujoties ar daudzveidīgo reljefo raksturīgajā saskanīgajā ainavā, rūpēties par ainavas pieejamību un tālo skatu perspektīvām; attīstīt Piebalgas kultūrtelpu, nodrošināt nemateriālā kultūras mantojuma (piemēram, gadskārtējo vasaras saulgriežu svētku) tradīciju pastāvēšanu paaudzēm.

AINAVAS PĀRVALDĪBA

Ainavas pārvaldībā jāstiprina iesaistīto pušu ieinteresētība, iniciatīva un atbildība ainavas kvalitātes mērķu sasniegšanā. Aktīvi jāiesaistās Piebalgas kultūrtelpas attīstībā. Jāpanāk laba koordinācija starp reģionālo un vietējo (Cēsu un Madonas pašvaldība) pārvaldības līmeni, vairākām citām iesaistītajām pusēm (Dabas aizsardzības pārvalde, Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde). Lielākā nozīme ir vietējām kopienām, to iesaistei, līdzdalības un vietrades veicināšanai. Nacionālas nozīmes ainavu iespējams paplašināt. Iesaistīto pašvaldību teritorijas plānojumā jāprecizē nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgās teritorijas robežas.

AINAVAS LIECĪBAS, KAS SPILGTĀK UZTVERAMAS LATVIJAS TERITORIJAS VEIDOŠANĀS LAIKA SKALĀ

Vēsturiskais periods, ko vislabāk raksturo nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgā teritorija, ko akcentē konkrētas ainavas struktūras vai izteiksmīgi ainavas elementi.

TERITORIJAS KARTOSHĒMA

ILGTSPĒJĪGA ZEMES RESURSU
UN AINAVU PĀRVALDĪBA

LATGALES EZERAINĒ: RĀZNAS APKĀRTNE | RUŠONS & AGLONA

LATGALES CENTRĀLAJĀ DAĻĀ

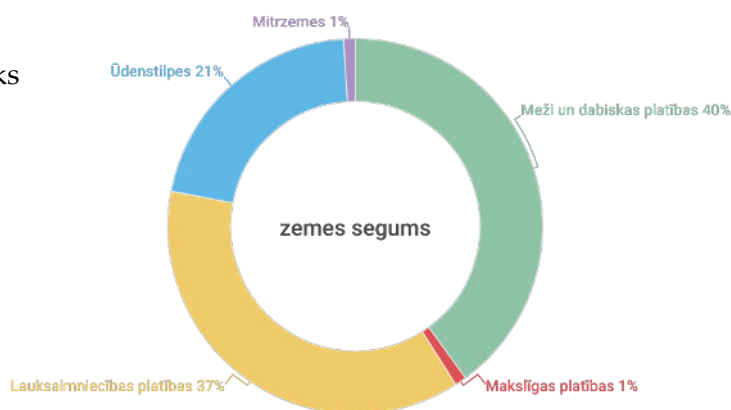
NACIONĀLĀ NOZĪMĪGUMA PAMATOJUMS

Latgales ezeru ainava jeb Latgales zilo ezeru zeme ir tēlains apzīmējums Latgales augstienei ar lielāku ezeru blīvumu valstī. Starp augstajiem pakalniem virknējies savdabīgais ezeru raksts veido Latvijai unikālu ainavu — ledāja veidotās ezeru zemes simbolu. Šai ezeru paugurainei ne tikai piemīt dabas skaistums, kuru aprakstījuši daudzi latgaliešu autori un apbrīnojuši daudzi Latgales apceļotāji, bet tās ģeogrāfiskajam novietojumam bijusi arī nozīmīga loma ainavas kultūrvēsturisko īpatnību veidošanā. Rāznas ezera apkārtnē ar augstākajiem Latgales pauguriem izveidots Latgales vienīgais nacionālais parks, Rušona apkārtnē ir lielākais ezeru blīvums, starp diviem no tiem (Ciriša un Aglonas ezers) slejas Aglonas bazilika — reģiona katolisko tradīciju simbols, starptautiskas nozīmes svētvieta un reliģisku svētceļojumu vieta.

VĒRTĪBAS FAKTOS

- Latgales ezeraine ir iekļauta Latvijas kultūras kanonā kā viena no astoņām nozīmīgām identitātes ainavām, izveidots nacionālais parks
- Koncentrējies liels skaits valsts nozīmes kultūras pieminekļu (arheoloģijas un arhitektūras), t.sk. starptautiskas nozīmes svētvieta Aglonas bazilika
- Koncentrējas aizsargājamas dabas vērtības, ietilpst divi ģeoloģiski un ģeomorfoloģiski dabas pieminekļi, vairākas *Natura 2000* vietas
- Latgales augstiene ir daļa no Baltijas galvenās ledāja veidotās gala morēnas grēdas – ezeriem bagātā morēnu pauguraine
- Latvijas Ainavu dārgumiem nominētas vietas (Rāznas ezers, Mākoņkalna apkārtnē, Lūznavas muiža, Aglonas bazilika, Latgales krucifikss lauku ainavā, Ežezers)

Platība: 89339 ha

33 % iekļaujas jau esošā dabas vai kultūras mantojuma aizsardzības zonā.

AINAVAS TIPI, STRUKTŪRA UN RAKSTURĪGIE ELEMENTI

Atrodas Latgales augstienes ainavzemē, Ružinas-Rēzeknes pauguraines daļā, Mākoņkalna-Liepukalna augstumos un Dienvidlatgales ezeraines ainavu apvidū. Latgales augstienē dabiskās drenāžas apstākļi sekmēja zemes lauksaimniecisku izmantošanu, tāpēc jau vēsturiski ainava bija stipri atmežota, atklāta — turklāt laukus klāja īpatnējais šņoru tīrumu raksts. Nozīmīgi elementi bija reljefam pakārtotie līkumotie ceļi, ciemi, bērzu birzis, dažādu konfesiju dievnami, kuru smailes bija redzamas no liela attāluma, ceļa malu krucifiksi. Starpkaru periodā, agrārās reformas rezultātā, Latgales apdzīvojuma un zemkopības ainava krasi mainījās „pārejas uz viensētām” gaitā – ciemi tika sadalīti viensētās un šņoru lauku apsaimniekošanas prakses pārtrauktas. Mūsdienās biežāk izplatītas mežaines un zemie purvi.

AINAVAS FUNKCIJA UN PIEEJAMĪBA

Ekstensīva lauksaimniecība ar biežāk izplatītu lopkopību mijas ar mežainām teritorijām, kas tiek apsaimniekotas. Latgalē vairāk kā citos reģionos saglabājušās tradicionālās amatu prasmes, kas pamatā saistās ar lauku kultūrvidi. Starp tiem pieminama gan *Pūdņiku skūla*, gan Latgales rikšotāju audzēšanas tradīcijas u.c. Šī daļa Latgales ir starp visvairāk apmeklētajiem reģiona tūrisma galamērķiem, nozīmīga rekreācijas teritorija ar viesu namiem un brīvdienu mājām pie ezeriem.

AINAVAS JUTĪGUMS UN POTENCIĀLS

Latgales ezeraines ainava 20. gadsimta gaitā ir stipri mainījusies – tā ir kļuvusi daudz mežaināka un vizuāli viendabīgāka. Ezeru spoguļi vairs nav tik atklāti redzami, brūni zaļie pakalni aizvilkušies ar mežu, atsevišķas bērzu birzis nu ir retums, skatu horizonts vairs nav tik tāls. Mūsdienu ainavu Latgales paugurainē ietekmē gan depopulācijas, gan lauksaimniecības zemju marginalizācijas procesi. Tomēr šī daudzveidīgā ezeru ainavas kvalitāte mūsdienās ir būtisks resurss brīvdienu māju un dažādu tūrisma aktivitāšu attīstībai, bet ezeru hidroloģiskās un bioloģiskās vērtības ir pamats ilgtspējīgas vides apsaimniekošanas jaunradei. Potenciāls: palielināt skatu atvērtību uz ezeriem, kāpināt vietu pievilcību, t.sk. ar ainaviskām vērtībām lauku apdzīvotības veicināšanai.

AINAVAS KVALITĀTES MĒRĶIS

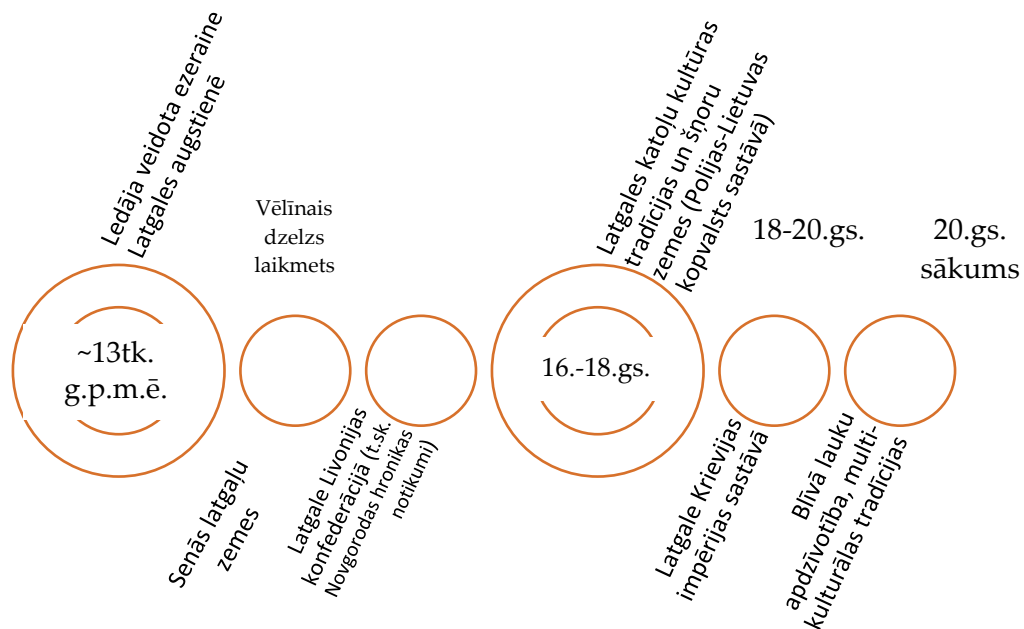
Saglabāt unikālo Latgales ezeraines ainavu ar tās dabas daudzveidību un kultūras mantojuma vērtībām. Saglabāt, atjaunot kultūras mantojumu un radīt jaunas tradīcijas, veicināt lauku apdzīvotību, nenoplicinošu saimniecisko darbību un nodrošināt dabisko zālāju atvērta ainavas pastāvēšanu, Latgales reģionam raksturīgo ainavas struktūru un elementu uzturēšanu. Nodrošināt augstvērtīgas ainavas pieredzēšanas iespējas, palielināt skatu atvērtību uz ezeriem. Perspektīvā ainaviski vērtīgais areāls var saplūst kā vienota teritorija, ietverot arī lielāku daļu ezeraines, kas precizējams attiecīgās pašvaldības teritorijas plānojumā.

AINAVAS PĀRVALDĪBA

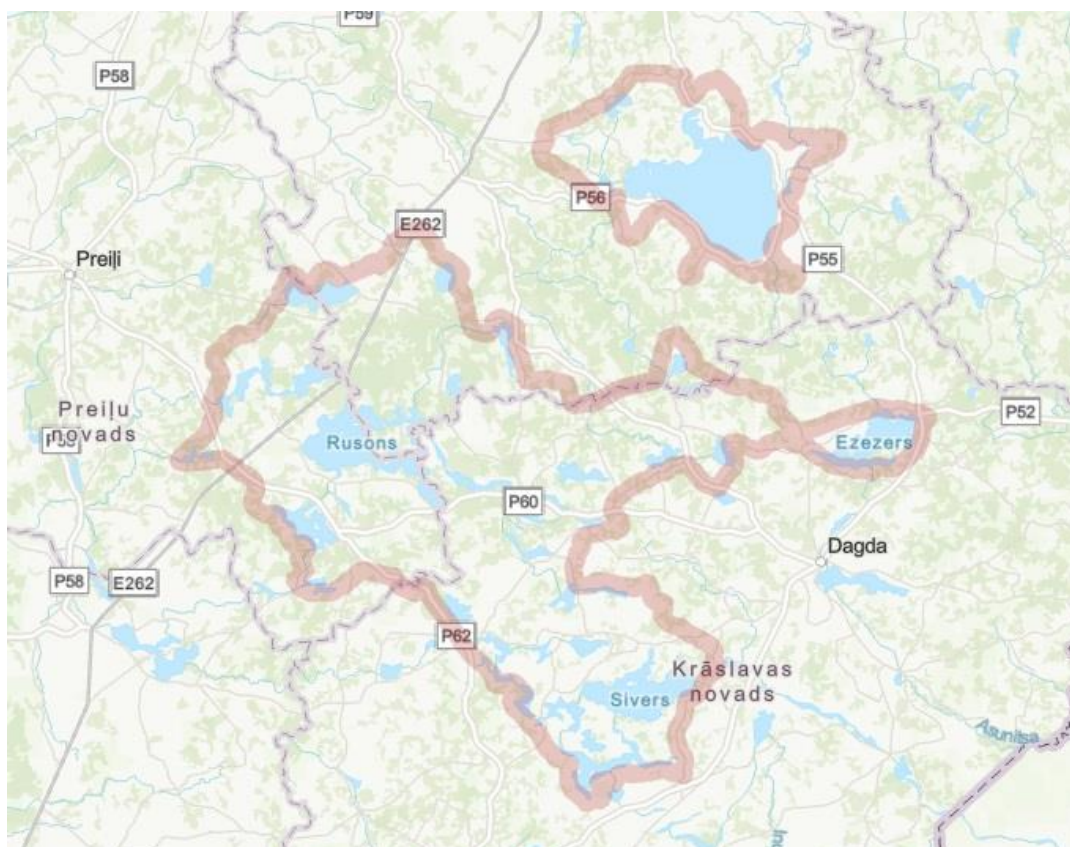
Pārvaldībā iesaistāmi Latgales plānošanas reģiona ainavu speciālisti kā galvenie koordinatori, iesaistītās puses no Krāslavas, Rēzeknes un Preiļu novada, Dabas aizsardzības pārvaldes un Nacionālās kultūras mantojuma pārvaldes, vietējām kopienām. Svarīga ir koordinācija starp dažādajiem līmeņiem, ieinteresētība, atbildība un resursu nodrošinājums ainavas kvalitātes mērķu sasniegšanai. Iesaistīto pašvaldību teritorijas plānojumā jāparedz precizēt nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgās teritorijas robežas.

AINAVAS LIECĪBAS, KAS SPILGTĀK UZTVERAMAS LATVIJAS TERITORIJAS VEIDOŠANĀS LAIKA SKALĀ

Vēsturiskais periods, ko vislabāk raksturo nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgā teritorija, ko akcentē konkrētas ainavas struktūras vai izteiksmīgi ainavas elementi.

TERITORIJAS KARTOSHĒMA

ZEMGALES LĪDZENUMS PIE RUNDĀLES UN BAUSKAS

Foto: Valda Ērmāne

ZEMGALĒ

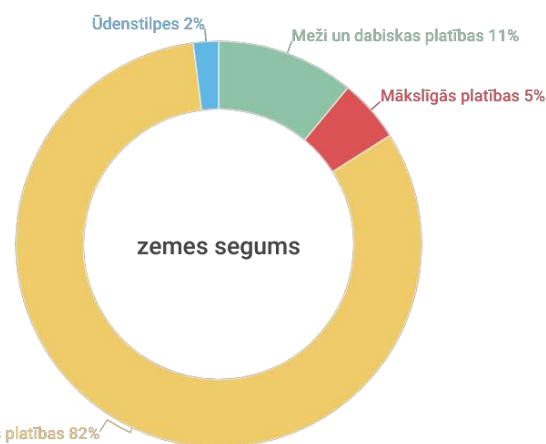
NACIONĀLĀ NOZĪMĪGUMA PAMATOJUMS

Zemgales līdzenums ir ikoniska Latvijas zemkopības ainava, kuras nozīme Latvijas nācijas dzīvē īpaši tika aktualizēta Latvijas pirmās brīvvalsts laikā. Šī ainava – simboliskā Latvijas „maizes klēts” – raksturo cilvēka darbības formas Latvijas auglīgākajā apgabalā un iemieso gan latviešu literatūrā aprakstīto turīgo zemnieku lielsaimniecību dzīvi, gan modernisma perioda lielos pārkārtojumus, kuri likuši pamatus šodienas Zemgales līdzenuma ainavai. Tā ir ainava, kurai piemīt plašums un varenums, zemes spēks dot un cilvēka spēja izmantot. Zemgales līdzenuma mugurkaulu veido lēnā Lielupe – Mēmeles un Mūsas satekupe, kurā saplūst vairāk nekā 250 pieteku un veido pazeminājumu gludajā Zemgales līdzenuma virsmā. Zemgales ainavas, vietu vēstures un cilvēku apraksti literatūrā bieži tiek raksturoti ar vārdiem „varenums”, „spēks” un „bagātība”. Tieši līdzenuma auglība ir bijusi priekšnosacījums turīgo zemnieku saimniecību un muižnieku piļu vēsturiskai izveidošanai un uzturēšanai. Iespaidīgākās muižu laiku ainavu liecības meklējamas Zemgales pilīs, īpaši Bauskas apkārtnē, kur vienviet koncentrējas Rundāles, Mežotnes un Bauskas greznās pilis.

VĒRTĪBAS FAKTOS

- Rundāles pils apbūves ansamblis iekļauts *UNESCO* Pasaules mantojuma Latvijas Nacionālajā sarakstā
- Zemgales līdzenuma ainava, Rundāles pils ansamblis iekļauts Latvijas kultūras kanonā
- Latvijas “Ainavu dārgumu” sarakstā iekļautas trīs vietas: Mežotne ar pilskalnu, muižu un parku Lielupes krastos; Rundāles pils ansamblis; Mūsas un Mēmeles sateka un Bauskas pils.
- 8 valsts aizsargājami arheoloģijas pieminekļi un 16 arhitektūras pieminekļi
- *Natura 2000* vietas, īpaši aizsargājamas dabas teritorija: dabas parks “Bauska”
- Aizsargājami ģeoloģisks un ģeomorfoloģisks dabas piemineklis: Jumpravas dolomīta atsegums
- Populārākais Zemgales tūrisma galamērķis

Platība: 7083 ha

13 % iekļaujas jau esošā dabas un 4 % – kultūras mantojuma aizsardzības zonā.

AINAVAS TIPI, STRUKTŪRA UN RAKSTURĪGIE ELEMENTI

Zemgales līdzenuma ainava ir vizuāli izteiksmīga – to veido atvērti un tāli lauku klajumi, kurus ik pa brīdim caurauž augļu dārzi, mājvietu un mežu puduri, ciemi un lauksaimnieciskās ražotnes, alejas un upju ieleju meži. Lielupes ielejas pazeminājumā tās krastos augšpus Mežotnes atsedzas dolomītu klintis. Nozīmīgākā Zemgales līdzenuma simboliskā vērtība ir auglība, kas bija priekšnoteikums pirmatnējo jaukto bērzu, apšu, ozolu un ošu mežu izciršanai un auglīgās zemes pārvēršanai kultūras telpā ar intensīvu un daudzpusīgu lauksaimniecību. Ģeogrāfs Jānis Rutkis tālab to ir nodēvējis par „kultūras stepi” – vienmuļu kultūraugu sējumu klajumu, kas raksturo Latvijas plašāko bezmeža ainavu. Nelielās platībās starp Lielupi un Īslīci saglabājusies mežu josla, arī atsevišķi puduri. Muižu ainava, parki un alejas, Rundāles pils ansamblis, Bauskas viduslaiku pils dominānce, Bauskas pilsētas vēsturiskais centrs kā īpašas kultūrvērtības kompaktā teritorijā starp upju tīklu.

AINAVAS FUNKCIJA UN PIEEJAMĪBA

Bauskas dabas parks, kas sevī vieno Lielupes ielejas dabas un ainavas vērtības ar dolomīta atsegumiem, Mežotnes pilskalnu, Mežotnes un Bornsmindes muižu ēkām un parkiem, Mūsas un Mēmeles satekas ainavu ar Bauskas pili kalpo dabas un kultūras mantojuma aizsardzības nolūkiem, kā arī tūrismam un rekreācijai. Rundāles pils ir apmeklētākā kultūras tūrisma vieta ārpus galvaspilsētas ar vairāk nekā 200 tk. apmeklējumu gadā. Pārējai apkārtnes ainavai Zemgales līdzenumā ir izteikti agro-industriāls raksturs. Tās kultūras ainavā savus nospiedumus ir atstājušas joprojām dominējošās 20. gadsimta iedibinātās lauksaimniecības prakses, kas ir vērstas uz intensīvas ražošanas ainavas veidošanu un uzturēšanu. Mājokļi dzīvošanai, saimniekošana vai kulta celtnes vairāk izvietotas ciemu vai upju krastu tuvumā, nefragmentējot plašās lauksaimniecības zemes.

AINAVAS JUTĪGUMS UN POTENCIĀLS

Lielākais izaicinājums Zemgales līdzenumā mūsdienu ilgtspējīgas pārvaldības ietvaros ir veidot tādu agrovides ainavu, kurā lauksaimnieciskā ražošana iet rokrokā ar tās biežā upju tīkla bioloģiskās daudzveidības un ekoloģiskas saimniekošanas potenciālu. Ārpus plaši apmeklētajām kultūras mantojuma vietām ikdienas rekreācijas nolūkos Zemgales līdzenumu ainava ir samērā nepieejama, bez garāku pārgājēju taku un veloceļu tīklojuma. Līdzenumu upes straujāk aizaug, bagātinoties ar barības vielām, mazinot to izmantošanu ūdenstūrismam.

AINAVAS KVALITĀTES MĒRĶIS

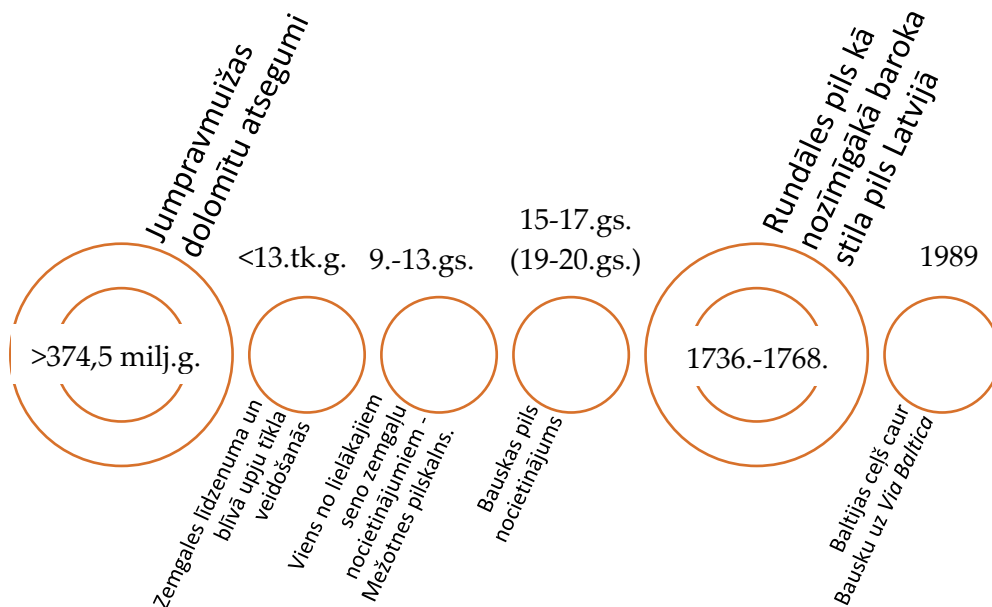
Saglabāt un atjaunot kultūras mantojuma vērtības, uzturēt dabas daudzveidību, palielināt Zemgales līdzenuma ainavas pieejamību un attīstīt ilgtspējīgas saimniekošanas prakses, sasniedzot tādu agrovides ainavu, kurā lauksaimnieciskā ražošana iet rokrokā ar tās diezgan upju tīkla bioloģiskās daudzveidības un ekoloģiskas saimniekošanas potenciālu.

AINAVAS PĀRVALDĪBA

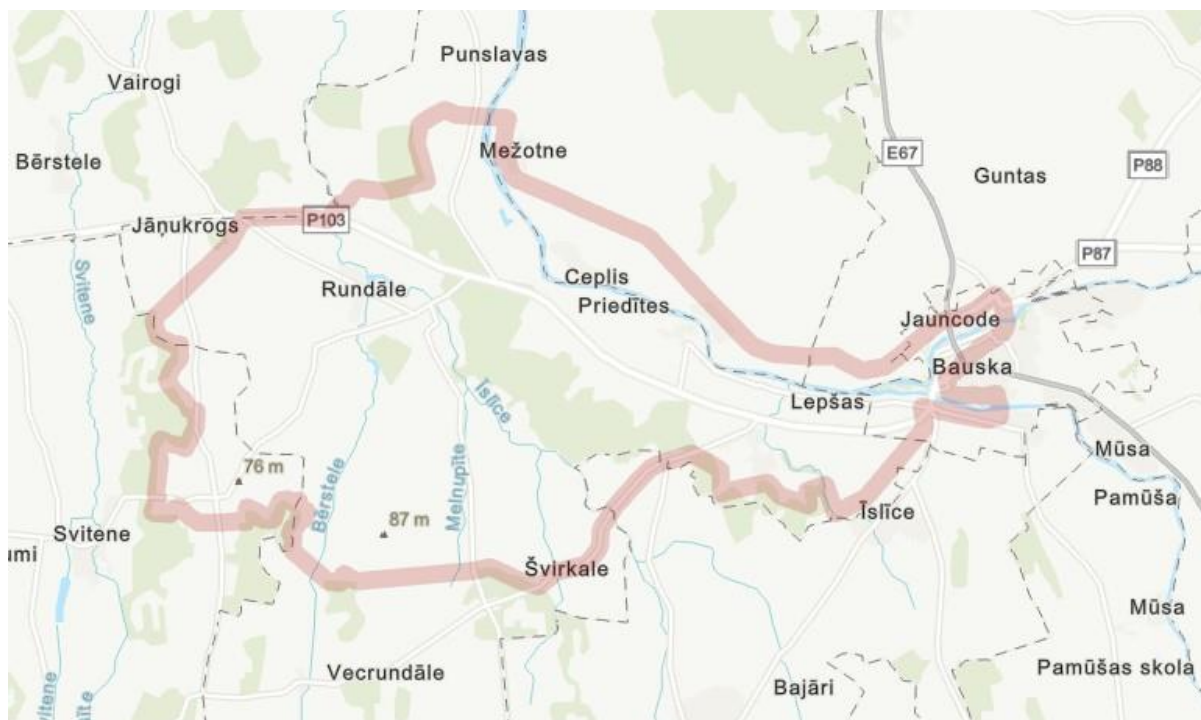
Ainavas pārvaldībā jāstiprina iesaistīto pušu iniciatīva un atbildība ainavas kvalitātes mērķu sasniegšanā. Jāpanāk laba koordinācija starp Zemgales plānošanas reģionu un Bauskas novada pašvaldību, vairākām iesaistītajām pusēm (tostarp Nacionālo kultūras mantojuma pārvaldi, Dabas aizsardzības pārvaldi, kultūras vietu vadību, vietējo kopienu, lauksaimniekiem). Iesaistīto pašvaldību teritorijas plānojumā jāprecizē nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgās teritorijas robežas.

AINAVAS LIECĪBAS, KAS SPILGTĀK UZTVERAMAS LATVIJAS TERITORIJAS VEIDOŠANĀS LAIKA SKALĀ

Vēsturiskais periods, ko vislabāk raksturo nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgā teritorija, ko akcentē konkrētas ainavas struktūras vai izteismīgi ainavas elementi.

TERITORIJAS KARTOSHĒMA

ILGTSPĒJĪGA ZEMES RESURSU
UN AINAVU PĀRVALDĪBA

VECLAICENES PAUGURAINĒ

ZIEMEĻAUSTRUMU VIDZEME, MALĒNIJA

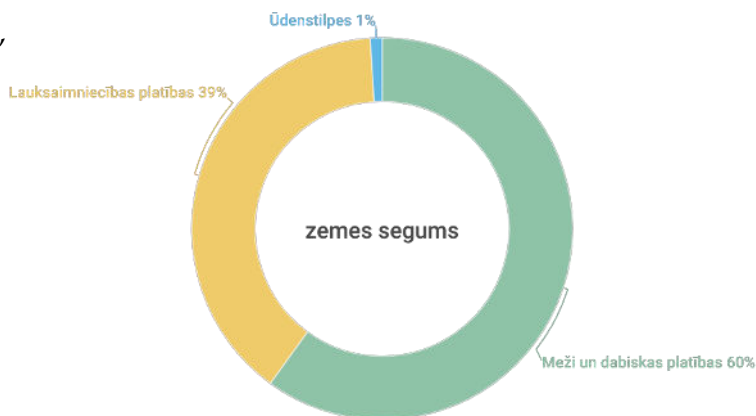
NACIONĀLĀ NOZĪMĪGUMA PAMATOJUMS

Veclaicenes pauguraine Ziemeļaustrumu Vidzemē kā viena no izteiksmīgākajām Latvijas augstieņu ainavām ar pārrobežu integritāti Hānjas augstienes virzienā. Malēnijas kultūrtelpa un pierobežas ainava ar nemateriālā kultūras mantojuma bagātību, īpaši valodā un vietvārdos. Izteiksmīga sezonu mija, īpaši akcentējot ziemas ainavu, klusuma un dabas skaņu pieredzējumu mazapdzīvotajās un no lielceļa attālākajās vietās. Populāra dabas un lauku tūrisma vieta ar izcili akcentētām skatu perspektīvām. Teritorija ar nozīmīgu dabas vērtību koncentrāciju. Sabiedrības izvēlēts “ainavu dārgums”.

VĒRTĪBAS FAKTOS

- Nozīmīga dabas vērtību koncentrācija, *Natura 2000* vieta (aizsargājamo ainavu apvidus “Veclaicene” kopš 1977. gada)
- Malēnijas kultūrtelpa, pierobežas ainava
- Iekļauta Latvijas “Ainavu dārgumu” sarakstā
- Populāra tūrisma vieta ar 20 tūkstošiem nakšņojumu (Alūksnes novadā kopumā)
- Iekļauj nozīmīgus valsts aizsargājamus kultūras pieminekļus

Platība: 20355 ha

84 % iekļaujas jau esošā dabas vai kultūras mantojuma aizsardzības zonā.

AINAVAS TIPI, STRUKTŪRA UN RAKSTURĪGIE ELEMENTI

Kontrastaina visu sezonu ainava ar izteiktu ziemas sniegoto ainavu noturību. Veclaicenes pauguraine ietver sīkkontūrainu mozaīkveida un estētiski pievilcīgs ainavu, kas raksturojas ar lielu bioloģisku un kultūrvēsturisku daudzveidību. Vēsturiski blīvāko apdzīvotību un atklātās lauksaimniecības zemes pārņēmuši meži un aizaugušas lauksaimniecības platības. Dažādas uzbūves pauguru un ieplaku mija nosaka ļoti liel augšņu, mitruma, mikroklimata un augāja kontrastainību, zemākajās ieplakās ezeri. Pauguros ir tipiska zemes lietojuma daudzveidība un sīkkonturainība. Plaši un atklāti skati mijas ar tuviem un noslēgtiem skatiem. Malēnijas kultūrtelpas izpausmes, Pierobežas ainavu integritāte ar Igaunijas pārrobežas pauguraino ainavu.

AINAVAS FUNKCIJA UN PIEEJAMĪBA

Pierobežas zonā raksturīga skraja apdzīvotība ar izteiktām lauku apvidu depopulācijas tendencēm. Iekļaujas vien dažas blīvi apdzīvotas vietas (Veclaicene, Jaunlaicene, Korneti u.c.). Izplatītas tradicionālās tautsaimniecības nozares: lauksaimniecība (vairāk lopkopība), mežsaimniecība. Teritorijas pieprasījums tūrismā ir pieaugošs, taču arī jutīgums pret negatīvu tūrisma ietekmi vietējā kopienā. Pieejamību nosaka blīvais lauku ceļu tīkls ar samērā ekstensīvu auto satiksmes plūsmu, Mežtakas šķērsojums un savienojumi ar vairākiem vietējiem taku un velomaršrutu tīklojumiem, vairākiem labiekārtotiem skatu torņiem, atpūtas infrastruktūru.

AINAVAS JUTĪGUMS UN POTENCIĀLS

Problemātiska ir lauksaimniecības zemju aizaugšana, intensīvas lauksaimniecības saimniekošanas ietekme uz mozaīkveida ainavu, ilggadīgo zālāju saglabāšana, iekļaujot ar to saistīto plašu nemateriālās kultūras identitātes daļu. Mežsaimnieciskā darbība rekreācijai nozīmīgās teritorijās, mazāk antropogēnās slodzes ietekme, tomēr vairākas tūrisma izpausmes rada negatīvu ietekmi uz vietējiem iedzīvotājiem, kas novēršams. Potenciāls apdraudējums, ierīkojot lielas inženiertehniskas infrastruktūras būves ainaviski augstvērtīgākajās teritorijās ar plašām skatu perspektīvām. Potenciāls: izcelt Malēnijas kultūrtelpas vērtību un simbolisko nozīmi ainavā, akcentēt raksturīgo pierobežas ainavas elementus, atjaunot kultūras mantojumu, veicināt ilgtspējīgas tūrisma un atpūtas norises.

AINAVAS KVALITĀTES MĒRĶIS

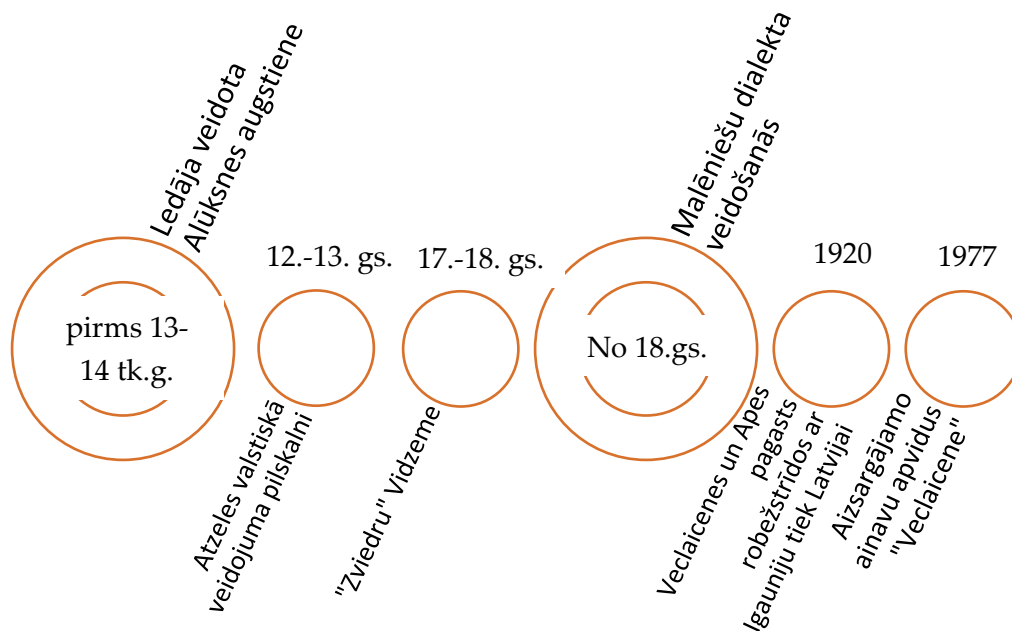
Saglabāt Alūksnes augstienei raksturīgo pauguraino ainavu ar mežu, ezeru, lauku (t.sk. ganību un pļavu) un viensētu miju, saglabāt dabas daudzveidību un atjaunot kultūras mantojumu, ciemu pievilcību un iekļaušanos, uzturēt ainavas pieejamību un skatu perspektīvas; attīstīt pierobežas ainavisko pievilcību, lai uzturētu vitālu lauku reģiona apdzīvotības līmeni, mazinot depopulācijas riskus. Paaugstināt ar Malēnijas kultūriezīmēm saistītu ainavas elementu izcelšanu apkārtnē vidē.

AINAVAS PĀRVALDĪBA

Ainavas pārvaldībā jāstiprina iesaistīto pušu iniciatīva un atbildība ainavas kvalitātes mērķu sasniegšanā, lai veicinātu Alūksnes novada pierobežas pievilcību, sniegtu papildu argumentus lauku depopulācijas novēršanai. Jāpanāk laba koordinācija starp reģionālo un vietējo pārvaldības līmeni, vairākām iesaistītajām pusēm. Potenciālu rada Igaunijas nacionālās nozīmes ainava ar Hānjas augstienes kopienām otrpus Latvijas robežas. Nacionālas nozīmes ainavu iespējams paplašināt visa aizsargājamo ainavu apvidus "Veclaicene" robežās, ciešāk sadarbojoties ar Dabas aizsardzības pārvaldi, iekļaut Dēliņkalnu. Iesaistīto pašvaldību teritorijas plānojumā jāprecizē nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgās teritorijas robežas.

AINAVAS LIECĪBAS, KAS SPILGTĀK UZTVERAMAS LATVIJAS TERITORIJAS VEIDOŠANĀS LAIKA SKALĀ

Vēsturiskais periods, ko vislabāk raksturo nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgā teritorija, ko akcentē konkrētas ainavas struktūras vai izteiksmīgi ainavas elementi.

TERITORIJAS KARTOSHĒMA

ILGTSPĒJĪGA ZEMES RESURSU
UN AINAVU PĀRVALDĪBA

AREI

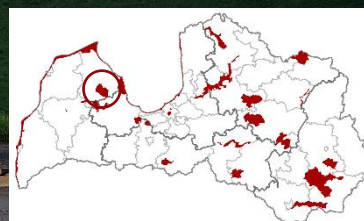
Latvijas
Lauksaimniecības
universitāte

VIDZEMES
AUGSTSKOLA

TALSU PAUGURAINĒ

VIDZEMES ZIEMEĻOS

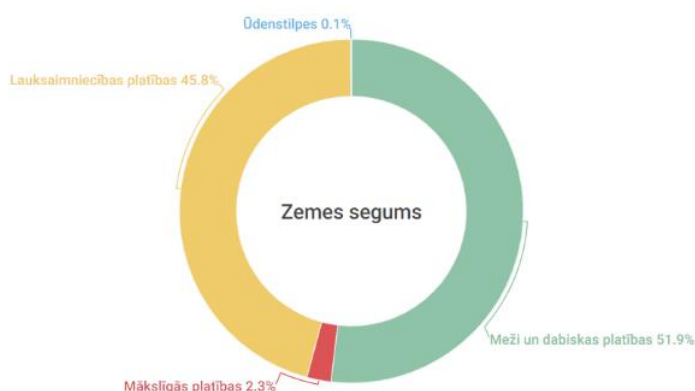
NACIONĀLĀ NOZĪMĪGUMA PAMATOJUMS

Unikāla mozaīkainava, kura ietver nozīmīgus īpaši aizsargājamus dabas elementus, sugas un kultūras pieminekļus, kas izvietoti paugurmasīvā. Kā uzsvērusi Latvijas ainavu pētniece Aija Melluma: “Talsu pauguraine ir viens no Ziemeļkurzemes skaistākajiem un dabas apstākļu ziņā daudzveidīgākajiem apvidiem”. *Natura 2000* vieta ar nozīmīgām dabas vērtībām. Dabas parks “Talsu pauguraine” sākotnēji (1977) tika izveidots kā aizsargājams ainavu apvidus un arī šodien iekļauj vairākas izcilas skatu vietas. Teritorija ir nozīmīga Kurzemes kā latviešu vēsturiskās zemes identitātei ar lielu kultūras mantojuma koncentrāciju, unikāliem arheoloģiskiem atradumiem par kuršu kultūru, pilskalniem, ar kalniem saistītām dabiskajām senajām kulta vietām, izcili saglabāto Nurmuižas apbūvi un ainavas struktūru Laucienes ciemā. Estētisko vizuālo vērtību izceļ augstvērtīgas tālās skatu līnijas, kas robežojas ar meža masīviem pie horizonta, veidojot gleznieciski, dūmakainu, nosvērtu un mierīgu ainavtelpu.

VĒRTĪBAS FAKTOS

- Liela Kurzemei nozīmīga kultūras mantojuma koncentrācija (26 aizsargājami arhitektūras un mākslas pieminekļi, 13 senkapi un viduslaiku kapsētas, 4 pilskalni, 4 senās kulta vietas.
- *Natura 2000* vieta, īpaši aizsargājama dabas teritorija — dabas parks “Talsu pauguraine”
- Talsu vecpilsēta iekļauta Latvijas “Ainavu dārgumu” sarakstā
- Populārs tūrisma galamērķis
- Nurmuižas pils kā lielākais muižas komplekss, kas saglabāties līdz mūsdienām ainaviski vienotā veidolā

Platība: 17370 ha

21 % iekļaujas jau esošā dabas vai kultūras mantojuma aizsardzības zonā.

AINAVAS TIPI, STRUKTŪRA UN RAKSTURĪGIE ELEMENTI

Viļņota reljefa agrārā mozaīkainava. Atrodas Vanemas (Talsu-Tukuma paugurainē). Izteismīgs paugurains reljefs ar izteiktu Rietumu nogāzi, lielas platības Talsu apkārtnē atrodas 120-160 m virs jūras līmeņa, bet augstākais Austrumkursas paugurs – kamparkalns ir 174 m virs jūras līmeņa. Šī ir viena no visvairāk saposmotajām augstieņu teritorijām Rietumu Latvijā ar izlocītām pauguru grēdām, daudzām sengravām un pazeminājumiem, vairākiem ieplaku ezeriem. Ainaviski izteismīgās kontūras – reljefa pacēlums ar mežiem, saskatāms no galvenajiem ceļiem, tuvojoties Talsiem. Tālas skatu perspektīvas ar pārskatāmām lauku kultūrainavām. Daudz saglabātu atsevišķu augošu ozolu lauksaimniecības zemēs, dižkoku. Mežu un lauksaimniecības zemes līdzīgās platībās. Vertikālos ainavas elementus iezīmē kultūrvēsturiskās luterāņu baznīcu smailes, Nurmuižas pils apbūve vietotā kompleksa izcilība.

AINAVAS FUNKCIJA UN PIEEJAMĪBA

Lauksaimniecības zemju ainava savstarpēji mijas ar meža teritorijām, pļavām, veidojot mozaīkainavas raksturu. Teritorijā raksturīga skraja apdzīvotība ar vairākām blīvi apdzīvotām vietām (Lauciene, Mundigciems, Laidze, Kāķīši) un Talsu pilsētu, kur izteismīgi paugurains reljefs turpinās, piešķirot vietai īpašu pievilcību. Izplatītas tradicionālās tautsaimniecības nozares: lauksaimniecība, mežsaimniecība. Dabas parka teritorija ir populāra tūrisma un rekreācijas vieta. Lauku apvidus apdzīvotība veidojas kā ainaviski kvalitatīva dzīves vide Talsu pilsētas tuvumā.

AINAVAS JUTĪGUMS UN POTENCIĀLS

Ainava ir ar paaugstinātu jutīgumu pret lauksaimniecības intensifikāciju, dabisko zālāju platību samazināšanos, vidēji izteikts jutīgums pret lauksaimniecībā neizmantoto zemju apmežošanu, jo zemes segumā atklāto ainavu īpatsvars ir salīdzinoši liels (aptuveni puse no teritorijas). Jutīgums pret blīvu vienlaidus apbūvi (vairāk pilsētas tuvumā, vietās, kas iekļaujas tālajās skatu perspektīvās), lielu transporta un inženiertehniskās infrastruktūras objektu attīstību. Vidējs jutīgums pret lielu ražošanas objektu integrēšanu. Tūrisma plūsma nerada nozīmīgu negatīvu ietekmi.

AINAVAS KVALITĀTES MĒRĶIS

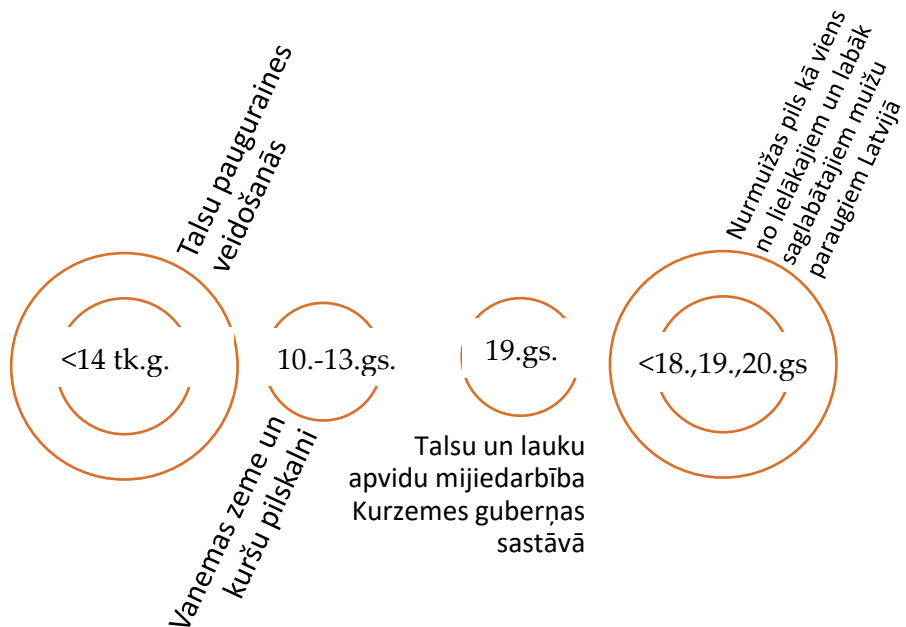
Saglabāt, atjaunot un attīstīt Talsu pauguraines ainaviski vērtīgo teritoriju, nostiprināt Kurzemei raksturīgās un īpašās kultūrvēsturiskās un dabas vērtības. Produktīvas lauksaimniecības, mežu un pauguraines ainavas, ko var baudīt sabiedrība, vienlaikus saglabājot ekoloģiskās vērtības un funkcijas.

AINAVAS PĀRVALDĪBA

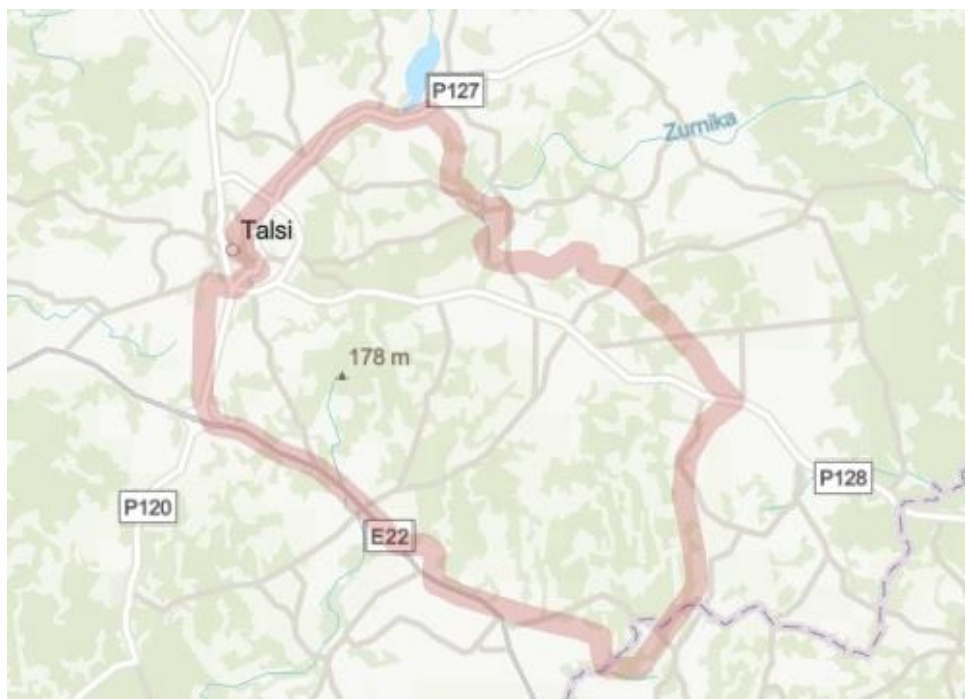
Ainavas pārvaldībā jāstiprina iesaistīto pušu iniciatīva un atbildība ainavas kvalitātes mērķu sasniegšanā, lai veicinātu Talsu un Tukuma novada lauku apvidu pievilcību, sniegtu papildu argumentus lauku depopulācijas novēršanai. Jāpanāk laba koordinācija starp reģionālo (Kurzemes plānošanas reģions) un vietējo (Talsu, Tukuma pašvaldība) pārvaldības līmeni, vairākām iesaistītajām pusēm (Dabas aizsardzības pārvaldi, Nacionālo kultūras mantojuma pārvaldi, Latviešu vēsturisko zemju attīstības padomi u.c.). Pieaugoša nozīme ir vietējām kopienām. Nacionālas nozīmes ainavu iespējams paplašināt visa dabas parka "Talsu pauguraine" robežās, arī Talsu pilsētā, kam ir liels potenciāls. Iesaistīto pašvaldību teritorijas plānojumā jāprecizē nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgās teritorijas robežas.

AINAVAS LIECĪBAS, KAS SPILGTĀK UZTVERAMAS LATVIJAS TERITORIJAS VEIDOŠANĀS LAIKA SKALĀ

Vēsturiskais periods, ko vislabāk raksturo nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgā teritorija, ko akcentē konkrētas ainavas struktūras vai izteiksmīgi ainavas elementi.

TERITORIJAS KARTOSHĒMA

ILGTSPĒJĪGA ZEMES RESURSU
UN AINAVU PĀRVALDĪBA

AREI

Latvijas
Lauksaimniecības
universitāte

1862
RĪGAS TEHNISKĀ
UNIVERSITĀTE

VIDZEMES
AUGSTSKOLA

PIEJŪRA UN LĪBIEŠU KRASTS

KURZEME-RĪGA-VIDZEME

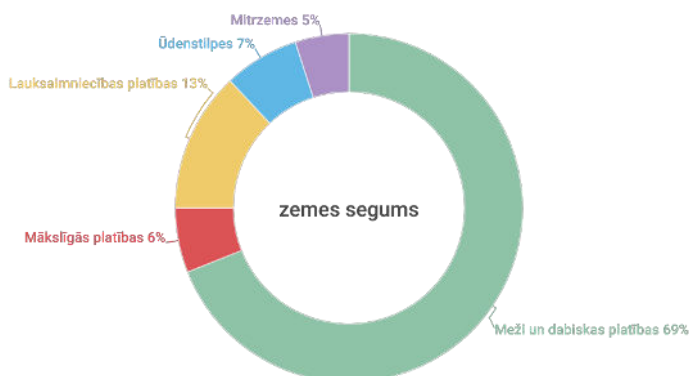
NACIONĀLĀ NOZĪMĪGUMA PAMATOJUMS

Latvijas simboliskā ainava un visa Baltijas reģiona identitātei svarīga kultūrtelpa. Nosaka ģeogrāfisko raksturu valstij, piederību pie “jūras valstīm”. Sauszemes savienojums ar jūru, kur iekšzemes ceļi pāriet jūras ceļos — ir nācijas vēstures stūrakmens. Latvijas zemes frontālā puse, ar ko tā pievērsta Eiropas rietumiem un ziemeļrietumiem. Jūras piekraste ir Latvijas vienīgā dabiskā robeža, kurā no Nidas līdz Ainažiem, gandrīz 500 km garā joslā, mijas daudzveidīgas jūras un sauszemes cīņas un sadarbības ainavas. Tās ir piesātinātas ar vēsturisku notikumu vietām, etniskās kultūras telpām, piekrastes dzīvesveida mantojumu, simboliskām nozīmēm un unikālām dabas vērtībām, un Latvijas sarežģītās 20. gadsimta vēstures nospiedumiem. Šajā daudzveidīgajā un dinamiskajā joslā ir baltas smilšu liedagu ainavas ar kāpu skanstīm, oļainas un akmeņainas pludmales, ostas un moli, ciemi kāpu ielokā, priežu meži ar vētrās izlocītiem koku zariem un stumbriem, stāvas kraujas un smilšakmens klintis, piejūras pļavas, upju ietekas un lielo upju deltas, lielas un mazas pilsētas. Tā ir ainava, kurā dabas dinamika izpaužas visspēcīgāk — te ir Latvijas nemierīgākie ūdeņi, jūras ritmam, vējam un vētrām pakļautie krasti. Tā ir ainava, kurā ir redzams horizonts, ainava, kurā vienmēr ir skati, Latvijas ievērojamākā tāluma un plašuma telpa. Visā garumā to veido divas atšķirīgas joslas — daudzpusīgā piekraste (tuvā piejūras/piekrastes ainava) un tās vienveidīgā aizmugure. Piekraste ir piejūras zemā līdzenuma aktīvā telpa, kur izvietojušās pilsētas, ciemi un lauku sētas, tuvākā redzamā Dižjūras vai liča ūdens klaja daļa. Piejūras aizmuguri, kura iestiepjas tuvāk vai tālāk iekšzemē, var dēvēt par piejūras līdzenuma pasīvo telpu, to uz smilšainiem nogulumiem veido galvenokārt meži un purvi. Kā īpaša aktīvā telpa izceļama unikālā Lībiešu krasta kultūrtelpa.

VĒRTĪBAS FAKTOS

- Iekļauta Latvijas kultūras kanonā, pārstāvēta “Ainavu dārgumu” sarakstā, izceļot deviņas īpašās vietas
- Liela kultūras mantojuma vērtību koncentrācija, kūrortu attīstības tradīcijas
- Liela dabas daudzveidība, piekrastes un jūras *Natura 2000* vietas, divi nacionālie parki
- Lībiešu kultūrtelpa

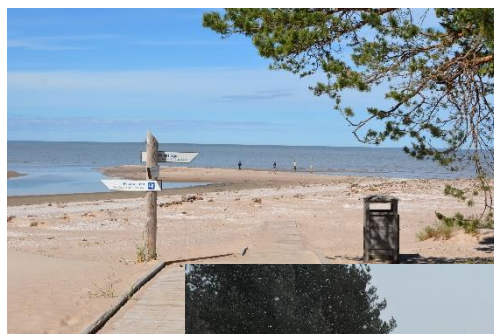
Platība: 75610 ha

53 % iekļaujas jau esošā dabas mantojuma aizsardzības zonā.

AINAVAS TIPI, STRUKTŪRA UN RAKSTURĪGIE ELEMENTI

Piejūras zemienes ainavu, kuras virsma lielākoties ir līdzena un lēzeni nolaidena uz jūras pusi, veido divas atšķirīgas joslas — daudzpusīgā piekraste un tās vienveidīgā aizmugure. Piekraste ir šī piejūras zemā līdzenuma aktīvā telpa, tur izvietojušās pilsētas, ciemi un lauku sētas, kurā iekļaujas arī aktīvi izmantotā un pārskatāmākā ūdens klāja zona. Ko kopumā var dēvēt par tuvo piekrastes / piejūras / krasta ainavu, kas arī ir visjutīgākā. Piejūras aizmuguri, kura iestiepjas tuvāk vai tālāk iekšzemē, var dēvēt par piejūras līdzenuma pasīvo telpu, to uz smilšainiem nogulumiem veido galvenokārt meži un purvi. Piejūras zemienes iekšzemes robeža lielā mērā sakrīt ar kādreizējā Baltijas ledus ezera krasta līniju, kuru, ledājam atkāpjoties un zemes virsmai ceļoties, ir atstājuši tā kušanas ūdeņi. Tālab zemienes virskārtā, kas ir bijušais jūras dibens, pārsvarā ir jūras nogulumu smilts, kas vairākos piekrastes posmos ir sadzīta kāpās. Piekrastes ainavu piejūrā veido daudzveidīgas un dinamiskas jūras un sauszemes mijattiecību formas, lai gan pati jūras krasta līnija Latvijā ir samērā taisna, un tikai atsevišķās vietās tai ir spilgti izliekumi — rāgi (Akmeņrags, Mērsrags, Ķurmragi). Jūru Latvijas piekrastē ieskauj pludmale pludmales smiltis uz krastmalas kāpām, vietām stāvkrasts vai piekrastes pļavas (Avots: Kultūras kanons: Piejūras ainava A. Zariņa).

AINAVAS FUNKCIJA UN PIEEJAMĪBA

Mazapdzīvotas un mežainas, purvainas teritorijas mijas ar lielu skaitu brīvdienu māju un vasaras īpašumu, tradicionālo ciemu apbūvi un saimnieciski aktīvām ostām, pilsētām, attīstītiem kūrortiem. No zvejniecības un ekstensīvas lauksaimniecības teritorijas funkcija vairāk mainās rekreācijas, tūrisma un kvalitatīvas dzīves telpas virzienā. Palielinās ar atpūtu saistītas infrastruktūras nozīme. Piekraste ir ārpus galvaspilsētas straujāk attīstošais tūrisma galamērķis, kam izteikta krasa sezonālitate. *Jūrtaka*, vairāki simti labiekārtotu noeju pie jūras, (garantētā piekļuve ik pa kilometram) īpaši aizsargājamo dabas teritoriju dabas izziņas infrastruktūra padara šo par vienu no pieejamākiem reģioniem sabiedrībai. Jūras ūdens klāja daļa pie piekrastes ciemiem (pilsētām) tiek izmantota gan tradicionālai zvejošanai no laivām, gan kā aktīva rekreācijas zona (peldēšanās, ar jūras ūdeni saistīti atpūtas veidi: makšķerēšana, burāšana, vindsērfings u.c.), ir nozīmīga ar nefragmentētām tālo skatu perspektīvām u.c.

AINAVAS JUTĪGUMS UN POTENCIĀLS

Lielākais jutīgums ir tieši aktīvajā – tuvajā piekrastes / piejūras ainavu zonā. Palielinās spiediens uz piekrastes apbūvi, līdz ar dominējošo funkciju maiņu izzūd ar jūru un zvejniecību ikdienā saistīto kultūras tradīciju iezīmes, t.sk. ar to saistītie ainavas elementi. Nozīmīgi ir saglabāt mežus visā piekrastē kāpu aizsargjoslā un nepakļaut tos saimnieciskai izstrādei. Vairāk kā astoņi miljoni apmeklējumu piekrastē, izteikti vasaras sezonā rada jutīgumu pret lielu antropogēno slodzi un negatīvu tās ietekmi, vietām vērojama kultūras mantojuma degradācija, apdraudējums dabas vērtību pastāvēšanai. Aktualizējama Lībiešu krasta kultūrtelpas ilgtspējas nodrošināšana. Vietām (kultūrvēsturiski nozīmīgas teritorijas, īpaši aizsargājamās dabas teritorijas u.tml.) potenciāls apdraudējums, ierīkojot lielas inženiertehniskas infrastruktūras būves ārpus saimnieciskajām zonām. Potenciāls: akcentēt raksturīgos ainavas elementus, uzturēt pieejamību, palielināt

mikromobilitātes iespējas ainavas pieredzēšanai (īpaši veloceļu *EuroVelo 13*), mazināt antropogēno slodzi, atjaunot kultūras mantojumu. Tuvās ainavas zonā – redzamības attālumā no krasta paaugstinātu jutīgumu var raisīt vēja parku izvietojums, īpaši apdzīvotās vietās, tūrismā plaši izmantotās vietās ārpus industriālām pilsētām un ostām.

AINAVAS KVALITĀTES MĒRĶIS

Saglabāt Baltijas jūras piekrastes kā nacionālas nozīmes simboliskās telpas ainavisko daudzveidību un augsto pieejamības līmeni (nodalot atsevišķi piekļuvi tūristiem un kopienām), uzturēt kāpu zonas noturību pret noplicinošu antropogēno slodzi un blīvu apbūvi, saglabāt nozīmīgas un jūra piekrastes biotopiem raksturīgas dabas vērtības, nodrošināt tīru vidi un kūrortu resursus, atjaunot kultūras mantojumu, piekrastes ciemu pievilcību, raksturīgos ainavas elementus (piemēram, aizjomus), attīstīt jaunus arhitektūras risinājumus, kas saskanīgi papildina ainavu; attīstīt lībiešu kultūrtelpu, attīstīt mikromobilitātes tīklojumu (*Jūrtaka*, *EuroVelo 13*) un izmantot piekrastes dažādo ainavu ilgtspējīgai attīstībai, integrēt krasta un piekrastes ūdens klaja vienotu attīstības redzējumu.

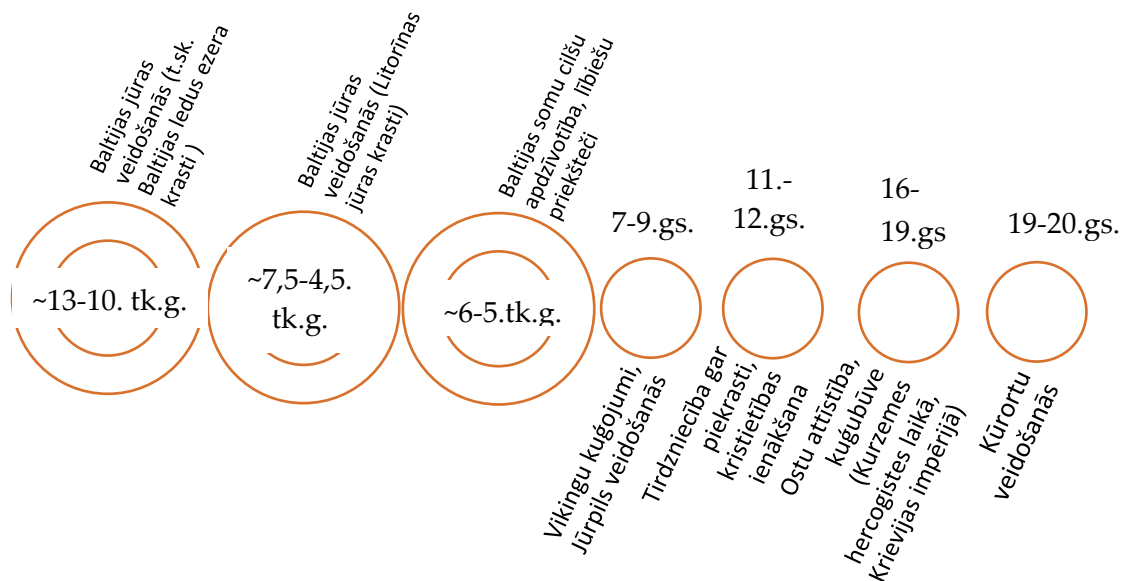
AINAVAS PĀRVALDĪBA

Pārvaldībā izmantot jau izveidotās un darbojošās formas, kuras veidojušās no kopīgas iniciatīvas grupas Latvijas pašvaldību savienībā (Latvijas piekrastes pašvaldību apvienība¹, kas dažādā sastāvā darbojas kopš 2004. gada), kas aktīvi arī darbojusies tematiskā plānojuma ietvaros Baltijas jūras piekrastes publiskās infrastruktūras attīstībai. Koordinējošā loma ir plānošanas reģioniem. Nozīmīga ir vietējo iedzīvotāju, kopienu iesaiste, kas ir arī apgrūtinoša, ņemot vērā daļēji sezonālo apdzīvojuma piekrastē, lielo īpašumu skaitu un lineāro struktūru, jūras ūdeņu telpu — to vērts dalīt reģionāli. Papildu izaicinājumu rada situācija DR Latvijā — Rucavas pagastā (īpaši Papē, mazāk Jūrmalcīemā) esošais lielais Lietuvas nekustamo īpašumu īpašnieku skaits, kuri minimāli iesaistās kopienas jautājumu risināšanā. Lokālām sanāksmēm var izmantot arī lauku partnerību platformu (piemēram, biedrība *Jūrkante*, kura apvieno lokālos līderus no Ainažiem līdz Skulteī) u.c.

¹ <https://www.lps.lv/lv/apvienibas/piekrastes-pasvaldibu-apvieniba/>

AINAVAS LIECĪBAS, KAS SPILGTĀK UZTVERAMAS LATVIJAS TERITORIJAS VEIDOŠANĀS LAIKA SKALĀ

Vēsturiskais periods, ko vislabāk raksturo nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgā teritorija, ko akcentē konkrētas ainavas struktūras vai izteiksmīgi ainavas elementi.

TERITORIJAS KARTOSHĒMA

SĒLIJA PIE SAUKAS EZERA

SĒLIJĀ

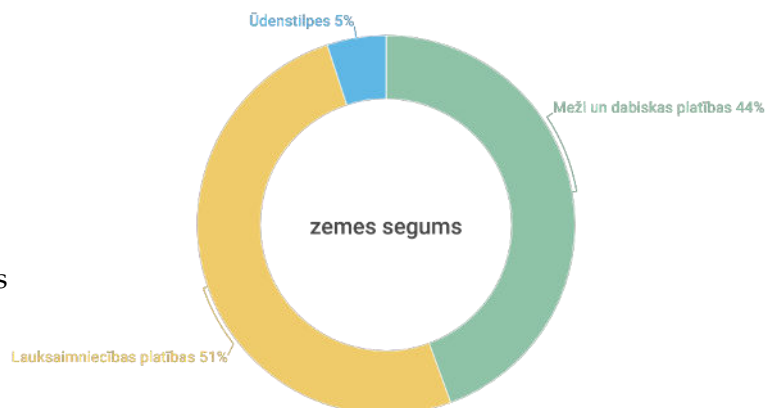
NACIONĀLĀ NOZĪMĪGUMA PAMATOJUMS

Saukas ezera apkārtnē ir ainaviski izcila Sēlijas kultūrvēsturiskās zemes daļa Sēlijas paugurvaļņa augstumos, kur līdzās Saukas ezeram paceļas Ormaņu kalns. Tur arī atrodas 1987. gadā dibinātais dabas parks "Sauka", kura izveides mērķis ir saglabāt Augšzemes augstienes Sēlijas paugurvaļņa un Saukas ezera (kā lielākā Sēlijā) apkārtējo ainavu. Dabas parks iekļauj nozīmīgas dabas vērtības, aizsargājamus dabas pieminekļus (īpaši dižkokus), atzīts par *Natura 2000* teritoriju. Nozīmīgi Sēlijas ainavai ir arheoloģiskie pieminekļi (īpaši pilskalni) kas ļauj izcelt un izziņāt sēļu identitāti un kultūras veidošanos (teritorijā atrodas arī senās kulta vietas, senkapi un kapsētas). Izceļamas Sēlijas novadam raksturīgās viensētas, muižu apbūves ansambļi, dievnami un ceļmalas krogi, apvidus popularitāte tūrismā.

Platība: 12268 ha

VĒRTĪBAS FAKTOS

- Sēlijas ezers un Sēlijas lauku sētas kā vienīgā reģiona vieta iekļauta Latvijas "Ainavu dārgumi" sarakstā
- Ietilpst *Natura 2000* vieta, īpaši aizsargājama dabas teritorija – dabas parks "Sauka", kuras viens no izveides mērķiem ir ainavas saglabāšana
- 11 valsts aizsargājami arheoloģijas pieminekļi (tostarp trīs pilskalni) ar nozīmi sēļu identitātes izziņāšanai
- Saukas ezers kā lielākais Sēlijā
- Populāras tūrisma vietas

46 % iekļaujas jau esošā dabas vai kultūras mantojuma aizsardzības zonā.

AINAVAS TIPI, STRUKTŪRA UN RAKSTURĪGIE ELEMENTI

Ietilpst Augšzemes ainavzemē, Sēlijas paugurainē ar viļņainu ledāja malā veidojušos reljefu (iekļaujot gala morēnas, vaļņus un paugurgrēdas). Reljefa saposmojums un augsnes sastāvs ir galvenie faktori, kas ietekmē daudzveidīgo ainavas rakstu, ieplakās arī vairāk maza izmēra ezeru, nelielas upītes (tostarp straujteces). Pauguraine, viļņaine, vietām mežu masīvi, taču pamatā mozaīkveida ainava, lauksaimniecības zemēm mijoties ar meža zemēm un raksturīgu viensētu apdzīvotību, dažiem nelieliem ciemiem. Centrā izteikta ezera ieplaka, robežojas ar Dienvidsusējas upes ieleju. Ietilpst avoti un avotu purvi, nogāžu un gravu meži, pārmitri platlapju meži. Lielākās platībās pārstāvēti dabiskie zālāji. Kultūrvēsturiskās ainavu struktūras: muižu apbūve, ceļmalas krogi, baznīcas, pilskalni, Lones lieldārzi ar ābelēm.

AINAVAS FUNKCIJA UN PIEEJAMĪBA

Teritorijā raksturīga skraja apdzīvotība ar vairākām blīvi apdzīvotām vietām (Lone, Klauce, Sauka). 37 % ietilpst īpaši aizsargājamā dabas teritorijā, kur mērķis ir dabas aizsardzība. Izplatītas tradicionālās tautsaimniecības nozares: lauksaimniecība (dabiskie zālāji, lopkopība), mežsaimniecība. Saukas ezerā organizēta licencētā makšķerēšana. Saukas dabas parks ir populāra tūrisma vieta, Dienvidsusējas upe kā iecienītākā Sēlijas ūdenstūristu upe. Pievejamība vairāk fragmentēta, skatu tornis Borīškalnā, daļēji slēgtiem skatiem.

AINAVAS JUTĪGUMS UN POTENCIĀLS

Ainavas rakstu ietekmē lauku apdzīvotības samazināšanās, tradicionālo saimniekošanas veidu izmaiņas. Teritorija ir jutīga pret lauksaimniecības zemju aizaugšanu, intensīvas lauksaimniecības saimniekošanu, kas ietekmē mozaīkveida ainavu, ilggadīgo zālāju saglabāšanu, iekļaujot ar to saistīto plašo nemateriālās kultūras identitātes daļu. Jutīgums pret apmežošanu vietās, kur atsedzas tālu skatu perspektīvas, vizuāli augstvērtīgas ainavas. Arī pret mežsaimniecisko darbību rekreācijai nozīmīgās teritorijās. Mazāks jutīgums pret apbūvi, kas reģionā nav blīva un dominējoša, bet vidējs jutīgums pret lielu ražošanas objektu būvniecību, vairāk vizuāli augstvērtīgāko skatu vietās. Tūrisma plūsma nav tik liela, lai dotu negatīvu ietekmi. Potenciāls: palielināt atvērtību augstvērtīgu skatu vietās, izcelt Sēlijai raksturīgo kultūrvēsturisko vērtību simbolisko nozīmi, atjaunot kultūras mantojumu, akcentēt raksturīgos ainavas elementus, labiekārtot skatu vietas, palielināt mikromobilitātes iespējas ainavas pieredzēšanai.

AINAVAS KVALITĀTES MĒRĶIS

Saglabāt, atjaunot un attīstīt Sēlijai raksturīgo pauguraino mozaīkveida ainavu, stiprināt kultūrvēsturiskās zemes identitāti, vienlaikus ceļot lauku apvidus pievilcību kvalitatīvai dzīves videi vai vēlmei to apmeklēt tūrisma un atpūtas nolūkos. Nodrošināt Saukas ezera publisko piekļuvi.

AINAVAS PĀRVALDĪBA

Ainavas pārvaldībā jāstiprina iesaistīto pušu iniciatīva un atbildība ainavas kvalitātes mērķu sasniegšanā. Jāpanāk laba koordinācija starp reģionālo (Zemgales plānošanas reģions) un vietējo pārvaldības līmeni (Jēkabpils novada pašvaldība), vairākām iesaistītajām pusēm (tostarp Dabas aizsardzības pārvaldi, Nacionālā kultūras mantojuma pārvaldi. Iesaistāma Latviešu vēsturisko zemju attīstības padome, atbilstoši tās likumā noteiktajām funkcijām. Pieaugoša nozīme ir vietējām kopienām, iedzīvotājiem, to iniciatīvu grupām un NVO. Nacionālas nozīmes ainaviski vērtīgā teritorija iekļauta vienotā ainavu areāla robežās, taču Jēkabpils novada pašvaldības teritorijas plānojumā jāprecizē nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgās teritorijas robežas.

AINAVAS LIECĪBAS, KAS SPILGTĀK UZTVERAMAS LATVIJAS TERITORIJAS VEIDOŠANĀS LAIKA SKALĀ

Vēsturiskais periods, ko vislabāk raksturo nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgā teritorija, ko akcentē konkrētas ainavas struktūras vai izteismīgi ainavas elementi.

KULDĪGAS VECPILSĒTA UN VENTAS IELEJA

KURZEMES VIDIENĒ

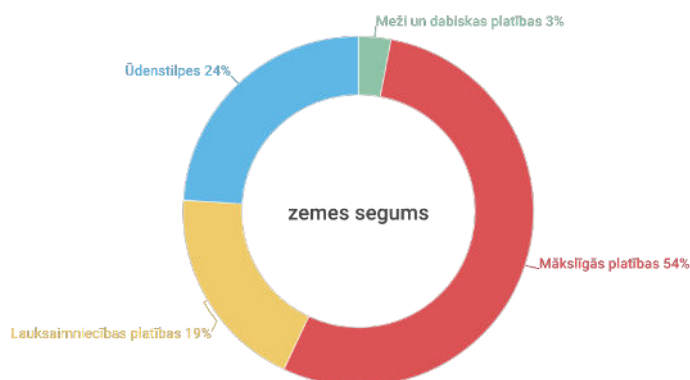
NACIONĀLĀ NOZĪMĪGUMA PAMATOJUMS

UNESCO Pasaules mantojuma saraksts ietver pasaules nozīmīgākās kultūras un dabas mantojuma vietas, kurām piemīt īpašas nozīmes universāla vērtība. Un Kuldīgas vecpilsēta ir šāda vieta ar īpašu devumu ne vien nacionālā, bet starptautiskā mērogā. Iesniegto nomināciju Pasaules mantojuma sarakstam izvērtē Starptautiskā ievērojamu vietu un pieminekļu padome (ICOMOS), tomēr jau esošais statuss ar atrašanos Nacionālajā UNESCO kultūras mantojuma sarakstā norāda uz vietas kultūrvēsturisko nozīmi un ainavisko izcilību. Nominācijas izstrādes un vecpilsētas saglabāšanas, atjaunošanas process ir bijis mērķtiecīgs darbs vairāku desmitu gadu garumā ar ļoti daudz iesaistītajiem. Stratēģiskie centieni Kuldīgas vēsturiskā centra aizsardzībā, ir ļāvuši Kuldīgai nosargāt autentisko Kurzemes-Zemgales laika 17.–18. gadsimta arhitektūras mantojumu. Tā kā ir izdevies saglabāt līdz pat trīs ceturtdaļām hercogistes laika pilsētas arhitektonisko elementu, Kuldīga ir vienīgā autentiskā pilsētvide Kurzēmē, kur iespējams iepazīt hercogistes atstāto mantojumu, apliecinājumu tās uzplaukumam un tai raksturīgajām aktīvajām tirdzniecības un kultūras saitēm.

Platība: 312 ha

VĒRTĪBAS FAKTOS

- UNESCO Pasaules mantojuma saraksta nominācijas vieta, iekļauta nacionālajā sarakstā
- Iekļauta "Ainavu dārgumu" sarakstā
- Ietver valsts nozīmes pilsēt būvniecības pieminekli, 90 valsts aizsardzībā esošus arhitektūras un arheoloģijas pieminekļus
- Ventas rumba kā unikāls aizsargājami ģeoloģiski un ģeomorfoloģiski dabas pieminekļi ar augstu simbolisko nozīmi
- Natura 2000 vieta "Ventas ieleja" – īpaši aizsargājamas dabas teritorijas (daļa)
- Populārs starptautisks tūrisma galamērķis

56 % iekļaujas jau esošā dabas aizsardzības zonā (Ventas ieleja) un 37 % kultūras mantojuma aizsardzības zonā

AINAVAS TIPI, STRUKTŪRA UN RAKSTURĪGIE ELEMENTI

Kuldīga sniedz unikālu liecību par Kurzemes-Zemgales hercogisti tās attīstības, starptautiskās tirdzniecības un kultūras apmaiņas laikmetā. Kuldīgas vecpilsēta ir vislabāk saglabājusies un pēdējā atlikusī urbānā liecība ar Kurzemes-Zemgales hercogistes laika ielu un zemesgabalu izvietojumu un ievērojamu tā laika arhitektoniskās struktūras un infrastruktūras fizisko pārpalikumu Ventas kreisajā krastā. Ventas ieleja ar unikālo Ventas rumbas ūdenskritumu ietilpst Ventaszemes ainavzemē un Vidusventas (Kuldīgas) priežu mežāru apvidū. Ventai šajā posmā raksturīga dziļāka, terasēta ieleja, ko šķērso simboliska Kuldīgas vietzīme – vecais ķieģeļu tilts. No Ventas ielejas augšējās krantes un tiltiem, arī atklātās upes ielejas daļas pie Kuldīgas paveras vizuāli augstvērtīgi skati, īpaši no upes labā krasta uz Ventas rumbu un vecpilsētu. Izteismīgi sezonālie akcenti.

AINAVAS FUNKCIJA UN PIEEJAMĪBA

Kuldīgas vēsturiskais centrs pārsvarā saglabājusies tādā stāvoklī, kādā tas bija 18. gadsimta nogalē un 19. gadsimta sākumā, un tādējādi tas ietver pilnīgu, līdz mūsdienām saglabātu vēsturisko liecību par Kurzemi, kas īpaši labi uztverama neizmainītajā pilsētplānojumā, apbūves apjomu kompozīcijā, arhitektoniskajās liecībās un plašākā ainavā. Vēsturiskie nami tiek izmantoti dzīvošanai, saimnieciskiem nolūkiem vai kā kulta celtnes. Pēdējos gados strauji pieaudzis viesu dzīvokļu skaits tūrisma nolūkiem. Pirmā stāva (retāk pagrabstāva vai otrā stāva) telpas plašāk tiek izmantotas komercdarbībai, tostarp viesmīlības un pakalpojumu sektoram. Ventas ielejas pieejamība tiek attīstīta, veidojot savienotas pastaigu takas, kā arī pilnveidojot Ventas rumbas piekļuvi. Vēsturiskajā centrā ir aktuāla motorizētās satiksmes mīkstināšana, kas papildu veicina autentisko atmosfēru, to rada arī pārdomāti ieviesta āra apgaismojuma koncepcija.

AINAVAS JUTĪGUMS UN POTENCIĀLS

Pateicoties stingrai tiesiskai vēsturiskā centra aizsardzībai, kā arī labi pārvaldītai pilsētībūvniecības pieminējamajai teritorijai un tās aizsargjoslai, mantojuma vieta ir lielā mērā pasargāta no draudiem, kas varētu negatīvi ietekmēt vecpilsētu. Atšķirībā no lielākās daļas citu Latvijas pilsētu, lielajos 20. gadsimta karos Kuldīga palika lielā mērā neskarta un mūsdienu urbānā attīstība tika īstenota ārpus tās vēsturiskā centra, nodrošinot pilsētas ainavas integritāti un autentiskumu. Lielāks jutīgums ir pret tūrisma plūsmas slodzi un tā iespējamo radīto negatīvo ietekmi uz vietējo iedzīvotāju kopienas, tostarp ietverot lielāku slodzi izraisīto ceļotāju transporta plūsmu vēsturiskajā centrā. Potenciāls saistās ar pārdomātāku apmeklētāju plūsmas kontroli, alternatīvu radīšanu “zelta jūdzes” tūrisma vietām, pieejamākus padarot Ventas krastus plašākā zonā (kā pastaigu vietas), attīstot skatu torni Ventas labajā krastā (celtniecība jau uzsākta).

AINAVAS KVALITĀTES MĒRĶIS

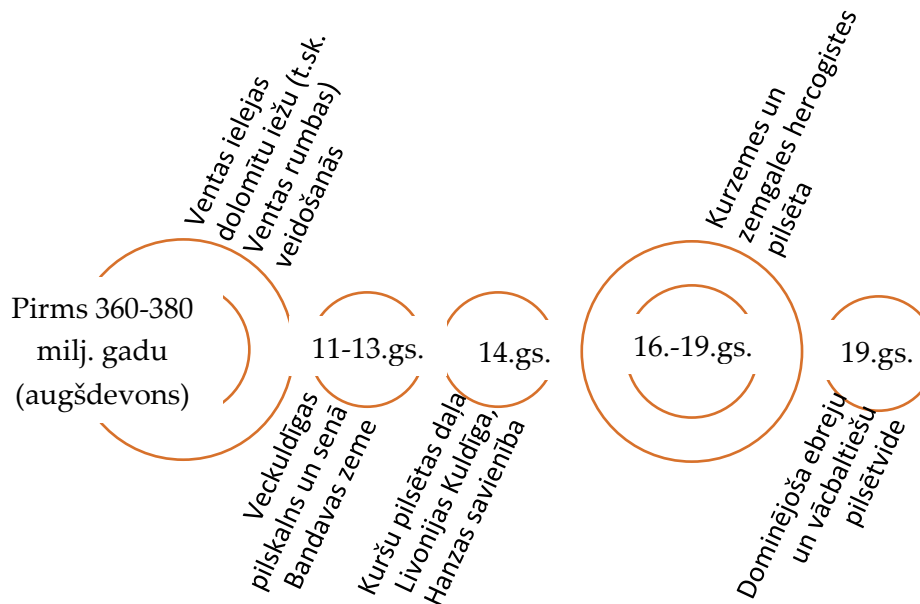
Saglabāt un akcentēt Kurzemes hercogistes laiku raksturojošo pilsētvides ainavu, atjaunot un attīstīt kultūras mantojumu, tā pieejamību sabiedrībai, padarīt vēsturiskā centra pilsētvidi pievilcīgu dzīvošanai ar sasniedzamu augstu dzīves kvalitāti. Kuldīga ir respektēts kultūras tūrisma galamērķis starptautiskā mērogā. Kuldīga jābūt iekļautai UNESCO Pasaules kultūras mantojuma sarakstā, pilsētas vēsturiskais centrs ir saskanīgi attīstīts vienoti ar Ventas ieleju, respektējot dabas vērtības un veicinot estētiski augstvērtīgu skatu vietu izveidi, apmeklētāju plūsma ir pārvaldīta un prasmīgi vadīta, vietējā kopiena ir iesaistīta un apmierināta ar tūrisma norisēm pilsētā. Kuldīga ir vienīgā šāda tipa pilsēta pasaulē, kas pilnībā ataino tradicionālo Baltijas valstu arhitektūru, sapludinot latviešu un vācu tradīcijas. Kuldīga reprezentē unikālu informāciju par hercogistes pilsētām, darbības nozarēm, amatniecību, tradīcijām un cilvēkiem. Kuldīgas vecpilsēta neveidojas kā dzīvais muzejs, bet ir kā kultūrvēsturiski piesātināta funkcionāla mūsdienām atbilstoša dzīves, darba un atpūtas telpa, ko saskanīgi papildina dabiski plašā Ventas upes ieleja.

AINAVAS PĀRVALDĪBA

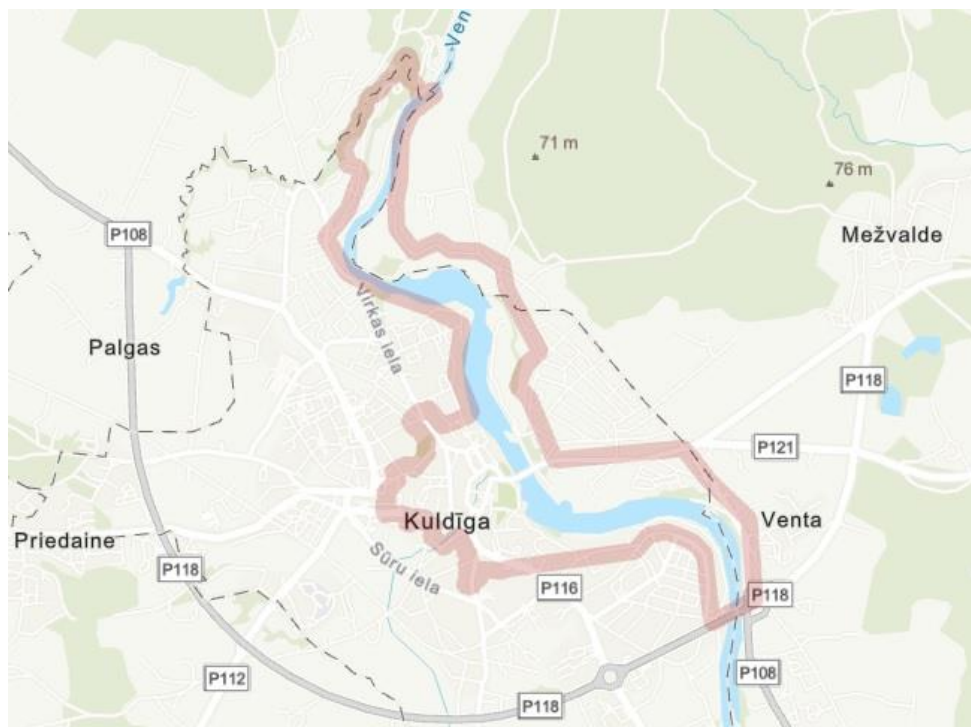
Ainavas pārvaldībā jāturpina īstenot Kuldīgas novada pašvaldības iniciatīvas, gatavojot pieteikumu "nominācija iekļaušanai UNESCO Pasaules mantojuma sarakstā Kuldīga (*Goldingena Kurzemē*)". Daļa no saturiskās vietas vērtības ir augsts vizuālais ainavas estētisms, izcila dabas un pilsētvides sinerģija. Jāpanāk laba koordinācija starp reģionālo (Kurzemes plānošanas reģions) un vietējo pārvaldības līmeni, vairākām nacionāla līmeņa iesaistītajām pusēm (Primāri — Nacionālo kultūras mantojuma pārvaldi, Dabas aizsardzības pārvaldi). Pieaugoša loma ir vietējai kopienai, pilsētnieku iesaistei un līdzdalībai. Kuldīgas novada pašvaldības teritorijas plānojumā jāprecizē nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgās teritorijas robežas, kas skar plašāku reģionu ārpus UNESCO areāla, ietverot plašāku daļu ar Ventas ieleju un tālām skatu perspektīvām.

AINAVAS LIECĪBAS, KAS SPILGTĀK UZTVERAMAS LATVIJAS TERITORIJAS VEIDOŠANĀS LAIKA SKALĀ

Vēsturiskais periods, ko vislabāk raksturo nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgā teritorija, ko akcentē konkrētas ainavas struktūras vai izteiksmīgi ainavas elementi.

TERITORIJAS KARTOSHĒMA

ILGTSPĒJĪGA ZEMES RESURSU
UN AINAVU PĀRVALDĪBA

LOŽMETĒJKALNS TĪREĻPURVĀ

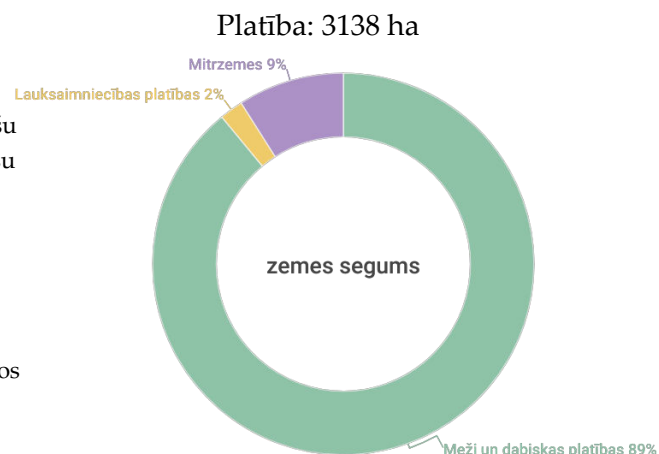
ZEMGALE, ROBEŽA AR CITIEM REĢIONIEM

NACIONĀLĀ NOZĪMĪGUMA PAMATOJUMS

Ziemassvētku kaujas Latvijas ceļā uz valstisko neatkarību ir viena no nozīmīgākajām kauju vietām, kas saistās ar Ložmetējkalu un Tīreļpurvu. Tām sekoja Janvāra kaujas, kas bija vienas no nozīmīgākajām latviešu strēlnieku pulku cīņām, izrādot īpašu drosmi un cīņaspēju bargos ziemas apstākļos. Ziemassvētku kauju apmēram 35 kvadrātkilometrus lielā teritorijā joprojām glabā unikālas kauju liecības: ierakumu sistēmas un nocietinājumus, vietai kopš tiem laikiem būtiski neizmainoties. Mūsdienās Ložmetējkals ir izveidojies par latviešu strēlnieku varonības un piemiņas simbolu. Ziemassvētku kaujas ir biežāk atainotais Pirmā pasaules kara notikums Latvijā mākslā un literatūrā. Visplašāk tās attēlotas Aleksandra Grīna romānā “Dvēseļu putenis” (1933–1934) un Aleksandra Čaka varoņpoēmā “Mūžības skartie” (1937). Ziemassvētku kaujas atainotas tādos glezniecības darbos kā “Kauja Ložmetējkalnā” (Aleksandrs Apšītis, 1930. gadi) un “Ziemassvētku nakts Tīreļa purvā 1916. gadā” (Voldemārs Caune, 1934). Kinomākslā Ziemassvētku kaujas atspoguļotas spēlfilmās “Latviešu strēlnieka stāsts” (režisors Pāvels Armands, 1958) un “Dvēseļu putenis” (režisors Dzintars Dreiberģs, 2019), dokumentālās filmās “Strēlnieku zvaigznājs” (režisors Juris Podnieks, 1982) un “Astoņas zvaigznes” (režisors Askolds Saulītis, 2017).

VĒRTĪBAS FAKTOS

- 1915. gadā, Latvijas teritorijai Krievijas impērijas sastāvā nonākot Pirmā pasaules kara jūklī, tika veidotas karaspēka vienības (Latviešu strēlnieku bataljoni), publicējot uzsaukumu "Pulcējaties zem latviešu karogiem!"
- Cīņas Pirmā pasaules kara Rīgas frontes sektorā bija lielākās, kurās pirmo reizi kopā cīnījās visi astoņi latviešu strēlnieku bataljoni.
- Ložmetējkals ir izveidojies par latviešu strēlnieku varonības un piemiņas simbolu, kaujas laika atmiņu ainava
- Ložmetējkalna skatu tornis un Ziemassvētku kauju muzejs Mangaļos ir populāras tūrisma vietas ar vēsturisku izglītojošo saturu
- Valsts nozīmes aizsargājams vēstures piemineklis “Kaujas vieta – Ložmetējkals”
- (>400 reizes pārpublicēta nepatiesa ziņa dažādos medijos, ka Ložmetējkals ir vienīgais kultūrvēsturiskais (dabas) liegums Latvijā, sabiedrībai intuitīvi nojaušot, ka “šādas vietas jāsargā”)

Teritorija neiekļaujas nevienā esošā dabas mantojuma aizsardzības zonā, ap valsts nozīmes vēstures pieminekli ir 500 m aizsardzības zona.

AINAVAS TIPI, STRUKTŪRA UN RAKSTURĪGIE ELEMENTI

Atrodas Piejūras ainavzemē, ar izteiktu mežaini, purviem, līdzenu virsmu ar viļņainu kāpu reljefu, izteiktāk Ziemeļdaļā, nelielām lauksaimniecības platībām Lielupes palienes daļā. Apvidū dominē mežaine un purvi. Ziemeļdaļā izteiksmīgi augstas kāpas. Ložmetējkalns ir daļa no Garās kāpas, kas ir 18,5 m augsta un 70–300 m plata. Maztīreļa purvs ar bijušo vācu šaursliežu dzelzceļa līniju. Meža stigas un meža ceļa ar kauju piemiņas vietām, uzstādītām vietzīmēm. Vienlaidu meža un purva masīvu tā malās fragmentē skraja viensētu apdzīvotība. Ainavā izceļas kauju apbedījumu vietas, dabiskajā vidē saglabājušās kauju nocietinājumu un ierakumu sistēmas. Papildinoši elementi ar piemiņas vietzīmēm, nelielām rekreācijas infrastruktūras vietām.

AINAVAS FUNKCIJA UN PIEEJAMĪBA

Nozīmīgākā funkcija saistīta ar mežsaimniecisko darbību, ņemot vērā zemes seguma sadalījumu un dominējošās meža zemes, kuru lielākais vairums ir publiskas. 2005. gadā šeit Latvijas Valsts meži uzstādīja 27 m augstu skatu torni, no kura paveras panorāmas skats uz Ziemassvētku kauju vietām, Babītes ezeru un plašāku apkārtni. Teritorija (īpaši meži) tiek izmantota rekreācijai, tūrismam un vēsturiska satura izglītojošai funkcijai. Potenciāls dabas aizsardzības funkcijas papildināšanai. Skraja viensētu apdzīvotība reģionālās vai valsts nozīmes ceļu tuvumā. Piekļamība esošo meža ceļu un stigu ietvaros, nav plānveidīgi attīstīta, pielāgojot mikromobilitātei.

AINAVAS JUTĪGUMS UN POTENCIĀLS

Ainavas jutīgums ir pret krasām apkārtējās vides izmaiņām (pamatā apbūvi), jo līdzšinējā teritorijas uzturēšana jau saglabājusi lielāko daļu no visaptverošām Ziemassvētku kauju un Janvāra kauju norises vietām. Ainava saudzīgi izmantojama rekreācijai, gan ņemot vērā jutīgo saturu (nav piemērots visiem rekreācijas veidiem, piemēram, primāri vērstiem uz izklaidi). Potenciāls militārais piesārņojums (iespējami lādiņi no kara laikiem, dzelzs šķembas u.c.) apgrūtina plašāku saimniecisko darbību. Svarīga teritorijas kopuma vizuālā uztveramība, paaugstinātas vizuālo skatu perspektīvas.

AINAVAS KVALITĀTES MĒRĶIS

Saglabāt, atjaunot un attīstīt Latvijas nācijai nozīmīgu vēsturisko notikumu ainavu un kaujas lauka liecības apkārtējā vidē, cienot pagātņi, grūto ceļu uz valstisko neatkarību un mieru. Rast iespējas vietas saskaņotai un ilgtspējīgai izmantošanai dabas aizsardzībai, tūrismam vai atbilstošiem saimnieciskiem nolūkiem, meža zemēm rekreatīviem nolūkiem.

AINAVAS PĀRVALDĪBA

Ainavas pārvaldībā jāstiprina iesaistīto pušu iniciatīva un atbildība ainavas kvalitātes mērķu sasniegšanā. Jāpanāk laba koordinācija starp galveno meža zemju apsaimniekotāju (Latvijas Valsts mežiem), reģionālo (Zemgales plānošanas reģionu) un vietējo (Jelgavas novada pašvaldību) pārvaldības līmeni, vairākām sabiedrības iesaistītajām pusēm (neliela daļa vietējās kopienas, lielākas iniciatīvu grupas, kas teritoriju izmanto rekreatīviem nolūkiem, Latvijas Kara muzejs, kas vietu izmanto vēstures izglītībai brīvdabā un var nozīmīgi konsultēt par kaujas vietu liecību uzturēšanu). Potenciālu rada aizsargājamas ainavas teritorijas izveide, sadarbojoties ar Dabas aizsardzības pārvaldi. Jelgavas novada pašvaldības teritorijas plānojumā jāprecizē nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgās teritorijas robežas.

AINAVAS LIECĪBAS, KAS SPILGTĀK UZTVERAMAS LATVIJAS (TERITORIJAS) VEIDOŠANĀS LAIKA SKALĀ

Vēsturiskais periods, ko vislabāk raksturo nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgā teritorija, ko akcentē konkrētas ainavas struktūras vai izteiksmīgi ainavas elementi.

Ziemessvētku kaujas
un Janvāra kaujas,
Pirmais Pasaules karš

vēsturiska
pilnmetrāžas spēlfilma
"Dvēseļu putenis"

1916.-1917.g.

2019.g.

TERITORIJAS KARTOSHĒMA

ILGTSPĒJĪGA ZEMES RESURSU
UN AINAVU PĀRVALDĪBA

AREI

Latvijas
Lauksaimniecības
universitāte

1862
RĪGAS TEHNISKĀ
UNIVERSITĀTE

VIDZEMES
AUGSTSKOLA

SILAVA

RĪGAS VĒSTURISKAIS CENTRS UN MEŽAPARKS

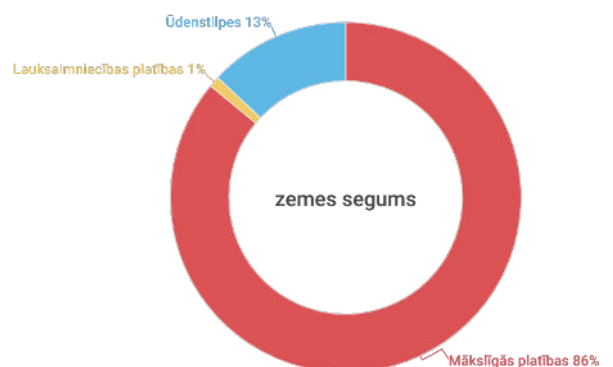
NACIONĀLĀ NOZĪMĪGUMA PAMATOJUMS

Rīgas pilsētā atbilstoši jau iepriekš veiktiem detalizētiem pētījumiem¹ izdalītas sešas Eiropas mērogā unikālas ainavas: Vecpilsētas ainava, Centrāltirgus paviljonu ainava, Jūgendstila arhitektūras ainava (izceļot Alberta ielu), Balasta dambja apbūves ainava, Brāļu kapu ainava un Latvijas Etnogrāfiskā brīvdabas muzeja ainava. Pirmās četras identificētās unikālās ainavas ietilpst Rīgas vēsturiskajā centrā un tā aizsardzības zonā. Rīgas Brāļu kapi ietilpst Rīgas Mežaparka apkaimē. Turpat telpiski lokalizējas cita nacionāli nozīmīga ainava: Mežaparka Lielā estrāde vai Sidraba birzs, kā to tēlaini saucam simbolisma un arhitektūras vēstījuma dēļ. Vispārējie latviešu dziesmu un deju svētki ir unikāls latviešu tautas folkloras mantojumā un profesionālās mūzikas tradīcijās un jaunradē sakņots Latvijas kultūras fenomens, kas vēstures gaitā ieguvis nācijas vienotības un nacionālās identitātes simbola nozīmi, nacionālās kultūras notikumu reizi piecos gados. Šī nācijai nozīmīgā vieta, kas skaidri iezīmējas ainavā, būtu papildināma sarakstā. Savukārt, ņemot vērā, ka Latvijas reģionu un kultūrtelpu etnogrāfiskās vērtības izceltas to autentiskajā ainavā, brīvdabas muzejs ar etnogrāfiski arhitektonisko vērtību, bet bez plašāka ainavas konteksta, šeit nav iekļauts. Pilnais ainavas nosaukums “Rīgas vēsturiskais centrs, Rīgas Brāļu kapu memoriālais ansamblis un Dziesmu svētku estrāde Mežaparkā” saīsināts kā “Rīgas vēsturiskais centrs un Mežaparks”, ņemot vērā abu ārpus centra esošo vietu atrašanos Mežaparka apkaimē. Lai arī trīs teritorijas ir telpiski nošķirtas, nav viendabīgas attiecībā uz ainavas kvalitātes mērķi un apsaimniekošanas vadlīnijām, kā arī katra no tām reprezentē savu konkrētu stāsta daļu vienotajā nacionālās ainavas stāstā, tomēr tās saglabātas zem viena nosaukuma. Tas tālabad, ka tās atrodas vienā pašvaldībā un robežas būtu precizējamas atbilstoši īpašumu tiesībām un aktuālajam teritorijas plānojumam. Komunikācijā un stāsta veidošanā var tikt izmantota vienas nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgās teritorijas sadalīšana trīs apakš teritorijās: 18A - Rīgas vēsturiskais centrs, 18B - Rīgas Brāļu kapu memoriālais ansamblis un 18C - Dziesmu svētku estrāde Mežaparkā, īpaši ņemot vērā katras vietas unikālās nošķiramās vērtības, ainavisko izcilību un laiku, ko tās reprezentē. Tiesa gan, arī Rīgas vēsturiskajā centrā jau ir pārstāvēta dažādu laikmeta liecību integritāte un vajadzības gadījumā nošķirama katra no sešām viendabīgajām nacionālās nozīmes ainavu daļām.

VĒRTĪBAS FAKTOS

- 1997. gada decembrī *UNESCO* Rīgas Vēsturisko centru iekļāva Pasaules mantojuma sarakstā
- Dziesmu svētki iekļauti Latvijas kultūras kanonā, *UNESCO* Reprezentatīvajā cilvēces nemateriālā kultūras mantojuma sarakstā
- Latvijas Kultūras kanonā iekļauts Rīgas Vēsturiskais centrs, Rīgas Brāļu kapu ansamblis un Dziesmu svētki (vēl citas vērtības no Rīgas vēsturiskā centra zonas)
- Latvijas “Ainavu dārgumu” sarakstā iekļautas trīs Rīgas ainavas: Skats uz Vecrīgu no Daugavas kreisā krasta, Rīgas bulvāru loks, parki un kanāls ar Centrāltirgus paviljoniem, Rīgas Brāļu kapi
- Valstī augstākā valsts nozīmes aizsargājamo arhitektūras pieminekļu koncentrācija
- 2022. gadā atklātā rekonstruētā Mežaparka Lielā estrāde “Sidraba birzs” ir izcilākais 21. gs. skanošās arhitektūras paraugs, kāds Latvijas teritorijā jebkad pastāvējis

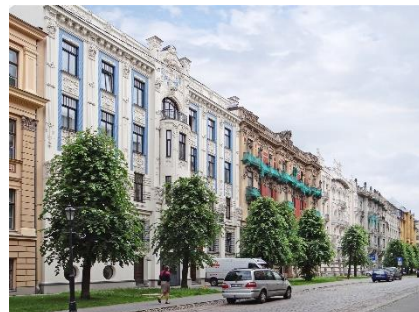
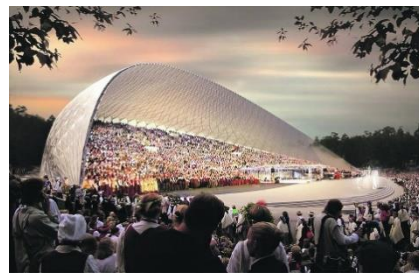
Platība: 2602 ha

87 % teritorijas iekļaujas jau esošā kultūras mantojuma aizsardzības zonā.

AINAVAS STRUKTŪRA UN RAKSTURĪGIE ELEMENTI

Rīgas identitāte ir Vecrīgas ainavas siluets un panorāma skatos no Daugavas, Pārdaugavas, tiltiem un Zaķu salas ar augstāko baznīcu torņu smaiļļu akcentiem. Vecpilsētas ainavā kā autentiski vēsturiskā vecpilsētas daļā, ietverot Rīgas pili, Eiropas mērogā labi saglabājusies vēsturiskās feodālās pilsētu ainavas struktūra un dizains. Estētiskā vērtība ļoti augsta, ko veido šaurās, bruģētās Vecpilsētas ielas, ēku fasādes ritms, jumtu ainava, pilsētas siluets un panorāma. Augsto Vecpilsētas ainavas kultūrvēsturisko vērtību veido pilsētībūvnieciskais plānojums, atsevišķas ēkas un ēku grupas un to arhitektoniskās detaļas, siluets. Vēsturiskajā centrā ietilpst Centrāltirgus paviljonu ainava, kas ir unikāla kā vienīgā pasaulē dirižabļu angāru ainava ar augstu kultūrvēsturisko vērtību. Jūgendstila arhitektūras ainava nosaka ainavas raksturu ārpus Vecpilsētas veidotajā bulvāru lokā un plašākā centra daļā ar jūgendstila ēkām un to arhitektoniskām detaļām. Lielais ēku skaits un daudzveidība padara Rīgu par Ziemeļeiropas jūgendstila galvaspilsētu. Augsto estētiskā vērtību izceļ jūgendstila ēku bagātīgi rotātais fasāžu ritms. Izcilās skatu vietas uz Vecrīgu paveras no Daugavas kreisā krasta, kā īpašu izceļot Balasta dambja apbūves ainavu. Tā ir viena no izcilākajām pilsētas koku apbūves ainavu telpām ar augstu estētisko vērtību. Līdzās bruģētajai Balasta dambja ielai un bruģētajam slīpajam upes krastu nostiprinājumam saglabājusies 18. un 19. gs. koka apbūve. Divas nācījas identitātei simboliskas telpas atrodas ārpus centra – Mežaparka apkaimē. 2018. gadā Dziesmu un Deju svētki bija Latvijas valsts simtgades pasākumu emocionāli augstākā virsotne, kam par godu tika uzsākta Lielās Dziesmu svētku estrādes rekonstrukcija, radot izcilāko piemēru koku mūzikas skaņas ainavai. Netālu esošais Rīgas Brāļu kapu ansamblis ir izcilākais un lielākais memoriālais ansamblis Latvijā, ar ļoti augstu arhitektoniski māksliniecisko vērtību. Kontekstam Mežaparka ainavas unikalitāti pastiprina dzīvojamās apbūves priežu mežā un Rīgas Mežu kapu ainava (1. un 2. meža kapi, Raiņa kapi).

AINAVAS FUNKCIJA UN PIEEJAMĪBA

Rīgas vēsturiskā centra teritorijā sociālekonomiskā vērtība ir ļoti augsta, te koncentrējas nozīmīga daļa ekonomisko aktivitāšu, liels ikdienas darbavietu skaits, dzīvojamais fonds. Vieta ir nozīmīga tūrisma un rekreācijas attīstībai. Tirgus funkcija Rīgas Centrāltirgus teritorijā. Simboliskās vēsturisko notikumu un nācijai identitātei nozīmīgu publisko pasākumu norises vieta u.c. Pieejamību kopumā nodrošina blīvais publiski pieejamai ielu tīklojums, daļēji fragmentēts mikromobilitātes tīklojums, taču tas ir atšķirīgs katrā no minētajām vietām, tomēr kopumā nodrošinot plašu sabiedrisku pieejamību starptautiskā mērogā.

AINAVAS JUTĪGUMS UN POTENCIĀLS

Ainavu degradē vai ir paaugstināts jutīgums pret ainavai neraksturīgu jaunu ainavas elementu (ēku) izbūvi; negatīvi ietekmē atsevišķu ēku sliktais tehniskais stāvoklis. Transporta līdzekļu novietošana (t.sk. uz trotuāriem). Piesārņojums ar sadzīves atkritumiem. Jūgendstila arhitektūras ainavā priekšdārzu trūkums. Ainavu perspektīvā var degradēt mēroga ziņā neatbilstoša jaunu ēku būvniecība Ķīpsalā, kā arī būves upes akvatorijā, kā rezultātā samazināsies ainavas estētiskā un kultūrvēsturiskā vērtība. Brāļu kapu ansamblim atsevišķu

pieminekļa fragmentu, zāliena un celiņu sliktais stāvoklis, nepārdomāta ielu tirdzniecība vai komercija publisko norišu laikā u.c.

AINAVAS KVALITĀTES MĒRĶIS

Kultūrvēsturiski un estētiski augstvērtīga funkcionējoša pilsētas telpa, kurā dominē vēsturiskās un simboliskās vērtības un īpaša oriģināla vietas noskaņa (*genius loci*), kas ir nozīmīga gan Latvijas nācijai, gan piesaista viesus no visas pasaules. Ainavas kvalitātes primārais mērķis ir kultūrvēsturiskās vides saglabāšana, iedzīvinot kultūrvēsturisko vidi mūsdienīgās norisēs. Arhitektoniski akcentēta un sakopta ainavu telpa, ainavas estētiskās kvalitātes paaugstināšana, saglabājot ainavas vēsturiskos objektus, izceļot to simbolisko nozīmi, veicinot publisko pieejamību. Skatu panorāmas uz Rīgas vecpilsētu, vizuāli izteiksmīgu skatu perspektīvu uz Rīgas Brāļu kapu ansambli un Mežaparka Lielo estrādi uzturēšana.

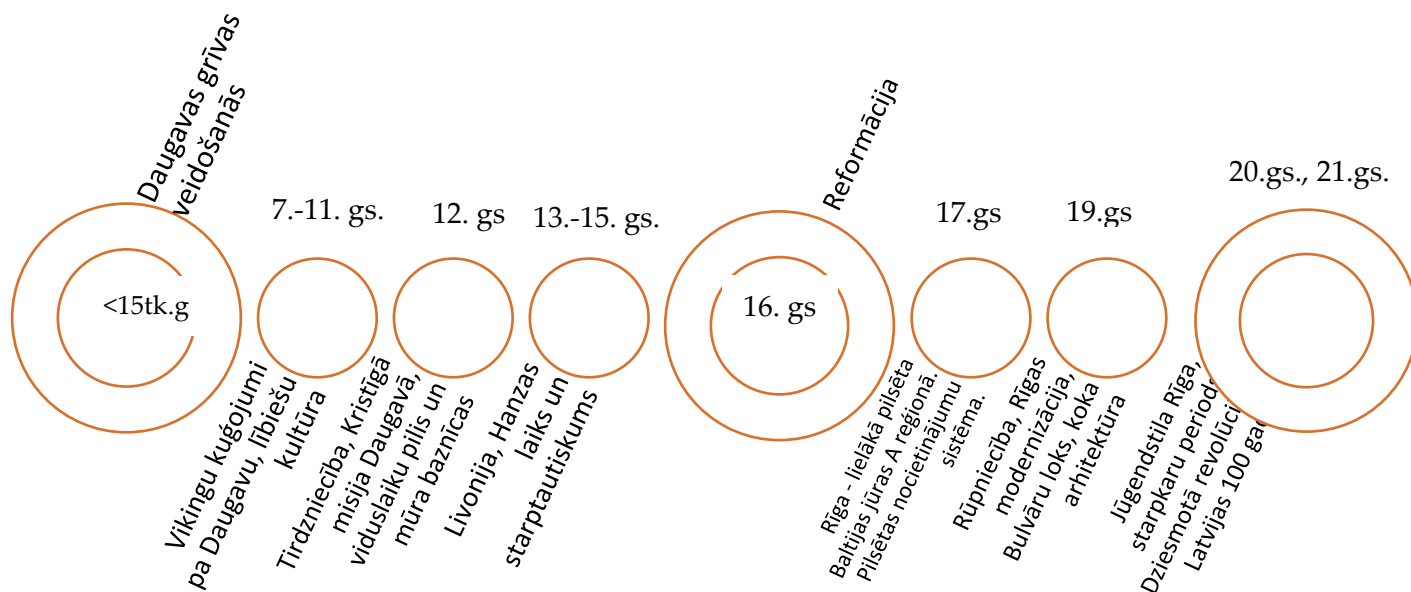
AINAVAS PĀRVALDĪBA

Nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgā teritorija atrodas galvaspilsētas administratīvajās robežās, konkrētas robežas precizējamas atbilstoši pašvaldības teritorijas plānojumam. Īpaši attiecībā uz Mežaparka apkaimi, teritorija var tikt samazināta, neiekļaujot mājokļu kvartālus, kaut to vērtība un kopējais konteksts ir pamatojams. Resursu nodrošinājums un atbildība ir pašvaldības, taču ļoti nozīmīga ir Nacionālās kultūras mantojuma pārvaldes iesaiste, Kultūras ministrijas līdzatbildība. Pieaugoša nozīme sadarbībai ar vietējām kopienām, to līdziesaistīšana. Koordinēta plašāka dažādu pašvaldības atbildīgo struktūrvienību iesaiste, arī nozīmīga starptautisko organizāciju loma (*UNESCO, ICOMOS* u.c.).

AINAVAS LIECĪBAS, KAS SPILGTĀK UZTVERAMAS LATVIJAS TERITORIJAS VEIDOŠANĀS LAIKA SKALĀ

Vēsturiskais periods, ko vislabāk raksturo nacionālās nozīmes ainaviski vērtīgā teritorija, ko akcentē konkrētas ainavas struktūras vai izteiksmīgi ainavas elementi (Rīgā ir daudz izceļamu

notikumu, kas ir nozīmīgākie nacionālā mērogā, vairāk akcentēti spilgtākie uz pārējā Latvijas konteksta).

TERITORIJAS KARTOSHĒMA

¹¹ Rīgas pilsētas ainavu teritoriju izdalīšana, analīze un novērtēšana (pārskats). (2009). Latvijas Universitāte Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte.

